

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

A Szlovén
Köztársaság
Okktatási
Intézete

Nataša Dmitrovič, Irena Ferlinc,
Andreja Gorše, Aleksander Vališer, Helena Zupančič

Družboslovje 9

Társadalomismeret 9

Učbenik za 9. razred dvojezične osnovne šole. Prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom
Tankönyv az általános iskolák 9. osztálya számára. Alkalmazott tantervű nevelési-oktatási program

Nataša Dmitrovič, Irena Ferlinc, Andreja Gorše
mag. Aleksander Vališer, Helena Zupančič

DRUŽBOSLOVJE 9

TÁRSADALOMISMERET 9

Učbenik za 9. razred dvojezične osnovne šole
Prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom
Tankönyv az általános iskola 9. osztálya számára
Alkalmazott tantervű nevelési-oktatási program

Strokovni recenzenti/Szakmai bírálók:	mag. Milena Košak Babuder, mag. Pavla Karba, Vojko Kunaver, Igor Lipovšek, Emilija Mrlak
Uredili/Szerkesztők:	mag. Darinka Ložar, Nina Kozinc
Lektorirala/Nyelvi lektor:	Alenka Kozinc
Illusztrirala/Illusztráció:	Alenka Vuk
Fotografije/Fotók:	iStock, www.wikipedia.org, www.sxc.hu, www.commons.wikimedia.org, www.photobucket.com
Zemljevidi/ Térképek:	Monde neuf d.o.o, commons.wikimedia.org
Oblikovanje/Műszaki szerkesztő:	Žiga Valetič
Graficzna priprava/Grafikai előkészítés:	Art-design, d. o. o.
Prevod v madžarski jezik/ Magyarra fordította:	dr. Merényi Annamária
Jezikovni pregled jezika v madžarskem jeziku/Magyar nyelvi lektor:	dr. Merényi Annamária
Izdal/Kiadta:	Zavod RS za šolstvo
Predstavnik/A kiadó képviselőjében:	dr. Vinko Logaj
Urednica dvojezične izdaje / Szerkesztő:	Andreja Nagode
Spletna izdaja/ Online kiadás Ljubljana, 2023	

Učbenik je dosegljiv na / A tankönyv az alábbi linken található: www.zrssi.si/pdf/druzboslovje_9.pdf

Publikacija je brezplačna. Učbenik je izdan s finančno podporo Ministrstva za vzgojo in izobraževanje.
A kiadvány ingyenes. A tankönyv az Oktatási Minisztérium pénzügyi támogatásával jött létre.

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 147655427
ISBN 978-961-03-0776-1 (PDF)

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

A Szlovén
Köztársaság
Oktatási
Intézete

Družboslovje 9

Társadalomismeret 9

Učbenik za 9. razred dvojezične osnovne šole. Prilagojeni izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom
Tankönyv az általános iskolák 9. osztálya számára. Alkalmazott tantervű nevelési-oktatási program

Nataša Dmitrovič
Irena Ferlinc
Andreja Gorše
Aleksander Vališer
Helena Zupančič

KAZALO

UVOD	8
GEOGRAFIJA	10
1 ZEMLJA V VESOLJU	12
1.1 OBLIKA ZEMLJE	12
1.2 NEBESNA TELESNA V VESOLJU	14
1.3 VRTENJE ZEMLJE IN NJENE POSLEDICE	20
1.3.1 VRTENJE ZEMLJE OKOLI SVOJE OSI	20
1.3.2 POTOVANJE ZEMLJE OKOLI SONCA	20
1.4 RAZMERJE MED KOPNIM IN MORJEM	22
1.5 OCEANI IN NJIHOVA LEGA	24
1.6 CELINE IN NJIHOVA LEGA	28
ZDAJ ZNAM	30
2 AZIJA	32
2.1 LEGA AZIJE	34
2.2 ZNAČILNOSTI AZIJE	34
2.3 MONSUNSKO PODNEBJE	36
2.4 IZBIRNE VSEBINE (Himalaja, Rastlinski pasovi, Kulturne rastline)	38
ZDAJ ZNAM	42
3 AFRIKA	44
3.1 LEGA AFRIKE	46
3.2 ZNAČILNOSTI AFRIKE	46
3.3 REKA NIL	48
3.4 IZBIRNE VSEBINE (Gospodarstvo, Živalstvo, Prebivalstvo)	50
ZDAJ ZNAM	54
4 SEVERNA AMERIKA	56
4.1 LEGA SEVERNE AMERIKE	58
4.2 ZNAČILNOSTI SEVERNE AMERIKE	60
4.3 ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE	62
4.4 IZBIRNE VSEBINE (Prvotno prebivalstvo, Velemesta, NASA)	64
ZDAJ ZNAM	68
5 JUŽNA AMERIKA	72
5.1 LEGA JUŽNE AMERIKE	74
5.2 ZNAČILNOSTI JUŽNE AMERIKE	76
5.3 INKI	78
5.4 IZBIRNE VSEBINE (Osvajanje, Reka Amazonka, Galapagos)	80
ZDAJ ZNAM	84
6 AVSTRALIJA	88
6.1 LEGA AVSTRALIJE	90
6.2 ZNAČILNOSTI AVSTRALIJE	90
6.3 KENGURU	94
6.4 IZBIRNE VSEBINE (Aboridžini - avstralski domačini, Arteški vodnjak, Britanska kolonija)	94
ZDAJ ZNAM	98
7 ANTARKTIKA	100
7.1 LEGA ANTARTIKE	102
7.2 ZNAČILNOSTI ANTARKTIKE	104
7.3 IZBIRNE VSEBINE (Odkrivanje Južnega tečaja, Svetovni sklad za naravo)	106
ZDAJ ZNAM	108
8 TOPLLOTNI PASOVI	112
8.1 VROČI PAS	114
8.2 SUBTROPSKI PAS	116
8.3 ZMerno TOPLI PAS	116
8.4 SUBPOLARNI PAS	118
8.5 MRZLI PAS	120
ZDAJ ZNAM	122
9 LJUDSTVA SVETA	124
ZDAJ ZNAM	126
10 JEZIKOVNE SKUPINE	128
11 GOSTOTA POSELITVE	130
12 RODNOST IN SMRTNOST	132
13 PROBLEMI SODOBNEGA SVETA	134
13.1 IZBIRNE VSEBINE (Lakota, Naravne nesreče, Vojna)	136

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	9
FÖLDRAJZ	11
1 A FÖLD A VILÁGEGYETEMBEN	13
1.1 A FÖLD ALAKJA	13
1.2 AZ ÉGITESTEK A VILÁGŰRBEN	15
1.3 A FÖLD FORGÁSA ÉS ANNAK KÖVETKEZMÉNYEI	21
1.3.1 A FÖLD FORGÁSA A SAJÁT TENGELYE KÖRÜL	21
1.3.2 A FÖLD KERINGÉSE A NAP KÖRÜL	21
1.4 A SZÁRAZFÖLD ÉS A TENGER KÖZTI KAPCSOLAT	23
1.5 AZ ÓCEÁNOK ÉS FEKVÉSÜK	25
1.6 A FÖLDRÉSZEK ÉS FEKVÉSÜK	29
MOST MÁR TUDOM	31
2 ÁZSIA	33
2.1 ÁZSIA FEKVÉSE	35
2.2 ÁZSIA JELLEMZŐI	35
2.3 A MONSZUN ÉGHAJLAT	37
2.4 VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK (Himalája, Növényzeti övezetek, Kultúrnövények)	39
MOST MÁR TUDOM	43
3 AFRIKA	45
3.1 AFRIKA FEKVÉSE	47
3.2 AFRIKA JELLEMZŐI	47
3.3 A NÍLUS FOLYÓ	49
3.4 VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK (Gazdaság, Állatvilág, Népeesség)	51
MOST MÁR TUDOM	55
4 ÉSZAK-AMERIKA	57
4.1 ÉSZAK-AMERIKA FEKVÉSE	59
4.2 ÉSZAK-AMERIKA JELLEMZŐI	61
4.3 AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK	63
4.4 VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK (Őslakosok, Metropoliszok, NASA)	65
MOST MÁR TUDOM	69
5 DÉL-AMERIKA	73
5.1 DÉL-AMERIKA FEKVÉSE	75
5.2 DÉL-AMERIKA JELLEMZŐI	77
5.3 AZ INKÁK	79
5.4 VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK (Hódítás, Amazonas folyó, Galápagos)	81
MOST MÁR TUDOM	85
6 AUSZTRÁLIA	89
6.1 AUSZTRÁLIA FEKVÉSE	91
6.2 AUSZTRÁLIA JELLEMZŐI	91
6.3 A KENGURU	95
6.4 VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK (Aboriginálok – az ausztrál őslakosok, Artézi kutak, Brit gyarmat)	95
MOST MÁR TUDOM	99
7 ANTARKTIKA	101
7.1 AZ ANTARKTIKA FEKVÉSE	103
7.2 AZ ANTARKTIKA JELLEMZŐI	105
7.3 VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK (A Déli-sark felfedezése, Természetvédelmi Világalap)	107
MOST MÁR TUDOM	109
8 AZ ÉGHAJLATI ÖVEZETEK	113
8.1 FORRÓ ÖVEZET	115
8.2 SZUBTRÓPUSI ÖVEZET	117
8.3 MÉRSÉKELT MELEG ÖVEZET	117
8.4 SZUBPOLÁRIS ÖVEZET	119
8.5 HIDEG ÖVEZET	121
MOST MÁR TUDOM	123
9 A VILÁG NÉPEI	125
MOST MÁR TUDOM	127
10 NYELVCSALÁDOK	129
11 NÉPSÚRÚSÉG	131
12 A SZÜLETÉS ÉS AZ ELHALÁLÓZÁS	133
13 A MODERN VILÁG PROBLÉMÁI	135
13.1 VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK (Éhezés, Természeti katasztrófák, Háborúk)	137

ZGODOVINA	142
1 SLOVENC V 1. SVETOVNI VOJNI	144
1.1 SVET PRED IZBRUHO 1. SVETOVNE VOJNE	144
1.2 VZROKI ZA 1. SVETOVNO VOJNO	146
1.3 POZICIJSKA VOJNA	148
1.4 SLOVENC V 1. SVETOVNI VOJNI	152
1.5 SOŠKA FRONTA	152
1.6 KONEC 1. SVETOVNE VOJNE	154
1.7 POSLEDICE VOJNE	154
1.8 MIROVNA KONFERENCA V PARIZU	156
1.9 NASTANEK KRALJEVINE SHS	158
1.9.1 BOJI ZA SEVERNO MEJO	160
1.9.2 DOLOČANJE ZAHODNE MEJE	160
1.9.3 DOLOČANJE SEVEROVZHODNE MEJE	162
ZDAJ ZNAM.....	164
ČASOVNA PUŠČICA.....	166
2 MED OBEMA VOJNAMA	168
2.1 SVET PO 1. SVETOVNI VOJNI	168
2.2 GOSPODARSKA KRIZA	172
2.3 VZPON FAŠIZMA IN NASTANEK TOTALITARNIH REŽIMOV	174
2.3.1 STALINIZEM	174
2.3.2 FAŠIZEM	176
2.3.3 NACIZEM	178
2.4 ŽIVLJENJE SLOVENCEV MED OBEMA VOJNAMA	180
2.5 SLOVENSKA MANJŠINA V AVSTRIJI, ITALIJI IN NA MADŽARSKEM.....	184
2.5.1 SLOVENC V AVSTRIJI	184
2.5.2 SLOVENC V ITALIJI	184
2.5.3 SLOVENC NA MADŽARSKEM	186
ZDAJ ZNAM.....	186
ČASOVNA PUŠČICA	188
3 2. SVETOVNA VOJNA	192
3.1 ZAČETEK 2. SVETOVNE VOJNE	192
3.2 VOJNA ZAJAME VES SVET	196
3.3 OKUPIRANA EVROPA	198
3.4 KONEC VOJNE	200
3.5 SLOVENC MED 2. SVETOVNO VOJNO.....	204
ZDAJ ZNAM.....	208
ČASOVNA PUŠČICA	210
4 SVET PO 2. SVETOVNI VOJNI	212
4.1 SLOVENC PO 2. SVETOVNI VOJNI	214
4.2 SLOVENC V DRUGI JUGOSLAVIJI	216
4.3 OSAMOSVAJANJE SLOVENIJE IN RAGLASITEV SAMOSTOJNOSTI.....	220
4.4 SAMOSTOJNA SLOVENIJA	222
4.5 DRŽAVNI SIMBOLI.....	224
ZDAJ ZNAM.....	226
ČASOVNA PUŠČICA	228
DRŽAVLJANSKA VZGOJA IN ETIKA	230
1 ŽIVLJENJE V SKUPNOSTI	232
1.1 DRŽAVA, DRŽAVLJANSTVO, DEMOKRACIJA	244
ZDAJ ZNAM	254
2 DRUŽINA	256
2.1 NASILJE V DRUŽINI.....	272
ZDAJ ZNAM	276
3 VZORNIKI IN AVTORITETE	280
ZDAJ ZNAM	286
4 MEDIJI	288
ZDAJ ZNAM	298
5 GENERACIJE IN KULTURE	300
ZDAJ ZNAM	306
6 POKLIC IN DELO	308
ZDAJ ZNAM	318
7 DRUŽBA PRIHODNOSTI	320
ZDAJ ZNAM	336
8 IZBIRNE VSEBINE	340
(Odnosi med spoloma, Oblike odvisnosti, zasvojenosti, Izobraževanje, Medosebni odnosi v šoli, Nasilje med vrstniki, Prosti čas, Oblike družabnosti (bonton), Marginalne (obstranske) skupnost, Odnos do težko bolnih in oviranih v razvoju, Vere in verovanja, krščanstvo, Slovenija v združenji Evropi.)	

TÖRTÉNELEM	143
1 A SZLOVÉNEK AZ I. VILÁGHÁBORÚBAN	145
1.1 A VILÁG AZ I. VILÁGHÁBORÚ KITÖRÉSE ELŐTT	145
1.2 AZ I. VILÁGHÁBORÚ OKAI	147
1.3 A POZÍCIÓS HADVISELÉS	149
1.4 A SZLOVÉNEK AZ I. VILÁGHÁBORÚBAN	153
1.5 A FRONT AZ ISONZÓNÁL (A SOČÁNÁL)	153
1.6 A HÁBORÚ VÉGE	155
1.7 A HÁBORÚ KÖVETKEZMÉNYEI	155
1.8 A PÁRIZSI BÉKEKONFERENCIA	157
1.9 AZ SZHSZ KIRÁLYSÁG LÉTREJÖTTE	159
1.9.1 HARC AZ ÉSZAKI HATÁRÉRT	161
1.9.2 A NYUGATI HATÁR KIJELÖLÉSE	161
1.9.3 AZ ÉSZAKKELETI HATÁR KIJELÖLÉSE	163
MOST MÁR TUDOM	165
IDŐSZALAG	167
2 A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT	169
2.1 AZ ÉLET AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ UTÁN	169
2.2 A GAZDASÁGI VILÁGVÁLTSÁG	173
2.3 A FAZSIZMUS KEZDETE ÉS A TOTALITÁRIÁNUS RENDSZEREK LÉTREHOZÁSA	175
2.3.1 SZTÁLINIZMUS	175
2.3.2 FASIZMUS	177
2.3.3 NÁCIZMUS	179
2.4 A SZLOVÉNEK ÉLETE A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT	181
2.5 A SZLOVÉN KISEBBSÉG AUSZTRIÁBAN, OLASZORSZÁGBAN ÉS MAGYARORSZÁGON	185
2.5.1 A SZLOVÉNEK AUSZTRIÁBAN	185
2.5.2 A SZLOVÉNEK OLASZORSZÁGBAN	185
2.5.3 A SZLOVÉNEK MAGYARORSZÁGON	187
MOST MÁR TUDOM	187
IDŐSZALAG	189
3 A II. VILÁGHÁBORÚ	193
3.1 A II. VILÁGHÁBORÚ KEZDETE	193
3.2 A HÁBORÚ KITERJEDÉSE A VILÁG EGÉSZÉRE	197
3.3 A MEGSZÁLLT EURÓPA	199
3.4 A HÁBORÚ VÉGE	201
3.5 A SZLOVÉNOK A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT	205
MOST MÁR TUDOM	209
IDŐSZALAG	211
4 A VILÁG A II. VILÁGHÁBORÚ UTÁN	213
4.1 A SZLOVÉNEK A II. VILÁGHÁBORÚ UTÁN	215
4.2 A SZLOVÉNEK A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁNI JUGOSZLÁVIÁBAN	217
4.3 SZLOVÉNIA ÖNÁLLÓSODÁSA ÉS A FÜGGETLENSÉGI NYILATKOZAT	221
4.4 A FÜGGETLEN SZLOVÉNIA	223
4.5 ÁLLAMI JELKÉPEK	225
MOST MÁR TUDOM	227
IDŐSZALAG	229
ÁLLAMPOLGÁRI ISMERETEK ÉS ETIKA	231
1 AZ ÉLET A KÖZÖSSÉGBEN	233
1.1 AZ ORSZÁG, AZ ÁLLAMPOLGÁRSÁG ÉS A DEMOKRÁCIA	245
MOST MÁR TUDOM	255
2 A CSALÁD	257
2.1 A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK	273
MOST MÁR TUDOM	277
3 PÉLDAKÉPEK ÉS TEKINTÉLYEK	281
MOST MÁR TUDOM	287
4 A MÉDIA	289
MOST MÁR TUDOM	299
5 GENERÁCIÓK ÉS KULTÚRÁK	301
MOST MÁR TUDOM	307
6 FOGLALKOZÁS ÉS MUNKA	309
MOST MÁR TUDOM	319
7 A JÖVŐ TÁRSADALMA	321
MOST MÁR TUDOM	337
8 VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK	341
(A nemek közötti kapcsolatok; A függőség formái és a függőség; Képzés, alkalmazás; Személyközi kapcsolatok az iskolában; Erőszak a társas kapcsolatokban; Szabadidő; A társasági élet szabályai (etikett); Marginális (kívül eső) csoportok, A súlyos betegekhez és fogyatékosokhoz való viszonyulás; Vallások, hitélet, kereszténység; Szlovénia az Egyesült Európában)	

UVOD

Dragi učenci!

Pred vami je učbenik Družboslovje 9. Vsebine v njem so razdeljena na tri področja: geografijo, zgodovino in etiko.

V geografskem delu se boste naučili najosnovnejših zakonitosti položaja in gibanja Zemlje v vesolju. Postopoma boste spoznavali svet: značilnosti celin, narodov in kultur.

Zgodovinski del vam bo približal svetovno zgodovino in zgodovino slovenskega naroda. Pogledali bomo v čas od prve svetovne vojne do osamosvojitve Slovenije.

Državljanstva vzgoja in etika je novo področje v predmetu družboslovje. Vsebine so razdeljene na obvezne in izbirne. Obvezne vsebine govorijo o odnosih med ljudmi, državljanstvu, demokraciji in drugih rečeh v vsakdanjem življenju: življenje v skupnosti, vpliv medijev, kako pridemo do poklica ... izbirne vsebine pa govorijo o sodobnih problemih v naši družbi.

V učbeniku vas čakajo številne dejavnosti, s katerimi boste utrdili na novo pridobljeno znanje. Vsaka naloga ima natančna navodila. Upoštevajte jih.

V učbeniku se boš srečal tudi z majhnimi sličicami. Naj vam pojasnimo, kaj pomenijo.

Ta sličica označuje številne dejavnosti in naloge, ki vas čakajo v učbeniku. Z njimi boste sami prišli do mnogih odgovorov in rešitev. Včasih boste morali pobrskati po knjigah in internetu.

Ta sličica je znak za slovarček. V njem so razloženi novi neznani pojmi.

V rubriki

ALI VEŠ, da ...

smo pripravili razne zanimivosti, ki bodo širile vaše znanje.

V učbenik ne vpisujte ničesar, da ga bodo lahko za vami uporabljali še drugi.

Želimo vam uspešno delo,
avtorji

Kedves Tanulók!

Előttetek fekszik a Társadalomismeret 9 című tankönyv. A tartalma az alábbi három témakört öleli fel: földrajz, történelem, etika.

A földrajzi fejezetben elsajátítod a Föld helyzetének és mozgásának a legalapvetőbb törvényszerűségeit a Világegyetemben. Fokozatosan megismered a világot: a kontinensek, a nemzetek és a kultúrák jellegzetességeit.

A történelmi fejezet közelebb visz a világ és Szlovénia, valamint a szlovén nép történelméhez. Ebben az első világháborútól a Szlovénia függetlenné válásáig tartó időszakot tekintjük át.

Az állampolgári ismeretek és az etika új témakörök a Társadalomtudomány tantárgynál. Kötelező és választható témaköröket tartalmaznak. A kötelező témakörök az emberek közötti kapcsolatokról, az állampolgárságról, a demokráciáról és a mindennapi élet egyéb kérdéseiről szólnak: a közösségi életről, a média hatásáról, és arról, hogyan lehet megszerezni egy szakmát. A választható témák társadalmunk mai problémáit mutatják be.

A tankönyvben számos olyan tevékenység vár benneteket, amely segít megszilárdítani az elsajátított tudást. Minden egyes feladatnál részletes utasítás szerepel. Kövessétek azokat!

A tankönyvben sok különböző képecskével fogsz találkozni. Engedd meg, hogy elmagyarázzuk, mit jelentenek!

Ez a képecske sokféle olyan tevékenységet és feladatot jelöl, amelyek a tankönyvben várnak rád. Segítségükkel önállóan fogsz eljutni sok válaszhoz és megoldáshoz. Néha majd böngészned kell különböző könyvekben és az interneten.

Ez a kis kép a szótárt jelöli. Ebben az új szavak jelentését magyarázzuk el.

A **TUDOD-E, hogy...** -rovatban sok érdekességet mutatunk, amellyel az ismereteidet bővíted.

A tankönyvbe ne írdal semmit sem, hogy azt mások is használhassák!

Sikeres munkát kívánunk nektek!
A szerzők

GEOGRAFIJA

10

FÖLDRAJZ

1. ZEMLJA V VESOLJU

12

1.1 | OBLIKA ZEMLJE

V razredu sestavite naše osončje. Uporabite svojo domišljijo.

Kakšne oblike je po tvojem mnenju Zemlja? Pogovorite se o tem v razredu.

Zemlja je eno od osmih velikih, skoraj okroglih teles, ki se gibljejo okoli Sonca. Ta telesa so planeti. Zemlja naj bi nastala pred več milijardami let. Danes jo obdaja plast plinov, ki jo imenujemo **ozračje** ali **atmosfera**.

Zemljino površje so geografi razdelili na:

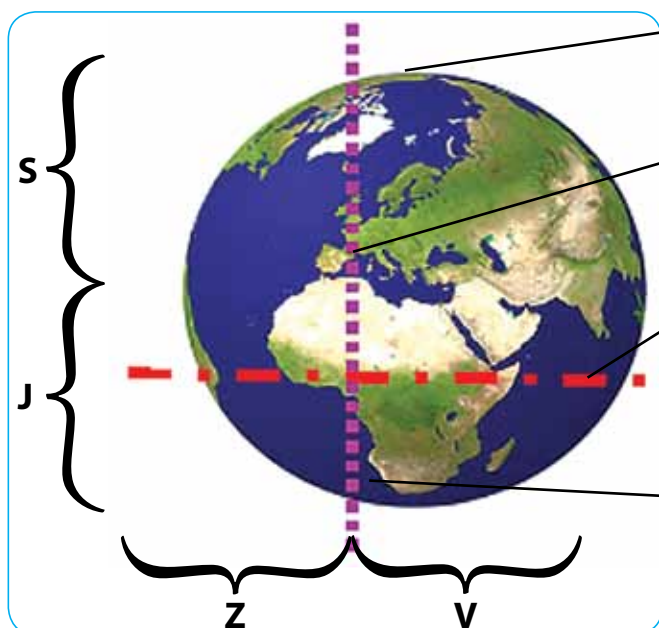
- severno poloblo,
- južno poloblo,
- vzhodno poloblo,
- zahodno poloblo.

ALI VEŠ, da ...

zemlja na tečajih ni popolna krogla, temveč je zaradi vrtenja malo sploščena? Podobno, kot če bi žogo z obema rokama malo stisnili.

Ugotovi, ali Slovenija leži na severni ali na južni polobli. Pomagaj si z zemljevidom ali atlasom.

Zemlja, S - in J - tečaj

S-tečaj je točka na skrajnem severu, skozi katero gre zemeljska os.

Začetni poldnevnik gre skozi kraj Greenwich pri Londonu in je izhodišče za merjenje zemljepisne dolžine.

Ekvator je krožnica na zemeljski površini, ki deli Zemljo na severno in južno poloblo.

J-tečaj je točka na skrajnem jugu, skozi katero gre zemeljska os.

1.1 | A FÖLD ALAKJA

Szemléltessétek az osztályban a Naprendszerünket! Használjátok a képzelőerőtöket!

Milyen alakja van szerinted a Földnek? Beszélgetsetek erről az osztályban!

A Föld az egyike a Nap körül keringő nyolc nagy, szinte kerek testnek. Ezek a testek a bolygók. A Föld évmillárdokkal ezelőtt keletkezett. Ma a bolyót egy olyan gágréteg veszi körül, amelyet **légmörnek** vagy **atmoszférának** nevezünk.

A földrajztudósok a Föld felszínét a következő módon osztották fel:

- északi félteke,
- déli félteke,
- keleti félteke,
- nyugati félteke.

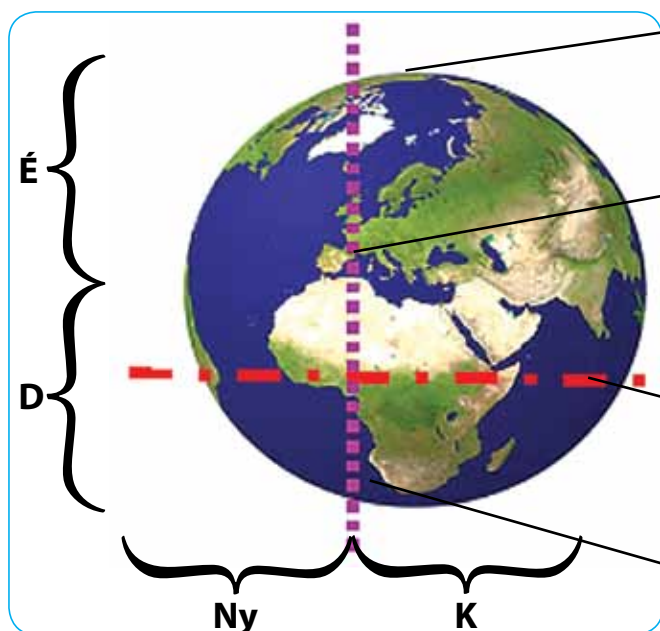
TUDOD-E, hogy...

a **Föld** a pólusok körül a saját forgása miatt nem teljesen kerek, hanem kissé lapos?

Hasonló ahhoz, mintha a két kezünkkel egy labdát kissé összenyomnánk.

Határozd meg, hogy Szlovénia az északi vagy a déli féltekén fekszik-e! Vegyed segítségül a földgömböt vagy az atlaszt!

Az **Északi-sark** a legtávolabbi pont északon, amelyen a Föld tengelye áthalad.

A **kezdő hosszúsági kör** a London közelében fekvő Greenwichen halad át, ez a földrajzi hosszúságok mérésénél a kiindulópont.

Az **Egyenlítő** egy körvonal a Föld felszínén, amely a Földet északi és déli féltekére osztja.

A **Déli-sark** a legtávolabbi pont délen, amelyen a Föld tengelye áthalad.

Föld, É-i és D-i sark

Okoli zemlje so označili črto, ki jo imenujemo **ekvator**. Severno od ekvatorja je severna polobla. Južno od ekvatorja je južna polobla. Skrajni točki na severu in jugu površine so poimenovali **severni** in **južni tečaj**. Za pravilno štetje dni so določili tudi začetni poldnevnik.

Kako naredimo zemljevid, si oglej na svetovnem spletu: Okoli sveta – ponazoritve: <http://www.modrijan.si/gradivo/modrijan/egradiva/index.html>

1.2 | NEBESNA TELESA V VESOLJU

Če pogledamo v jasno poletno nebo, vidimo na milijone zvezd. Te zvezde so podobne našemu Soncu. Tudi Sonce je zvezda. Vsaka zvezda ima svoje planete. Ena zvezda s svojimi planeti tvori eno osončje. V vesolju je veliko osončij. Ko gledamo v nebo z Zemlje, si težko predstavljamo, kako neskončno veliko je vesolje.

OSONČJE – je sestavljeno iz sonca in planetov, ki krožijo okoli Sonca.

ZEMLJA – je verjetno edini planet v našem Osončju, na katerem je življenje.

Okoli našega Sonca kroži osem planetov po naslednjem vrstnem redu:

- **Merkur, Venera, Zemlja, Mars, Jupiter, Saturn, Uran, Neptun.**

Vesolje

Naše osončje

A Föld körül egy vonal húzható, amelyet **Egyenlítőnek** nevezünk. Az Egyenlítőtől északra az északi félteke fekszik. Az Egyenlítőtől délre a déli félteke található. Az északon és a délen fekvő legszélsőbb pontokat **Északi-** és **Déli-sarknak** nevezték el. Ahhoz, hogy a napok múlását helyesen számolhassuk, meghatározták a kezdő hosszúsági kört.

Nézd meg a világhálón, hogyan készíthetünk el egy térképet! A világ körül – illusztrációk: <http://www.modrijan.si/gradivo/modrijan/egradiva/index.html>

1.2 | AZ ÉGITESTEK A VILÁGŪRZEN

Ha a tiszta nyári égboltra tekintünk, akkor csillagok millióit látjuk. Ezek a csillagok hasonlóak a mi Napunkhoz. A Nap is egy csillag. Minden csillagnak saját bolygói vannak. A csillag és a hozzátartozó bolygók alkotják a Naprendszert. A világűrben nagyon sok Naprendszer van. A Földről a világűrbe tekintve nehéz elképzelni, milyen végtelenül nagy az univerzum.

NAPRENDSZER – a Nap és a Nap körül keringő égitestek alkotják.

FÖLD – valószínűleg az egyetlen olyan bolygó a Naprendszerben, amelyen élet kimutatható.

A Nap körül keringő nyolc bolygó az alábbi sorrendben következik:

- **Merkúr, Vénusz, Föld, Mars, Jupiter, Szaturnusz, Uránusz, Neptunusz.**

Világegyetem

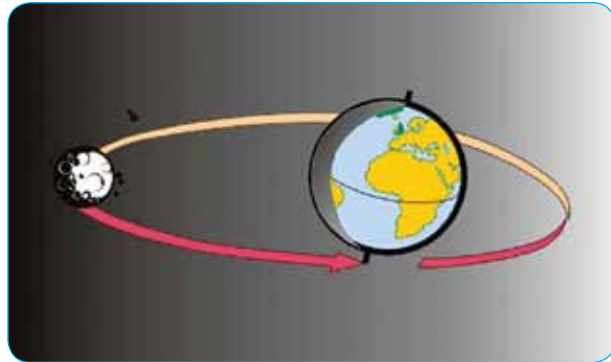
A Naprendszerünk

Planeti so sestavljeni iz kamnin, kovin in mešanic plinov. Med seboj se razlikujejo po temperaturi na površini. Okoli Sonca krožijo v isti smeri po navidezni poti v obliki elipse. Poleg tega se planeti še sami vrtijo. Planeti nimajo lastne svetlobe, zato odbijajo Sončevo svetlobo.

Okoli Zemlje kroži **naravni satelit**, ki ga imenujemo **Luna**. Na nebu jo vidimo večinoma le ponoči, in to le toliko, kolikor jo osvetljuje Sonce.

Luna z Zemlje

Kroženje Lune okoli Zemlje

ALI VEŠ, da ...

je razdalja med Soncem in Zemljo 150 milijonov kilometrov? Če bi se tja peljali z avtomobilom, ki bi vozil s hitrostjo 100 km/h, bi potrebovali 171 let.

Komet (repatca) je majhno nebesno telo, ki je sestavljeno pretežno iz ledu. Skoraj vsa teža komete je v jedru. Jedro je sestavljeno iz delcev kamnja in primesi, ki so med seboj povezani z ledom. Ko se komet približa Soncu, se led spremeni v plinast oblak. Na Zemlji ga vidimo kot svetel, dolg rep. Najbolj znan komet je Halleyjev komet, ki se na nebu pojavi vsakih 76 let.

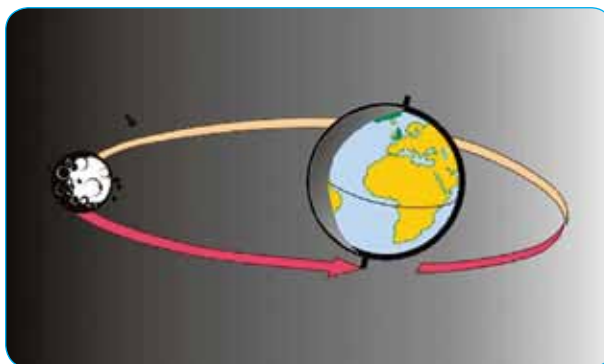

Komet

A bolygók kőzetekből, fémekből és gázkeverékekből állnak. A felületükön mért hőmérsékletük tekintetében különböznek egymástól. Ugyanabban az irányban, egy látszólag ellipszis alakú pályán keringenek a Nap körül. Mindemellett a bolygók saját maguk is forognak. A bolygóknak nincsen saját fényük, a Nap fényét verik vissza. A Föld körül egy természetes **műhold kering**, amelyet **Holdnak** nevezünk. Az égbolton ezt leginkább éjjel látjuk, és csupán annyit belőle, amennyire a Nap megvilágítja.

A Hold a Földdel

A Hold keringése a Föld körül

TUDOD-E, hogy...

a Nap és a Föld közti **távolság** 150 millió km? Ha egy 100 km/órával haladó járművel tartanánk oda, akkor az út 171 évig tartana.

Az **üstökös** (repatica) egy kicsi, többnyire jégből álló égitest. Az üstökösnek szinte a teljes tömege a magjában van. A magja kőzettörmelékéből és az azok közt lévő szennyeződésekéből áll, amelyet jég tart össze. Amikor az üstökös közeledik a Naphoz, a jég gázfelhővé alakul. Mindezt a Földön fényes, hosszú csóvának látjuk. A legnevezetesebb üstökös a Halley-üstökös, amely 76 évente jelenik meg az égbolton.

Üstökös

Meteorit je kamnit ali kovinski del snovi, ki pade na zemeljsko površje iz vesolja. V povprečju je njegova hitrostjo do 70 km/s. Navadno ne naredi kraterjev in ne povzroči eksplozije, ker se njegova hitrost pri padanju močno zmanjša.

Meteorit

Meteor ali utrinek je svetla sled, ki jo vidimo, ko meteorit vstopi v Zemljino ozračje. Ob tem doseže visoko hitrost. Zaradi trenja se za meteorjem vije svetla sled. Kadar meteorit ne zgori do površja Zemlje, udari vanjo in nastane meteorski krater. V jasnih nočeh lahko vidimo od 50 do 100 utrinkov.

Meteor

ALI VEŠ, da ...

je zadnji večji meteorit padel na Zemljo leta 1947? Padel je v Sibirijo (Rusija). Težek je bil 70 000 kg. Za njim se je vlekel 32 km dolg dim. Največji krater je bil globok 6 m.

KRATER – luknja v zemelji, ki jo povzroči meteor, ko pade na zemljo.

Krater

A **meteorit** olyan ásványi vagy fémes anyagokból álló objektum, ami a világűrből a Föld felszínébe csapódik. Átlagos sebessége eléri a 70 km/s-ot. Általában nem alakít ki krátereket, valamint nem okoz robbanásokat, mert esés közben a sebessége erősen csökken.

Meteorit

A **meteor** vagy hullócsillag egy olyan fényjelenség, amit akkor láthatunk, amikor a meteorit belép a Föld légkörébe. Ekkor nagy sebességre tesz szert. A súrlódás miatt a meteorit mögött fénycsóva száll. Amikor a meteorit nem ég el a Föld felszínéig, akkor becsapódik, és meteorokráter keletkezik. Tiszta éjszakákon 50–100 hullócsillagot is megfigyelhetünk.

Meteor

TUDOD-E, hogy...

utolsó alkalommal 1947-ben esett meteorit a Földre? Szibériában (Oroszországban) zuhant le. A súlya 70 000 kg volt. 32 km hosszú füstöt húzott maga után. A legnagyobb kráter 6 méter mély volt.

KRÁTER – a Földre leesett meteorit által okozott mélyedés a földfelszínen.

Kráter

1.3 | VR TENJE ZEMLJE IN NJENE POSLEDICE

Koliko letnih časov imamo v Sloveniji? S sošolci se pogovori o menjavanju letnih časov in zapiši zanimive ugotovitve.

1.3.1 | VR TENJE ZEMLJE OKOLI SVOJE OSI

Zemlja je podobna ogromni vrtavki, ki se vrti okoli svoje osi. En obrat napravi v enem dnevu ali 24 urah. Vrti se od zahoda proti vzhodu.

Glede na to, kako je Zemlja obrnjena, ločimo **dan** in **noč**. Kadar je Zemlja pod nami obrnjena proti Soncu, je nebo bleščeče. Takrat je dan. Kadar je Zemlja pod nami obrnjena stran od Sonca, postane nebo temno in je noč. Dan in noč se menjata.

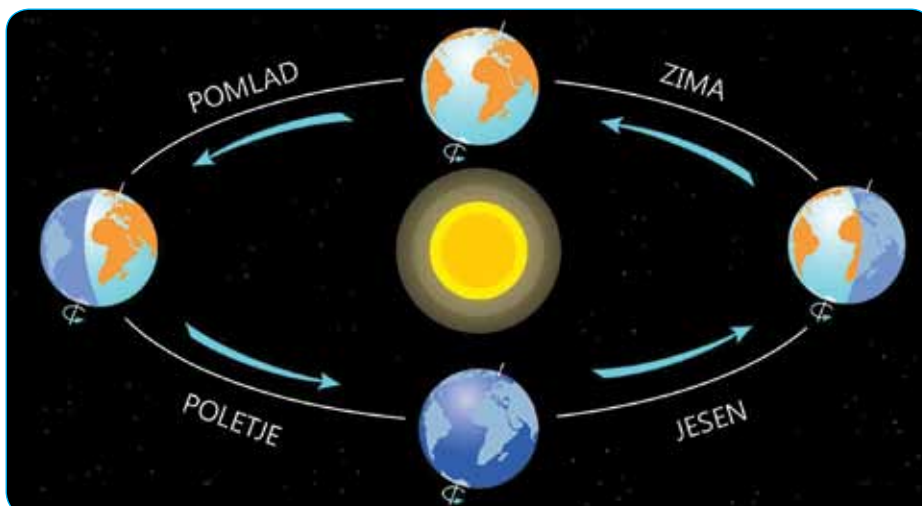
1.3.2 | POTOVANJE ZEMLJE OKOLI SONCA

Poleg tega, da se Zemlja vrti okoli svoje osi, kroži tudi okoli Sonca. Potuje po navidezni tirnici, ki ji pravimo elipsa. Sonce je v sredini elipse, zato Zemlja ni vedno enako oddaljena od Sonca. Za eno pot okoli Sonca Zemlja potrebuje **eno leto** ali točno 365 dni, 5 ur, 48 minut in 46 sekund.

Ko zemlja kroži okoli sonca, ni zmeraj postavljena naravnost, temveč je pozimi in poleti malo nagnjena postrani proti Soncu. Zato se spreminja dolžina dneva in zato imamo tudi letne čase.

Katere letne čase poznaš? V katerem letnem času so v Sloveniji dnevi najdaljši in v katerem letnem času so najkrajši? V 8. razredu si slišal za polarni dan in polarno noč. Opiši, kaj je polarni dan in polarna noč.

Kroženje Zemlje okoli Sonca

1.3 | A FÖLD FORGÁSA ÉS ANNAK KÖVETKEZMÉNYEI

Hány évszak van Szlovéniában? Beszéljessél az osztálytársaiddal az évszakok változásáról, majd írd le az érdekesebb megállapításaidat!

1.3.1 | A FÖLD FORGÁSA A SAJÁT TENGELYE KÖRÜL

A Föld olyan, mint egy hatalmas bűgőcsiga: a saját tengelye körül forog. Egy teljes forgást egy nap, azaz 24 óra alatt végez el. Nyugatról kelet felé forog. A Föld tengely körüli forgása alapján különítjük el egymástól a **nappalt** és az **éjszakát**. Amikor az alattunk lévő Föld a Nap felé fordul, az ég fényes. Ekkor nappal van. Amikor az alattunk lévő Föld elfordul a Naptól, az ég elsötétedik, ezért éjszaka van. A nappal és az éjszaka egymást váltja.

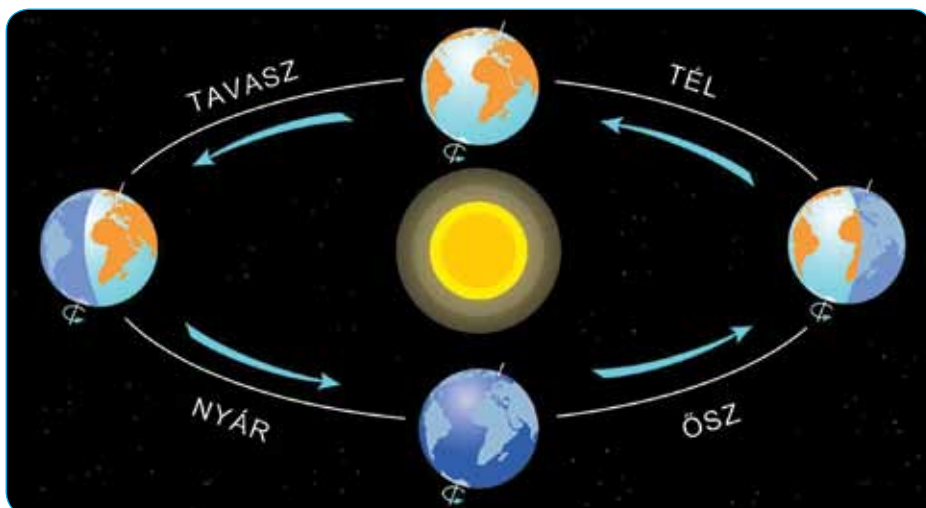
1.3.2 | A FÖLD KERINGÉSE A NAP KÖRÜL

Amellett, hogy a Föld forog a saját tengelye körül, a Nap körül is kering. Egy látszólag ellipszis alakú pályán halad. A Nap az ellipszis közepén helyezkedik el, ezért a Föld nem mindig ugyanakkora távolságra van a Naptól. A Föld a Nap körüli pályát **egy év alatt**, teljesen pontosan 365 nap, 5 óra, 48 perc és 46 másodperc alatt teszi meg.

Amikor a Föld a Nap körül kering, nem teljesen egyenes a pályája, télen és nyáron kicsit megdől a Nap irányába. Ezért változik a nappalok hossza, és emiatt vannak évszakok is.

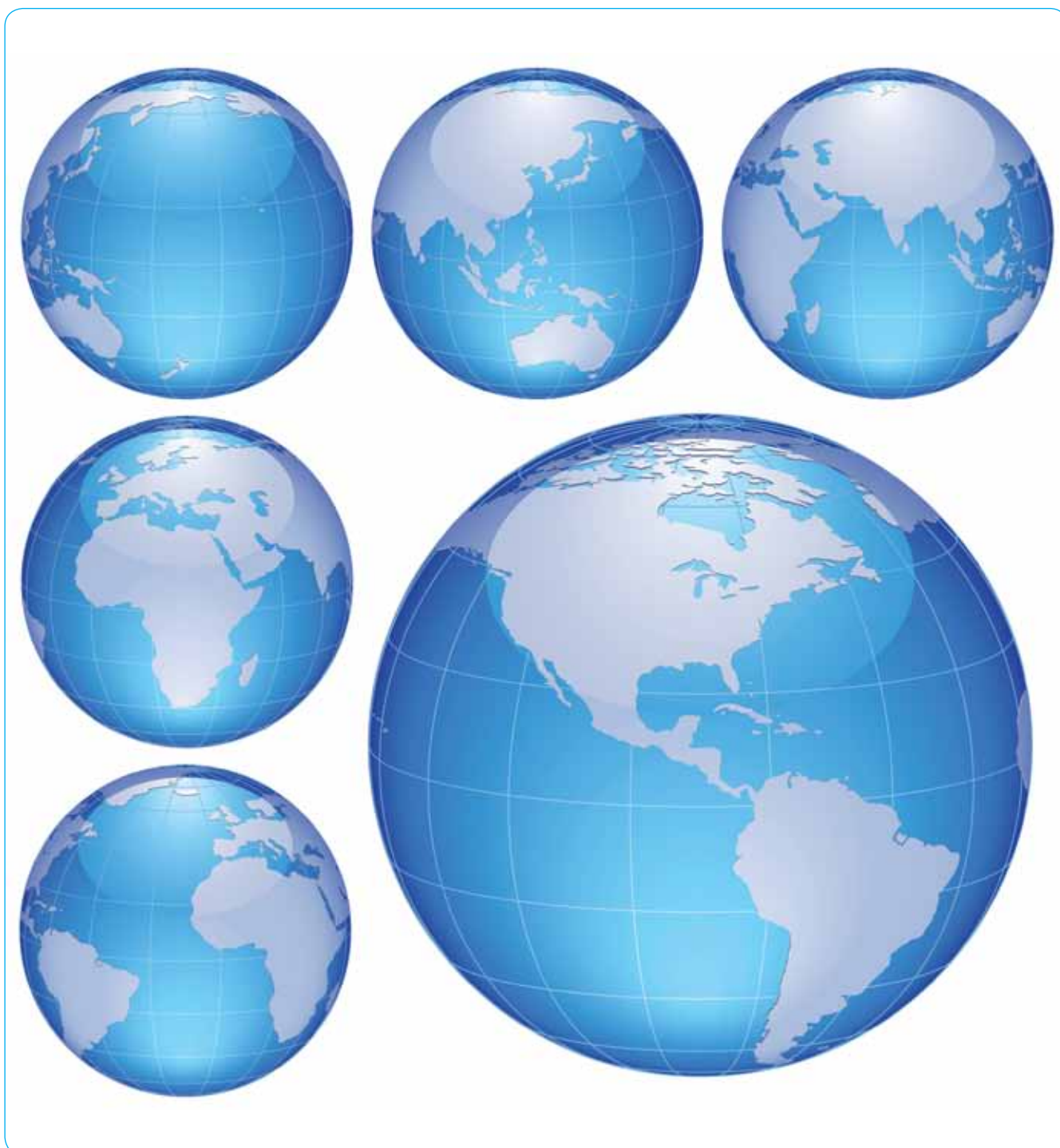
Melyik évszakokat ismered? Melyik évszakban a leghosszabbak, és melyikben a legrövidebbek a nappalok Szlovéniában? Nyolcadik osztályban már hallottál a sarki nap és a sarki éjszaka fogalmairól. Írd le, mi a sarki nap és a sarki éjszaka!

A Föld keringése a Nap körül

1.4 | RAZMERJE MED KOPNIM IN MORJEM

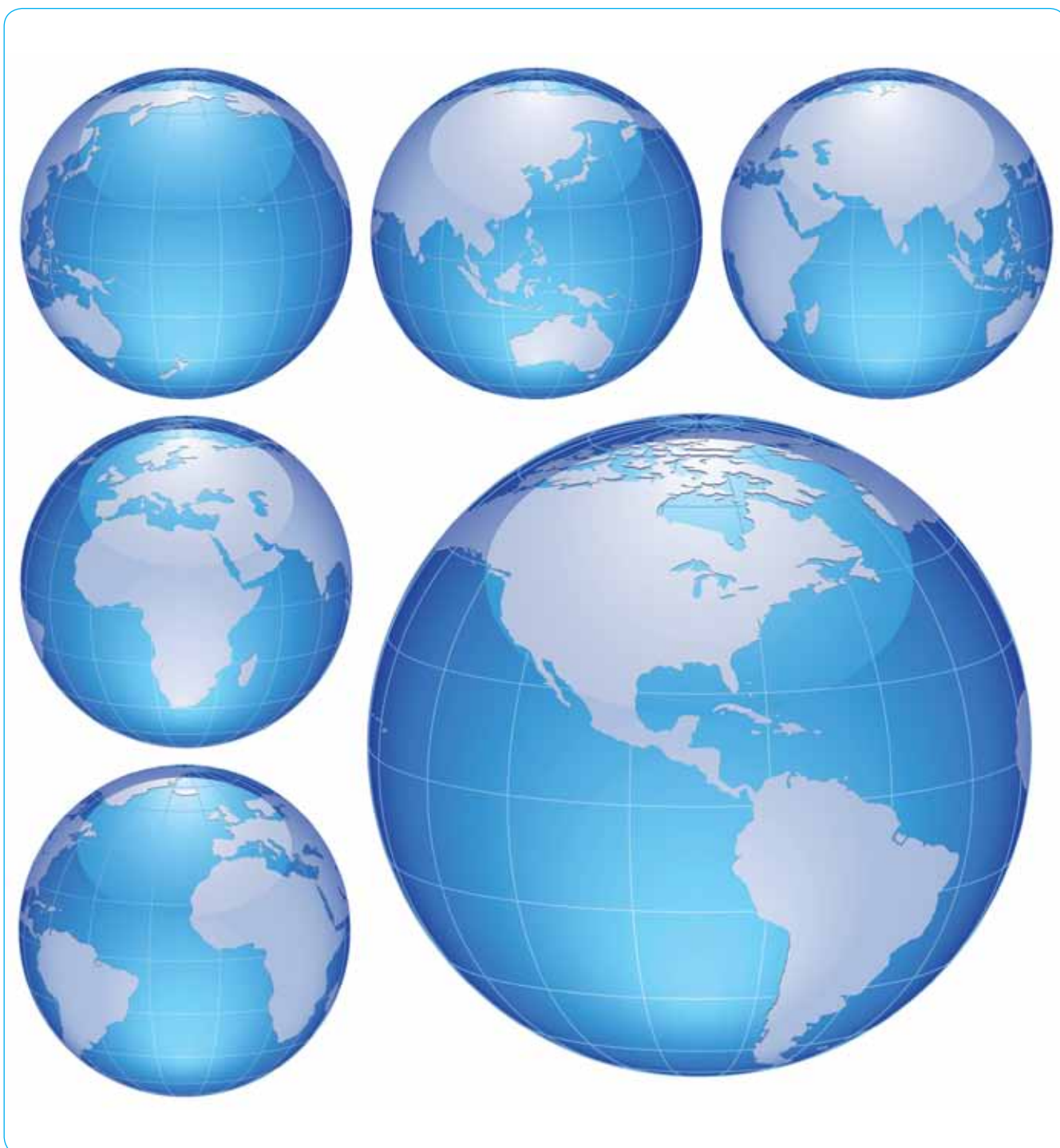
Zemlja je iz vesolja videti kot velika modra kroglja. Modra je zato, ker je na Zemlji veliko več morja kakor kopnega. To opazimo tudi na globusu.

Globus s šestih različnih strani

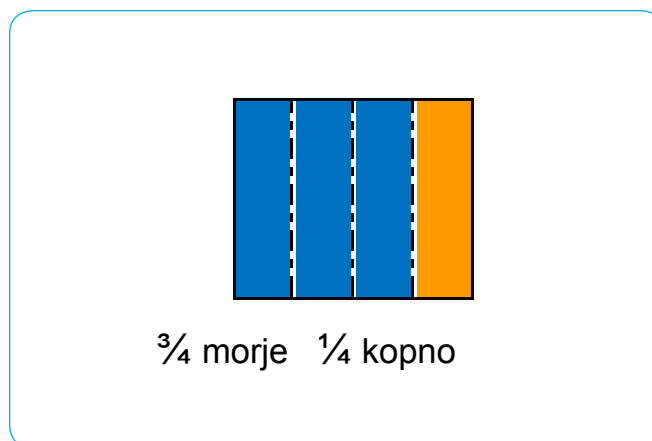
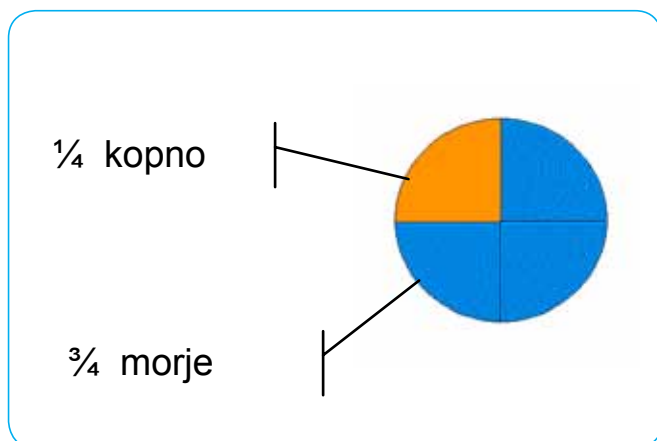
1.4 | A SZÁRAZFÖLD ÉS A TENGER KÖZTI KAPCSOLAT

A Föld a világúrból egy nagy kék gömbnek látszik. Azért kék, mert a Földön több a tenger, mint a szárazföld. Ezt a földgömbön is megfigyelhetjük.

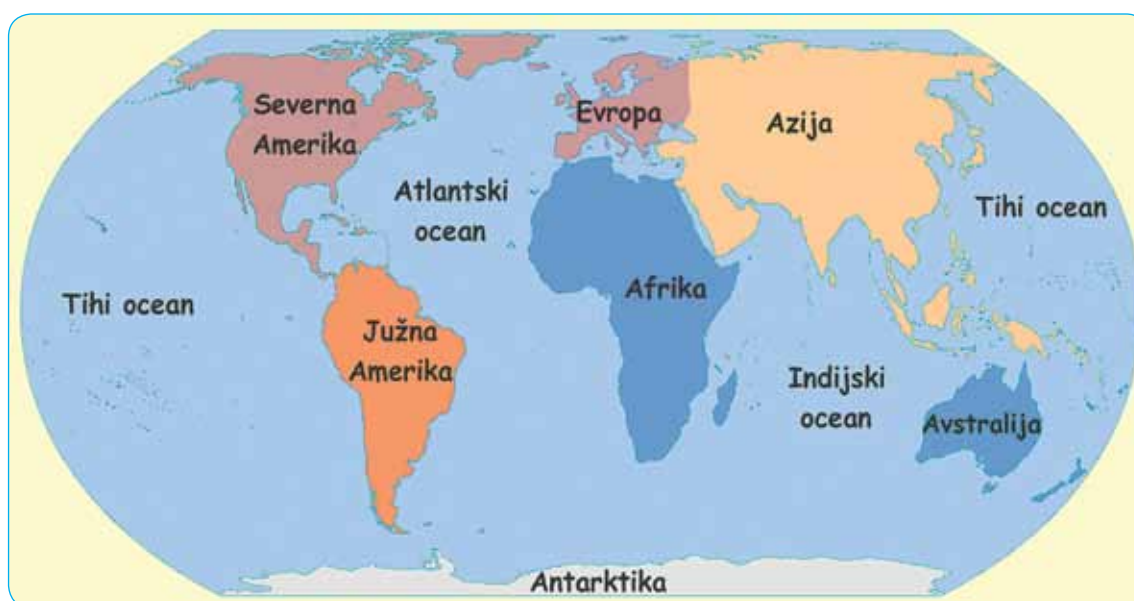

A földgömb hat különböző irányból

Skoraj tri četrtine površine zavzema morje. Kopnega pa je le za četrtno. Vsa morja na Zemlji so med seboj povezana. Na severni polobli je več kopnega kot morja.

Prikaz razmerja med kopnim in morjem

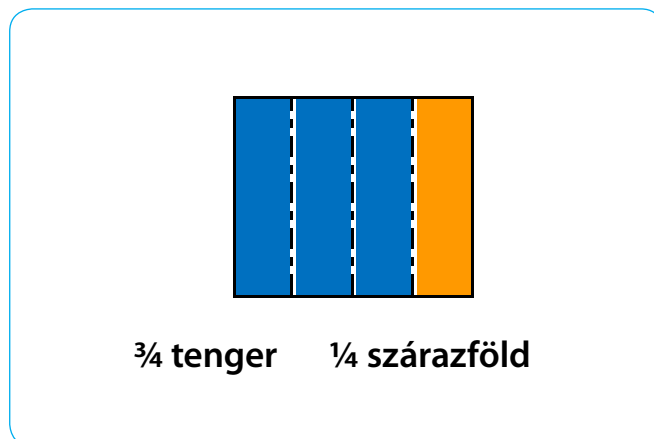
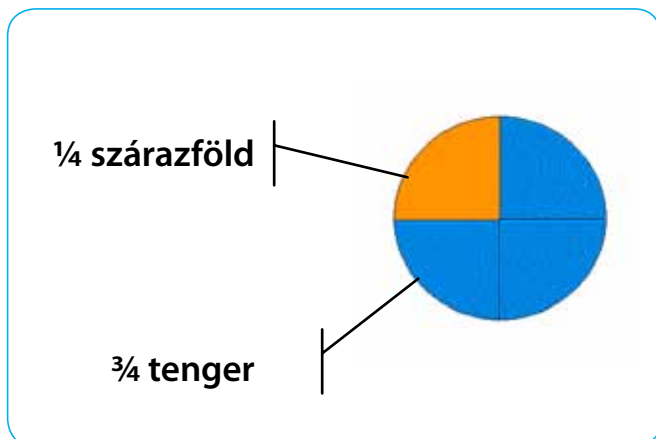
Celine in oceani

1.5 | OCEANI IN NJIHOVA LEGA

Vse svetovno morje je sestavljeno iz oceanov. Poznamo tri velike oceane:

- **Tihi ocean**, ki mu rečemo tudi **Pacifik**,
- **Atlantski ocean** ali **Atlantik**,
- **Indijski ocean**;

A Föld felszínének nagyjából a háromnegyedét tenger borítja. A szárazföld így csak az egynegyedét teszi ki. A Földön valamennyi tenger összefügg egymással. Az északi féltekén több a szárazföld, mint a tenger.

A szárazföld és a tenger arányának a bemutatása

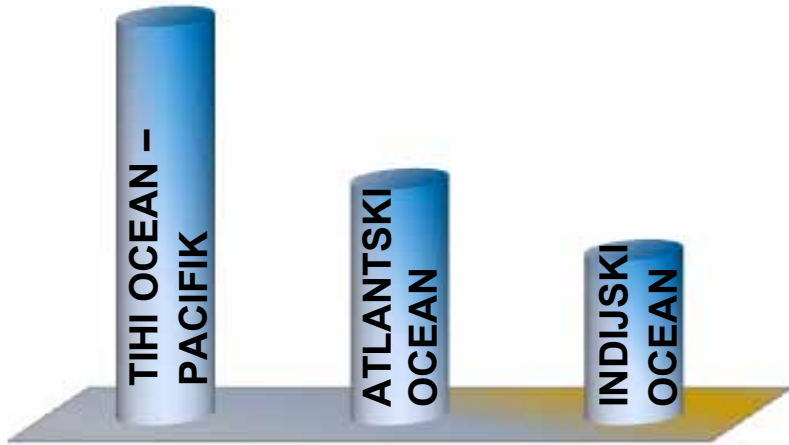

A földrészek és az óceánok

1.5 | AZ ÓCEÁNOK ÉS FEKVÉSÜK

A világ összvízfelülete óceánokból áll. Három nagy óceánt ismerünk:

- a **Csendes-óceánt**,
- az **Atlanti-óceánt**,
- az **Indiai-óceánt**.

ALI VEŠ, da ...
je v oceanih kar
97 odstotkov vse
vode na svetu?

Oceani po velikosti

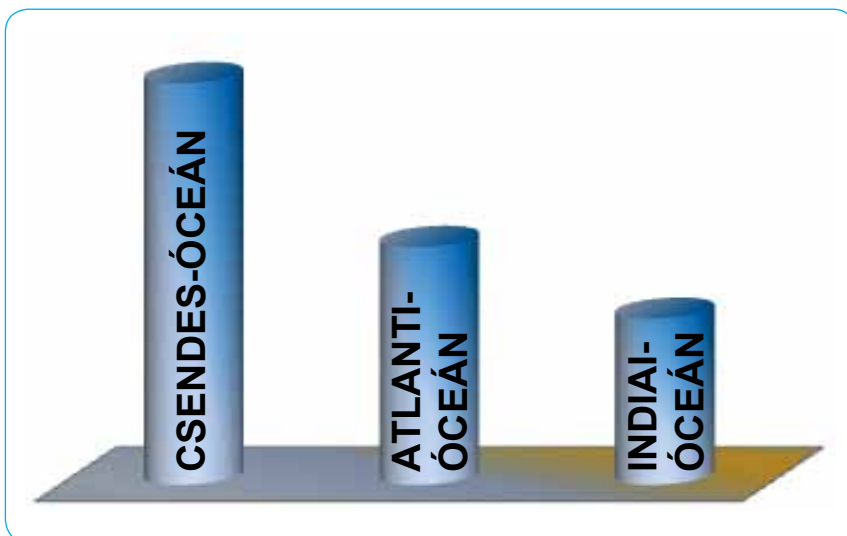
V zvezek nariši razpredelnico. Vanjo razvrsti oceane po velikosti.
Pomagaj si z zgornjo sliko.

Ponovi, kaj si se naučil o oceanih. Koliko oceanov je na Zemlji? Kateri je
največji in kateri najmanjši? Pokaži oceane na zemljevidu.
Kateri ocean je ob obalah Zahodne Evrope?

Zemljevid oceanov

TUDOD-E, hogy...
az óceánok az összes víz 97%-át teszik ki a világon?

Az óceánok nagyságuk szerint

Rajzolj egy táblázatot a füzetedbe! Írd bele az óceánokat a nagyságuk szerint! Vegyed segítségül a fenti képet!

Ismételd át, amit az óceánokról tanultál! Hány óceán van a Földön? Melyik a legnagyobb, és melyik a legkisebb! Mutasd meg az óceánokat a térképen! Melyik óceán húzódik Nyugat-Európa partjainál?

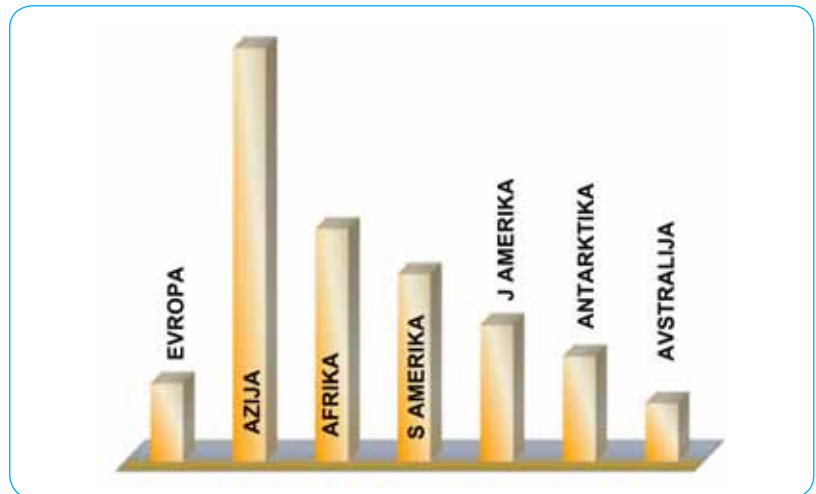

Térkép az óceánokról

1.6 | CELINE IN NJIHOVA LEGA

Na Zemlji je tudi kopno. Velike površine kopnega imenujemo **celina** ali **kontinent**. Na Zemlji je sedem **celin** ali kontinentov:

- **Evropa,**
- **Azija,**
- **Afrika,**
- **Severna Amerika,**
- **Južna Amerika,**
- **Avstralija,**
- **Antarktika.**

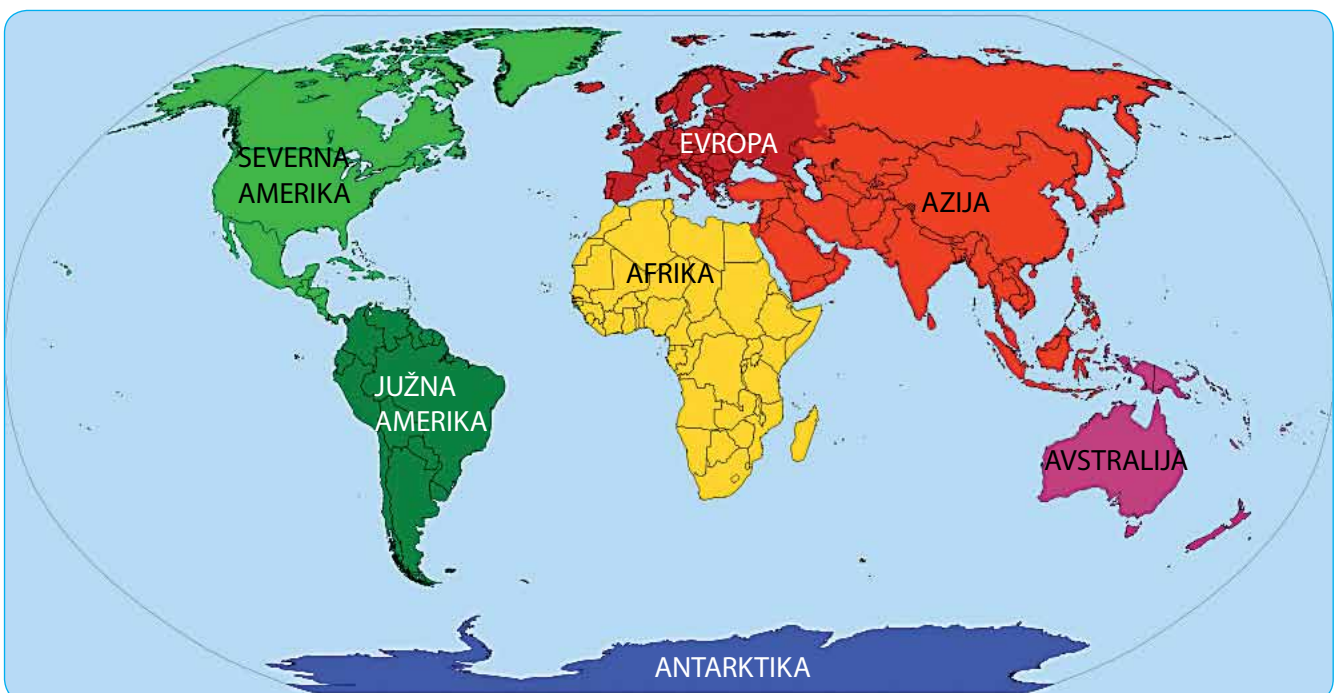

Celine po velikosti

Ponovi, kar si se letos naučil o celinah. Koliko celin poznamo? Na kateri celini je Slovenija? Pokaži celine na zemljevidu.

Več o razporeditvi celin in oceanov poišči na spletni strani:
<http://www.modrijan.si/gradivo/modrijan/egradiva/index.html>

Zemljevid celin

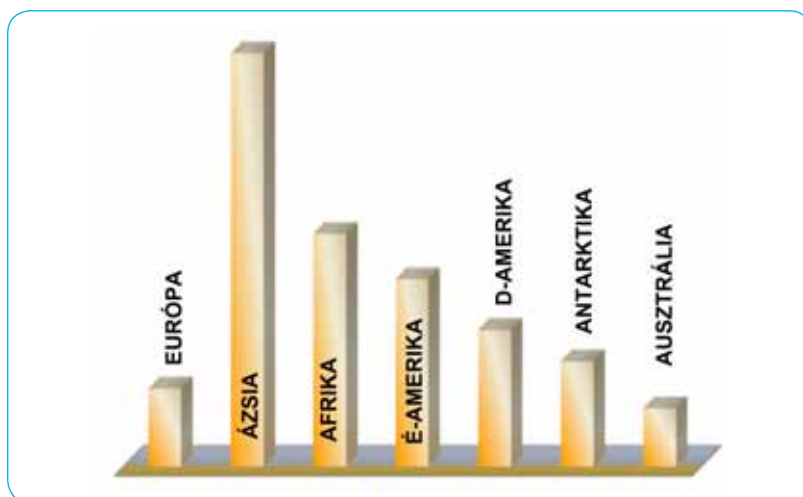
1.6 | A FÖLDRÉSZEK ÉS FEKVÉSÜK

A Földön szárazföld is található. A nagy összefüggő területeket **földrészeknek** vagy **kontinenseknek** nevezzük.

A Földön hét **földrész** vagy kontinens található:

- **Európa,**
- **Ázsia,**
- **Afrika,**
- **Észak-Amerika,**
- **Dél-Amerika,**
- **Ausztrália,**
- **Antarktika.**

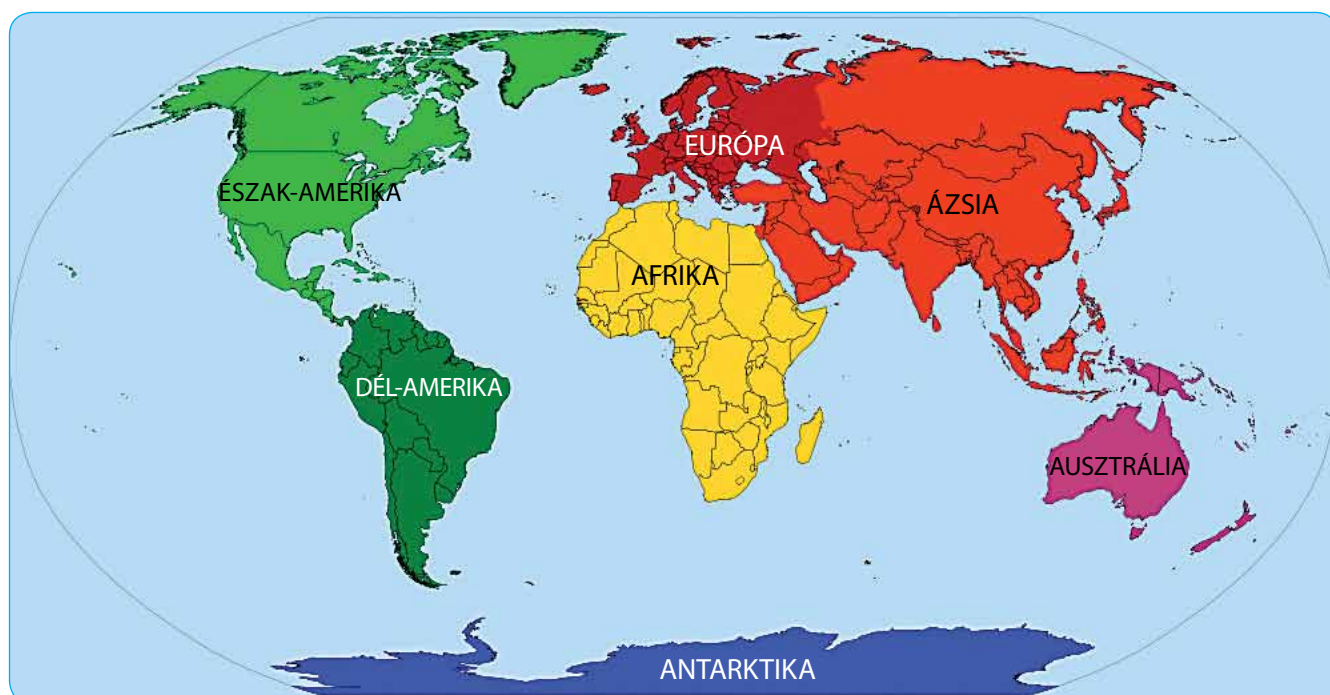
A kontinensek nagyságuk szerint

Ismételd át, amit idén a földrészekről tanultál! Hány földrészt ismerünk? Melyik földrészen fekszik Szlovénia? Mutasd meg a földrészeket a térképen!

Ha többet szeretnél megtudni a kontinensek és az óceánok elhelyezkedéséről, akkor keresd fel az alábbi oldalt:

<http://www.modrijan.si/gradivo/modrijan/egradiva/index.html>!

Térkép a kontinensekről

ZDAJ ZNAM

Zemlja je **planet**, ki kroži okoli Sonca. Iz vesolja je videti kot velika modra kroglja. Na njej je veliko več morja kakor kopnega.

Kopno je razdeljeno na **celine** ali **kontinente**. Imamo sedem različno velikih celin: Evropa, Azija, Afrika, Severna Amerika, Južna Amerika, Avstralija in Antarktika.

Med celinami so velika morja in **oceani**. V oceanih je združeno veliko morij. Poznamo tri oceane: Tihi ocean ali Pacifik, Atlantski ocean ali Atlantik in Indijski ocean.

Sonce je podobna **zvezda** kot tiste, ki jih vidimo na nebu. Sonce je zvezda zato, ker ima lastno svetlobo.

Okoli Sonca krožijo **planeti**: Merkur, Venera, Zemlja, Mars, Jupiter, Saturn, Uran in Neptun. Planeti nimajo lastne svetlobe. Okoli Zemlje kroži naravni satelit Luna.

Zemlja se **vrti okoli svoje osi** kakor vrtavka. En obrat napravi v 24 urah. Glede na to, kako je Zemlja obrnjena k Soncu, ima **dan** ali **noč**.

Poleg tega, da se Zemlja vrti okoli svoje osi, **kroži tudi okoli Sonca**. Za eno pot okoli Sonca Zemlja potrebuje **eno leto**. Ker je Zemljina os nagnjena, imamo letne čase.

MOST MÁR TUDOM

A Föld egy olyan **bolygó**, amely a Nap körül kering. A világűrben úgy néz ki, mint egy nagy kék gömb. Sokkal több tenger, mint szárazföld található rajta.

A szárazföld **földrészekre** vagy **kontinensekre** oszlik. Hét különböző nagyobb földrész vagy kontinens található rajta: Európa, Ázsia, Afrika, Észak-Amerika, Dél-Amerika, Ausztrália és az Antarktika.

A földrészek közt sok tenger és **óceán** fekszik. Az óceánokban sok tenger egyesül. Három óceánt ismerünk: a Csendes-óceánt, az Atlanti-óceánt és az Indiai-óceánt.

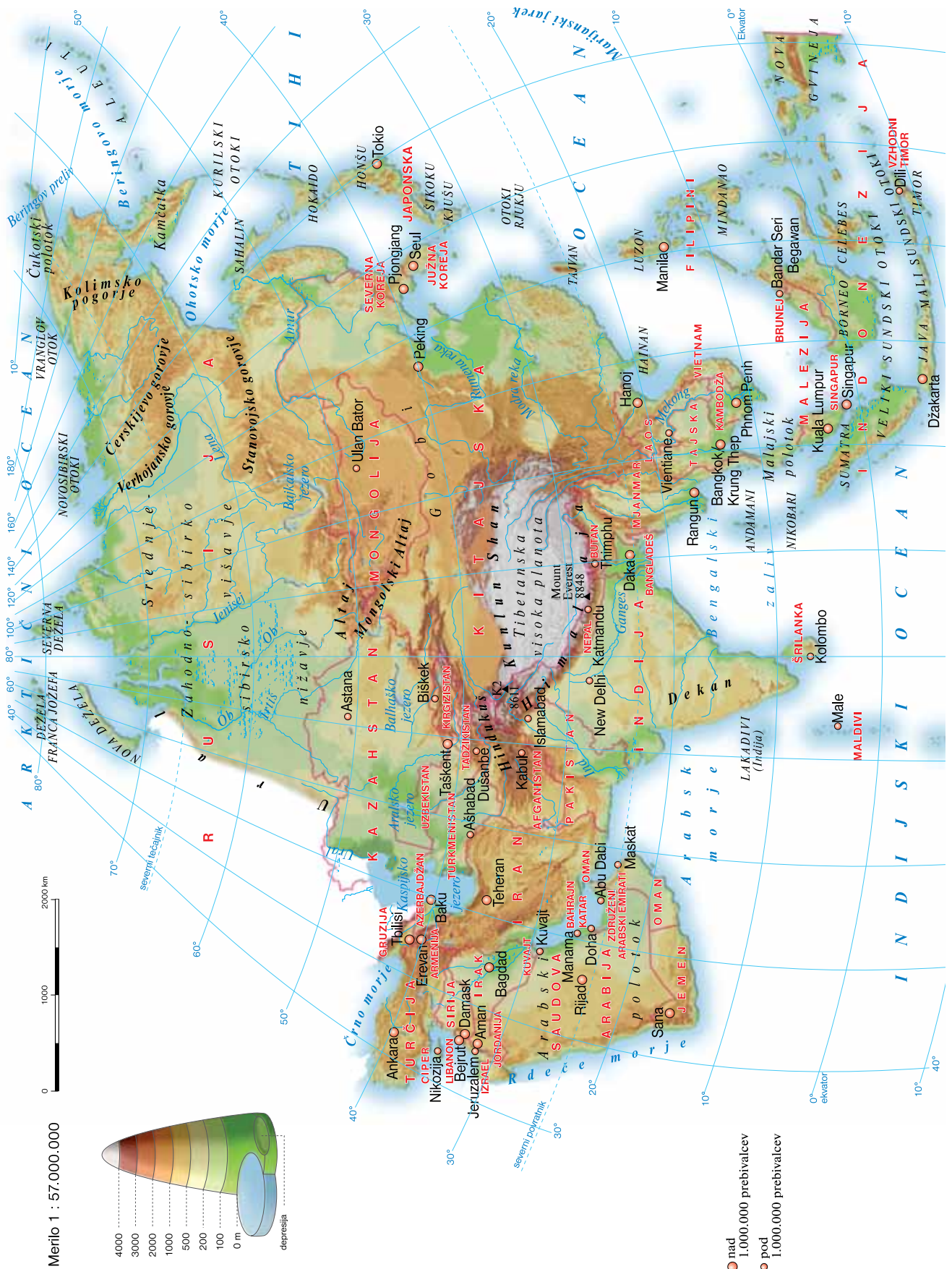
A Nap egy olyan **csillag**, mint amilyenek az égbolton láthatók. A Nap is egy csillag, mivel saját fénye van.

A Nap körül **bolygók** keringenek: ezek a Merkúr, a Vénusz, a Föld, a Mars, a Jupiter, a Szaturnusz, az Uránusz és a Neptunusz. A bolygóknak nincsen saját fényük. A Föld körül egy természetes műhold kering: a Hold.

A Föld a **saját tengelye körül** úgy **forog**, mint egy bűgőcsiga. Ahhoz, hogy egyszer megforduljon, 24 órára van szüksége. A Föld és Nap kölcsönös helyzetétől függ, hogy **nappal** vagy **éjszaka** van-e.

Amellett, hogy a Föld a saját tengelye körül forog, a **Nap körül is kering**. A Földnek **egy évre** van szüksége ahhoz, hogy a Napot megkerülje. Mivel a Föld tengelye ferde, évszakok alakultak ki.

2. AZIJA

AZIJA	ÁZSIA
Tihi ocean	Csendes-óceán
Indijski ocean	Indiai-óceán
Bangladeš	Banglades
Butan	Bhután
Južna Koreja	Dél-Korea
Indija	India
Indonezija	Indonézia
Japonska	Japán
Kitajska	Kína
Laos	Laosz
Mongolija	Mongólia
Nepal	Nepál
Vietnam	Vietnám
Arabsko morje	Arab-tenger
Arabski polotok	Arab-félsziget
Bengalski zaliv	Bengáli-öböl
Črno morje	Fekete-tenger
Puščava Gobi	Góbi-sivatag
Himalaja	Himalája
Kaspijsko jezero	Kaszipi-tó
Srednjesibirsko višavje	Közép-szibériai-fennsík
Lena	Léna
Marianski jarek	Mariana-árok
Mongolski altaj	Mongol-Altaj
Zahodnosibirsko nižavje	Nyugat-szibériai-alföld
Sueški prekop	Szuezi-csatorna
Tibetanska visoka planota	Tibeti-fennsík
Nova dežela	Új-föld
Ural	Urál
Rdeče morje	Vörös-tenger
Merilo 1 : 57.000.000 depresija nad 1.000.000 prebivalcev pod 1.000.000 prebivalcev	Méretarány: 1:57.000.000 mélység 1.000.000 lakos felett 1.000.000 lakos alatt

2.1 | LEGA AZIJE

Azija je največja celina na svetu. Obsega skoraj tretjino vsega kopnega na Zemlji. Od Evrope je štirikrat večja. Skoraj v celoti je na severni polobli.

Meja z Evropo poteka:

- po gorovju Ural,
- po Kaspijskem jezeru,
- čez Kavkaz in Črno morje,
- skozi ožini Bospor in Dardanele.

V 8. razredu ste se učili o Evropi. Ali se še spomniš, kje teče meja med Evropo in Azijo? Ponovi.

Na zahodu loči Azijo od Afrike Sueški prekop.

Na vzhodu je meja med Azijo in Ameriko Beringov preliv in Tihi ocean.

Indonezijsko otočje se kot kakšen most razteza med Azijo in Avstralijo.

Azijo oblivajo Severno ledeno morje, Tihi ocean, Indijski ocean in Rdeče morje.

Azija: Sueški prekop

Azija: Indonezija

2.2 | ZNAČILNOSTI AZIJE

V knjižnici si izposodi več številk revije Planinski vestnik in poišči članke, ki govorijo o slovenskih odpravah v Himalajo.

Azija je zelo velika celina, zato ima značilnosti, ki jih drugod ni. Včasih rečemo, da je Azija celina nasprotij.

2.1 | ÁZSIA FEKVÉSE

Ázsia a világ legnagyobb földrésze. A Föld szárazföldi részeinek szinte a harmadát teszi ki. Négyszer nagyobb Európánál. Csaknem egészében az északi féltekén terül el. Az Európával érintkező határai a következő területeken haladnak:

- az Urál-hegységnél,
- a Kaszpi-tónál,
- a Kaukázuson és a Fekete-tengeren át,
- a Boszporusz és a Dardanellák szorosain keresztül.

Nyugaton Ázsiát Afrikától a Szuezi-csatorna választja el.

Keleten Ázsia és Amerika határa a Bering-szoros és a Csendes-óceán.

Az Indonéz szigetvilág egyfajta hídként húzódik Ázsia és Ausztrália között.

Ázsiát az Északi-tenger, a Csendes- és az Indiai-óceán, valamint a Vörös-tenger veszi körül.

Nyolcadik osztályban már tanultatok Európáról. Emlékszel-e rá, hol található az Európa és Ázsia közti határ? Ismételd át!

Ázsia: a Szuezi-csatorna

Ázsia: Indonézia

2.2 | ÁZSIA JELLEMZŐI

A könyvtárból kölcsönözd ki a Planinski vestnik folyóirat több számát, és keressél bennük olyan cikkeket, amelyek a szlovén Himalája-expedíciókról szólnak!

Ázsia hatalmas földrész, ezért olyan jellegzetességekkel is rendelkezik, amelyekkel más kontinensek nem. Időnként az mondjuk, hogy Ázsia az ellentétes jelenségek kontinense.

Azija tako ima:

- najvišje gorovje na svetu (Himalaja), v morjih pa največje globine (tudi 10 kilometrov globoke),
- velikanske puščave in obsežna območja rodovitne zemlje,
- najbolj mrzle in zelo vroče kraje na svetu,
- zelo revne in gospodarsko najbolj razvite in bogate države,
- zelo suhe predele in take z veliko dežja,
- območja, kjer je poseljenost ljudi zelo gosta, pa tudi predele, ki so skoraj nenaseljeni,
- zelo velike in nekaj majhnih držav,
- najvišjo točko na svetu (Mount Everest, 8848 m nad morjem).

Mount Everest

Kitajski zid

2.3 | MONSUNSKO PODNEBJE

Ves južni in jugovzhodni del Azije ter vzhodna Kitajska imajo **monsunsko podnebje**. Ime je dobilo ime po vetrovih – **monsunih**. Pozimi je hud mraz nad osrednjo in severno Azijo, nad južnim in vzhodnim morjem pa je precej bolj toplo. Zato prodira hladen zrak iz notranjosti proti morju. Tako nastane zimski monsun. Poletje je v notranjosti Azije vroče, nad morji pa hladnejše. Tako pihajo poleti vlažni vetrovi z morja proti kopnemu. Ker so polni vlage, oddajajo velike količine padavin v obliki dežja in hudih nalivov. Med obema monsunoma je čas »večne pomladi«.

Na zemljevidu poišči najglobljo točko v morju – Marianski jarek – in preberi globino, ter pogledaj, s katero barvo je označena.

Monsun

Ázsia rendelkezik:

- a világ legmagasabb hegységével (Himalája), valamint a legmélyebb tengerekkel (10 kilométer mélyel is),
- hatalmas sivatagokkal és nagyméretű termőföldekkel,
- a világ leghidegebb és legmelegebb helyeivel,
- egyrészt nagyon szegény, másrészt gazdasági szempontból a legfejlettebb és leggazdagabb országokkal,
- nagyon száraz és nagyon csapadékos vidékekkel,
- olyan területekkel, ahol hatalmas a népsűrűség, valamint olyanokkal is, amelyek szinte lakatlanok,
- hatalmas nagy országokkal, és néhány nagyon kicsivel,
- a legmagasabb csúccsal a világon (Mount Everest, 8848 m-rel a tengerszint felett).

Mount Everest

A kínai Nagyfal

2.3 | A MONSZUN ÉGHAJLAT

Dél- és Délkelet-Ázsia teljes területén, valamint Kelet-Kínában a **monszun éghajlat** a jellemző. A nevét a szelek – **monszunok** – után kapta. Ázsia középső és északi részén télen nagyon hideg, délen és a keleti tengervidéken azonban sokkal melegebb van. Ezért a hideg levegő a szárazföld felől behatol a tenger felé. Így jön létre a téli monszun. A nyár Ázsia belső részein forróbb, a tengerek felett hűvösebb. Így nyáron a nagyobb páratartalmú szelek a tenger felől a szárazföld irányába fújnak. Mivel azok nedveséggel teltek, ezért eső és heves felhőszakadások formájában nagy mennyiségű csapadékot bocsátanak ki.

A két monszun-időszak közt található az „örök tavasz” időszaka.

Keresd meg a térképen a tenger legmélyebb pontját, a Mariana-árkot, majd olvasd le a mélységét, végül pedig nézd meg, milyen színnel jelölték!

Monszun

2.4 | IZBIRNE VSEBINE

V poglavju si izberi določeno temo in jo podrobneje predelaj. Podatke poišči v knjigah, enciklopedijah, učbenikih, na svetovnem spletu. Izdelaš lahko tudi plakat ali elektronsko prosojnico.

HIMALAJA je 2400 km dolga gorska veriga z mnogimi osemtisočaki, na katere so se povzpele že številne odprave. 26 vrhov je visokih 6720 m ali več. Velikanski ledeniki, redki zrak in hitre spremembe vremena, divji viharji in plazovi zahtevajo zelo dobre priprave in izkušene alpiniste. Zato se je šele leta 1953 posrečilo dvema plezalcema osvojiti vrh sveta.

Himalaja

RASTLINSKI PASOVI

Azija je zelo velika celina, zato ima različna podnebja. Ta so vplivala na nastanek rastlinskih pasov. Od severa proti jugu se vrstijo: tundre, tajge, stepe in puščave ter vlažni tropski gozd.

Tundra

Stepa

Puščava v Aziji

2.4 | VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK

Válasszál ki a fejezetből egy témát, és azt részletesebben dolgozzad fel! Keressél adatokat könyvekben, enciklopédiákban, tankönyvekben vagy a világhálón! Készíthetsz plakátot vagy számítógépes prezentációt is.

HIMALÁJA A Himalája egy 2400 km hosszú hegyláncolat, számos olyan 8000 méteres csúccsal, amelyeket már sok expedíció megmászott. 26 csúcsa van, amelyek 6720 métereseek vagy még annál is magasabbak. A hegymászóknak jól felkészültnek és tapasztaltnak kell lenniük a hatalmas gleccserek, a ritkás levegő, a gyorsan változó időjárás, a vad viharok és a lavinák miatt. Mindezek miatt csak 1953-ban sikerült meghódítania két szerencsés hegymászonak a világ legmagasabb pontját.

Himalája

NÖVÉNYZETI ÖVEZETEK

Ázsia hatalmas földrész, így különböző éghajlatok vannak jelen. Ennek következtében eltérő növényzeti övezetek alakultak ki. Északról dél felé haladva a következők: a tundra, a tajga, a sztyeppe, a sivatagok, valamint a párás trópusi esőerdők.

Tundra

Sztyeppe

Sivatag Ázsiában

KULTURNE RASTLINE

Iz Azije izhaja vrsta kulturnih rastlin, ki jih človek goji za svojo prehrano ali kot surovino za nadaljnjo predelavo.

Najpomembnejše kulturne rastline so: riž, čajevec, soja, gumijevac, bambus in začimbe (cimet, poper, ingver, muškadni orešek, nageljnovе žbice in druge).

Čajevec

Začimbe

Kavčuk ali gumijevac

Riževa polja

KULTÚRNÖVÉNYEK

Ázsiából olyan különböző kultúrnövények származnak, amelyeket az emberek a saját ételmezésükhöz vagy alapanyagként feldolgozásra termesztenek. A legfontosabb kultúrnövények a következők: a rizs, a teacserje, a szója, a gumi, a bambusz és a fűszerek (fahéj, bors, gyömbér, szerecsendió, szegfűszeg és egyébek).

Teacserje

Fűszerek

Kaucsuk vagy gumi

Rizsföldek

ZDAJ ZNAM

Azija je največja celina na svetu. Pokriva skoraj tretjino vsega kopnega. Skoraj vsa je na severni polobli.

Meja z Evropo poteka po gorovju Ural, po Kaspijskem jezeru, čez Kavkaz in Črno morje, skozi ožini Bospor in Dardanele.

Azijo oblivajo Severno ledeno morje, Tih ocean, Indijski ocean in Rdeče morje.

V Aziji je najvišje gorovje na svetu – Himalaja. Tam je tudi najvišja gora na svetu Mount Everest.

Azija ima zelo različno podnebje: od najbolj mrzlih krajev na severu do zelo vročih na jugu.

Azija ima puščave in tudi zelo rodovitna območja.

Nekatere države v Aziji so najbogatejše na svetu (Japonska, Kitajska, Južna Koreja), druge pa spadajo med najrevnejše države na svetu (Bangladeš, Nepal, Butan).

Indija in Kitajska sta državi z največ prebivalstva na svetu.

MOST MÁR TUDOM

Ázsia a világ legnagyobb földrésze. A szárazföld mintegy harmadát teszi ki. Csaknem egészében az északi féltekén terül el.

Európával az Urál-hegységnél, a Kaszpi-tónál, a Kaukázuson és a Fekete-tengeren át, a Boszporusz és a Dardanellák szorosain keresztül határos.

Ázsiát az Északi-tenger, a Csendes- és az Indiai-óceán, valamint a Vörös-tenger veszik körül.

Ázsiában található a világ legmagasabb hegysége – a Himalája. Ugyanott lelhető fel a világ legmagasabb csúcsa is: a Mount Everest.

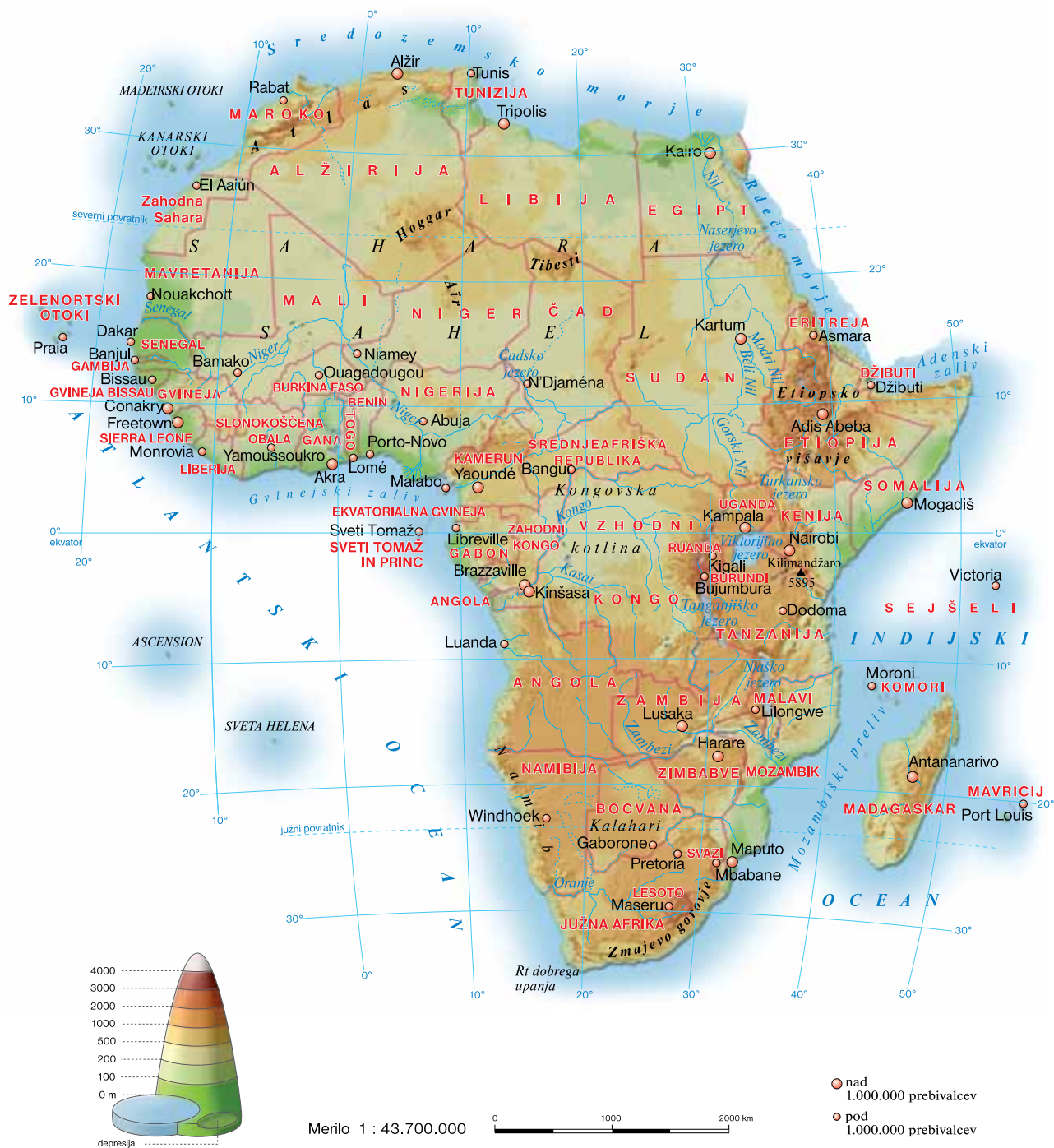
Ázsiában a leghidegebb északi vidékektől a legmelegebb déli tájakig nagyon változatos éghajlattípusok jellemzőek.

Ázsiában sivatagok és nagyon termékeny földek is találhatóak.

Ázsia egyes országai (Japán, Kína, Dél-Korea) a leggazdagabbak a világon, másikkal viszont a világ legszegényebb országai közé tartoznak (Banglades, Nepál, Bhután).

India és Kína a világ két legnagyobb népsűrűségű országa.

3. AFRIKA

AFRIKA	AFRIKA
Atlantski ocean	Atlanti-óceán
Indijski ocean	Indiai-óceán
Algerija	Algéria
Čad	Csád
Južnoafriška republika	Dél-afrikai Köztársaság
Egipt	Egyiptom
Kongo	Kongó
Libija	Líbia
Madagaskar	Madagaszkár
Maroko	Marokkó
Nigerija	Nigéria
Sudan	Szudan
Tunizija	Tunézia
Adenski zaliv	Ádeni-öböl
Atlas	Atlasz-hegység
Etiopsko višavje	Etióp-magasföld
Sredozemsko morje	Földközi-tenger
Gvinejski zaliv	Guineai-öböl
Kanarski otoki	Kanári-szigetek
Kilimandžaro	Kilimandzsáró
Kongovska kotlina	Kongói medence
Sahara	Szahara
Sahel	Száhel
Sueški prekop	Szuezi-csatorna
Nil	Nílus
Tanganjinško jezero	Tanganyika-tó
Viktorijino jezero	Viktória-tó
Rdeče morje	Vörös-tenger
Merilo 1 : 43.700.000 depresija nad 1.000.000 prebivalcev pod 1.000.000 prebivalcev	Méretarány: 1:43.700.000 mélység 1.000.000 lakos felett 1.000.000 lakos alatt

3.1 | LEGA AFRIKE

Znan popotnik, Tomo Križnar, je precej časa preživel tudi v Afriki. Tam je navezal prijateljske vezi z ljudmi. Poišči katero od njegovih knjig ali pa si oglej film, ki govori o Darfurju.

Afrika je druga največja celina na svetu. Kar trikrat je večja od Evrope.
Pretežni del Afrike je v vročem pasu.
Od Evrope jo loči Gibraltarski preliv in Sredozemsko morje.
Od Azije jo loči Rdeče morje.
Na zahodu Afriko obliva Atlantski ocean, na vzhodu pa Indijski ocean.

Piramide

3.2 | ZNAČILNOSTI AFRIKE

Na zemljevidu z vrvico izmeri dolžino poti od Kopra do Bombaya v Indiji, enkrat skozi Sueški prekop, drugič okoli Afrike. Ali bi se strinjal s trditvijo, da je Sueški prekop močno skrajšal pot iz Evrope do Azije? Poskušaj to utemeljiti.

Afrika je celina suhih puščav in tropskih deževnih gozdov. Podnebje in rastlinstvo se v Afriki spreminjata od ekvatorja proti severu in proti jugu.

Tako ima:

- različne rastlinske pasove (savane, stepe in puščave, sredozemsko rastlinstvo, tropski deževni gozd),
- veliko vrst gojenih tropskih rastlin (kakavovec, kavovec, kavčukovec, datljevec, bananovec, kruhovec ...),
- Saharo, ki je največja, najbolj vroča in suha med vsemi vročimi puščavami na svetu,
- bogato kulturno dediščino (piramide, mumije, sfinge ...),
- pester živalski svet (afriški slon, nilski konj, tigri, levi, žirafe, kamele, afriški piton, opice ...),
- veliko rudnega bogastva (zlato, diamanti, železova ruda, baker),
- največ revnih ljudi. Revščino povečujejo še naravne nesreče (poplave, suše), vojne in padec cen različnih surovin.

3.1 | AFRIKA FEKVÉSE

Az ismert utazó, Tomo Križnar Afrikában is sok időt töltött el. Ott barátságokat kötött a helyi emberekkel. Keresd meg valamelyiket a könyvei közül, vagy nézd meg a Darfurról szóló filmjét!

Afrika a második legnagyobb földrész a világon. Területe háromszor nagyobb, mint Európáé.

Afrika nagy része a forró éghajlati övezetben található. Európától a Gibraltári-szoros és a Földközi-tenger választja el.

Ázsiától a Vörös-tenger határolja el.

Afrikát nyugaton az Atlanti-, keleten pedig az Indiai-óceán veszi körül.

Piramisok

3.2 | AFRIKA JELLEMZŐI

Mérd meg a térképen egy madzag segítségével a Koperból az indiai Bombaybe vezető út távolságát! Először a Szezei-csatornán keresztül, aztán pedig Afrika megkerülésével. Egyetértesz azzal, hogy a Szezei-csatorna nagymértékben lerövidítette az Európából Ázsiába vezető utat? Próbáld meg ezt bebizonyítani!

Afrika a száraz sivatagok és a trópusi esőerdők kontinense. Afrikában az éghajlat és a növényzet az Egyenlítőtől északra és délre haladva változik.

E szerint jellemzi(k):

- a különféle növényzeti övezetek (szavannák, sztyeppék és sivatagok, mediterrán növényzet, trópusi esőerdők),
- számos termesztett trópusi növényfaj (kakaó, kávé, kaucsuk, datolya, banán- és kenyérfa...),
- a Szahara, amely a legnagyobb, a legforróbb és a legszárazabb a világ összes sivataga közül,
- gazdag kulturális örökség (piramisok, múmiák, szfinxek...),
- változatos vadon élő állatvilág (afrikai elefánt, víziló, tigrisek, oroszlánok, zsiráfok, tevék, afrikai pítón, majmok...),
- gazdag ásványkincskészlet (arany, gyémánt, vasérc, réz),
- a legtöbb szegény ember. A nincstelenséget a természeti csapások (árvizek, aszályok), a háborúk és különféle nyersanyagok árának az esése is súlyosbítja.

Sahara

ALI VEŠ, da ...

Viktorijino jezero spada med največja jezera na svetu (tretje po velikosti)?

ALI VEŠ, da ...

je **Sahara** največja puščava na svetu? Vanjo bi spravili 400 Slovenij.

3.3 | REKA NIL

Na zemljevidu Afrike poišči reko Nil.

Nil je najdaljša reka na svetu. Dolga je 6671 kilometrov. Nil nastane, ko se zlijeta Beli in Modri Nil. Nato si utira pot skozi puščavo na sever proti Sredozemskemu morju. Nil je ena najpomembnejših rek v Afriki. S svojo vodo spreminja puščavo v rodovitno zemljo, saj namaka številna polja. Zato večina ljudi v Egiptu živi v ozkem rodovitnem pasu ob reki.

Reka Nil

Nil je bil vir življenja že za prebivalce v **starem Egiptu** v času faraonov. Stari Egipt je bil močna država v dolini Nila. Nil je vsako leto poplaval. Ko se je umaknil, je pustil na poljih plodno blato, v katerega so sejali in sadili. Pridelek je bil obilen. Tako je bil stari Egipt že več tisoč let pred našim štetjem močna država z visoko kulturo. Vladarju so rekli faraon.

Szahara

TUDOD-E, hogy...

a **Viktória-tó** a világ legnagyobb tavai közé tartozik (nagyságát tekintve a harmadik)?

TUDOD-E, hogy...

a **Szahara** a legnagyobb sivatag a világon? Szlovénia 400-szor férne el benne.

3.3 | A NÍLUS FOLYÓ

Mutasd meg a térképen a Nílus folyót!

A Nílus a világ leghosszabb folyója. 6671 kilométer hosszú. A Nílus a Fehér- és a Kék-Nílusok egyesüléséből keletkezik. Ezt követően a folyó északi irányba, a sivatagon keresztül, a Földközi-tenger felé tör utat magának. A Nílus Afrika egyik legfontosabb folyója. A vizével a sivatagot termékeny földdé változtatja, mivel nagy területen árasztja el a földeket. Éppen ezért Egyiptomban a legtöbb ember a folyó mentén kialakult termékeny vidékeken él.

A Nílus folyó

Már az **ókori Egyiptomban**, a fáraók idejében is az ott élők számára az élet forrását jelentette a Nílus. Az ókori Egyiptom erős birodalom volt a Nílus völgyében. A Nílus minden évben kiöntött. Amikor apadt, a mezőkön termékeny iszapot hagyott maga után, amibe vetettek és ültettek. A termés bőséges volt. Éppen ezért az ókori Egyiptom már az időszámításunk kezdete előtti 1000 évvel is magas kultúrával rendelkező, erős birodalom volt. Az uralkodót fáraónak hívták.

3.4 | IZBIRNE VSEBINE

V tem poglavju si izberi določeno temo in jo podrobneje predelaj. Podatke poišči v knjigah, enciklopedijah, učbenikih, na svetovnem spletu. Izdelaj lahko tudi plakat ali elektronsko prosojnico.

GOSPODARSTVO

Večina Afričanov se preživlja z obdelovanjem polj. Zemlje marsikje ne orjejo, ampak jo prekopavajo z motikami.

Pridelujejo razne vrste prosa, riž in gomolje. Vedno bolj pogosto gojijo plantažne rastline, kot so kakavovec, kavovec in kavčukovec. Imajo tudi nasade arašidov, bananovcev in ananasa. V vzhodni Afriki so velika polja bombaža, v sredozemske dežele pa izvažajo veliko pomaranč in zgodnje zelenjave.

Iskanje zlata

Delo na polju

Kakavovec

3.4 | VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK

Válasszál ki a fejezetből egy témát, és azt részletesebben dolgozzad fel! Keressél adatokat könyvekben, enciklopédiákban, tankönyvekben vagy a világhálón! Készíthetsz plakátot vagy számítógépes prezentációt is.

GAZDASÁG

A legtöbb afrikai a szántóföld megműveléséből él. A földet sok helyen nem szántják, hanem kapákkal lazítják. Különféle kölesfajtákat, rizst és gumókat termesztenek.

Egyre gyakrabban létesítenek ültetvényeket, pl. kakaó-, kávé- és kaucsukbirtokot. Földimogyoró-, banán- és ananászültetvényekkel is rendelkeznek. Kelet-Afrikában nagy gyapotföldek terülnek el, a Földközi-tenger mentén található országok sok narancsot és korai érésű zöldségeket exportálnak.

Aranyásás

Munka a mezőn

Kakaófa

ŽIVALSTVO

Živalstvo se je prilagodilo podnebjju in rastlinstvu. V vlažnem tropskem gozdu živijo raznovrstni ptiči, metulji, žabe in kače. Tu najdemo tudi različne vrste opic. Savana je domovina znanih afriških živali: levov, žiraf, zeber, antilop, slonov, nosorogov ... V puščavah in stepah najdemo miši, kače, lisice, kamele ...

Levinja

Nilski konj

PREBIVALSTVO

Afrika je redko naseljena celina. Gosteje so naseljena le namakalna območja ob Nilu, rudarska področja, obalni svet in okolica velikih mest. V severni Afriki prevladujejo Arabci, v srednji in južni Afriki pa žive številna temnopolta ljudstva. Belcev je v Afriki malo. Priselili so se v Južnoafriško republiko, ker je tam ugodnejše podnebje. V zahodni in južni Afriki živi nekaj priseljencev iz Azije.

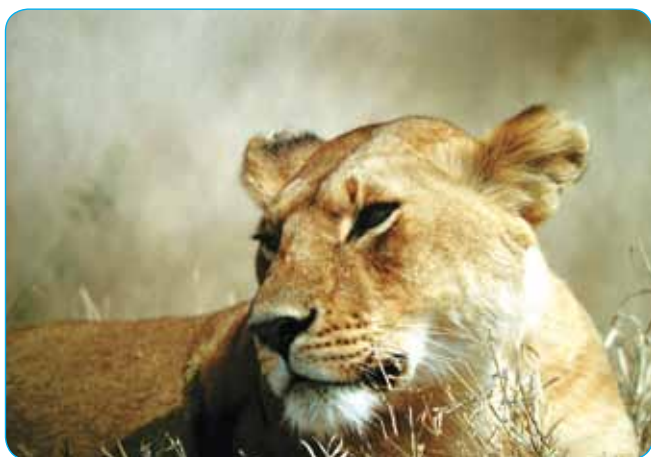
Masaji

Nomadi

ÁLLATVILÁG

Az állatvilág alkalmazkodott az éghajlathoz és a növényzethez. A párás trópusi erdőben különféle madarak, lepkék, békák és kígyók élnek. Sokféle majomfaj is megtalálható arrafelé. A szavanna többféle nevezetes afrikai állatnak az otthona: az oroszlánoknak, a zsiráfoknak, a zebráknak, az antilopoknak, az elefántoknak, az orrszarvúknak... A sivatagokban és a sztyeppéken egereket, kígyókat, rókákat és tevéket... találhatunk.

Oroszlán

Víziló

NÉPESSÉG

Afrika ritkán lakott kontinens. Lakosai csak a Nílus menti árterületeken, a bányavidékeken, a tengerparton és a nagyobb városok környékén telepedtek meg. Míg Észak-Afrikában az arabok vannak többségben, addig Közép- és Dél-Afrikában számos színesbőrű népcsoport él. A fehér rassz kevésbé jellemző. Utóbbiak a Dél-afrikai Köztársaságban telepedtek le, mert ott kedvezőbb az éghajlat. Néhány Ázsiából érkező bevándorló Nyugat- és Dél-Afrikában él.

Maszájok

Nomádok

ZDAJ ZNAM

Afrika je druga največja celina.

Od Evrope jo loči Gibraltarski preliv in Sredozemsko morje. Od Azije pa jo loči Rdeče morje.

Na zahodu obliva Afriko Atlantski ocean, na vzhodu pa Indijski ocean. Čez celino poteka ekvator.

*V Afriki je največja, najbolj suha in najbolj vroča puščava na svetu, **Sahara**. Afrika je zelo bogata z **rudninami** (zlato, diamanti, železova ruda, baker). Prav tako ima zelo pester **živalski svet** (sloni, levi, tigri, žirafe, opice, kače). Žal pa je Afrika tudi **najrevnejša celina**. Revščino povečujejo še vojne in bolezni.*

*Na severu Afrike teče druga najdaljša reka na svetu, **Nil**. Ob njem je zelo rodovitna zemlja. Zato so se ob njen naselile že najstarejše civilizacije – stari Egipčani. Njihov vladar je bil faraon.*

MOST MÁR TUDOM

Afrika a második legnagyobb földrész.

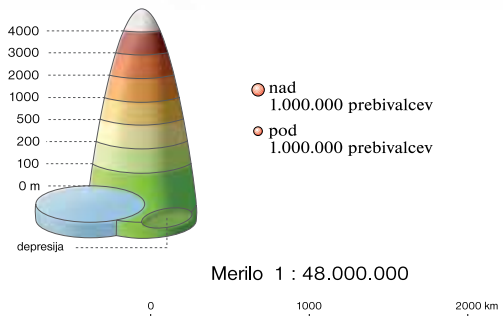
Európától a Gibraltári-szoros és a Földközi-tenger választja el. Ázsiától pedig a Vörös-tenger határolja el.

Afrikát nyugaton az Atlanti-, keleten pedig az Indiai-óceán veszi körül. A kontinensen áthalad az Egyenlítő.

*Afrikában található a legnagyobb, legszárazabb és legforróbb sivatag a világon: a **Szahara**. Afrika rendkívül gazdag **ásványkincsekben** (arany, gyémánt, vasérc, réz). Nagyon változatos az **állatvilága** (elefántok, oroszlánok, tigrisek, zsiráfok, majmok, kígyók). Sajnos Afrika egyben a **legszegényebb földrész**. A szegénységet a háborúk és a betegségek is súlyosbítják.*

*Észak-Afrikában hömpölyög a világ második legnagyobb folyója: a **Nílus**. A folyó mentén nagyon termékeny a talaj. Éppen ezért telepedtek meg mellette a legrégebbi civilizációk – pl. az ókori Egyiptom. Az uralkodójukat fáraónak nevezték.*

4. SEVERNA AMERIKA

4. ÉSZAK-AMERIKA

SEVERNA AMERIKA	ÉSZAK-AMERIKA
Atlantski ocean	Atlanti-óceán
Antarktični ocean	Jeges-tenger
Tihi ocean	Csendes-óceán
Združene države Amerike	Amerikai Egyesült Államok
Kanada	Kanada
Aljaska	Alaszka
Aljaški zaliv	Alaszakai-öböl
Apalači	Appalache-hegység
Baffinov otok	Baffin-öböl
Beringovo morje	Bering-tenger
Beringov preliv	Bering-szoros
Grenlandija	Grönland
Hudsonov zaliv	Hudson-öböl
Labrador	Labrador-félsziget
Labradoraško morje	Labrador-tenger
Mehiški zaliv	Mexikói-öböl
Michigansko jezero	Michigan-tó
Veliki Antili	Nagy-Antillák
Velika kotlina	Nagy-medence
Ontarijsko jezero	Ontario-tó
Skalno gorovje	Sziklás-hegység
Viktorijin otok	Viktória-sziget
Merilo 1 : 48.000.000 depresija nad 1.000.000 prebivalcev pod 1.000.000 prebivalcev	Méretarány: 1:48.000.000 mélység 1.000.000 lakos felett 1.000.000 lakos alatt

4.1 | LEGA SEVERNE AMERIKE

Ali morda veš, kdo so bili prvi prebivalci Severne Amerike? Kako se imenujejo?

V knjižnici imajo gotovo kakšno knjigo o njih.

Cela Severna Amerika leži na severni polobli. Večji del ozemlja je v severnem zmerno toplem pasu, manjši del ozemlja na severu pa v severnem hladnem pasu.

Na severozahodu jo od Azije loči le Beringov preliv.

Od Evrope jo loči Atlantski ocean.

Severno Ameriko oblivajo: Tihi ocean ali Pacifik, Atlantski ocean in Severno Ledeno morje.

Nacionalni park v ZDA

Reka Misisipi je najdaljša reka v Severni Ameriki. Dolga je 3730 km. Poišči jo na zemljevidu Severne Amerike. Ali veš, kateri slovenski plavalec je preplaval to reko?

Na zemljevidu Severne Amerike poišči Mehiški zaliv.

Aprila leta 2010 se je tam zgodila huda ekološka nesreča.

Pozanimaj se, kaj se je zgodilo.

4.1 | ÉSZAK-AMERIKA FEKVÉSE

Tudod esetleg, hogy kik voltak Észak-Amerika első lakói? Hogyan nevezzük őket?

A könyvtárban biztosan vannak valamilyen könyvek róluk.

Észak-Amerika teljes terjedelmében az északi féltekén fekszik. Területének a legnagyobb része az északi mérsékelt meleg övezetben fekszik, az északi rész kisebb egysége azonban az északi hideg zónában található.

Északnyugaton a Bering-szoros választja el Ázsiától. Európától az Atlanti-óceán határolja el.

Észak-Amerikát a Csendes-óceán, az Atlanti-óceán és Északi-tenger veszi körül.

Nemzeti park az USA-ban

A Mississippi folyó Észak-Amerika leghosszabb folyója. A hossza 3730 km. Keresd meg azt Észak-Amerika térképén! Tudod-e, melyik szlovén úszó úszta át ezt a folyót?

Keresd meg a Mexikói-öblöt Észak-Amerika térképén! 2010 áprilisában súlyos ökológiai katasztrófa zajlott le ott. Informálódj, mi történt!

4.2 | ZNAČILNOSTI SEVERNE AMERIKE

Severno Ameriko oblivajo: Tihi ocean ali Pacifik, Atlantski ocean in Severno Ledeno morje.

New York

Niagarski slapovi

ALI VEŠ, da ...

so leta 1867 ZDA kupile **Aljasko** od Rusov za malo več kot 7 milijonov ameriških dolarjev? Šele kasneje se je pokazalo, kako ugodna kupčija je bila to za ZDA, saj je Aljaska zelo bogata z rudami, predvsem z zlatom. Tam so odkrili tudi velike zaloge nafte.

Na zemljevidu Severne Amerike poišči, kje je meja med ZDA in Kanado.

V Severni Ameriki najdemo:

- ZDA in Kanado, ki sta vodilni gospodarski sili na svetu,
- veliko narodnih parkov (Yellowstone, Veliki kanjon ...),
- vsako leto veliko število močnih orkanov ali hurikanov, ki dosežejo hitrost nad 120 km/h in povzročajo veliko škode,
- rezervate, v katerih živijo prvotni prebivalci – Indijanci,
- Grenlandijo, ki je največji otok na svetu,
- Niagarske slapove, ki padajo čez 60 metrov visok skalni prag. Ležijo na meji med Kanado in ZDA.

4.2 | ÉSZAK-AMERIKA JELLEMZŐI

Észak-Amerikát a Csendes-óceán, az Atlanti-óceán és az Északi-tenger veszi körül.

New York

Niagara-vízesés

TUDOD-E, hogy...

az USA **Alaszkát** 1867-ben kicsit több mint 7 millió dollárért vásárolta meg Oroszországtól? A későbbiekben derült csak fény arra, hogy mindez az USA számára egy nagyon jó üzlet volt, ugyanis Alaszka nagyon gazdag ércekben, különösen aranyban. Arrafelé nagy olajkészleteket is felfedeztek.

Keresd meg Észak-Amerika térképén, hol húzódik a határ az USA és Kanada közt!

Észak-Amerikában a következők találhatóak:

- az Egyesült Államok és Kanada, amelyek a világ vezető gazdasági hatalmai,
- számos nemzeti park (Yellowstone, Grand Canyon...),
- évente nagyszámú erős orkán vagy hurrikán, amelyek a 120 km/óra feletti sebességet is elérhetik, és sok kárt okoznak,
- rezervátumok, amelyekben az őslakos indiánok laknak,
- Grönland, a világ legnagyobb szigete,
- a Niagara-vízesés, amely egy 60 méter magas sziklaküszöbről zuhan alá. Kanada és az Egyesült Államok határán található.

4.3 | ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

ZDA pridelajo veliko bombaža. Po vsem svetu so se razširila njihova oblačila, zlasti hlače iz močnega bombažnega platna. Postala so vsakdanja modna oblačila. Kako se imenujejo hlače iz tega blaga?

Združene države Amerike (ZDA) sestavlja 50 zveznih držav. Dve zvezni državi se ne "držita" sklenjenega ozemlja ZDA. To sta Aljaska na severu in Havaji v Tihem oceanu. Prestolnica in sedež vlade je v mestu Washington. Predsednik ZDA živi v Beli hiši.

Kanada

ALI VEŠ, da ...

v ZDA živi več kot **30 milijonov črncev**, ki jim rečemo Afroameričani? Večinoma so potomci sužnjev, ki so jih v letih 1619 do 1808 prisilno pripeljali iz Afrike. Največ črncev je živel na jugu, kjer so garali na plantažah sladkornega trsa, tobaka in bombaža.

Afroameričanka

ZDA so največja gospodarska in politična sila na svetu. Gospodarstvo ZDA je močno zaradi naravnega in rudnega bogastva: velike zaloge vodne energije, nafte, plina, premoga, železove in drugih rud. V prejšnjem stoletju sta bili najpomembnejši železarska in jeklarska industrija, ki sta proizvajali surovine za industrijo motornih vozil in kmetijskih strojev. Tovarnarji so uvajali množično proizvodnjo. Po drugi svetovni vojni so se začele uveljavljati nove industrije, kot so kemična, prehrambna, letalska in vesoljska, elektrotehnična in računalniška industrija.

4.3 | AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

Az USA nagyon sok pamutot termel. Ruházatuk, különösen egy erős pamutból készült nadrág, az egész világon elterjedt. Ez a mindennapi divatos öltözködés darabja lett. Hogyan nevezzük az ebből az anyagból készült nadrágokat?

Az Amerikai Egyesült Államok (USA) 50 tagállamból áll. Két állam nem „tapad” az Egyesült Államok területéhez. Nevezetesen északon Alaszka és a csendes-óceáni Hawaii. A főváros és a kormány székhelye Washingtonban található. Az Egyesült Államok elnöke a Fehér Házban él.

Kanada

TUDOD-E, hogy...

több mint **30 millió olyan fekete**, általunk afroamerikainak mondott ember él az Egyesült Államokban, akik leginkább azoknak az rabszolgáknak a leszármazottjai, akiket 1619-től 1808-ig erőszakkal hurcoltak be Afrikából? A legtöbb fekete ember délen élt, ahol cukornád-, dohány- és gyapotültetvényeken dolgoztak.

Az USA a világ legnagyobb gazdasági és politikai hatalma. Az USA gazdaságának az ereje a természeti és ásványkincsekben rejlik: nagy vízenergia-készletek, olaj, gáz, szén, vas és egyéb ércek.

A múlt században a két legfontosabb iparág a vas- és acélgyártás volt, amely a gépjárművek és mezőgazdasági gépipar számára gyártott alapanyagokat. A gyárak bevezették a tömegtermelést. A második világháború után új iparágak kezdtek kialakulni, például a vegyipar, az élelmiszeripar, a repülő- és űripár, valamint az elektro- és számítástechnikai iparág.

Afroamerikai kislány

4.4 | IZBIRNE VSEBINE

V tem poglavju si izberi določeno temo in jo podrobneje predelaj. Podatke poišči v knjigah, enciklopedijah, učbenikih, na svetovnem spletu. Izdelaj lahko tudi plakat ali elektronsko prosojnico.

PRVOTNI PREBIVALCI

Pred prihodom Evropejcev je na ozemlju Severne Amerike živel približno 1,5 milijona Indijancev. Pripadali so različnim plemenom. Kmalu so se priseljenci začeli naseljevati tudi na indijanskih ozemljih. Čeprav so se upirali in borili za svoja ozemlja, je bila do leta 1890 moč Indijancev zlomljena. Umakniti so se morali v rezervate. To so posebna ozemlja, kjer lahko Indijanci živijo po svojih načelih in izročilih.

Tradicionalni indijanski šotori

Indijanska hiša na jugu ZDA

Indijanca v tradicionalni obleki

4.4 | VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK

Válasszál ki a fejezetből egy témát, és azt részletesebben dolgozzad fel! Keressél adatokat könyvekben, enciklopédiákban, tankönyvekben vagy a világhálón! Készíthetsz plakátot vagy számítógépes prezentációt is.

ŐSLAKOSOK

Észak-Amerikában az európaiak érkezése előtt körülbelül 1,5 millió indián élt. Különböző törzsekhez tartoztak. Nem sokkal később a bevándorlók az indiánok területeire is elkezdtek betelepülni. Noha az indiánok lázadtak és harcoltak a földjeikért, 1890-re a hatalmuk megtört. Rezervátumokba kellett vonulniuk. Ezek olyan különleges területek, ahol az indiánok saját elveik és hagyományaik szerint élhetnek.

Hagyományos indián sátrak

Indiánok háza az USA déli részén

Két indián hagyományos népviseletben

VELEMESTA

Los Angeles (okrog 3,8 milijonov prebivalcev), Chicago (2,8 milijona prebivalcev) in New York (8,3 milijona prebivalcev) so med največjimi mesti na svetu. Pravimo jim velemesta.

Chicago

Utrip velemesta

NASA

ZDA imajo vrhunsko tehnologijo za raziskovanje vesolja. NASA (to je Državna uprava za aeronavtiko in vesolje) porabi letno veliko denarja za izdelavo vesoljskih ladij in satelitov. Neil Armstrong je bil prvi človek, ki je stopil na Lunino površino. To je bilo leta 1969.

Model vesoljske postaje

Nasin vesoljski center Kennedy

METROPOLISZOK

Los Angeles (kb. 3,8 millió lakos), Chicago (2,8 millió lakos) és New York (8,3 millió lakos) a világ legnagyobb városai közé tartoznak. Metropoliszoknak nevezzük őket.

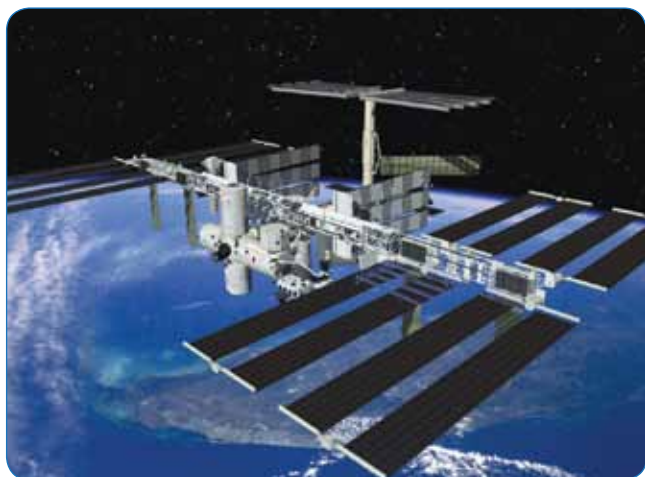
Chicago

Nyüzsgő nagyváros

NASA

Az űrkutatást tekintve az USA rendelkezik a legfejlettebb technológiával. A NASA (Nemzeti Repülési és Űrhivatal) minden évben sok pénzt fordít az űrhajók és műholdak építésére. Neil Armstrong volt az első ember, aki a Hold felszínére lépett. Mindez 1969-ben történt.

Űrállomásmodell

A NASA Kennedy-űrközpontja

ZDAJ ZNAM

Severna Amerika je v celoti na severni polobli.

*Na severozahodu jo od Azije loči le **Beringov preliv**. Od Evrope je bolj oddaljena, saj je vmes **Atlantski ocean**.*

*Severno Ameriko oblivajo **Tihi ocean** ali Pacifik, **Atlantski ocean** in **Severno ledeno morje**.*

V Severni Ameriki sta samo dve državi: Združene države Amerike (ZDA) in Kanada. Obe sodita med gospodarsko najbolj bogate države na svetu.

V Ameriki so najprej živeli prvotni prebivalci, ki jih imenujemo Indijanci. Priseljenci iz Evrope so jih premagali. Zato danes živijo predvsem v rezervatih. Danes v Severni Ameriki živijo ljudje iz celega sveta. V ZDA in Kanado še zmeraj priseljuje veliko ljudi, ki iščejo zase in za svoje družine boljše službe.

V Severni Ameriki je veliko modernih velemest z veliko nebotičniki.

ZDA so ena od vodilnih sil pri raziskovanju vesolja. Prvi človek, ki je stopil na Luno leta 1969, je bil Američan Niel Armstrong.

ZDA so vodilna politična država na svetu.

MOST MÁR TUDOM

Észak-Amerika teljes terjedelmében az északi féltekén fekszik.

*Északnyugaton a **Bering-szoros** választja el Ázsiától. Európától távolabbra fekszik, köztük található az **Atlanti-óceán**.*

*Észak-Amerikát a **Csendes-óceán**, az **Atlanti-óceán** és az **Északi-tenger** veszi körül.*

Észak-Amerikában csak két ország található: az Amerikai Egyesült Államok (USA) és Kanada. Gazdaságukat tekintve mindkettő a világ leggazdagabb országai közé tartozik.

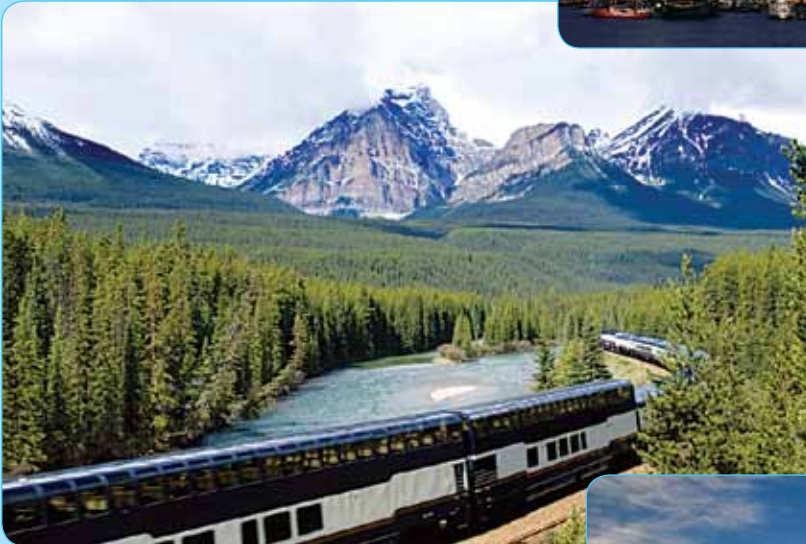
Amerikában a kezdetekben az őslakosok éltek, akiket indiánoknak nevezünk.

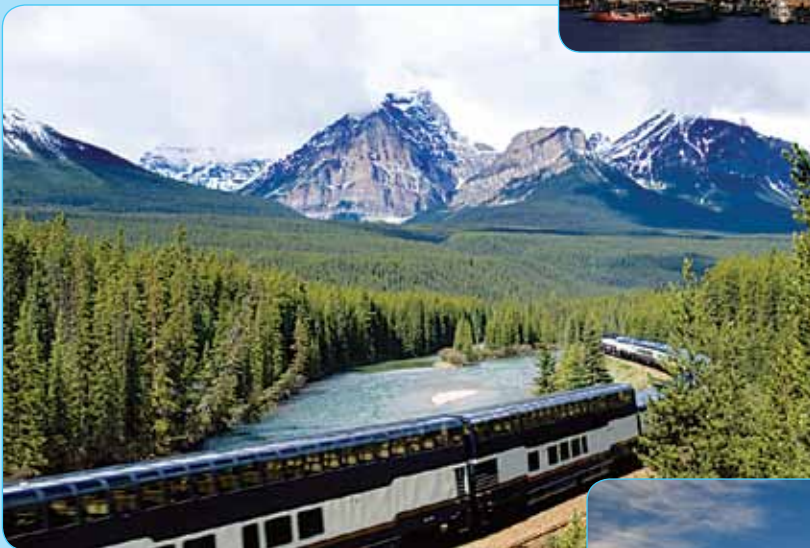
Az Európából érkező bevándorlók leigázták őket. Ezért manapság főleg rezervátumokban élnek. Ma Észak-Amerikát a világ minden tájáról érkezett emberek lakják. Sokan még mindig maguk és a családjuk miatt, a jobb munkalehetőségek miatt települnek az Egyesült Államokba és Kanadába.

Észak-Amerikában számos metropolisz található nagy felhőkarcolókkal.

Az USA az űrkutatásokat tekintve vezető hatalom. Az első ember, Neil Armstrong, aki 1969-ben a Holdon járt, amerikai volt.

Az USA a világ vezető politikai hatalma.

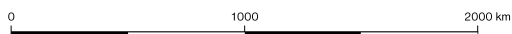

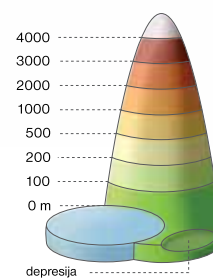
5. JUŽNA AMERIKA

Merilo 1 : 38.400.000

- nad 1.000.000 prebivalcev
- pod 1.000.000 prebivalcev

JUŽNA AMERIKA	DÉL-AMERIKA
Atlantski ocean	Atlanti-óceán
Tihi ocean	Csendes-óceán
Argentína	Argentína
Bolivija	Bolívia
Brazílija	Brazília
Čile	Chile
Kolumbija	Kolumbia
Paragvaj	Paraguay
Amazonka	Amazonas
Amazonsko nižavje	Amazonas-medence
Andi	Andok
Brazilsko višavje	Brazil-felföld
Galapaški otoki	Galápagos-szigetek
Gvajansko višavje	Guyanai-felföld
Karibsko morje	Karib-tenger
Kordiljere	Kordillerák
Horn	Horn-fok
Panamski prekop	Panama-csatorna
Pampe	Pampák
Patagonija	Patagónia
Ognjena dežela	Tűzföld
Merilo 1 : 38.400.000 depresija nad 1.000.000 prebivalcev pod 1.000.000 prebivalcev	Méretarány: 1:38.400.000 mélység 1.000.000 lakos felett 1.000.000 lakos alatt

5.1 | LEGA JUŽNE AMERIKE

Na zemljevidu Južne Amerike poišči ekvator in skrajno južno točko. Ugotovi, na kateri polobli leži večji del Južne Amerike?

Panamski prekop

Južno Ameriko prečka ekvator, vendar večina celine leži na južni polobli. Del kontinenta je v vročem pasu. Ostale pokrajine so v južnem zmernotoplem pasu. Južno Ameriko oblivajo Karibsko morje, Tihi ocean in Atlantski ocean.

Meja med Severno in Južno Ameriko je **Panamski prekop**. Na jugu se celina konča z otočjem **Ognjena zemlja** in rtom **Horn**. Panamski prekop povezuje tudi Atlantski in Tihi ocean.

5.1 | DÉL-AMERIKA FEKVÉSE

Keresd meg Dél-Amerika térképén az Egyenlítőt és a legdélibb pontot!
Határozd meg, melyik féltekén található Dél-Amerika legnagyobb része!

Panama-csatorna

Dél-Amerikát ugyan átszeli az Egyenlítő, a kontinens nagyobbik része azonban a déli féltekén fekszik. A földrész egy része a forró éghajlati zónában helyezkedik el. Az egyéb tartományok a déli mérsékelt övezetben találhatóak.

Dél-Amerikát a Karib-tenger, a Csendes-óceán és az Atlanti-óceán veszi körül.

Az Észak- és Dél-Amerika közti határ a **Panama-csatornánál** húzódik. Délen a kontinens a **Tűzföldnél** és a **Horn-foknál** ér véget. A Panama-csatorna az Atlanti-óceánt és a Csendes-óceánt köti össze.

5.2 | ZNAČILNOSTI JUŽNE AMERIKE

Veliko sodobnih plesov prihaja iz Južne Amerike. Ali veš, kateri?

V Južni Ameriki je najbolj razširjen jezik španščina. V Braziliji govorijo portugalsko. Ta dva jezika so pred 500 leti v Južno Ameriko prinesli osvajalci iz Španije in Portugalske. Južni Ameriki rečemo tudi Latinska Amerika.

Ognjena zemlja

ALI VEŠ, da ...

je **malaria** bolezen vročih in vlažnih krajev? Pogosta je ob amazonskem deževnem gozdu. Odkar poznamo zdravilo kinin, jo lahko obvladujemo.

V Južni Ameriki najdemo:

- Amazonsko nižavje, ki leži južno od ekvatorja. To je vroče, mokro območje, kjer raste največji tropski deževni gozd na svetu. Pravijo mu tudi pljuča sveta,
- težko prehodno gorovje Ande z vrsto zasneženih vrhov, med katerimi so številni vulkani. Mnogi med njimi še delujejo,
- piranje. To so ribe z zelo ostrimi zobmi, velike komaj 30 cm. Lovijo v jatah in od živali, ki zaide v njihovo jato, zelo hitro ne ostane drugega kot kosti,
- Rio de Janeiro, ki velja za eno največjih mest na svetu. Znan je po vsakoletnem pustnem karnevalu, ki traja 4 dni in noči.

Zakaj Amazonskemu nižavju pravimo tudi pljuča sveta?
O tem se pogovorite v razredu in odgovore zapišite v zvezek.

5.2 | DÉL-AMERIKA JELLEMZŐI

Számos modern tánc Dél-Amerikából származik. Tudod, melyikek?

Dél-Amerikában a legszélesebb körben a spanyol nyelvet beszélik. Brazíliában portugálul beszélnek. Ezt a két nyelvet 500 évvel ezelőtt a spanyol és portugál hódítók hozták be Dél-Amerikába. Dél-Amerikát Latin-Amerikának is nevezik.

Tűzföld

TUDOD-E, hogy...

a **malária** a forró és párás helyek betegsége? Az Amazonas esőerdőiben gyakori. Amióta ismerjük a kinint, azóta jobban lehet kezelni a betegséget.

Dél-Amerikában a következők található(k):

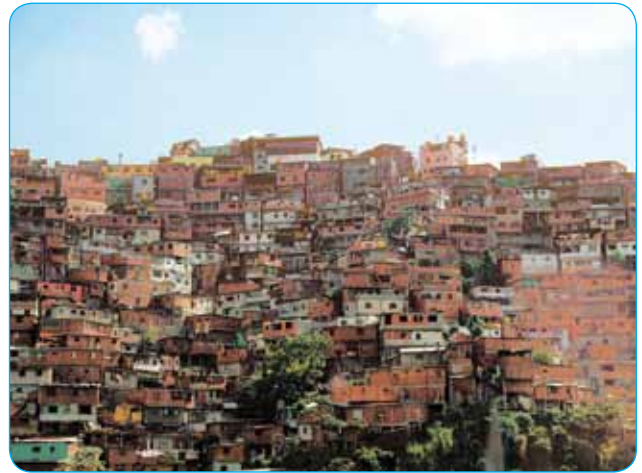
- az Amazonas-medence, amely az Egyenlítőtől délre fekszik. Ez egy olyan forró, csapadékos terület, ahol a világ legnagyobb trópusi esőerdeje nő. A világ tüdejének is neveznek.
- a nehezen járható Andok-hegység számos hófödte csúccsal, amelyek között sok a még ma is aktívan működő vulkán.
- a piranhák. Ezek nagyon éles fogú halak, a hosszuk közel 30 cm. Falkában vadásznak, és a közjük kerülő állatból nagyon gyorsan nem marad más, csak a csontok.
- Rio de Janeiro, a világ egyik legnagyobb városa. Az évente megrendezett karneváljáról ismert, amely négy napon és éjszakán át tart.

Miért nevezzük az Amazonas-medencét a világ tüdejének?
Beszélgetsetek erről az órán, és íjátok le a válaszokat a füzetbe!

Rio de Janeiro, Brazilija

Revni predel mesta Caracas

ALI VEŠ, da ...

je **Južna Amerika** domovina krompirja, fižola, koruze, paradižnika in paprike? Pred odkritjem te celine v Evropi nismo poznali teh poljščin.

5.3 | INKI

Na zemljevidu Južne Amerike poišči državo Peru.

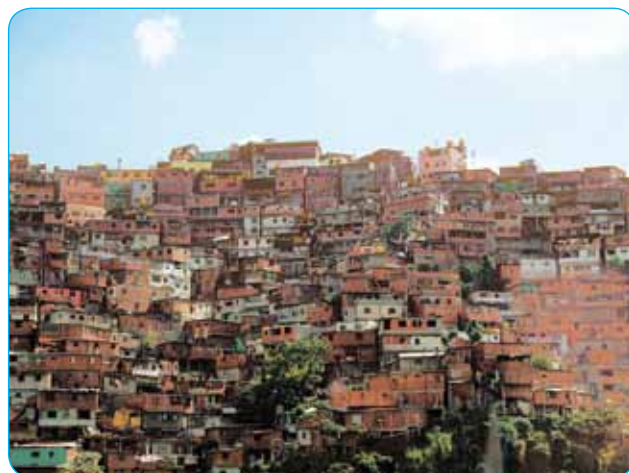
Andski predel države Peru je bil središče velikega inkovskega kraljestva, ki je cvetelo do 16. stoletja. Država se je raztezala ob pacifiški obali. Prestolnico Cuzco so postavili 3467 m visoko v Perujske Ande.

Inki so bili odlični inženirji. Gradili so ceste in namakalne jarke po težavnem goratem ozemlju. Bili so tudi znanstveniki, spretni rokodelci in kmetovalci. Znali so izkoristiti vsak košček plodne zemlje, tako da so naredili terase in jih namakali z vodo gorskih potokov. Velik del namakalnega in cestnega omrežja je ohranjen in ga uporabljajo še danes. Neverjetno lepo oblikovani zlati kipci, ki so jih našli v inkovskih grobovih, pa pričajo, da so bili tudi spretni zlatarji.

Kako dobri gradbeniki so bili, kažejo ostanki mesta Machu Picchu, ki je bilo terasasto vklesano v gorsko pobočje 2000 m nad morjem. Stavbe, postavljene iz velikih kamnitih kvadrov, so preživele številne potrese.

Rio de Janeiro, Brazília

Caracas szegénynegyede

TUDOD-E, hogy...

a burgonya, a bab, a kukorica, a paradicsom és a paprika hazája **Dél-Amerika?**
A kontinens felfedezése előtt Európában nem ismertük ezeket a növényeket.

5.3 | AZ INKÁK

Keressd meg Perut Dél-Amerika térképén!

Peru andoki része volt az egészen a 16. századig a virágzó nagy inka királyság központja. Az ország a Csendes-óceán partja mentén húzódott. Fővárosát, Cuzcot 3467 méter magasan, a perui Andokban építették fel.

Az inkák nagyszerű mérnökök voltak. Utakat és az öntözéshez csatornákat építettek a nehéz hegyvidéki területeken keresztül. Szintúgy tudósok, szakképzett kéz- és földművesek is voltak. Tisztában voltak vele, hogyan lehet teraszok építésével és a hegyi patakok vizének az öntözésével minden termőföldet kihasználni. A csatorna- és az úthálózat nagy része megmaradt, és még ma is használják azokat. Elképesztően gyönyörű aranszobrocskákat találtak az inka sírokban, amelyek arról tanúskodnak, hogy ügyes ötvösök is voltak. Machu Pichu városának a maradványai, amelyet a tengerszint felett 2000 m magasságban, a hegyoldal lejtőin teraszosan vájtak ki, is mutatják, milyen ügyes építőmesterek voltak. A nagy kőtömbökből emelt épületek sok földrengést túléltek.

5.4 | IZBIRNE VSEBINE

V tem poglavju si izberi določeno temo in jo podrobneje predelaj. Podatke poišči v knjigah, enciklopedijah, učbenikih, na svetovnem spletu. Izdelaj lahko tudi plakat ali elektronsko prosojnico.

OSVAJANJE

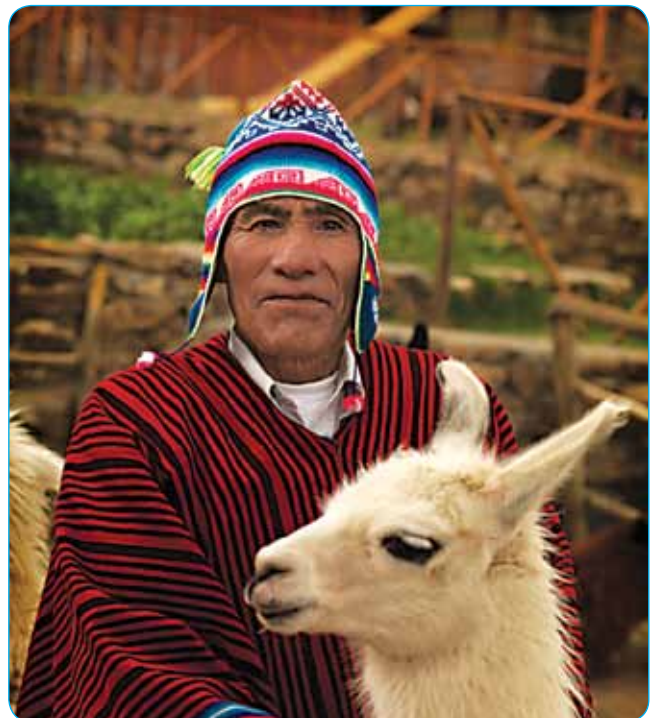
Leta 1532 so **Španci** vdrli v inkovsko kraljestvo in si ga z nasiljem podredili. Kmalu za tem so Španci zavladali vsej Južni Ameriki, razen Braziliji, nad katero so imeli oblast Portugalci. Prvotne prebivalce so skoraj iztrebile nalezljive bolezni in krutost osvajalcev, ki so prisilili Indijance, da so v najslabših razmerah delali v rudnikih in na poljih. Današnji prebivalci so potomci Indijancev, Evropejcev in Afričanov. Najpogostejši jezik je španščina. V Braziliji govorijo portugalsko. Mnogi Indijanci govorijo tudi svoje jezike.

Španci - konkvistadorji

Bolivija

Kmet v ponču

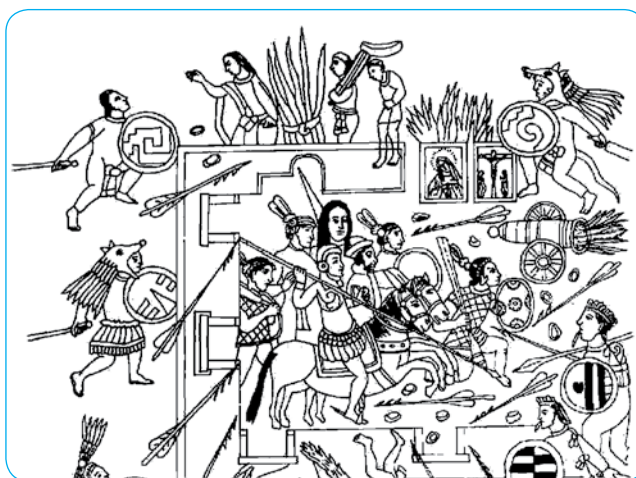
5.4 | VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK

Válasszál ki a fejezetből egy témát, és azt részletesebben dolgozzad fel! Keressél adatokat könyvekben, enciklopédiákban, tankönyvekben vagy a világhálón! Készíthetsz plakátot vagy számítógépes prezentációt is.

HÓDÍTÁS

1532-ben a **spanyolok** megszállták az inka királyságot, és erőszakkal leigázták azt. Nem sokkal ezután Dél-Amerika teljes területén a spanyolok uralkodtak, kivéve Brazíliában, amely felett a portugáloknak volt hatalmuk. Az őslakosokat szinte teljesen kiirtották a fertőző betegségek és a hódítók kegyetlensége, amely arra kényszerítette az indiánokat, hogy a legrosszabb körülmények közt működő bányákban és a földeken dolgozzanak. A mai lakosok az indiánok, az európaiak és az afrikaiak leszármazottjai. A leggyakoribb nyelv a spanyol. Brazíliában portugálul beszélnek. Sok indián a saját anyanyelvét is használja.

Spanyolok – hódítók (konkvisztádorok)

Bolívia

Parasztember poncsóban

REKA AMAZONKA

Amazonka je druga najdaljša reka na svetu. Po količini vode, ki teče po njeni strugi, pa najmogočnejša. Velik del njenega toka je ploven. V spodnjem toku je široka od 5 do 25 km. Slovenski plavalec Martin Strel se je leta 2007 izognil krokodilom, piranjam in drugim nevarnostim in v 66 dneh preplaval 5268 kilometrov Amazonke.

Mesto ob Amazonki Iquitos

Piranje

GALAPAGOS

Otočje Galapagos leži globoko v Tihem oceanu. Otoki so nastali zaradi vulkanskega delovanja. Ime pa so dobili po želvah velikankah, ki živijo na njih. Otočje je znano po nenavadnem živalskem svetu, predvsem po ptičih in plazilcih. Nekatere živalske vrste domujejo samo na teh otokih in jih drugje na Zemlji ni. H galapaškimi posebnostim živalskih vrst prištevamo legvane (velike kuščarje), galapaške želve velikanke in vrsto drugih živali.

Otok Galapagos

Galapaška želva

AMAZONAS FOLYÓ

Az Amazonas a második leghosszabb folyó a világon. A medrében folyó víz mennyisége szerint pedig a legerősebb. A folyam nagy része hajózható. Az alsó szakaszon 5–25 km szélességű. Martin Strel szlovén úszó 2007-ben 66 nap alatt, elkerülve a krokodilokat, a piranhákat és más veszélyeket, 5268 kilométert úszott le az Amazonason.

Város az Amazonas menti Iquitosnál

Piranha

GALÁPAGOS

A Galápagos-szigetecsoport a Csendes-óceán mélyén fekszik. A szigetek a vulkáni tevékenység következtében jöttek létre. A nevüket viszont a rajtuk élő óriásteknősökről kapták. A szigetecsoport a szokatlan állatvilágáról ismert, elsősorban a madarokról és a hüllőkről. Néhány állatfaj csak ezeken a szigeteken honos, a Föld más részein sehol sem fordul elő. A különleges galápagosi állatok közé tartoznak a leguánok (a nagy testű gyíkok), a galápagosi óriásteknősök és számos más állatfaj.

Galápagos-sziget

A galápagosi teknős

ZDAJ ZNAM

Južno Ameriko prečka **ekvator**. Oblivajo jo Karibsko morje, Tihi ocean in Atlantski ocean.

V Južni Ameriki je največji gozd na svetu - amazonski pragozd. Pravijo mu tudi pljuča sveta. Amazonski gozd je prostor za najbolj različne rastline in živali na svetu. V reki Amazonki plavajo tudi ribe **piranje**, ki so zelo nevarne.

Blizu obale Tihega oceana se dviga gorovje **Andi**, ki je težko prehodno. V andskem delu države Peru je bilo središče velikega **inkovskega kraljestva**. Ustanovili so ga Indijanci pred prihodom belcev. Inki so imeli dobro razvit namakalni sistem, umetnost, znanost. Sloveli so po tem, da so bili dobri gradbeniki.

Iz Južne Amerike prihajajo plesi, ki so danes popularni po vsem svetu: tango, salsa, rumba, čačacha.

MOST MÁR TUDOM

Dél-Amerikát átszeli az **Egyenlítő**. A Karib-tenger, a Csendes-óceán és az Atlanti-óceán veszi körül.

Dél-Amerikában található a világ legnagyobb erdeje – az amazonasi őserdő. A világ tüdejének is nevezik. Az amazonasi őserdő a legkülönbözőbb fajtájú növények és állatok élőhelye a világon. Az Amazonas folyóban nagyon veszélyes halak, a **piranhák** is megtelepednek.

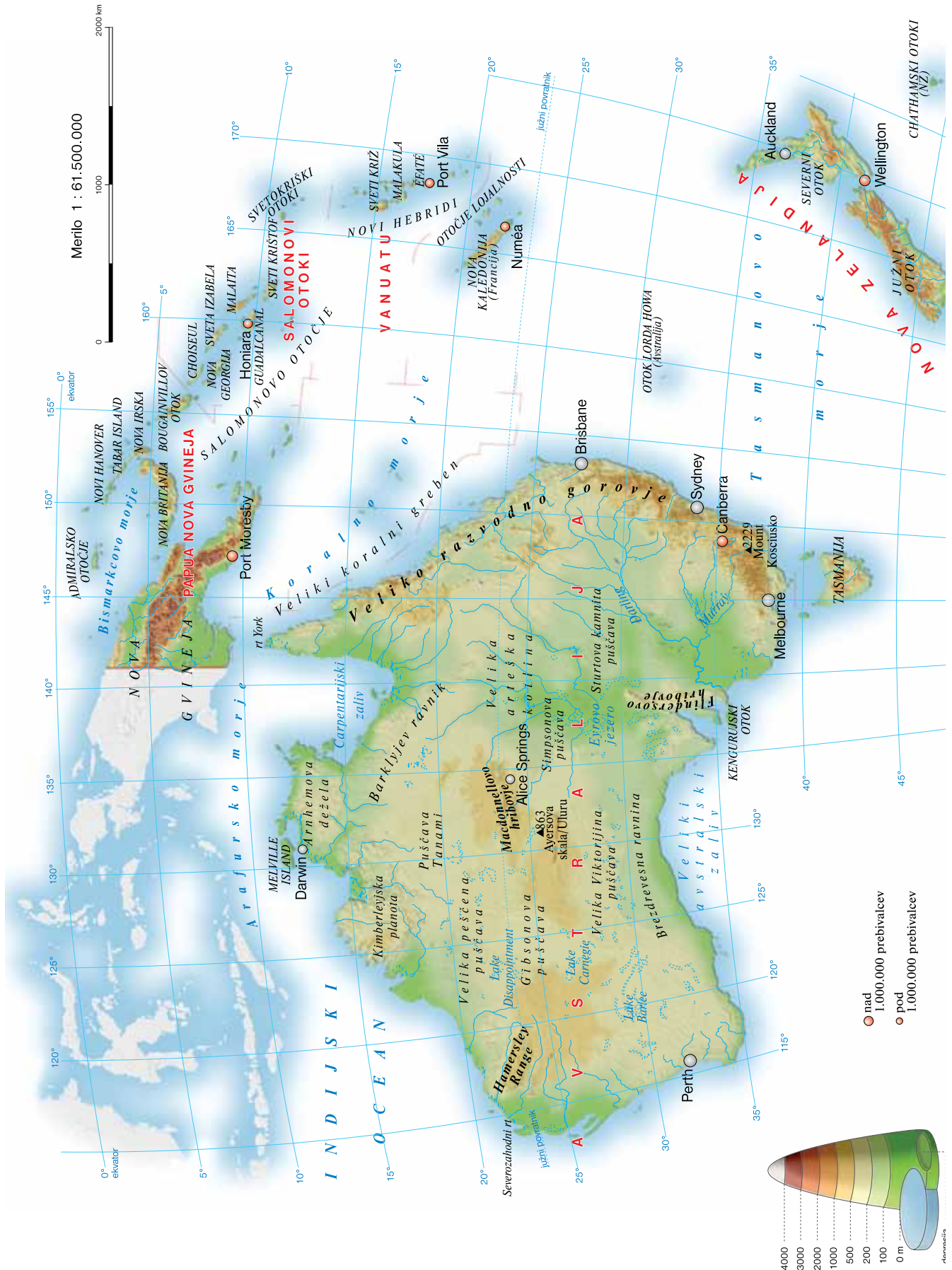
A Csendes-óceán partja közelében magasodik az **Andok-hegység**, amelyen nehéz átkelni. Peru állam andoki részén volt az **inka királyság** legnagyobb központja. Még a fehérek érkezése előtt az indiánok alapították. Az inkáknak jól fejlett öntözőrendszerük, művészetük és tudományuk volt. Híresek voltak arról, hogy jó építőmesterekkel rendelkeztek.

Dél-Amerikából olyan táncok származnak, amelyek manapság az egész világon népszerűek: a tangó, a salsa, a rumba és a csacsacsca.

6. AVSTRALIJA

6. AUSZTRÁLIA

AVSTRALIJA	AUSZTRÁLIA
Tihi ocean	Csendes-óceán
Indijski ocean	Indiai-óceán
Koralno morje	Korall-tenger
Carpentariski zaliv	Carpentaria-öböl
Gibsonova puščava	Gibson-sivatag
Veliki avstralski zaliv	Nagy-Ausztráliai-öböl
Velika Viktorijina puščava	Nagy-Viktória-sivatag
Veliko razvodno gorovje	Nagy-Vízválasztó-hegység
Puščava Simpson	Simpson-sivatag
Puščava Tanami	Tanami-sivatag
Otok York	York-sziget
Merilo 1 : 61.500.000 depresija nad 1.000.000 prebivalcev pod 1.000.000 prebivalcev	Méretarány: 1:61.500.000 mélység 1.000.000 lakos felett 1.000.000 lakos alatt

6.1 | LEGA AVSTRALIJE

Avstralci božič in novo leto praznujejo v času, ko je pri njih poletje. Kaj misliš, zakaj?

Avstralija je najmanjša celina na svetu. Od Evrope je najbolj oddaljena celina. Avstralija je država in celina. Leži južno od ekvatorja na južni polobli. Severni del celine sega v vroči, vlažni pas, skrajni južni del v zmerno topli pas. Notranjost celine je suha in vroča. Avstralijo oblivata Tih ocean in Indijski ocean.

6.2 | ZNAČILNOSTI AVSTRALIJE

Rožnati kakadu živi po vsej avstralski celini in spada med najbolj priljubljene papige, ki jih je lahko udomačiti. Hitro se uči oponašanja glasov in besed. Poišči njegovo sliko na svetovnem spletu, jo preiši v zvezek in pobarvaj.

Avstralija je dežela velikih podnebnih razlik. Za podnebje v Avstraliji so značilne neusmiljene suše s hudimi požari ali pa uničujoče poplave. V Avstraliji je prebivalstvo narodnostno zelo mešano.

ALI VEŠ, da ...

je v stavbi z nenavadno oblikovano streho v Sydneyu **opera**? Streha spominja na jadra, ki jih je razpel veter.

Sydneyjska opera

6.1 | AUSZTRÁLIA FEKVÉSE

Az ausztrálok a karácsonyt és az újévet akkor ünneplik, amikor nyár van náluk. Mit gondolsz, miért?

Ausztrália a világ legkisebb kontinense. Ez az Európától legtávolabb fekvő földrész. Ausztrália egy ország és egyben egy kontinens is. Az Egyenlítőtől délre, a déli féltéken fekszik. A kontinens északi része benyúlik a meleg, párás éghajlati övezetbe, szélső déli része a mérsékelt meleg zónában található. A belső területeken a száraz és meleg kontinentális éghajlat dominál. Ausztráliát a Csendes-óceán és az Indiai-óceán veszi körül.

6.2 | AUSZTRÁLIA JELLEMZŐI

A rózsaszín kakadu az egész ausztrál kontinensen él, és a legnépszerűbb papagájfajták közé tartozik, amelyeket könnyű házasítani. Gyorsan megtanulja utánozni a hangokat és a szavakat. Keresd meg a képét a világhálón, rajzold át a füzetedbe, majd színezd ki!

Ausztrália az egészen nagy éghajlati különbségek országa. Az ausztrál éghajlatot a súlyos tüzekkel járó könyörtelen szárazság, valamint a pusztító árvizek jellemzik. Ausztráliában a lakosság etnikailag meglehetősen vegyes.

TUDOD-E, hogy...
a Sydney-i **Operaház** egy szokatlan tetőszerkezetű épületben található? A tető a szél fújta vitorlákra emlékeztet.

A Sydney-i Operaház

Avstralija:

- velik del države ima vroče in suho podnebje. Suše v notranjosti lahko trajajo leta in leta;
- velik del prebivalstva ima angleške prednike. Ker pa je Avstralija večnacionalna država, govorijo njeni prebivalci tudi druge jezike, predvsem grščino in italijanščino. V Avstraliji živi tudi zelo veliko priseljencev iz drugih evropskih držav in iz Azije. Prvotne prebivalce Avstralije imenujemo Aboridžini. Danes so le še manjšina;
- pokrajine ob vzhodni obali so gosteje naseljene. Podnebje je prijetnejše za bivanje, ker je več padavin;
- ima najbolj nenavadno živalstvo, ker je osamljena in oddaljena celina, brez povezave z ostalim kopnim (kenguru, koala, dingo, tasmanski vrag, vombat ...). Nekaterih živalskih vrst ne najdemo nikjer drugje na svetu;
- je največja izvoznica volne na svetu. Spada tudi med glavne svetovne proizvajalke govejega mesa, sladkornega trsa in pšenice;
- avstralska pokrajina je zelo raznolika. Tako ima vlažen, deževen gozd, močvirja in puščavske predele.

ALI VEŠ, da ...

ptič emu, ki živi samo v Avstraliji, spada med ptice tekače in ne more leteti? Ima dobro razvite noge in je hitrejši kot konj. Podoben je noju.

Avstralska pokrajina

Tasmanski vrag

Ausztrália:

- az ország nagy részén forró és száraz éghajlat uralkodik. A szárazság a belső területeken éveken át eltarthat;
- a lakosság nagy részének angol felmenői vannak. Ennek ellenére Ausztrália multinacionális ország, lakói más nyelveket is beszélnek, mindenekelőtt görögül és olaszul. Ausztráliában nagyszámú más európai országokból és Ázsiából bevándorolt ember is él. Ausztrália őslakosait bennszülötteknek (aborigináloknak) nevezzük. Ők ma már kisebbségben élnek;
- a keleti part menti tájak sűrűbben lakottak. Az éghajlat kellemesebb ott a tartózkodáshoz, mert több a csapadék;
- szokatlan állatvilággal rendelkezik, ugyanis egy magában álló és távoli földrész, amely nincs összeköttetésben a többi szárazfölddel (kenguru, koala, dingó, erszényes ördög, vombat...). Néhány állatfaj sehol máshol a világon nem található meg;
- a világ legnagyobb gyapjúexportőre. Mindemellett a legnagyobb marhahús-, cukornád- és búza-előállítók közé tartozik;
- az ausztrál vidék nagyon változatos. Trópusi esőerdők, mocsarak és sivatagos területek tagolják.

TUDOD-E, hogy...

az **emu** egy csak Ausztráliában honos **madár**? A futómadarakhoz tartozik, de nem tud repülni. Jól fejlett lábakkal rendelkezik, gyorsabb a lónál. A struccra hasonlít.

Ausztrál vidék

Az erszényes ördög

6.3 | KENGURU

Med kenguruji sta največja sivi in rdeči kenguru. Prvi je visok do dva metra in živi v redkih gozdovih. Drugi pa se drži travnatih pokrajin v notranjosti Avstralije. Kenguruji so večinoma nočne živali in rastlinojedi. Močne zadnje noge jim omogočajo dolge skoke, krepak rep pa jim služi kot krmilo. Kadar počivajo, se nanj naslonijo. Kenguruji lahko premagajo velike razdalje in dosežejo hitrost do 60 km/h, pri čemer delajo od 6 do 12 metrov dolge skoke.

Rdeči kenguru

6.4 | IZBIRNE VSEBINE

V tem poglavju si izberi določeno temo in jo podrobneje predelaj. Podatke poišči v knjigah, enciklopedijah, učbenikih, na svetovnem spletu. Izdelaj lahko tudi plakat ali elektronsko prosojnico.

ABORIDŽINI – AVSTRALSKI DOMAČINI

Do prihoda Evropejcev so avstralski črnici živeli v popolnem sožitju z naravo. Ko je pričelo primanjkovati hrane, so se preselili na novo območje. Bili so prepričani, da zemlja ni nikogaršnja last, da je to dediščina, ki so jim jo zaupali njihovi predniki. Novi prišleki iz Evrope niso tako razmišljali in zato je kmalu prišlo do sporov. Po prihodu Evropejcev se je močno zmanjšalo število domačinov zaradi nalezljivih bolezni. Večinoma so živeli v najbolj odmaknjenih predelih dežele. Danes število prvotnih naseljencev zopet narašča. Čeprav so jim vrnili nekaj nekdanje zemlje, jih danes živi večina v revnih četrtih velikih mest.

Aboridžini

Glasbilo didgeridoo

6.3 | A KENGURU

A kenguruk közül a szürke és a vörös a legnagyobb méretű. Az előbbi legfeljebb két méter magas, és a ritkásabb erdőkben él. A másik az Ausztrália belsejében fekvő füves tájakhoz ragaszkodik. A kenguruk többnyire éjszakai állatok és növényevők. Erős hátsó lábaikkal nagyokat képesek ugrani, egyensúlyozáshoz az erős farkukat használják, pihenéskor pedig arra dőlnek hátra. A kenguruk nagy távolságokat tudnak leküzdeni, sebességük elérheti a 60 km/órát, 6–12 méteres ugrásokat képesek végrehajtani.

Vörös kenguru

6.4 | VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK

Válasszál ki a fejezetből egy témát, és azt részletesebben dolgozzad fel! Keressél adatokat könyvekben, enciklopédiákban, tankönyvekben vagy a világhálón! Készíthetsz plakátot vagy számítógépes prezentációt is.

ABORIGINÁLOK – AZ AUSZTRÁL ŐSLAKOSOK

Az európaiak érkezéséig az ausztrál fekete emberek tökéletes összhangban éltek a természettel. Amikor kezdtek kifogyni az élelemből, új területre mentek tovább. Meg voltak győződve arról, hogy a föld senkinek sem a tulajdona, hanem egy olyan örökség, amelyet az őseik bíztak rájuk. Az Európából betelepedettek azonban nem így gondolták, így hamar viták alakultak ki. Az európaiak érkezése után a fertőző betegségek következtében erősen lecsökkent a bennszülöttek száma. Többségük leginkább az ország távoli részein élt. Manapság az őslakosok száma ismét növekszik. Annak ellenére, hogy visszaadtak nekik valamennyit az egykori földjeikből, napjainkban leginkább a nagyvárosok nyomornegyedeiben élnek.

Aboriginálok

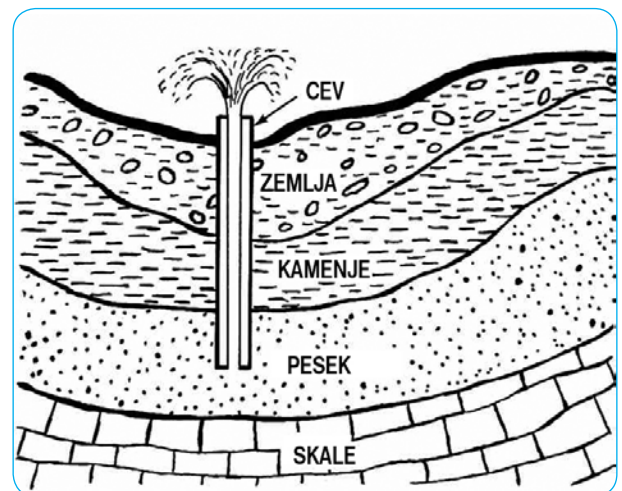
Didzseridu hangszer

ARTEŠKI VODNJAKI

V Avstraliji je življenjskega pomena podtalnica, ki jo dvigujejo na površje s črpalkami na veter. Takim »izvirom«, kjer se voda zaradi ujetosti med dve nepropustni plasti sama dvigne na površje, rečemo arteški vodnjaki. Voda, ki jo tako načrpajo, je velikokrat topla in nekoliko slana in ni primerna za pijačo ljudem. Številnim čredam ovc in govedu pa omogoča preživetje.

Arteški vodnjak

Skica arteškega vodnjaka

BRITANSKA KOLONIJA

Ko je Velika Britanija izgubila ameriške kolonije, je morala dobiti drug kraj, kjer bi naselila kaznjence. Tako se je leta 1787 neki angleški kapetan odpravil na pot proti Avstraliji s približno 730 kaznjenci in 200 vojaki. Potovanje je trajalo 8 mesecev in se je končalo v velikem avstralskem zalivu, ki so mu dali ime Sydney.

Sydney nekoč

Sydney danes

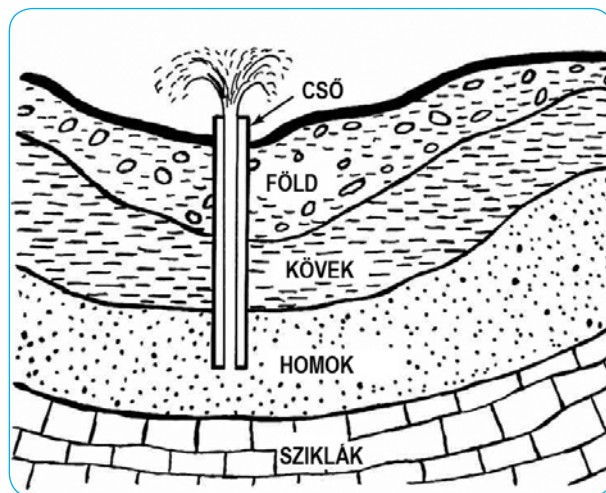
Ladja s kaznjenci

ARTÉZI KUTAK

Ausztráliában a talajvíz, amelyet szélszivattyúkkal emelnek a felszínre, létfontosságú. Az ilyen „forrást”, ahol a víz két át nem eresztő réteg között található, amely aztán a felszínre emelkedik, artézi kútnak nevezzük. A víz, amit így pumpálnak ki, gyakran meleg és enyhén sós, így emberi fogyasztásra nem alkalmas. Viszont ez teszi lehetővé a nagyszámú birka- és szarvasmarhanyáj túlélését.

Artézi szökőkút

Egy artézi szökőkút vázlata

BRIT GYARMAT

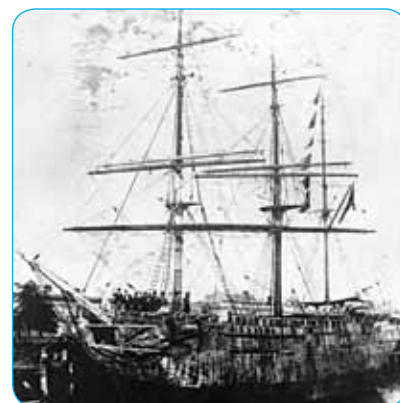
Amikor Nagy-Britannia elveszítette az amerikai gyarmatait, más helyet kellett találniuk az elítéltek tartására. Éppen ezért 1787-ben kb. 730 elítélttel és 200 katonával egy angol kapitány útnak indult Ausztráliába. Az utazás nyolc hónapon át tartott, és végül a Nagy-Ausztráliai-öbölben kötöttek ki, amit Sydney-nek neveztek el.

Sydney egykor

Sydney manapság

Hajó az elítéltekkel

ZDAJ ZNAM

Avstralija je **najmanjša celina** in je od Evrope najbolj oddaljena. Avstralija je ena država in celina. Leži južno od ekvatorja, **na južni polobli**. Avstralijo oblivata Tih in Indijski ocean.

Notranjost celine je suha in vroča. Pokrajine ob vzhodni obali so bolj prijetne za bivanje. Zato so bolj gosto naseljene.

Večina prebivalstva ima **prednike iz Anglije**. Pred prihodom Evropejcev so v Avstraliji živeli **domačini Aboridžini**. Živeli so v popolnem sožitju z naravo. Zanje je bila zemlja skupna last vseh. Novi naseljenci niso tako mislili. Grdo so ravnali z njimi in odrinili so jih v notranjost države. Veliko jih je umrlo tudi zaradi bolezni.

Ker je Avstralija oddaljena in osamljena celina, ima zelo **nenavadne živali**. Kenguru, emu, koala, tasmanski vrab živijo samo v Avstraliji. Tam je tudi veliko vrst papagajev. Kenguru živi v notranjosti celine, je nočna žival. Premaga lahko velike razdalje.

Avstralija je največja izvoznica volne na svetu. V Avstraliji gojijo velike črede ovac in goved. Vodo zanje dobivajo iz arteških vodnjakov.

MOST MÁR TUDOM

Ausztrália a **legkisebb** és egyben az Európától legtávolabbi **kontinens**. Ausztrália egy ország és egyben egy kontinens is. Az Egyenlítőtől délre, a **déli féltekén** fekszik, a Csendes- és az Indiai-óceán veszi körül.

A kontinens belső része száraz és meleg. A keleti part menti tájakon kellemesebb tartózkodni. Ezért azok sűrűbben lakottak.

A lakosság többségének **Angliából származó ősei** vannak. Az európaiak érkezése előtt Ausztráliában az **őslakos aboriginálok** éltek. Tökéletes harmóniában léteztek a természettel. Számukra a föld mindenki közös tulajdona volt. Az új telepesek azonban nem így gondolkodtak. Rosszul bántak velük, és az ország belsejébe száműzték őket. Sokan közülük betegségek következtében haltak meg.

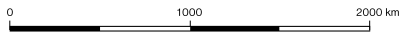
Mivel Ausztrália egy távoli és elszigetelt kontinens, nagyon **szokatlan állatok** élnek ott. Kizárólag Ausztráliában található meg a kenguru, az emu, a koala és az erszéyes ördög. Számos papagájfaj is honos arrafelé. A kenguru a kontinens belsejében él, éjszakai állat. Nagy távolságokat képes megtenni.

Ausztrália a világ legjelentősebb gyapjú-exportőrje. Ausztrália nagy juh- és szarvasmarha-tenyészetekkel rendelkezik. A vizet számukra artézi kutakból nyerik.

7. ANTARKTIKA

Merilo 1 : 39.500.000

3231 nadmorska višina
3000 debelina ledu

ANTARKTIKA	ANTARKTIKA
Arktika	Arktisz
Antarktični ocean	Jeges-tenger
Atlantski ocean	Atlanti-óceán
Tihi ocean	Csendes-óceán
Indijski ocean	Indiai-óceán
Južni tečaj	Déli-sark
JUŽNI GEOMAGNETI TEČAJ	DÉLI GEOMÁGNESES PÓLUS
JUŽNI MAGNETI TEČAJ	DÉLI MÁGNESES PÓLUS
Merilo 1 : 39.500.000 3231 3231 nadmorska višina 3000 debelina ledu	Méretarány: 1:39.500.000 tengerszint feletti magasság: 3231 jégtakaró vastagsága: 3000

7.1 | LEGA ANTARKTIKE

Poišči posodo v obliki stožca in v njej zmrzni vodo. Led nato potopi v vodo.

S sošolci razmisli, zakaj so ledene gore tako nevarne za ladje.

Antarktika je med sedmimi celinami peta po velikosti. Antarktika je območje, ki leži na celini in na otokih okoli južnega tečaja. Večino pokrajine prekriva debela plast ledu in snega. Obkrožajo jo Tihi, Indijski in Atlantski ocean.

Antarktika je celina, **Arktika** pa le zmrznjeno morje okrog severnega tečaja.

ALI VEŠ, da ...

ledene gore nastanejo, kadar se od obalnih ledenikov odlomijo velike ledene grude? Morski tokovi nosijo ledene gore daleč na odprto morje. Za ladje so zelo nevarne, ker je večji del ledene gore zaradi teže skrit pod morjem.

Antarktična pokrajina.

V knjižnici poišči knjigo našega alpinista Staneta Klemenca *Ledene sanje* in izvedel boš, kako se je še z drugimi alpinisti povzpel na najvišji vrh Antarktike in kako se je nekaj let kasneje sam odpravil na južni tečaj. Knjiga je opremljena z mnogimi prelepimi fotografijami.

7.1 | AZ ANTARKTIKA FEKVÉSE

Keressél egy kúp alakú edényt, és fagyasszál le benne vizet! Ezután azt merítsd a vízbe!

Gondold át az osztálytársaidal, miért olyan veszélyesek a jéghegyek a hajókra!

Az Antarktika nagyságát tekintve a hét kontinens közül az ötödik. Az Antarktika az a terület, amely a kontinensen és a Déli-sark körüli szigeteken fekszik. A táj nagy részét vastag jég- és hóréteg borítja. A Csendes-, az Indiai- és az Atlanti-óceán veszi körül.

Az **Antarktika** egy földrész, **Arktisz** pedig az Északi-sarkvidéket körülölelő, jéggel borított terület.

TUDOD-E, hogy...

a **jéghegyek** akkor keletkeznek, amikor a tengerparti gleccserek a nagy jégtömbökről leválnak? A tengeri áramlatok a jéghegyeket messze a nyílt tengerig viszik. Ezek nagyon veszélyesek a hajókra, mert az elrejtett súlya miatt a jéghegy nagyobb része a tenger alatt rejtőzik.

Antarktikai táj

Keressd meg a könyvtárban a szlovén alpinista, Stane Klemenc Jégálmok című könyvét! Ebből megtudhatod, hogyan mászta meg más alpinistákkal együtt az Antarktika legmagasabb csúcsát, és miként indult el néhány évvel később önállóan a Déli-sark felfedezésére. A könyv sok gyönyörű fotót tartalmaz.

7.2 | ZNAČILNOSTI ANTARKTIKE

V 8. razredu si se pri geografiji učil, kakšne so podnebne razmere na skrajnem severu Evrope. Ponovite to snov.

Antarktika je edina celina, ki jo vse leto prekrivata sneg in led. Antarktika je z ledom pokrita puščava.

Antarktika:

- ima visoke gorske verige. Posamezni vrhovi, ki se dvigajo od tri do pet tisoč metri nad morjem, se skrivajo pod ledom,
- ima nekaj mesecev trajajočo temo (polarna noč),
- je domovina mnogih živali, ki živijo v morju in na ledu (kiti, pingvini, tjulnji, mnoge morske ptice).

ALI VEŠ, da ...

je na **južni tečaj** človek prvič stopil šele leta 1911? Odpravo štirih mož je vodil Norvežan Roald Amundsen.

Pojdi na svetovni splet na stran *You Tube* in v njihov brskalnik odtipkaj Antarktika. Oglej si nekaj zanimivih filmov in lažje si boš predstavljal Antarktiko.

Carski pingvin

7.2 | AZ ANTARKTIKA JELLEMZŐI

Nyolcadik osztályban földrajzórán már tanultál arról, milyen az éghajlat Európa távoli északi részén. Ismételjétek át a tananyagot!

Az Antarktika az egyetlen kontinens, amelyet egész évben hó és jég fed. Az Antarktika egy jéggel borított sivatag. Antarktika:

- magas hegláncolatokkal rendelkezik. Egyes csúcsok, amelyek háromtól ötezer méter tengerszint feletti magasságot is elérnek, a jég alatt rejtőzködnek,
- több hónapon át tartó sötétség van (sarki éjszaka),
- számos tengerben és jégen élő állatnak ad otthont (bálnák, pingvinek, fókák, sokféle tengeri madár).

TUDOD-E, hogy...

a **Déli-sarkra** az első ember 1911-ben lépett? A négy férfiből álló különítményt a norvég Roald Amundsen vezette.

Keressd meg a világhálón a *YouTube*-ot, és írd be a böngészőbe az Antarktikát! Nézzél meg néhány érdekes filmet, így majd könnyebben el tudod képzelni az Antarktikát!

Császárpingvin

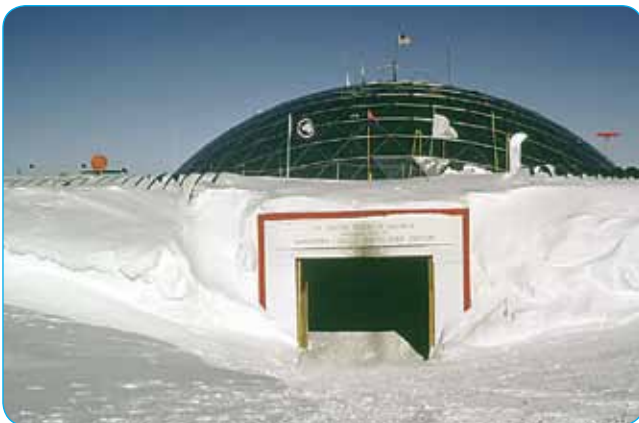
7.3 | IZBIRNE VSEBINE

V tem poglavju si izberi določeno temo in jo podrobneje predelaj. Podatke poišči v knjigah, enciklopedijah, učbenikih, na svetovnem spletu. Izdelaš lahko tudi plakat ali elektronsko prosojnico.

ODKRIVANJE JUŽNEGA TEČAJA

Norvežan **Roald Amundsen** je vodil prvo odpravo na južni tečaj. S štirimi spremljevalci in sedemnajstimi eskimskimi psi je prišel na cilj 14. decembra 1911. Kmalu za tem so začeli Antarktiko odkrivati tudi z letali. Danes pri raziskovanju Antarktike sodeluje več držav, ki so podpisale sporazum o izkoriščanju Antarktike v mirne namene.

Postojanka Amundsen-Scott

Norvežan Roald Amundsen

Znak WWF

WWF – Svetovni sklad za naravo

se prizadeva za zaščito divjih živali in rastlin na njihovem življenjskem prostoru po vsem svetu. Zavzema se tudi za ekološki razvoj sveta in varovanje okolja. WWF je dosegel, da je od leta 1982 lov na kite prepovedan, saj je bil njihov obstoj že ogrožen.

7.3 | VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK

Válasszál ki a fejezetből egy témát, és azt részletesebben dolgozzad fel! Keressél adatokat könyvekben, enciklopédiákban, tankönyvekben vagy a világhálón! Készíthetsz plakátot vagy számítógépes prezentációt is.

A DÉLI-SARK FELFEDEZÉSE

A norvég **Roald Amundsen** vezette az első expedíciót a Déli-sarkra. Négy társával és tizenhét eszkimó kutyával 1911. december 14-én érkezett célba. Nem sokkal később az Antarktikát repülővel is elkezdtek felfedezni. Ma az Antarktika kutatásában több olyan ország is részt vesz, amely aláírta az Antarktika békés célokra történő felfedezéséről szóló megállapodást.

Az Amundsen-Scott állomáshely

A norvég Roald Amundsen

A WWF jele

WWF – Természetvédelmi Világalap

A vadon élő állatok és növények saját környezetükben történő védelmére törekszik szerte a világon. Elkötelezett továbbá a világ ökológiai fejlesztése és a környezetvédelem mellett. A WWF elérte, hogy 1982-től tiltott a bálnavadászat, mivel ez a faj létét veszélyeztette.

Orka

Tjulenj

ZDAJ ZNAM

Antarktika je območje, ki leži na celini in otokih okoli južnega tečaja. Večino pokrajine pokriva debela plast ledu in snega. Videti je kot ledena puščava.

Antarktika je celina. **Arktika** pa le zmrznjeno morje na severnem tečaju.

Na Antarktiki so visoke gorske verige.

Na Antarktiki je pozimi polarna noč, ki traja nekaj mesecev.

Tam živijo mnoge živali: kiti, pingvini, tjulnji in številne ptice.

Na Antarktiko oziroma na južni tečaj je človek prišel prvič šele pred 100 leti.

Kardszárnyú delfin

Fóka

MOST MÁR TUDOM

Az **Antarktika** egy olyan terület, amely a szárazföldön és a Déli-sark körüli szigeteken fekszik. A táj nagy részét vastag jég- és hóréteg borítja. Úgy néz ki, mint egy jeges sivatag.

Az **Antarktika** egy földrész. Az **Arktisz** pedig az Északi-sarkvidéket körülölelő, jéggel borított tenger.

Az Antarktikán magas hegylancok találhatók.

Az Antarktikán télen több hónapon át tart a sarki éjszaka.

Sok állat él ott: bálnák, pingvinek, fókák és sokféle madár.

Az Antarktikára, illetve a Déli-sarkra csak 100 évvel ezelőtt érkezett először ember.

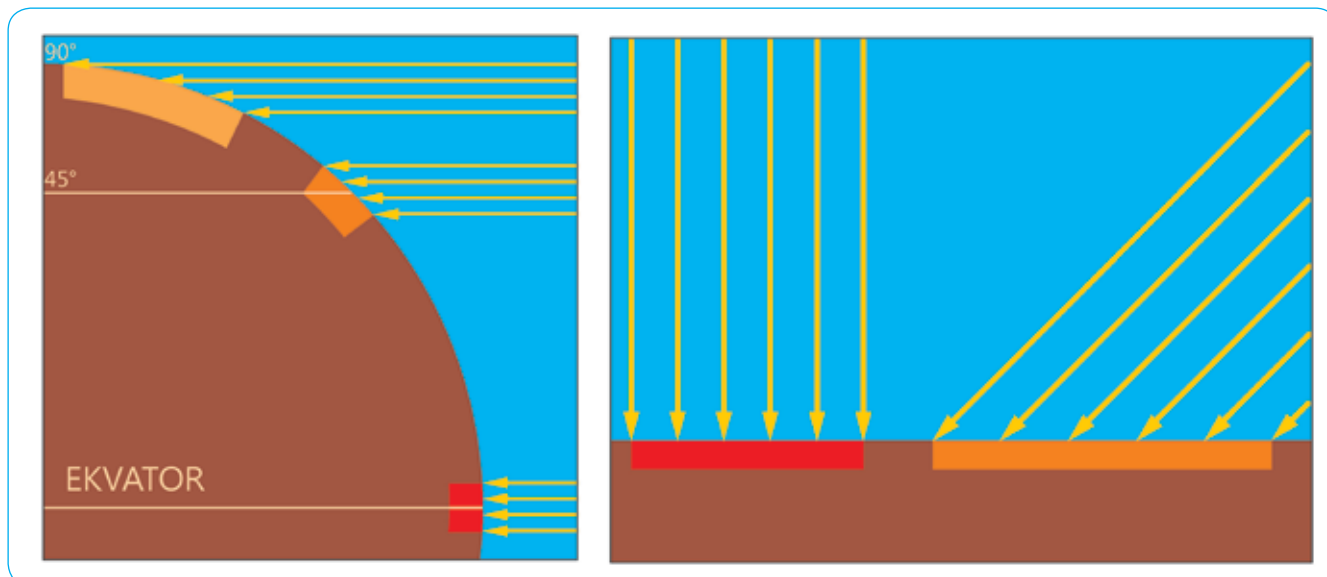

8. TOPLOTNI PASOVI

112

Sončni žarki različno svetijo na Zemljo in jo zato tudi različno ogrevajo.

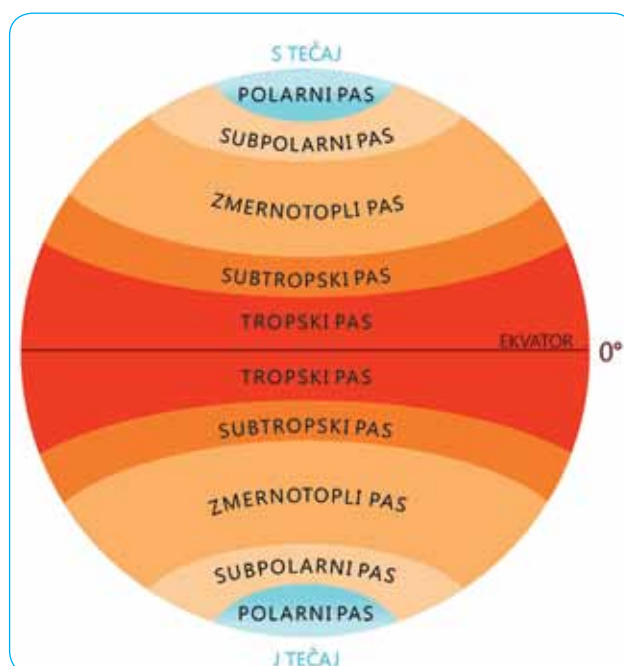
Padec sončnih žarkov na Zemljo

Bolj ko sončni žarki svetijo navpično, bolj ogrevajo zemeljsko površino. Zaradi različnega kota, pod katerim padajo sončni žarki na Zemljo, ločimo pet toplotnih pasov:

- **vroči pas** (ekvatorialno, savansko suho, polsuho podnebje),
- **subtropski pas** (sredozemsko, subtropsko vlažno, suho, polsuho podnebje),
- **zmernotopli pas** (celinsko, celinsko suho in polsuho, oceansko, zmernohladno podnebje),
- **subpolarni pas** (subpolarno podnebje),
- **mrzli pas** (polarno podnebje).

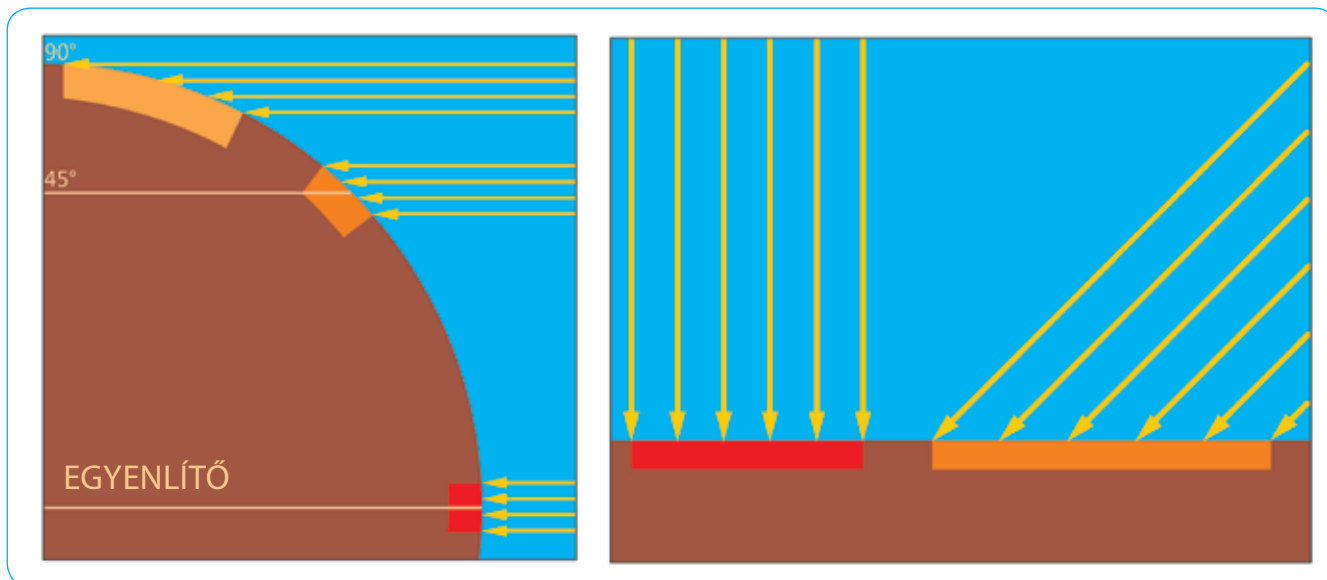
Od ekvatorja proti severu in proti jugu si sledijo toplotni pasovi v enakem zaporedju. Dobro si oglej desno sliko.

Toplotni pasovi

8. AZ ÉGHAJLATI ÖVEZETEK

A napsugarak különböző módon világítják meg a Földet, és ezért másként melegítik fel azt.

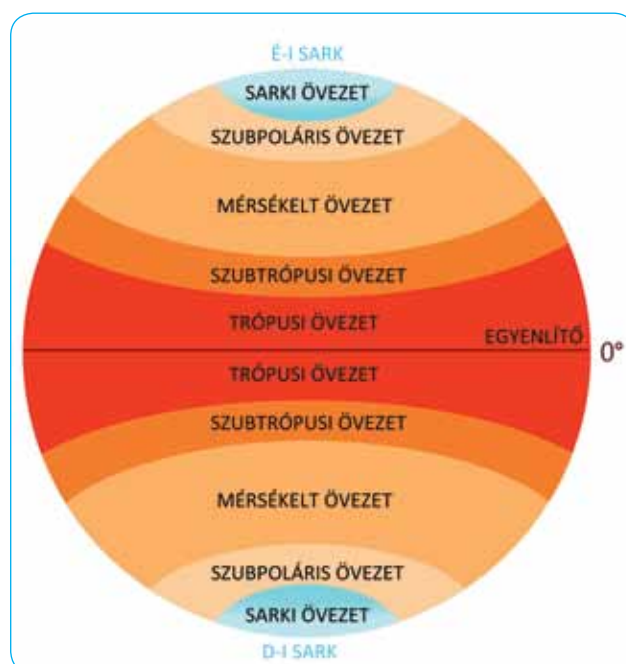
A napsugarak beesése a Földre

Minél inkább függőlegesen éri a napsugár a Föld felszínét, annál jobban felmelegíti. Miután a Nap sugarai a Földet különböző szögben érik, öt éghajlati övezetet különböztünk el:

- **forró éghajlati övezet** (egyenlítői, szavannai száraz, félszáraz éghajlat),
- **szubtrópusi övezet** (mediterrán, szubtrópusi nedves, száraz, félszáraz éghajlat),
- **mérsékelt övezet** (kontinentális, szárazföldi száraz és félszáraz, óceáni, mérsékelt hideg éghajlat),
- **szubpoláris övezet** (szubpoláris éghajlat),
- **hideg övezet** (sarki éghajlat).

Észak és dél felé ugyanabban a sorrendben következnek a hőmérsékleti övezetek. Nézd meg jól a jobbra található képet!

Éghajlati övezetek

- vroči pas imenujemo tudi tropski pas,
- za mrzli pas uporabljamo tudi ime polarni pas,
- subtropski pas bi lahko prevedli v obtropski ali podtropski pas,
- subpolarni pas lahko prevedemo v obpolarni pas.

8.1 | VROČI PAS

Vroči toplotni pas je ob ekvatorju. Celo leto ima visoke temperature. Letnih časov, kot jih poznamo mi, nimajo. Letni časi se razlikujejo po količini padavin. Bolj ko so kraji daleč od ekvatorja, manj je padavin. V vročem pasu ločimo ekvatorialno, savansko suho in polsuho podnebje.

ALI VEŠ, da ...

bananovec sploh ni drevo, temveč do 5 metrov visok šop med seboj tesno povezanih listov?

Bananovec

Tropski deževni gozd

Monsunski gozd

- A forró övezetet trópusinak is nevezzük,
- a hideg övezetre a sarki elnevezést is használjuk,
- a szubtrópusi övezet szubartikusként is megnevezhető,
- a szubpoláris övezetre a boreális elnevezés is használható.

8.1 | FORRÓ ÖVEZET

A forró éghajlati övezet az Egyenlítőnél található. Egész évben magas a hőmérséklet. Az általunk ismert évszakok nem léteznek. Az évszakok a csapadék mennyisége szerint változnak. Minél távolabb van az adott hely az Egyenlítőtől, annál kevesebb csapadék esik. A forró éghajlati övezetben elkülönítjük az egyenlítői, a szavannai száraz és a félszáraz éghajlatokat.

TUDOD-E, hogy...
a **banánfa** egyáltalán nem fa, hanem egy akár öt méter magasságot is elérő, szorosan egymáshoz tapadó levelek közt termő fűrt?

Banánfűrt

Trópusi esőerdő

Monszun erdő

8.2 | SUBTROPSKI PAS

Na zemljevidu pokažite in poimenujte večje puščave na Zemlji. Opišite, kako se človek prilagaja na življenje v puščavi.

Čim bolj so savane oddaljene od ekvatorja, tem manj dežja dobijo. Savanam sledijo stepe ter puščave. V subtropskem pasu ločimo sredozemsko, subtropsko vlažno in suho podnebje.

Stepa

Oaza v puščavi

8.3 | ZMERNO TOPLI PAS

V 8. razredu ste pri geografiji govorili o Evropi. Ali se spomniš, kakšno podnebje ima Evropa?

Za zmernotopli pas so značilne velike letne razlike v temperaturi. Poletja so vroča, zime mrzle. V notranjosti celin je manj padavin kot ob obalah. V zmernotoplem pasu ločimo celinsko, oceansko in zmernohladno podnebje.

ALI VEŠ, da ...

morski tokovi vplivajo na podnebje? Zaradi hladnega Labradorkega toka so vzhodni predeli Amerike hladnejši. New York v ZDA in Neapelj v Evropi imata enako zemljepisno širino, vendar je povprečna letna temperatura v New Yorku za 5 stopinj Celzija nižja.

8.2 | SZUBTRÓPUSI ÖVEZET

Mutasd meg a térképen, majd nevezd meg a Föld nagyobb sivatagait! Írd le, hogyan alkalmazkodik az ember a sivatagi életkörülményekhez!

Minél távolabb fekszenek a szavannák az Egyenlítőtől, annál kevesebb eső hull ott. A szavannákat a sztyeppék és a sivatagok követik. A szubtrópusi övezetben elkülönítjük a mediterrán, a szubtrópusi nedves és a száraz éghajlatokat.

Sztyeppe

Oázis a sivatagban

8.3 | MÉRSÉKELT MELEG ÖVEZET

8. osztályban földrajzórán már beszéltetek Európáról. Emlékszel esetleg, milyen Európa éghajlata?

A mérsékelt éghajlati övezetet nagy éves hőmérséklet-különbségek jellemzik. A nyár forró, a tél hideg. A szárazföld belsejében kevesebb csapadék esik, mint a part mentén. A mérsékelt övezetben elkülönítjük a kontinentális, az óceáni és a mérsékelt éghajlatokat.

TUDOD-E, hogy...

a **tengeráramlatok** befolyásolják az éghajlatot? A hideg Labrador-áramlatnak köszönhetően Amerika keleti részei hidegebbek. Az Egyesült Államokban New York és Európában Nápoly ugyanazon a szélességi körön fekszik, mégis New Yorkban az éves átlaghőmérséklet 5 Celsius-fokkal alacsonyabb.

Štirje letni časi

8.4 | SUBPOLARNI PAS

Iz majhnih stiropornih kvadrov izdelaj model igluja.

Za subpolarni pas so značilne dolge in mrzle zime ter kratka in hladna poletja. Tako podnebje imenujemo subpolarno podnebje.

Tundra

Vas, kjer živi ljudstvo Inuiti

A négy évszak

8.4 | SZUBPOLÁRIS ÖVEZET

Készítsd el egy kisebb hungarocell darabból egy jégkunyhó modelljét!

A szubpoláris övezetet hosszú hideg telek és rövid hűvös nyarak jellemzik. Ezt a klímát szubpoláris éghajlatnak nevezzük.

Tundra

Falu, ahol az eszkimók élnek

8.5 | MRZLI PAS

Ponovi iz 8. razreda, kakšno podnebje je na skrajnem severu Evrope.

Na skrajnem severu in jugu Zemlje ter na najvišjih gorovjih so najhladnejša območja na Zemlji. Za polarno podnebje so celo leto značilne nizke temperature in snežni viharji. Pozimi traja noč kar nekaj mesecev, poleti pa sonce sploh ne zaide.

ALI VEŠ, da ...

ima **ledolomilec** ojačan trup, posebno pa še prednji del – premec, s katerim lomi ledene plošče?

Polarna lisica

Polarni sij

Ledena gora

Ledolomilec - ladja

S pomočjo literature in spletnih naslovov poišči, katere živali ali rastline so značilne za posamezen podnebni tip. Lahko delate v skupinah, v dvojicah ali posamezno.

8.5 | HIDEG ÖVEZET

Ismételd át a 8. osztályból, milyen az éghajlat Európa távoli északi részén!

A Föld távoli északi és déli részei, illetve a legmagasabban fekvő hegyek a bolygó leghidegebb területei. A sarki éghajlatot egész évben alacsony hőmérséklet és hóviharak jellemzik. Télen az éjszaka néhány hónapon át tart, nyáron pedig egyáltalán nem nyugszik le a nap.

TUDOD-E, hogy...

a **jégtörőnek** megerősített törzse van, főleg a hajóornánál – ez valójában egy ék, amivel a jégtáblákat töri?

Sarki róka

Sarki fény

Jéghegy

Jégtörő hajó

Kutasd fel a szakirodalom vagy az internet segítségével, melyik állatok vagy növények jellemzőek egy adott klímátípusra! Dolgozhattok csoportban, párban vagy egyénileg!

ZDAJ ZNAM

Ločimo **pet toplotnih pasov**. Severno in južno od ekvatorja si sledijo po enakem vrstnem redu: vroči pas, subtropski pas, zmernotopli pas, subpolarni pas in mrzli pas.

Vroči pas je ob ekvatorju. Vse leto ima visoke temperature (večno poletje). Letnih časov ni, imajo samo suha in deževna obdobja.

Za **subtropski pas** je značilno malo dežja. Tam kjer so puščave, dežja skorajda ni.

V **zmernotoplem pasu** so temperaturne razlike v enem letu velike. Zime so mrzle, poletja pa vroča. Menjavajo se štiri letni časi: pomlad, poletje, jesen in zima.

Za **subpolarni pas** so značilne dolge zime in kratka in sveža poletja.

Mrzli pas se razteza na skrajnem severu in skrajnem jugu Zemlje. Pozimi je nekaj mesecev noč (polarna noč), poleti pa je nekaj mesecev dan (polarni dan).

MOST MÁR TUDOM

Öt éghajlati övezetet különítünk el. Az Egyenlítőtől északra és délre egymást ugyanabban a sorrendben követik: forró, szubtrópusi, mérsékelt égövi, szubpoláris és hideg övezet.

A **forró éghajlati övezet** az Egyenlítőnél húzódik. Egész évben magas a hőmérséklet (örök nyár). Nincsenek évszakok, csak száraz és esős időszakok váltják egymást.

A **szubtrópusi övezetet** kevés eső jellemzi. A sivatagi részekben szinte semennyi eső sincsen.

A **mérsékelt övezetben** nagyok az évben belüli hőmérséklet-különbségek. A telek hidegek, a nyarak melegek. Négy évszak váltja egymást: a tavasz, a nyár, az ősz és a tél.

A **szubpoláris övezetet** hosszú telek és rövid, hűvös nyarak jellemzik.

A **hideg éghajlati övezet** a Föld északi és déli részén húzódik. Télen néhány hónapon át éjszaka van (sarki éjszaka), nyáron pedig valamennyi hónapon keresztül nappal (sarki nappal).

9. LJUDSTVA SVETA

124

Vsi ljudje, ki živijo na Zemlji, so enaki. Vendar govorijo različne jezike, verujejo v različne bogove in pripadajo različnim tradicijam in kulturam. V nekaterih državah ljudje živijo še zelo po starem, drugod pa je življenje precej bolj moderno. Velike razlike so tudi med življenjem v mestu in na podeželju.

Tudi blaginja ni enakomerno razdeljena med vse ljudi. Nekateri ljudje so bogati, veliko ljudi pa je revnih. V sodobnem svetu je veliko revščine zlasti v velikih mestih. Poleg tega so revne cele države ali celo celine. Najrevnejša celina je Afrika.

Ljudje se na zunaj razlikujejo tudi po barvi kože. Včasih so ljudi razvrščali v različne rase. Za nekatere rase so trdili, da so večvredne, druge rase pa naj bi bile manj vredne. To prepričanje se imenuje rasizem. Danes vemo, da med ljudmi, ki imajo različno polt, ni nobenih razlik. Zato je rasizem prepovedan.

RASIZEM

– prepričanje, da so ljudje določene barve polti manj vredni.

Pri zgodovini ste se učili o nacizmu. V razredu se pogovorite, kaj je povzročila njihova zamisel o manjvrednosti Judov.

Že 500 let se ljudje množično selijo na vse konce sveta in se med seboj poročajo. Zato danes na svetu živi pisana množica ljudi, ki se med seboj na zunaj razlikujejo, vendar pa skupaj živijo, delajo, se učijo, prijateljujejo, se zabavajo ali pogovarjajo po internetu.

Tradicionalno življenje

Razred

Sodobno življenje

A Földön élő valamennyi ember egyenlő. Ugyan más nyelven beszélnek, különböző istenekben hisznek, valamint eltérő hagyományokhoz és kultúrákhoz tartoznak. Egyes országokban az emberek nagyon régimódián élnek, máshol jóval modernebb az élet. Nagyon a különbségek a városi és falusi életforma közt is.

A javak sem egyenletesen oszlanak el az emberek közt. Vannak, akik gazdagok, sokan viszont szegénységben élnek. A modern világban különösen a nagyvárosokban alakult ki nagy nyomor. Mindemellett egész országok vagy akár földrészek is nincstelenek. A legszegényebb kontinens Afrika.

Az emberek külső megjelenésüket tekintve, bőrszínükben is különböznek egymástól. Időnként az embereket különböző fajokba sorolták. Azt tartották egyes rasszokról, hogy értékesebbek, míg más rasszok kevésbé azok. Ezt a meggyőződést rasszizmusnak nevezzük. Napjainkban tisztában vagyunk vele, hogy a különböző bőrszínű emberek közt nincsenek különbségek. Éppen ezért tilos a rasszizmus.

RASSZIZMUS

– olyan meggyőződés, amely szerint bizonyos bőrszínű emberek alacsonyabb rendűek.

A történelemórán tanultatok a náciizmusról. Beszéljétek meg az osztályban, mit okozott a zsidó emberek alsóbbrendűségéről alkotott elképzelésük!

Már 500 éve tömegesen vándorolnak az emberek a világ minden szegletére, és házasodnak egymással. Éppen ezért manapság a világon emberek színes tömege él együtt, akik bár külsejükben különböznek, mégis együtt dolgoznak, tanulnak, barátkoznak, szórakoznak vagy beszélgetnek az interneten.

Hagyományos élet

Osztály

Modern élet

ZDAJ ZNAM

Vsi ljudje, ki živijo na Zemlji, so enaki. Govorijo pa različne jezike, verujejo v različne bogove in pripadajo različnim tradicijam in kulturam.

Nekateri ljudje so bogati, zelo veliko ljudi pa je revnih. Poleg tega so revne cele države ali celo celine. Najrevnejša celina je Afrika.

Ljudje se na zunaj razlikujejo tudi po barvi kože. Vendar se med seboj tudi poročajo. Zato je danes na svetu zelo pisana množica ljudi, ki se med seboj na zunaj razlikujejo, vendar pa skupaj živijo, ustvarjajo družine, delajo, se učijo, prijateljujejo, se zabavajo ali pogovarjajo po internetu.

MOST MÁR TUDOM

A Földön élő valamennyi ember egyenlő. Ugyan más nyelven beszélnek, különböző istenekben hisznek, valamint eltérő hagyományokhoz és kultúrákhoz tartoznak.

Néhány ember gazdag, azonban nagyon sokan szegények. Ráadásul egész országok vagy akár kontinensek is nincstelenek. A legszegényebb kontinens Afrika.

Az emberek külső megjelenésüket tekintve, bőrszínükben is különböznek egymástól. Ennek ellenére házasodnak egymással. Manapság éppen ezért a világon nagyon színes embertömeg létezik, akik külsejüket tekintve eltérőek egymástól, mégis együtt élnek, családot alapítanak, dolgoznak, tanulnak, barátkoznak, szórakoznak vagy csevegnek az interneten.

10. JEZIKOVNE SKUPINE

128

Danes ljudje po svetu govorijo več kot šest tisoč različnih jezikov. V zgodovini so nekateri jeziki nastali, drugi izginili. K temu so veliko pripomogla osvajanja novih ozemelj in preseljevanja ljudstev.

V Evropi imamo tri velike skupine jezikov:

- **slovanski jeziki,**
- **germanski jeziki,**
- **romanski jeziki;**

Znotraj ene skupine so si jeziki podobni, saj imajo isti izvor. K slovanskim jezikom prištevamo tudi slovenščino. Podobno govorijo še Hrvati, Čehi, Srbi, Rusi in drugi slovanski narodi. V skupino germanskih jezikov prištevamo jezike, ki so podobni nemščini (npr. angleščina, švedščina, danščina ...). V skupini romanskih jezikov so jeziki, ki so podobni italijanščini (npr. španščina, portugalsščina, francoščina ...). Poleg teh jezikov pa je v Evropi nekaj jezikov, ki ne spadajo v nobeno naštetu skupino. To so finščina, madžarščina, laponščina in tudi albanščina in grščina.

Kmalu potem, ko je Krištof Kolumb odkril Ameriko, so Španci in Portugalci začeli osvajati ozemlje Srednje in Južne Amerike. Tja so zanesli svoj jezik. V Severno Ameriko pa so se začeli naseljevati Angleži in Francozi in uveljavili svoj jezik.

S pomočjo računalnika izdelaj miselni vzorec jezikovnih skupin. Pomagaj si s svetovnim spletom in atlasom.

ALI VEŠ, da ...

je kitajščina najbolj razširjeni materni jezik? Govori jo 1,3 milijarde ljudi ali ena petina ljudi na svetu. Njihova pisava ima 40 000 znakov.

Jezikovna karta sveta

Ma az emberek szerte a világon több mint hatezer különböző nyelvet beszélnek. A történelem során egyes nyelvek megjelentek, mások eltűntek. Ebben az új területek meghódítása és a népvándorlás is szerepet játszott.

Európában három nagy nyelvcsalád létezik:

- **szláv nyelvek,**
- **germán nyelvek,**
- **újlatin nyelvek;**

Egy nyelvcsaládon belül a nyelvek hasonlóak, mivel azonos az eredetük.

A szlovént a szláv nyelvek közé soroljuk. Hasonlóképpen a horvátok, a csehek, a szerbek, az oroszok és a más szláv népek által beszélt nyelveket.

A germán nyelvek csoportjához tartoznak azok a nyelvek, amelyek a némettel mutatnak hasonlóságot (pl. angol, svéd, dán...).

Az újlatin nyelvek családjába az olaszhoz hasonló nyelvek sorolhatók (pl. spanyol, portugál, francia...).

Ezeken a nyelveken kívül léteznek Európában olyanok is, amelyek nem tartoznak a felsorolt csoportok egyikéhez sem. Ilyen a finn, a magyar, a lapp, az albán és a görög is.

Nem sokkal azután, hogy Kolumbusz Kristóf felfedezte Amerikát, a spanyolok és a portugálok megkezdték Közép- és Dél-Amerika területeinek a meghódítását. Ott a saját nyelvüket honosították meg. Észak-Amerikában az angolok és a franciák kezdtek megtelepedni, és ott a saját nyelvüket terjesztették el.

A számítógép segítségével készíts gondolattérképet a nyelvcsaládokról! Segítségére lehet a világháló vagy az atlasz.

TUDOD-E, hogy...

anyanyelvként a kínai a legelterjedtebb? 1,3 milliárdan beszélnek, ami az emberek egyötödét jelenti a világban. Az írásuk 40 000 karaktert tartalmaz.

A világ nyelvi térképe

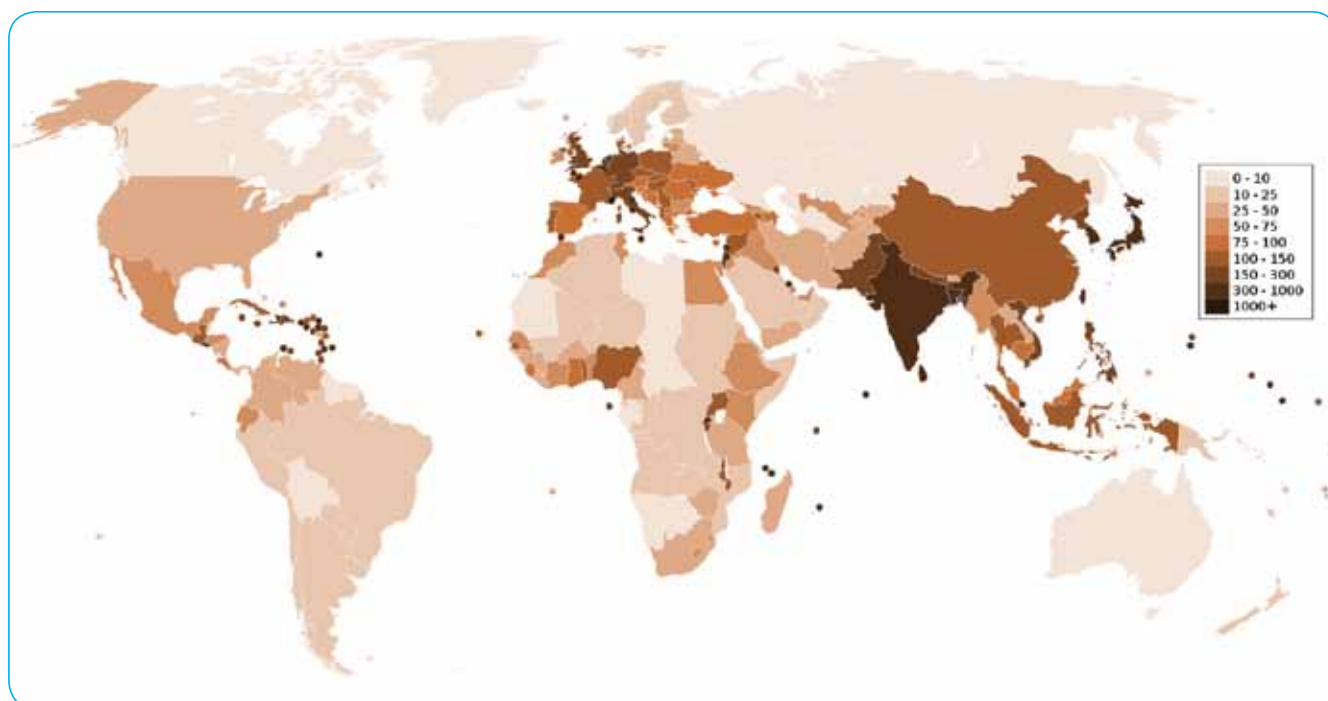
11. GOSTOTA POSELITVE

130

Gostota naselitve ljudi na Zemlji je zelo različna. Že pred davnimi časi so se ljudje naseljevali tam, kjer so lažje preživel: v bližini je morala biti voda in zemlja za pridelovanje hrane ali pašniki za živino.

Z začetkom industrializacije pa so se začela širiti in večati velika mesta, kjer so ljudje našli službe. Velika milijonska mesta so danes na vseh celinah.

Kjer so slabe ali neugodne podnebne razmere, je poseljenost ljudi redka. Taki so predvsem hladni in puščavski predeli.

Gostota naseljenosti Zemlje

ALI VEŠ, da ...

je imela Slovenija
1. januarja
2010 2.046.976
prebivalcev? Od
teh je bilo 1.014.107
moških in 1.032.869
žensk.

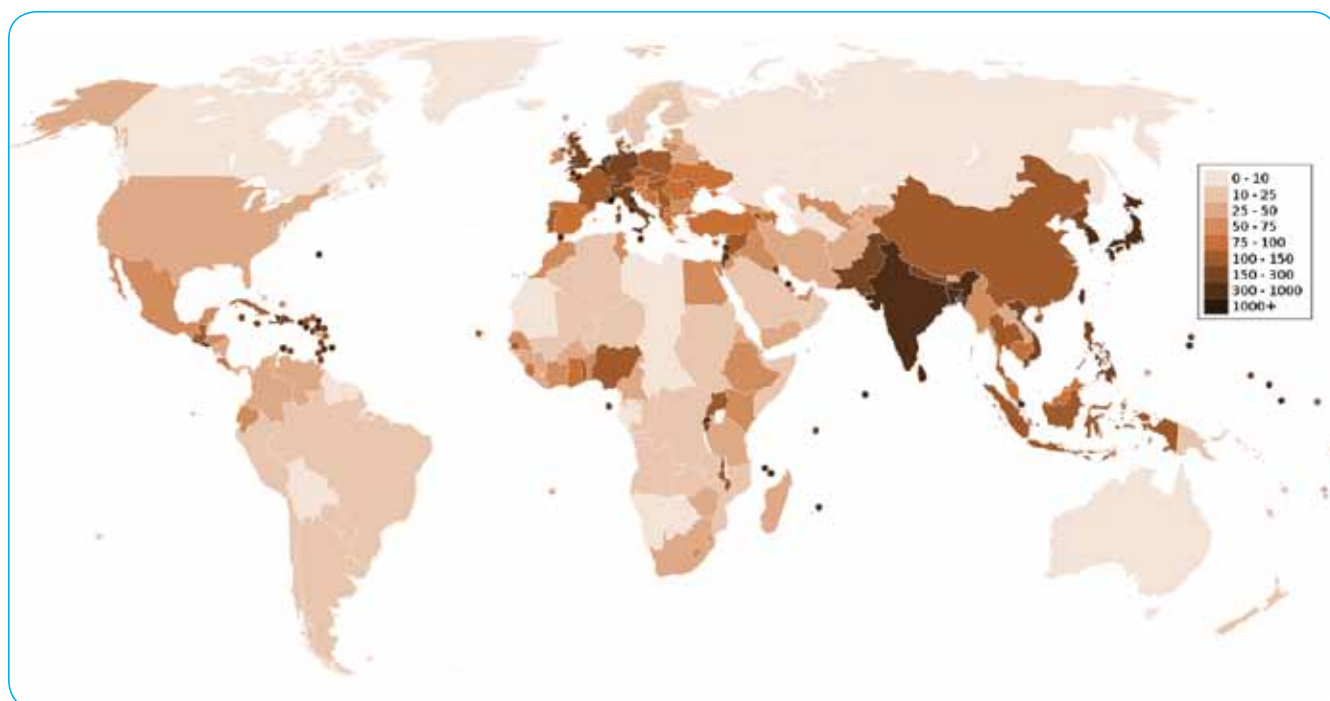
Puščavski predeli so redko naseljeni

11. NÉPSŰRŰSÉG

Az emberek népsűrűsége a Földön nagyon eltérő. Már az ókort megelőzően az emberek ott telepedtek le, ahol könnyebben túléltek: a közelben víznek és földnek kellett lennie az élelmiszer termeléséhez vagy az állatok legeltetéséhez.

Az iparosodás kezdetével azonban a nagyvárosok növekedni és terjeszkedni kezdtek, mert az emberek ott találtak munkát. Manapság valamennyi kontinensen milliós népességű városok vannak.

Ahol rosszak vagy kedvezőtlenek az éghajlati viszonyok, ott ritkán települtek meg emberek. Ezek elsősorban a hideg és a sivatagos területek.

A Föld népsűrűsége

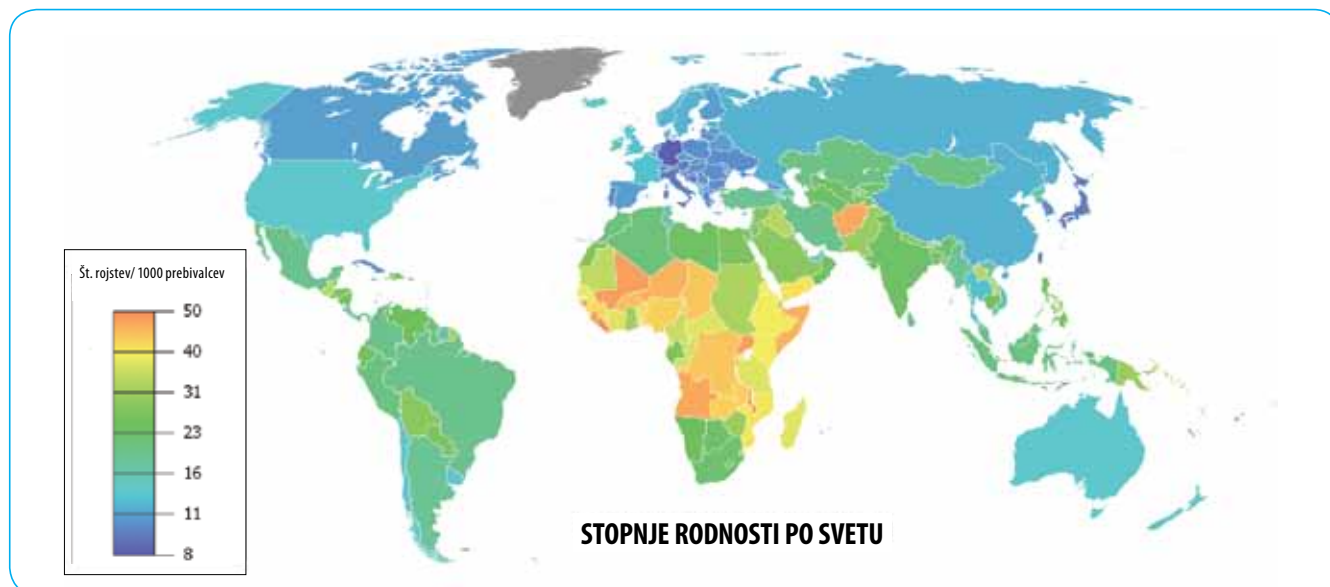
TUDOD-E, hogy...

2010. január 1-jén Szlovénia lakossága 2 046 976 fő volt? Nemi összetételüket tekintve 1 014 107 férfi és 1 032 869 nő.

A sivatagos területek ritkábban lakottak

12. RODNOST IN SMRTNOST

132

Zemljevid rodnosti

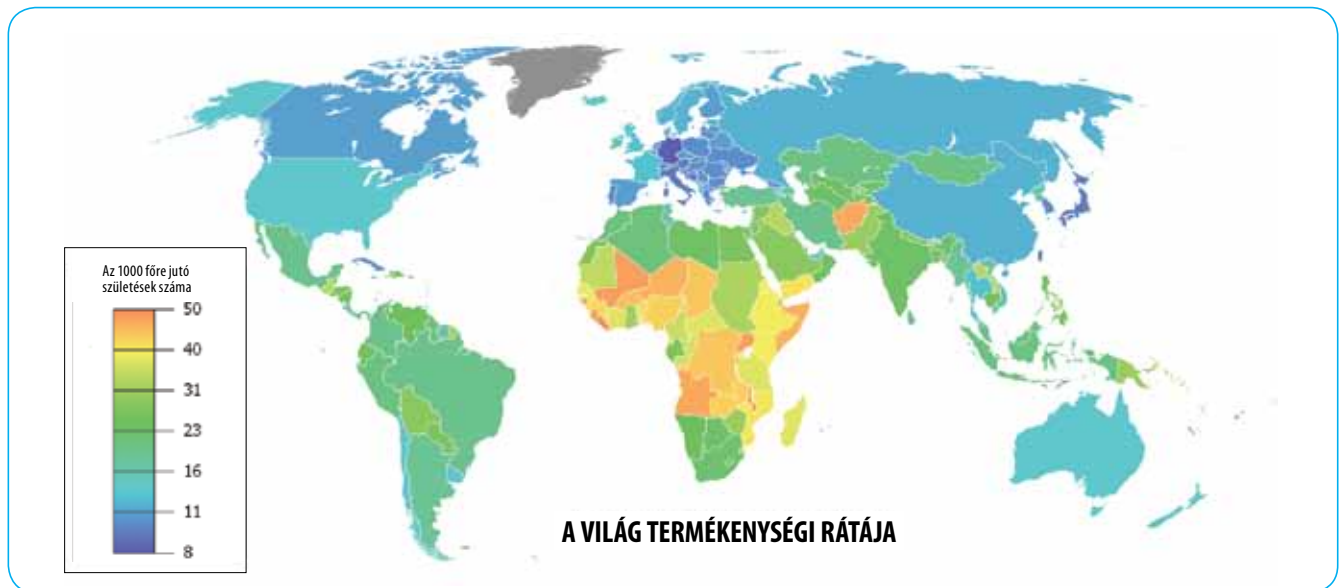
Število prebivalcev na Zemlji hitro narašča. Vendar prebivalstvo ne narašča enakomerno na vseh celinah. Zdaj na Zemlji živi že sedem milijard ljudi. V Afriki je rodnost zelo visoka, podobno je tudi v Južni Ameriki. Vendar se tam število prebivalcev ne povečuje tako hitro, ker je tudi umrljivost velika. V marsikateri državi v Evropi bi se število prebivalstva zmanjševalo, če se tja ne bi priseljevali prebivalci iz gospodarsko manj razvitih držav, ki iščejo delo.

Razliko med rojenimi in umrlimi imenujemo **naravni prirastek**.

Prenaseljenost

12. A SZÜLETÉS ÉS AZ ELHALÁLOZÁS

A születések száma a térképen

A Föld lakosainak a száma gyorsan növekszik. A népesség azonban nem egyenlő mértékben gyarapodik minden kontinensen. Jelenleg hétmilliárd ember él a Földön. Afrikában nagyon magas a születési arány, csakúgy, mint Dél-Amerikában. Ennek ellenére ott a lakosságszám nem növekszik, mert a halálozási arány is magas. Európa jónéhány országában a népesség csökkenne, ha a gazdaságilag kevésbé fejlett országokból nem áramolnának be a munkát kereső bevándorlók.

A születések és halálozások közötti különbséget **természetes gyarapodásnak** nevezzük.

Túlnépesedés

13. PROBLEMI SODOBNEGA SVETA

134

Človek od svojega nastanka sooblikuje podobo Zemlje. Najprej je živel v skladu z naravo, nato pa jo je začel spreminjati. Prebivalstvo se je množilo in potrebovalo je vse več življenjskega prostora. Ljudje so vedno bolj izkoriščali surovine, krčili gozdove, posegali v urejevanje voda in intenzivno izrabljali tla. Vse to je porušilo ravnovesje v naravi.

Človekova naloga v prihodnosti je, da postane varuh okolja. To pomeni, da okolje ohranja in ga čim manj uničuje.

Onesnaževanje

Znak UNICEF

Znak UNESCO

Danes nobena država nima na svojem ozemlju vsega, kar potrebujejo njeni prebivalci in gospodarstvo. Zato se države gospodarsko povezujejo in sodelujejo. K povezanosti držav veliko pripomorejo telekomunikacijske povezave (sporazumevanje na daljavo). Kljub povezanosti sveta pa obstajajo še vedno velike razlike med državami. Nekatere so gospodarsko razvite in njihovi prebivalci ne živijo v pomanjkanju. Na drugi strani so države, kjer ljudje zaradi pomanjkanja hrane in slabih življenjskih razmer živijo krajši čas. Tudi z delom se težko preživljajo, saj navadno zaslužijo le za preživetje. V takih deželah velikokrat pride do nemirov in vojn.

Az ember a létezésétől kezdve formálta a Föld képét. Eleinte a természet rendje szerint élt, majd elkezdte azt megváltoztatni. A lakosság száma növekedett, és egyre több élettérre volt szükség. Az emberek mind inkább kiaknázták a nyersanyagokat, kiirtották az erdőket, beavatkoztak a vízgazdálkodásba, és erőteljesen használni kezdték a földet. Mindez felborította a természet egyensúlyát.

Az ember jövőbeli feladata, hogy a környezet védelmezője legyen. Ez azt jelenti, hogy megőrzi, és a lehető legkevésbé pusztítja a környezetet.

Környezetszennyezés

Az UNICEF jele

Az UNESCO jele

Napjainkban egyetlen ország sem rendelkezik a saját területén mindennel, amire a lakosságnak és a gazdaságnak szüksége van. Ezért az államok gazdaságukat tekintve összekapcsolódnak és együttműködnek. Az országok integrálódását nagyban elősegítik a telekommunikációs kapcsolatok (távközlés). Annak ellenére, hogy a világ összekapcsolódott, még mindig nagy különbségek vannak az egyes országok között. Némelyek gazdaságukat tekintve fejlettek, és lakóik nem élnek nélkülözésben. A másik oldalon viszont léteznek olyan országok, ahol az emberek az élelmiszerhiány és a rossz körülmények miatt rövidebb ideig élnek. A munkájukból nehezen tudnak megélni, hiszen általában csak a megélhetésükre valót keresik meg. Az ilyen országokban gyakran fordulnak elő zavargások és háborúk.

V 20. stoletju je imelo človeštvo dve kruti izkušnji s prvo in drugo svetovno vojno. Zato so za ohranitev miru in pomoč nerazvitim državam ustanovili Organizacijo združenih narodov – OZN.

UNICEF je organizacija v okviru OZN, ki je **posvečena izključno otrokom**. Skrbi za njihovo preživetje, zaščito in izobrazbo.

13.1 | IZBIRNE VSEBINE

V tem poglavju si izberi določeno temo in jo podrobneje predelaj. Podatke poišči v knjigah, enciklopedijah, učbenikih, na svetovnem spletu. Izdelaj lahko tudi plakat ali elektronsko prosojnico.

LAKOTA

Lakota najbolj ogroža zdravje prebivalstva. Zaradi lakote in podhranjenosti umre več ljudi kot zaradi različnih bolezni: aidsa, malarije in tuberkuloze skupaj. Več kot 850 milijonov ljudi na svetu ve, kaj pomeni biti nenehno lačen. Med njimi je kar 400 milijonov otrok.

Lačen otrok

Humanitarna pomoč

A 20. században az emberiség számára az első és a második világháború két szörnyű tapasztalat volt. Ezért hozták létre a béke megőrzésére és az elmaradott országok megsegítésére az Egyesült Nemzetek Szervezetét – az ENSZ-et.

Az **UNICEF** az ENSZ-nek egy olyan szervezete, amely **kizárólag a gyermekekre** koncentrált. Gondoskodik a túlélésükről, a védelemükről és az oktatásukról.

13.1 | VÁLASZTHATÓ TÉMAKÖRÖK

Válasszál ki a fejezetből egy témát, és azt részletesebben dolgozzad fel! Keressél adatokat könyvekben, enciklopédiákban, tankönyvekben vagy a világhálón! Készíthetsz plakátot vagy számítógépes prezentációt is.

ÉHEZÉS

Az éhezés a legnagyobb veszély a népesség egészségét tekintve. Az éhezés és az alultápláltság több embert öl meg, mint együttesen a különböző betegségek – az AIDS, a malária és a tuberkulózis. A világon több mint 850 millió ember tudja, mit jelent az állandó éhség. Köztük nagyjából 400 millió gyermek.

Éhező gyermek

Humanitárius segítség

NARAVNE NESREČE

Naravne nesreče povzročajo narava. Mednje štejemo poplave, potrese, izbruhe vulkanov, cunamije, plazove in požare. Povzročajo veliko materialne škode. Ogrožena pa so tudi človeška življenja.

Izbruh vulkana

Poplave

Potres

VOJNE

Vojne nastanejo zaradi različnih interesov narodov ali posameznikov (držav, ver ...). V vojnah umirajo ljudje, rušijo se hiše, vasi ali cela mesta. V vojnah trpijo predvsem tisti, ki niso vojaki. Za vojnami ostajajo trajne posledice.

Vojna v Iraku

TERMÉSZETI KATASZTRÓFÁK

A természeti katasztrófákat maga a természet okozza. Az árvizeket, a földrengéseket, továbbá a vulkánkitöréseket, a cunamikat, a lavinákat és a tüzeket tekintjük annak. Komoly anyagi kárt okoznak. Veszélyeztetik az emberi életet is.

Vulkánkitörés

Árvíz

Földrengés

HÁBORÚK

A háborúk a nemzetek és az egyének különböző érdekei miatt alakulnak ki (országok, vallások...). A háborúban embereket ölnek meg, házakat, falvakat vagy akár egész városokat rombolnak le. A háborúban a legjobban a katonák szenvednek. A háborúk után annak következményei hosszú távon megmaradnak.

Háború Irakban

TÖRTÉNELEM

1. SLOVENCİ V PRVI SVETOVNI VOJNI

144

1.1 | SVET PRED IZBRUHOM 1. SVETOVNE VOJNE

Kako so ljudje živeli pred 1. svetovno vojno? Delno boš začutil, kako so živeli pred številnimi izumi, če boš na sobotni večer za eno uro izklopil telefon, ugasnil televizijo, računalnik in luč. Svetiš lahko s svečo, a tudi s svečo moraš biti varčen, ker so bile zelo drage.

Svet se je na **prehodu iz 19. v 20. stoletje** zelo hitro spreminjal. Ljudje še niso poznali računalnikov, ne radia in televizije. Izumili pa so že **telegraf** in pozneje **telefon**. S tem so omogočili hitrejši prenos informacij. Tudi **avtomobilov** in cest je bilo malo. Začele so svetiti **električne luči**. Ni še bilo hladilnikov in drugih električnih aparatov. V trgovine so prišli prvi izdelki iz plastike. V znanosti in tehniki so bili potrjeni **številni izumi**.

Odkrili so rentgenske žarke, povzročitelje tuberkuloze in kolere. Takrat je živel in deloval nemški fizik judovskega rodu **Albert Einstein**. Med meščanskimi hišami so zrasi prvi nebotičniki. ZDA so se gospodarsko hitro razvijale. Zato so se tja množično priseljevali ljudje iz Evrope.

Vodilne države (Velika Britanija, Francija) so imele mnogo **kolonij po svetu**. Hotele so imeti vsak košček ozemlja. Nove evropske sile (Nemčija, Avstro-Ogrska, Italija) in tudi Japonska so hotele del te »kolonialne pogače«. Nova ozemlja bi jim omogočala hiter gospodarski razvoj. Taka ravnanja so peljala naravnost v **vojaški spopad**.

Ford T je bil prvi avto za množice

TELEGRAF – električna naprava za prenašanje dogovorjenih znakov na daljavo.

Na spletni strani Muzeja Novejše zgodovine Slovenije <http://www.muzej-nz.si/> najdeš veliko zanimivosti o življenju Slovencev od začetka 20. stoletja.

1. A SZLOVÉNEK AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBAN

1.1 | A VILÁG AZ I. VILÁGHÁBORÚ KITÖRÉSE ELŐTT

Hogyan éltek az emberek az első világháború előtt? Részben úgy tudod átérezni, milyen volt a sok találmány előtti élet, ha szombat este egy órára kikapcsolod a telefont, elzáród a tévét, a számítógépet és a világítást. Gyertyát is gyújthatsz, de takarékosnak kell lenned azokkal, mert nagyon drágák voltak.

A világ a **19. és a 20. század fordulóján** nagyon gyorsan megváltozott. Az emberek még nem ismerték a számítógépeket, sem a rádiót és a televíziót. Létezett azonban már a **távíró**, majd a későbbiekben a **telefon** is feltalálták. Ezzel lehetővé vált az információk gyorsabb átvitele. Kevés **autó** és út volt. **Elektromos lámpákkal** kezdtek világítani. Hűtőszekrény és egyéb elektromos készülék még nem létezett. Az első műanyag termékek ekkor kerültek a boltokba. A tudomány és a technológia területén **számos találmány** keletkezett.

Felfedezték a röntgenkészüléket, valamint a tuberkulózis és a kolera kórokozóit. Abban az időben élt és alkotott egy zsidó származású német fizikus, **Albert Einstein**.

A polgárházak közül kinőttek az első felhőkarcolók. Az USA gazdasága gyorsan fejlődött. Ezért európai bevándorlók tömegei érkeztek oda.

A vezető országoknak (Egyesült Királyság, Franciaország) sok **gyarmata volt szerte a világon**. Minden talpalatnyi területet meg akartak szerezni. Az új európai hatalmak (Németország, Osztrák–Magyar Monarchia, Olaszország) és Japán is igényt tartottak volna ebből a „gyarmati tortából” egy szeletre. Az új területek lehetővé tették volna számukra a gyors gazdasági fejlődést. Ezek a kiegyenlítő törekvések egyenes úton **katonai konfliktushoz** vezettek.

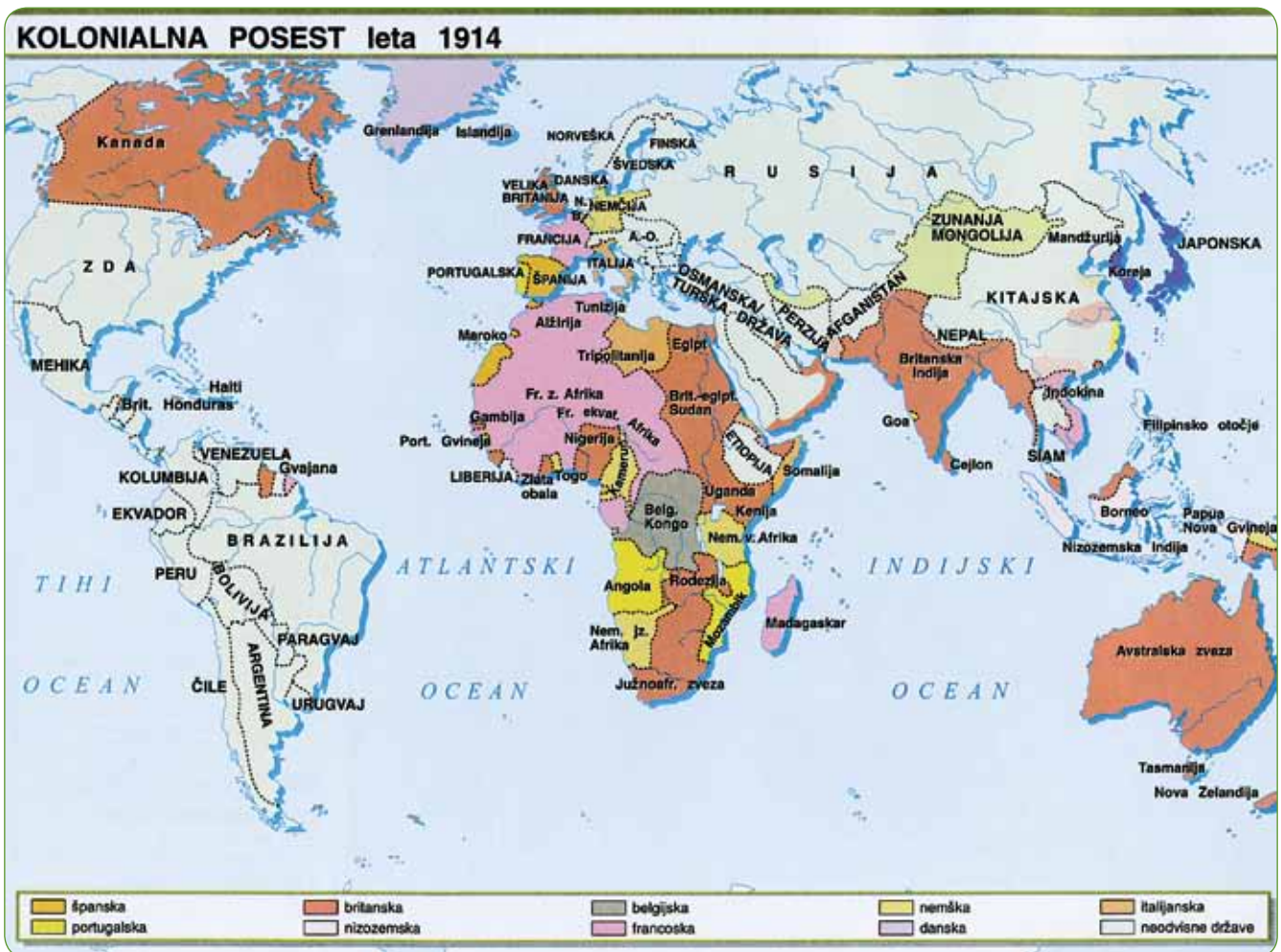
A Ford T-modell volt az első tömegeknek szánt autó

TÁVÍRÓ – előzetesen elfogadott jelek nagyobb távolságokba történő továbbítására alkalmas elektromos eszköz.

A Szlovéniai Újkori Történelmi Múzeum honlapján sok érdekességet találsz a szlovének életéről a 20. század elejétől kezdve:
<http://www.muzej-nz.si/>.

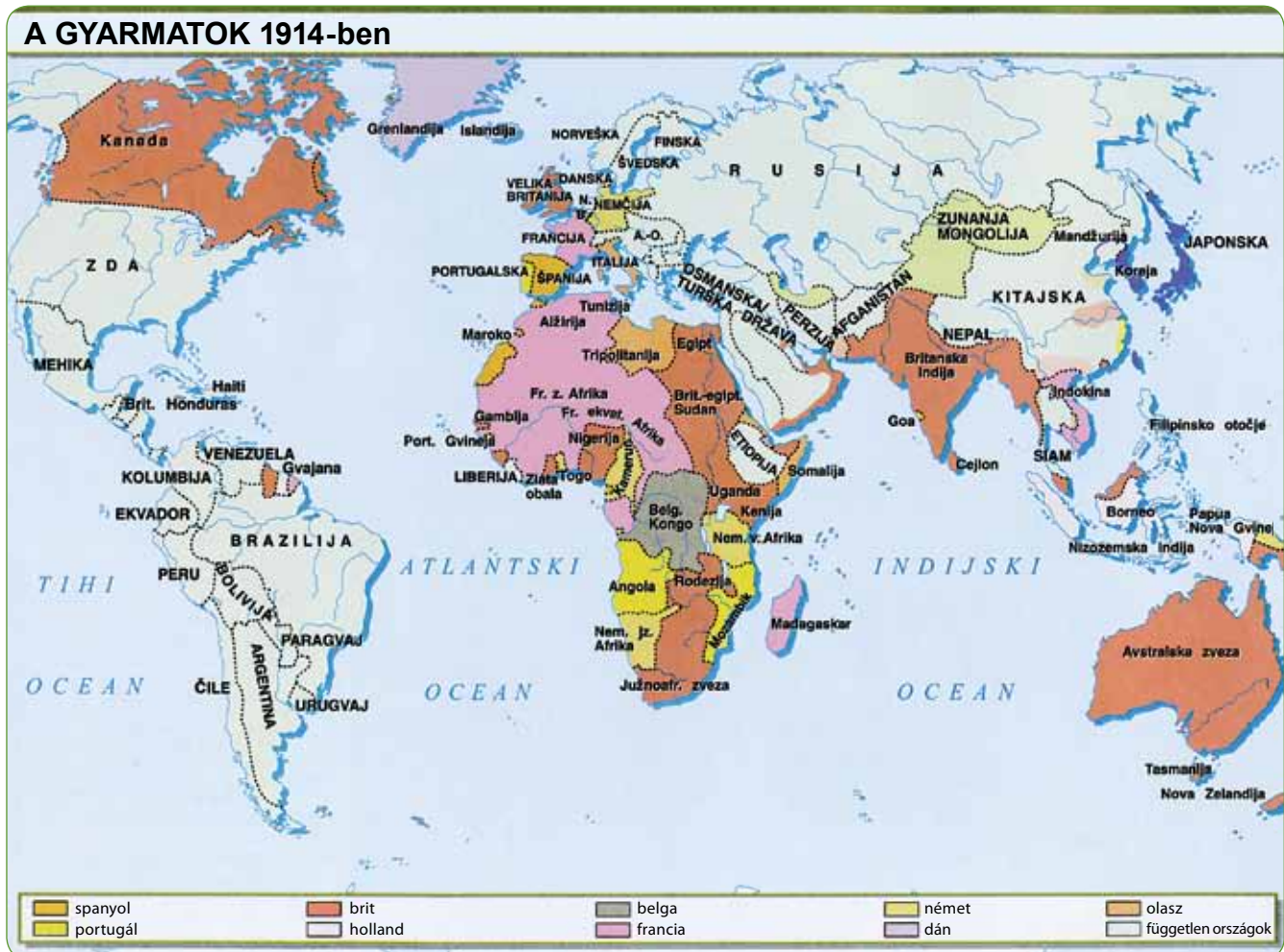

Zemljevid kolonij pred 1. svetovno vojno

1.2 | VZROKI ZA 1. SVETOVNO VOJNO

Nemčija se je ob koncu 19. stoletja začela gospodarsko in tudi vojaško vse bolj **razvijati**. Njena zaveznica je bila Avstro-Ogrska. Zahtevali sta ponovno **delitev** kolonij. Tako sta želeli pridobiti nove vire in ozemlja za razvoj svoje industrije. To ni bilo všeč Veliki Britaniji, ki je začela iskati zaveznice. Tako sta v Evropi nastala **dva tabora držav** – **države antantnih sil in države centralnih sil**. Te države so se kar naprej zapletale v različne spore.

DRŽAVE ANTANTNIH SIL	DRŽAVE CENTRALNIH SIL
Velika Britanija	Nemčija
Francija	Avstro-Ogrska
Rusija (pristopila 1907)	Italija (leta 1915 prestopila k antanti)

Az első világháború előtti gyarmatok térképe

1.2 | AZ I. VILÁGHÁBORÚ OKAI

A 19. század végén Németország gazdasági és katonai **fejlesztésekbe** kezdett. A szövetségese az Osztrák–Magyar Monarchia volt. Követelték a gyarmatok **újrafelosztását**. Új forrásokat és területeket kívántak szerezni az iparuk fejlesztéséhez. Ez nem tetszett Nagy-Britanniának, ezért szövetségeseket kezdett keresni. Így Európa **két táborra** szakadt – az **antanthaltakra** és a **központi hatalmakra**. Ezek az országok folyamatosan különféle vitákba kerültek egymással.

AZ ANTANTHATALMAK ORSZÁGAI	A KÖZPONTI HATALMAK ORSZÁGAI
Nagy-Britannia	Németország
Franciaország	Osztrák–Magyar Monarchia
Oroszország (1907-ben csatlakozott)	Olaszország (1915-ben áttért az antanthoz)

Franc Ferdinand

Povod za prvo svetovno vojno je bil **atentat** na avstro-ogrskega prestolonaslednika **Franca Ferdinanda** in njegovo ženo. Zgodil se je **v Sarajevu 28. junija 1914.**

ATENTAT – morilski napad na vodilno osebnost, navadno iz političnih vzrokov.

Zaradi atentata je Avstro-Ogrska Srbiji postavila več zahtev. Poleg ostalega je zahtevala tudi preiskavo uboja prestolonaslednika in opravičilo. Srbija zahtev ni v celoti sprejela. Zato je 28. julija 1914 Avstro-Ogrska **Srbiji napovedala vojno**. V enem tednu je bilo v vojno vključenih devet držav, kmalu pa večina evropskih držav. Leta 1917 so v vojno na stran antante stopile tudi Združene države Amerike.

Nad vojno je bilo navdušenih veliko ljudi. Vsi so pričakovali **kratko vojno** in hitro **zmago**. Govorili so, da bo do božiča vojne že konec.

1.3 | POZICIJSKA VOJNA

1. svetovna vojna je bila **drugačna** od prejšnjih vojn. Vanjo je bilo vključenih 28 držav. Vojna se je odvijala na ozemlju 14 držav. Bojevali so se v Evropi, Aziji in Afriki, na morju, na kopnem in v zraku. Bila je največja vojna do takrat v zgodovini človeštva in tudi žrtev je bilo več kot kdaj koli prej (**17 milijonov**). V štirih letih (1914–1918) je povzročila veliko gorja, tako vojakom na frontah kot civilnemu prebivalstvu.

CIVILIST – kdor ne nosi uniforme, zlasti vojaške.

Prva letala

Ferenc Ferdinánd

Az első világháború kirobbanásának az oka a **Ferenc Ferdinánd** osztrák-magyar trónörökös és felesége elleni **merénylet** volt. Ez **Szarajevóban 1914. június 28-án** történt.

MERÉNYLET – gyilkos támadás egy vezető személy ellen, általában politikai indokokból.

A merénylet miatt az Osztrák–Magyar Monarchia több igényt is támasztott Szerbiával szemben. Többek között követelte a trónörökös meggyilkolásával kapcsolatos nyomozást és a bocsánatkérést is. Szerbia nem fogadta el teljesen a követeléseket. Ezért 1914. július 28-án az Osztrák–Magyar Monarchia **hadat üzent Szerbiának**. Egy hét alatt kilenc ország csatlakozott a háborúhoz, hamarosan pedig az európai országok többsége. 1917-ben az Egyesült Államok is belépett az antantszövetségbe.

Sokan lelkesedtek a háborúért. Mindenki **rövid háborúra** és gyors **győzelemre** számított. Azt mondták, karácsonyra vége lesz a háborúnak.

1.3 | A POZÍCIÓS HADVISELÉS

Az első világháború **különbözött** a korábbi csatáktól. 28 ország csatlakozott ahhoz. A háború 14 ország területén zajlott. Harcoltak Európában, Ázsiában és Afrikában, a tengeren, a földön és a levegőben. Addig ez volt az emberiség történetének a legnagyobb háborúja, és egyben minden eddiginél több áldozatot követelt (**17 millió fő**).

A négy év alatt (1914–1918), ahogy a fronton a katonáknak, úgy a polgári lakosságnak is sok nyomorúságot okozott.

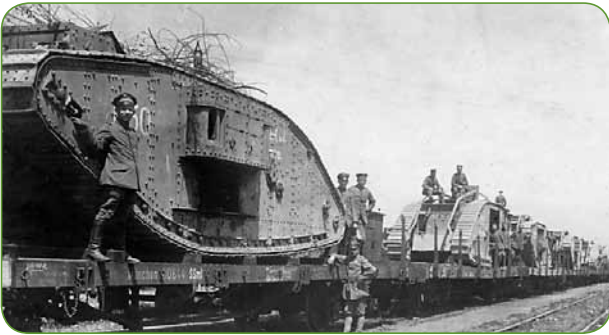

CIVIL – aki nem visel egyenruhát, különösen katonait.

Az első repülők

Za prvo svetovno vojno je značilno, da so zaradi tehnološkega razvoja v bitkah že uporabljali nove tehnologije. Prvič so uporabili **letala, tanke, strojnice** in **strupene (kemične) bojne pline**. Posledice uporabe bojnih plinov so bile tako strahotne, da jih niso uporabili več v nobeni vojni. Sama vojaška taktika pa je ostala enaka tisti iz 19. stoletja.

Eden prvih tankov

Maska za zaščito pred bojnimi plini

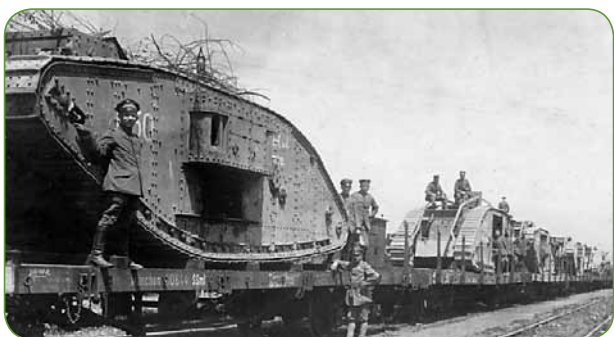
Brzostrelka

Strelnski jarki

Bojevanje je potekalo na dolgih **frontah**. To so neprekinjene in močno utrjene bojne črte. Kljub novemu orožju je bilo v tej vojni osvojenega malo ozemlja. Za nekaj deset metrov zemlje, ki je bila preprejena z jarki in bodečo žico, je padlo nekaj sto tisoč vojakov. Fronte so bile tako močno utrjene, da jih skoraj ni bilo mogoče prebiti. Vojni s takim načinom bojevanja (bojevanje na frontah v jarkih) rečemo **pozicijska vojna**.

Az első világháborúra jellemző volt, hogy a hadászati technológia gyors fejlődése miatt új technikai eszközöket használtak a csatákban. Először vetettek be **repülőket, tankokat, géppuskákat és mérgező (vegyi) gázokat**. A mérgező gázok bevetésének a következményei annyira ijesztőek voltak, hogy többé nem használták őket egyetlen háborúban sem. Maga a katonai taktika azonban ugyanaz maradt, mint a 19. században.

Az első tankok egyike

Gázálc a mérgező gázok ellen

Géppuska

Lövészárkok

A harcok hosszú **frontvonalakon** zajlottak. Ez egy folyamatos és nagy mértékben megerősített hadászati vonal volt. Az új fegyverek ellenére is kevés területet foglaltak el ebben a háborúban. Néhány tíz méternyi terület elfoglalásáért, amelyeken lövészárkokat ástak ki és szögesdrótok húztak fel, több százezer katona esett el. A frontvonalakat annyira megerősítették, hogy szinte lehetetlen volt rajtuk áttörni. Az ilyen harcmódú háborúkat (a frontokon a lövészárkokban vívott harcokat) **pozíciós hadviselésnek** nevezzük.

1.4 | SLOVENCİ V 1. SVETOVNI VOJNI

1. svetovna vojna je potekala tudi na slovenskem ozemlju in ni obšla Slovencev. Ker so bili državljani Avstro-Ogrske, so se je morali udeležiti. Tako so sledili **bojnemu pozivu** cesarja Franca Jožefa.

V vojnih razmerah se je spremenilo tudi življenje ostalih ljudi. Povečal se je policijski nadzor, mnoge tovarne so izdelovale orožje ali pa hrano, obleko in obutev za vojake. Delavci so morali v njih delati kot **vojaški obvezniki**. V vojsko so bili vpoklicani vsi zdravi moški med 21. in 42. letom starosti. Mnoga dela doma, v tovarnah, pisarnah in trgovinah so zato prevzele ženske.

1.5 | SOŠKA FRONTA

V knjižnici ali po medmrežju se pozanimajte, v katerem slovenskem kraju je Muzej 1. svetovne vojne.

Soška fronta

FRONTA – območje, kjer se spopadeta sovražni vojski.

NEVTRALNA DRŽAVA – država, ki ne sodeluje z nobeno od držav, ki se vojskujejo.

Italija je bila najprej **nevtralna država** in je v vojno vstopila šele 23. maja 1915, ko je Avstro-Ogrski napovedala vojno. Sklenila je sporazum z Veliko Britanijo, Francijo in Rusijo, ki so ji obljubile velik del slovenskega ozemlja (Primorsko, Notranjsko). Vojski obeh držav sta se razporedili ob **600 km dolgi frontni črti**, ki je tekla od meje s Švico do Jadranskega morja.

1.4 | A SZLOVÉNEK AZ I. VILÁGHÁBORÚBAN

Az első világháború szlovén területen is zajlott, és nem kerülte el a szlovén embereket sem. Mivel az az Osztrák–Magyar Monarchia állampolgárai voltak, részt kellett venniük abban. Így hát engedelmeskedtek Ferenc József császár **háborús felhívásának**.

A háborús körülmények közt az otthon maradottak élete is megváltozott. Fokozódott a rendőrségi ellenőrzés. Számos gyár a katonák számára fegyvereket vagy élelmiszert, ruhát és lábbelit állított elő. A munkásoknak azokban **sorkatonaként** kellett dolgozniuk. Minden egészséges, 21 és 42 év közötti férfit besoroztak a hadseregbe. Éppen ezért számos otthoni, gyári, irodai és eladói munkát a nők vették át.

1.5 | A FRONT AZ ISONZÓNÁL (A SOČÁNÁL)

Nézd meg a könyvtárban vagy az interneten, melyik szlovén településen van az I. világháború múzeuma!

Front az Isonzónál (a Sočánál)

FRONT – az a terület, ahol az ellenséges seregek összecsapnak.

SEMLEGES ORSZÁG – egy ország, amely egyetlen háborúban álló országgal sem működik együtt.

Olaszország eleinte **semleges állam** volt, és csak 1915. május 23-án lépett be a háborúba, amikor az Osztrák–Magyar Monarchia hadat üzent neki. Megállapodást kötött az Egyesült Királysággal, Franciaországgal és Oroszországgal, akik a szlovén terület nagy részét (Tengermellék, Notranjska) megígérték nekik. A hadseregek mindkét országban – a svájci határtól az Adriai-tengerig – egy **600 km hosszú frontvonal mentén** vonultak fel.

Največ vojakov je bilo razporejenih v **dolini reke Soče** in po visokogorju nad njo. Od tod tudi ime **soška fronta**. Dolga je bila 90 km. Tam so potekali najhujši boji. Italijanska vojska ni izkoristila prednosti, ki si jo je zagotovila v prvih bojih. Obe vojski sta se vkopali v strelske jarke. Soška fronta se je spremenila v pozicijsko vojno.

Soških bitk je bilo kar **dvanajst**. V zadnji, ki jo imenujejo »**čudež pri Kobaridu**«, je avstrijska vojska s pomočjo Nemcev izvedla preboj bojne črte med Bovcem in Kobaridom. Italijane je potisnila globoko v notranjost. 28. oktobra 1917 je bilo soške fronte konec.

Soška fronta je v zgodovino zapisana kot **največji spopad v visokogorskem svetu** do tedaj. Na obeh straneh je padlo prek milijon vojakov. Med njimi je bilo na tisoče slovenskih. Močno je trpelo civilno prebivalstvo. V začetku soške fronte sta obe vojskujoči se strani s tega ozemlja izselili ljudi (približno **80 000 Slovencev**). Oditi so morali k sorodnikom ali v begunska taborišča.

1.6 | KONEC VOJNE

Kljub temu da so Nemci marca 1918 uspešno prebili zahodno fronto, je bilo očitno, da so bili nemški vojaki **izčrpani in slabo oboroženi**. V vojno **so vstopile tudi ZDA**. Toda julija 1918 so zavezniški in ameriški vojaki s pomočjo tankov prebili zahodno fronto in napredovali proti Nemčiji. Zlomile so se tudi države, ki so podpirale Nemčijo in Avstro-Ogrsko. Nemčija je oktobra zaprosila za **premirje**, ki ga je podpisala **11. novembra 1918**.

1.7 | POSLEDICE VOJNE

V 1. svetovni vojni je umrlo 20 milijonov ljudi, veliko število ljudi je bilo ranjenih in invalidnih. Uporaba nevarnih bojnih plinov je za več desetletij uničila rodovitno zemljo. Zaradi obstreljevanja s topovi so bile izbrisane cele vasi. Na območjih vojnih viher je vojna povzročila opustošenje in množice brezdomcev. Pomanjkanju so se pridružile še **nalezljive bolezni**. Španska gripa je zahtevala še 21 milijonov žrtev. Evropsko gospodarstvo, ki je med vojno služilo le vojnim potrebam, je bilo pred zlomom. Prišlo je do pomanjkanja vseh vrst blaga.

V tistem času zdravstvo ni bilo tako napredno.

A legtöbb katonát az **Isonzó (Soča) folyó völgyében** és a felette lévő magas hegyekben vezényelték. Innen ered az isonzói (sočai) front elnevezés. Mindez 90 km hosszúságú volt. Ott zajlottak a legsúlyosabb harcok. Az olasz hadsereg nem használta ki azokat az előnyöket, amelyeket az első összecsapásokban szerzett. Mindkét hadsereg árkokba ásott állásokból harcolt. Az isonzói (sočai) front állóháborúvá alakult.

Tizenkét isonzói (sočai) csata volt. Az utolsóban, amit „**kobaridi csodának**” hívnak, az osztrák hadsereg a németek segítségével áttörte a Bovec és Kobarid közti harcvonalat. Az olaszokat mélyen az ország belseje felé tolták vissza. 1917. október 28-án értek véget az isonzói (sočai) küzdelmek.

Az isonzói (sočai) frontot a történelem addigi **legnagyobb veszteséggel járó konfliktusaként** tartják számon. Mindkét oldalon több mint egymillió katona esett el. Közülük több ezer szlovén volt. A polgári lakosság is sokat szenvedett. Az isonzói (sočai) front kezdetekor mindkét harcoló fél kiutasította az embereket erről a területről (**körülbelül 80 000 szlovént**). Rokonokhoz vagy menekülttáborokba kellett menniük.

1.6 | A HÁBORÚ VÉGE

Annak ellenére, hogy a németek 1918 márciusában sikeresen áttörték a nyugati frontot, nyilvánvaló volt, hogy a német katonák **kimerültek és rosszul felfegyverezettek** voltak. Az **USA is bekapcsolódott** a háborúba. Azonban 1918 júliusában a szövetségesek és az amerikai katonák tankjaik segítségével áttörték a nyugati frontot, és Németország felé haladtak. A Németországot és az Osztrák–Magyar Monarchiát támogató országok is szétestek. Októberben Németország **fegyverszünetet** kért, amelyet **1918. november 11-én** alá is írt.

1.7 | A HÁBORÚ KÖVETKEZMÉNYEI

Az első világháborúban 20 millióan haltak meg, nagyon sok ember megsérült és rokkant lett. A veszélyes mérgező gázok használata évtizedekre tönkretette a termőföldet. Az ágyútüzek miatt egész falvak semmisültek meg. A harcok a háborús övezetekben pusztítást és hajléktalanok tömegét okozták. A csökkenéshez a **fertőző betegségek** is hozzájárultak. A spanyolnátha újabb 21 millió áldozatot követelt. Az európai gazdaság, ami a harcok alatt csak a háborús szükségleteket szolgálta ki, összeroppanás előtt volt. Minden árucikkből hiány mutatkozott.

Az egészségügy akkoriban még nem volt ilyen fejlett.

1.8 | MIROVNA KONFERENCA V PARIZU

Na svetovnem spletu, na spletni strani <http://www.kobariski-muzej.si/> boš izvedel še veliko več o prvi svetovni vojni in soški fronti.

Woodrow Wilson

Januarja 1919 se je v versajski palači pri Parizu začela **mirovna konferenca**. Udeležili so se je predstavniki dvaintridesetih držav. Glavne odločitve so sprejeli predsedniki treh držav: ZDA, Velike Britanije in Francije. Predsednik ZDA **Woodrow Wilson** je predlagal napreden program, od katerega so si mnogi narodi Evrope obetali boljšo prihodnost. Vsi narodi naj bi imeli pravico do samoodločbe. Velika Britanija in Francija sta hoteli Nemčijo **čim bolj kaznovati** in oslabiliti.

MIROVNA KONFERENCA – sestanek držav, ki so nehale z vojno.
PRAVICA DO SAMOODLOČBE NARODA – načelo, po katerem ima vsak narod pravico do lastne države.

Tako je bila 28. junija 1918 podpisana mirovna pogodba, imenovana Versajska pogodba. Nemčijo je zelo prizadela. Izgubila je veliko ozemlja, odvzete so ji bile vse kolonije. Naložili so ji odplačevanje visoke vojne **odškodnine**. Nemčija je bila spoznana za glavnega krivca 1. svetovne vojne. Ob podpisu versajske pogodbe so ustanovili **Društvo narodov**. Njegova naloga je bila varovati svetovni mir in preprečiti nove vojne.

ALI VEŠ, da ...

je najbolj znana ženska vohunka Mata Hari?

Med 1. svetovno vojno je bila dvojna vohunka. Vohunila je za Francijo in Nemčijo. Ko so Francozi to ugotovili, so jo zaprli in pozneje usmrtili.

1.8 | A PÁRIZSI BÉKEKONFERENCIA

A világhálón, a <http://www.kobariski-muzej.si> weboldalon sokkal többet megtudhatsz az első világháborúról és az isonzói (sočai) frontról.

Woodrow Wilson

1919 januárjában a Párizs melletti a versailles-i palotában megkezdődött a **békekonferencia**. Harminckét ország képviselői vettek rajta részt. A legjelentősebb döntéseket három ország – az USA, az Egyesült Királyság és Franciaország – elnöke hozta meg.

Woodrow Wilson, az USA elnöke egy olyan fejlesztési programot javasolt, amely sok európai népnek szebb jövőt ígért. Mindegyik nemzeteknek megvolt a joga az önrendelkezéshez. Nagy-Britannia és Franciaország **minél inkább meg akarta büntetni** és gyengíteni Németországot.

BÉKEKONFERENCIA – azon országok ülése, amelyek véget vetettek a háborúnak

NEMZETI ÖNRENDELKEZÉS JOGA – az elv, amely szerint minden nemzetnek joga van saját állama felett rendelkeznie.

Így 1918. június 28-án írták alá a versailles-i békeszerződést. Ez Németországot súlyosan érintette. Nagyon sok területet veszített, továbbá valamennyi gyarmatot elvették tőle. Kötelezték a nagy háborús **károk** megfizetésére. Németországot tartották az I. világháború főbűnösének. A versailles-i békeszerződés aláírásakor megalapították a **Nemzetek Szövetségét**. Feladata a világbéke védelme és az újabb háborúk megelőzése volt.

TUDOD-E, hogy...

a leghíresebb női kém Mata Hari volt?

Kettős kémként tevékenykedett az I. világháború alatt. Franciaországnak és Németországnak is dolgozott. Amikor a franciák ezt megtudták, bebörtönözték, majd kivégezték.

1.9 | NASTANEK KRALJEVINE SHS

Proti koncu 1. svetovne vojne je bilo vse bolj jasno, da bo država Avstro-Ogrska razpadla. Slovenci so se hoteli povezati z drugimi južnoslovanskimi narodi v novo državo. Odcepitev od Avstro-Ogrske so razglasili **29. oktobra 1918**. Slovenci so se najprej povezali s Hrvati in Srbi iz Vojvodine. Skupaj z njimi so najprej ustanovili državo Slovencev, Hrvatov in Srbov – **Država SHS**.

Aleksander Karadžordžević

Zaradi hudih pritiskov Italijanov na zahodni meji in Avstrijcev na severni meji je bilo vodstvo Države SHS vse bolj za to, da se poveže s **Kraljevino Srbijo**. Ta je bila pomembna vojaška sila na Balkanu. Za združitev so se zavzemali tudi Srbi, ki bi s tem uresničili svojo željo po združitvi vseh Srbov v eni državi. To se je zgodilo 1. decembra 1918 v Beogradu. Tam je srbski princ **Aleksander Karadžordžević** razglasil združitev in nastanek nove države Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev – **Kraljevine SHS**.

KRALJEVINA – država, ki ji vlada kralj.

Čeprav so Slovenci veliko pričakovali od nove države, so se kmalu pokazale tudi slabše plati. Nova država ni bila sposobna obdržati celotnega slovenskega ozemlja. Deli slovenskega ozemlja so pripadli Avstriji in Italiji.

S pomočjo učitelja preštejte, v koliko različnih državah so živeli Slovenci od začetka 1. svetovne vojne do leta 1920.

V kateri državi so živeli najmanj časa?

Izračunajte, koliko dni je obstajala Država SHS.

1.9 | AZ SZHSZ KIRÁLYSÁG LÉTREJÖTTE

Az I. világháború vége felé egyre világosabbá vált, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia szét fog esni. A szlovének más délszláv nemzetekkel egy új államban akartak egyesülni. **1918. október 29-én** jelentették be az Osztrák–Magyar Monarchiából történő kiválásukat. A szlovének először a horvátokkal, majd a vajdasági szerbekkel kapcsolódtak össze. Velük együtt alapítottak azután egy országot: a **Szlovének, Horvátok és Szerbek Államát** – az **SZHSZ Államot**.

Aleksander Karadžordžević

A nyugati határon az olaszok, az északon pedig az osztrákok erős nyomása miatt az SZHSZ-országok vezetősége egyre inkább támogatta a csatlakozást a **Szerb Királysághoz**. Ez fontos katonai kényszer volt a Balkánon. A szerbek az egységesülést szorgalmazták, hogy azáltal megvalósítsák vágyukat: a valamennyi szerbet egyesítő országot. Mindez 1918. december 1-jén megtörtént Belgrádban. **Aleksander Karadžordžević** szerb herceg bejelentette az egyesülést és a **Szerb–Horvát–Szlovén Királyság** elnevezésű új államnak a megalakulását – az **SZHSZ Királyságot**.

KIRÁLYSÁG – ország, amelyet a király vezet.

Bár a szlovének sokat vártak az új államformától, hamar megmutatkozott, hogy még rosszabbul jártak. Az új ország nem tudta megtartani a teljes szlovén területet. A megosztott szlovén területek részben Ausztriához, részben Olaszországhoz tartoztak.

A tanárotok segítségével számoljátok ki, hány különböző országban éltek a szlovének a világháború elejétől 1920-ig!
Melyik országban éltek a legkevesebb ideig?
Számoljátok ki, hány napig létezett az SZHSZ Állam!

1.9.1 | BOJI ZA SEVERNO MEJO

General Rudolf Maister

Z razpadom Avstro-Ogrske je na njenem ozemlju nastalo več novih držav. Med njimi je bilo treba načrtovati mejo. Tudi meja med novima državama Avstrijo in Državo SHS ni bila natančno določena. Zaradi različnih pogledov je prišlo med državama do spopadov.

Na slovenskem Štajerskem je bil v začetku novembra 1918 za poveljnika imenovan **general Rudolf Maister**. Izvedel je mobilizacijo vojakov. Razorožili so nemško varnostno stražo (Schutzwehr) in zasedli Maribor in Radgono. Tako je bil ta del Štajerske priključen Sloveniji.

PLEBISCIT – ljudsko glasovanje na kakem ozemlju o priključitvi le-tega določeni državi.

Mejo je bilo težje določiti na Koroškem. Po vseh bojih in mirovnih konferencah je prevladalo mnenje, da naj se o meji izrečejo ljudje na **plebiscitu**. Večji del Korošcev se je izrekel za Avstrijo. Tako je ta del Slovenije ostal v Avstriji. Rezultat plebiscita: 59% glasov za Avstrijo in 41% za Kraljevino SHS.

Avstrijske oblasti so takoj začele z akcijami, s katerimi so želeli zatreti slovenski jezik in duh Slovencev. V slovenske vasi so nastavili nemške duhovnike. Zapirali so gostilne, v katerih so se zbirali Slovenci.

1.9.2 | DOLOČANJE ZAHODNE MEJE

Velik del slovenskega ozemlja je bil Italiji obljubljen že z **Londonskim sporazumom** 1915. Po končani 1. svetovni vojni so ga Italijani seveda zahtevali. Začeli so prodirati na slovensko ozemlje. Hoteli so zasesti celo Ljubljano, vendar so Italijane ustavili slovenski in srbski prostovoljci.

Določanje zahodne meje je sicer potekalo na mirovni konferenci v Parizu. Ker so pogajanja zašla v slepo ulico, so določili, naj se Italija in Kraljevina SHS sami dogovorita. Po dolgotrajnih pogajanjih je bila leta 1920 v mestu Rapallo na severu Italije podpisana pogodba in določena meja.

1.9.1 | HARC AZ ÉSZAKI HATÁRÉRT

Rudolf Maister tábornok

Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlásával, annak volt területén több új ország alakult ki. Ezek közt meg kellett húzni a határt. Ilyen módon nem került pontosan kijelölésre a határ Ausztria és az SZHSZ Állam között. A különböző elképzelések miatt konfliktusok alakultak ki az országok között. 1918 novemberének elején a Stájerország szlovéniai részén tartózkodó **Rudolf Maister tábornokot** nevezték ki parancsnokká, aki kitalálta a katonák újfajta mozgósítását. Lefegyverezték a német biztonsági őrseget (a Schutzwehrt), majd elfoglalták Maribort és Radgonát. Stájerországnak ezt a részét Szlovéniához csatolták.

(ÜGYDÖNTŐ) NÉPSZAVAZÁS – népszavazás arról, hogy egy adott terület melyik országhoz tartozzon.

Koroškóban nehezebb volt meghatározni a határt. A harci cselekmények és a békekonferencia után az volt az uralkodó vélemény, hogy a határról a lakosoknak **(ügydöntő) népszavazáson** kell dönteniük. A koroškóiak többsége Ausztria mellett döntött. Így Szlovéniának ez a része Ausztriában maradt. A népszavazás eredménye: a szavazók 59%-a Ausztriára, 41%-a pedig az SZHSZ Királyságra voksolt.

Az osztrák hatóságok azonnal akcióba fogtak, hogy elnyomják a szlovén nyelvet és szellemiséget. A szlovén falvakba német papokat neveztek ki. Bezárták azokat a vendéglátóhelyeket, ahol szlovének gyűltek össze.

1.9.2 | A NYUGATI HATÁR KIJELÖLÉSE

Szlovénia területének a nagy részét már az 1915-ös **londoni egyezmény** Olaszországnak ígérte. Az I. világháború befejezése után az olaszok természetesen követelték ezt. Még Ljubljanát is el akarták foglalni, de a szlovén és szerb önkéntesek megállították őket. A nyugati határ meghatározására a párizsi békekonferencián került sor. Mivel a tárgyalások zsákutcába jutottak, úgy döntöttek, hogy Olaszországnak és az SZHSZ Királyságnak egymás közt kell megegyeznie. Hosszas tárgyalások után, 1920-ban az észak-olaszországi Rapallo városában írták alá a szerződést, és kijelölték a határt.

Rapalski mejnik

Z Rapalsko pogodbo je Italija dobila več ozemlja, kot ji je bilo obljubljeno.

Velik del Primorske s Trstom in Gorico ter Notranjska so pripadli Italiji. Pokrajina, kjer je ostalo okoli 300 000 Slovencev, je dobila ime Julijska krajina.

ALI VEŠ, da ...

je Italija z Rapalsko pogodbo dobila tudi hrvaške otoke, Cres, Lošinj, Lastovo in Palagružo, ter mesti Reka in Zadar?

1.9.3 | DOLOČANJE SEVEROVZHODNE MEJE

Na severovzhodnem delu je Država SHS dobila Prekmurje. Tako se je Prekmurje po skoraj 1000 letih ponovno priključilo Sloveniji. Le Slovenci v Porabju so ostali na Madžarskem.

Slovenci tako po 1. svetovni vojni niso več živeli skupaj. Razdeljeni so bili med štiri države: Kraljevino SHS, Kraljevino Italijo, Avstrijo in Madžarsko.

Slovenci v Kraljevini Jugoslaviji in zunaj njenih meja

Rapalloi határkő

A rapalloi egyezményrel Olaszország nagyobb területet szerzett annál, mint amennyit ígértek nekik.

Primorska nagy részét Trieszttel, Goriziával és Belső-Krajnával együtt Olaszországhoz csatolták. Ezt a tartományt, ahol körülbelül 300 000 szlovén maradt, Venezia Guliának (Julijska krajínának) nevezték el.

TUDOD-E, hogy...

Olaszország a rapalloi szerződéssel megszerezte a horvát szigeteket is: Crest, Lošinj, Lastovot és Palagružát, valamint Rijeka és Zadar városokat?

1.9.3 | AZ ÉSZAKKELETI HATÁR KIJELÖLÉSE

Az északkeleti részen az SZHSZ Állam megkapta a Muravidéket. A Muravidék közel 1000 év után ismét egyesült Szlovéniával. A rábavidéki szlovének azonban továbbra is Magyarországon maradtak.

Az I. világháború után a szlovének többé már nem éltek egy államalakulatban. Négy ország osztozkodott rajtuk: az SZHSZ Királyság, az Olasz Királyság, Ausztria és Magyarország.

Szlovének a Jugoszláv Királyságban és annak határain kívül

ZDAJ ZNAM

Prva svetovna vojna je potekala od leta 1914 do leta 1918. Spopadle so se sile antante (Francija, Rusija, Velika Britanija, od leta 1915 dalje pa tudi Italija) in centralne sile (Avstro-Ogrska, Nemčija).

*Povod za prvo svetovno vojno je bil **atentat** na avstro-ogrskega prestolonaslednika **Franca Ferdinanda** in njegovo ženo **v Sarajevu 28. junija 1914**.*

*V prvo svetovno vojno je bilo vključenih 28 držav. Bojevali so se v Evropi, Aziji in Afriki, na morju, na kopnem in v zraku. Bila je največja vojna do tedaj v zgodovini človeštva. Tudi žrtev je bilo več kot kdaj koli prej (**dvajset milijonov**). Prvič so uporabili **letala, tanke, strojnice** in strupene **bojne (kemične) pline**.*

***Soška fronta** je bila del bojišča, ki je v prvi svetovni vojni med italijansko in avstro-ogrsko vojsko potekalo od Rombona do Tržaškega zaliva. Dolga je bila nad 90 km. Fronta je bila prizorišče največjega spopada na gorskem območju v celotni zgodovini človeštva in največji spopad na Slovenskem sploh.*

*28. junija 1918 je bila podpisana **Versajska mirovna pogodba**. Nemčija je bila spoznana za glavnega krivca prve svetovne vojne. Izgubila je veliko ozemlja, odvzete so ji bile vse kolonije. Naložili so ji odplačevanje visoke vojne odškodnine. Avstro-Ogrska država je razpadla na veliko novih držav.*

MOST MÁR TUDOM

Az első világháború 1914 és 1918 között zajlott. Az antant erők (Franciaország, Oroszország, Nagy-Britannia, továbbá 1915-től Olaszország) és a központi hatalmak (Osztrák–Magyar Monarchia, Németország) harcoltak egymással.

*Az első világháború kiváltó oka az osztrák-magyar koronaherceg, **Ferenc Ferdinánd** és felesége ellen **1914. június 28-án Szarajevóban** elkövetett **merénylet** volt.*

*Az első világháborúhoz 28 ország csatlakozott. A háború 14 ország területén zajlott. Harcoltak Európában, Ázsiában és Afrikában, a tengeren, a földön és a levegőben. Ez volt a legnagyobb háború az emberiség addigi történetében. Több áldozattal járt, mint bármelyik korábban (**húszmillió**). Először használtak **repülőgépeket, tankokat, géppuskákat** és **mérgező (kémiai) gázokat**.*

*Az **isonzói (soçai) front** egy olyan csatater része volt, amely az első világháborúban az olasz és az osztrák–magyar hadseregek közt Rombontól a Trieszti-öbölhöz húzódott. Több mint 90 km hosszan tartott. A front az emberiség legnagyobb hegyvidéki katonai összecsapásának volt a helyszíne, és egyben a legnagyobb katonai konfliktus is Szlovénia területén.*

*1918. június 28-án írták alá a **versailles-i békeszerződést**. Németországot mondták ki az első világháború főbűnösének. Sok területet veszített, és valamennyi gyarmatát elvesztette tőle. Utasították, hogy háborús jóvátételként magas összeget fizessen ki. Az Osztrák–Magyar Monarchia sok új országgá bomlott fel.*

ČASOVNA PUŠČICA

1914

**ZAČETEK PRVE
SVETOVNE VOJNE**

1915

**VSTOP ITALIJE
V VOJNO**

1916

**NAJVEČJA
POMORSKA BITKA
PRVE SVETOVNE
VOJNE**

1917

RUSKA REVOLUCIJA

**KONEC
SOŠKE FRONTE**

1918

**KONEC
PRVE SVETOVNE
VOJNE**

Rudolf Maister

IDŐSZALAG

1914

AZ ELSŐ
VILÁGHÁBORÚ
KEZDETE

1915

OLASZORSZÁG
BELÉPÉSE A
HÁBORÚBA

1916

AZ ELSŐ
VILÁGHÁBORÚ
LEGNAGYOBB
TENGERI CSATÁJA

1917

OROSZ
FORRADALOM

AZ **ISONZÓI**
(**SOČAI**) FRONT

1918

AZ ELSŐ
VILÁGHÁBORÚ
VÉGE

Rudolf Maister

2. MED OBEMA VOJNAMA

168

2.1 | SVET PO PRVI SVETOVNI VOJNI

V prejšnjem poglavju si oglej sliko prvega avtomobila, narejenega na tekočem traku. Primerjaj ga s sodobnimi avtomobili.

Ob koncu prve svetovne vojne so razpadla **štiri cesarstva**: rusko, nemško, avstro-ogrsko in turško. Nastale so nove države, ki jih imenujemo nasledstvene države. V večini so bile večnacionalne države. To so bile: Finska, baltske države, Avstrija, Madžarska, Kraljevina SHS in Češkoslovaška.

Podpisovanje Versajske pogodbe

Po koncu vojne z Nemčijo so vojskujoče se države podpisale mirovno pogodbo, imenovano **Versajska pogodba**. Podpisale so jo 28. junija 1918. Nemčijo so spoznali za glavnega krivca za prvo svetovno vojno.

MIROVNA POGODBA – sporazum, soglasje o obveznostih med vojskujočimi stranmi.

Tudi Slovenci smo se leta 1918 vključili v novo državo – **Kraljevino SHS**.

2. A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

169

2.1 | AZ ÉLET AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ UTÁN

Nézd meg az előző fejezetben az első futószalagon készült autó képét! Hasonlítsd össze a modern autókkal!

Az első világháború végén **négy császárság** omlott össze: az orosz, a német, az osztrák–magyar és a török. Új országok alakultak ki, amelyeket utódállamoknak nevezünk. A legtöbb soknemzetiségű ország volt. Ezek az alábbiak voltak: Finnország, a balti államok, Ausztria, Magyarország, az SZHSZ Királyság és Csehszlovákia.

A versailles-i békeszerződés aláírása

A Németországgal vívott háború befejezése után a hadban álló államok békeszerződést írtak alá, amelyet **versailles-i szerződésnek** nevezünk. 1918. június 28-án látták el a kézjegyükkel. Németországot mondták ki az első világháború főbűnösének.

BÉKESZERZŐDÉS – olyan megállapodás a hadviselő felek között, amely rögzíti a kötelezettségeiket.

1918-ban a szlovének is csatlakoztak egy új államhoz – az **SZHSZ Királysághoz**.

V razredu se pogovorite, kako so živeli nekoč, ko ni bilo televizije in interneta.

V času miru je znanost hitro napredovala. Vrstila so se nova odkritja. V medicini so odkrili zdravilo penicilin, ki je pomagal zatreti nalezljive bolezni. Veliko je bilo odkritij na področju kemije. Tako so odkrili kavčuk, vitamin C, najlon, umetna gnojila in škropiva. Najbolj pa so svet začela spreminjati **tehnična odkritja**. Izpopolnila so se letala. Kmalu so preleteli Atlantik brez postanka. Vse več ljudi je lahko kupilo avto. Za širjenje novic in zabavo je bil takrat najbolj pomemben radio.

Alexander Fleming je odkril penicilin

Ali si že slišal za režiserja in igralca Charlieja Chaplina? Oglej si kak njegov film. Bodi pozoren na to, kako so ljudje v filmu oblečeni in s kakšnimi avtomobili so se vozili.

Charlie Chaplin

V vzponu je bila tudi filmska industrija. **Nemi filmi**, kjer je bil kralj komedij Charlie Chaplin, so se spremenili v zvočne. Razcvetel se je risani film, ki ga je oživil Walt Disney. Za mlade je ustvaril še danes znane like, kot so Miki miška, pes Pluton in racman Jaka. Zelo se je spremenila umetnost. Nove smeri so nastajale v **likovni umetnost** (Pablo Picasso), arhitekturi in glasbi. Spremenila se je tudi vloga žensk. V mnogih državah so dobile volilno pravico, začele so se zaposlovati. V gospodinjstvih so pričeli uporabljati nove tehnične pridobitve.

Beszélgetsetek az órán arról, hogyan éltek az emberek egykor, amikor még nem volt televízió és internet!

Békeidőben a tudomány gyorsan fejlődött. Új találmányok születtek. Az orvostudományban felfedezték a penicillint, amely segített a fertőző betegségek visszaszorításában. Sok vívmány született a kémia területén. Így alkották meg a gumit, a C-vitamint, a nejlont, a műtrágyákat és a permetszereket. A világot azonban leginkább a **technikai felfedezések** kezdték megváltoztatni. A repülőgépek fejlődtek. Nem sokkal később már megállás nélkül keresztülrepültek az Atlanti-óceánt. Egyre több ember tudott autót venni. Abban az időben a rádió volt a legfontosabb eszköz a hírek terjesztésére és a szórakoztatásra.

Alexander Fleming fedezte fel a penicillint

Hallottál már a rendező és színész Charlie Chaplinről? Nézd meg néhány filmjét! Figyeld meg, hogyan vannak az emberek a filmben felöltözve, és azt, milyen autókkal közlekednek!

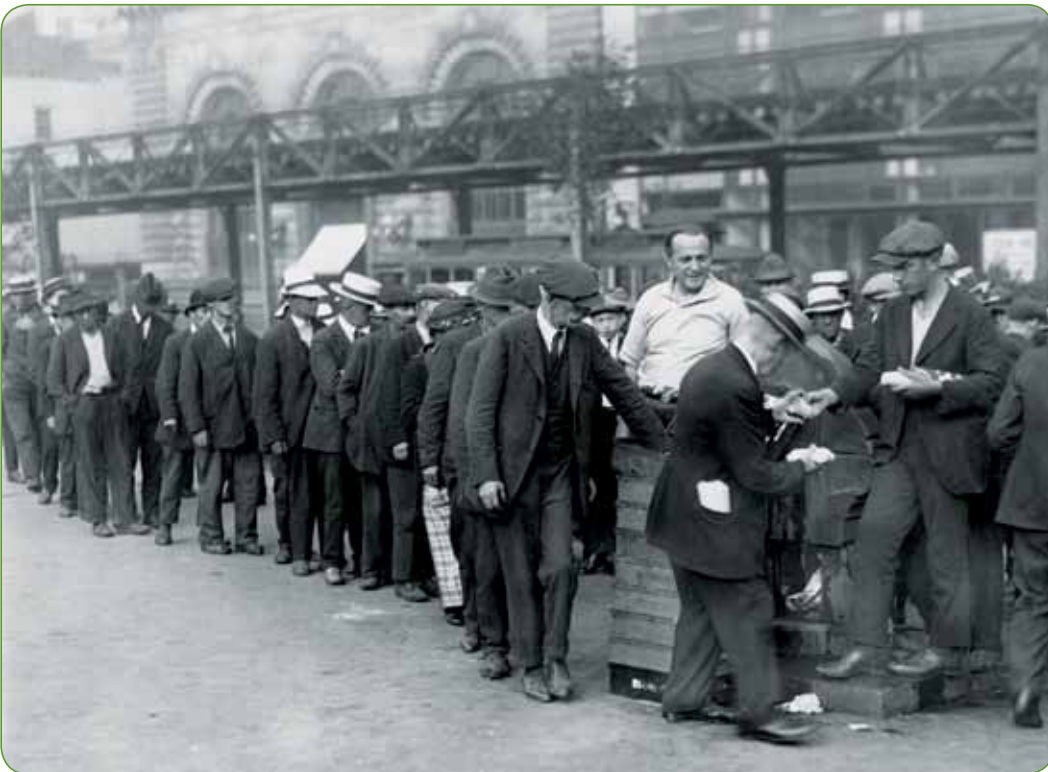

Charlie Chaplin

A filmipar is felfelé ívelt. A **némafilmek**, amelyekben Charlie Chaplin volt a komédiák királya, hangossá váltak. Virágzott a Walt Disney által újjáélesztett rajzfilm. A fiatalok számára máig híres karaktereket alkotott: pl. a Miki egér, a Plútó kutya és a Donald kacsa. Nagyon megváltozott a művészet. Új irányzatok alakultak ki a **képzőművészetben** (Pablo Picasso), az építészetben és a zenében. Átalakult a nők szerepe is. Sok országban választójogot kaptak, és elkezdtek alkalmazni őket. A háztartásokban új műszaki berendezéseket kezdtek el használni.

2.2 | GOSPODARSKA KRIZA

Visoki stroški za vojno so bili vzrok, da je imela večina evropskih držav po koncu vojne resne **denarne težave**. Gospodarstva so prej delala za vojsko in so se težko hitro prilagodila novim razmeram v času miru. Povečala sta se **brezposelnost** in **inflacija**. V ZDA je bil položaj boljši, saj so zaslužile s prodajo orožja, hrane in posojanjem denarja. Pomagale so zahodnoevropskim državam, kjer se je že leta 1924 začel hiter gospodarski razvoj.

Razdeljevanje hrane v gospodarski krizi

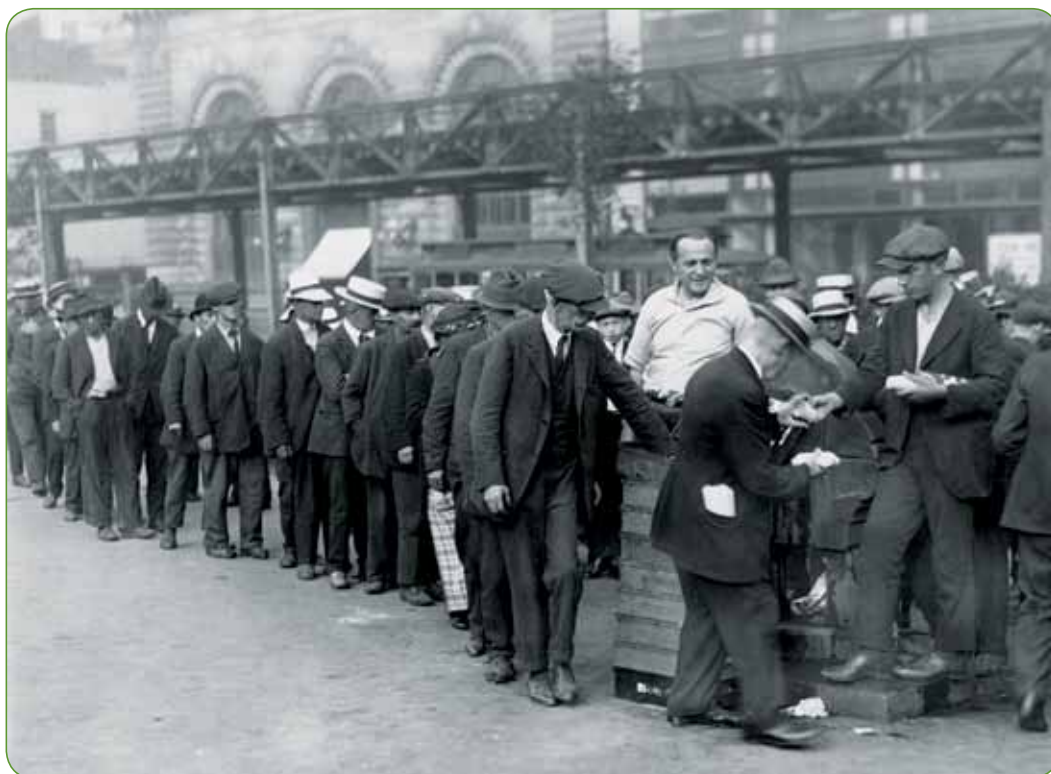
Prebivalstvu v razvitih zahodnih državah Evrope in ZDA je denar dajal občutek, da si lahko po več letih vojnega trpljenja privoščijo **brezskrbno življenje**. Proizvodnja različnih izdelkov je močno narasla. Telefoni, radii, avtomobili in gospodinjski aparati so postajali v ZDA vse cenejši. Razmahnilo se je tudi oglaševanje. Začela so se »**zlata 20. leta**«.

Vendar vsi ljudje niso živeli v blagostanju. Mnogi so še naprej živeli v revščini. Zaradi prepovedi točenja alkohola (prohibicija) je v ZDA cvetela nelegalna prodaja pijač. S prodajo so se ukvarjale **mafijske združbe**. Veliko ljudi je hotelo na hitro obogateti. Povsem običajni ljudje so se zadolževali in množično kupovali delnice na ameriških borzah.

2.2 | A GAZDASÁGI VILÁGVÁLSÁG

A háború magas költsége volt az oka annak, hogy a harcok befejezése után a legtöbb európai országnak komoly **pénzügyi nehézségei** lettek. A gazdaság korábban a hadseregnek termelt, és nagyon nehéz volt gyorsan alkalmazkodnia a békeidőben kialakult új körülményekhez. Nőtt a **munkanélküliség** és az **infláció**.

Az Egyesült Államokban jobb volt a helyzet, mivel pénzhez jutott a fegyverek és az élelmiszerek eladásával, valamint a kölcsönökkel. Segítették a nyugat-európai országokat, amelyekben már 1924-től rohamosan megindult a gazdasági fejlődés.

Élelmiszerosztás a gazdasági válság alatt

A pénz Európa fejlett nyugati országai és az USA lakosságában azt az érzést keltette, hogy a háborúban elszenvedett évek után **gondtalan életet** engedhetnek meg maguknak. Jelentősen növekedett a különféle termékek előállítása. Az USA-ban a telefonok, a rádiók, az autók és a háztartási gépek egyre olcsóbbak lettek. A reklámok is felpörögtek. Megkezdődtek az „**arany 20-as évek**”.

Ennek ellenére nem mindenki élt jómódban. Sokan továbbra is szegények maradtak. Mivel tilos az alkoholos italok forgalmazása (szesztilalom), az Egyesült Államokban virágzott az illegális szeszkereskedés. Az eladást **maffiacsoportok** bonyolították le. Sokan szerettek volna gyorsan meggazdagodni. Egészen hétköznapi emberek tömegesen vettek fel kölcsönt, és vásároltak részvényeket az amerikai tőzsdén.

24. oktobra 1929 je prišlo do zloma borze v New Yorku. Ta dan so poimenovali »črni petek«. Cene vrednostnih papirjev so **močno padle** in veliko ljudi je izgubilo vse svoje premoženje. Številne banke, borze in podjetja so doživeli polom in prenehali delovati. Ker države med seboj sodelujejo, se je kriza razširila v Evropo in nato po celem svetu. Trideset milijonov ljudi je ostalo **brez dela**. Če so delo imeli, so delali za nizke plače. Pojavila se je revščina in lakota, porasel je tudi kriminal. Kriza je trajala do leta 1933.

INDUSTRIJA – gospodarska dejavnost, ki z uporabo strojev in v večjih količinah predeluje surovine in iz njih izdeluje izdelke.

MULTINACIONALKA – podjetje, ki ima podružnice v mnogih državah.

BORZA – ustanova, kjer se trguje z vrednostnimi papirji, kot so na primer delnice in obveznice.

2.3 | VZPON FAŠIZMA IN NASTANEK TOTALITARNIH DRŽAV

2.3.1 | STALINIZEM

Josip Stalin in Vladimir Lenin

Še med 1. svetovno vojno je prišlo v Rusiji do revolucije. To je bilo leta 1917. Odstranili so carja Nikolaja II. in razglasili prvo socialistično državo na svetu. Vodja upora je bil Vladimir Iljič Uljanov - **Lenin**. Država se je pozneje preimenovala v Sovjetsko zvezo. Lenin je kmalu umrl. V boju za njegovo nasledstvo in oblast je zmagal Josip Visarionovič - **Stalin**.

1929. október 24-én tőzsdei összeomlás következett be New Yorkban. Ezt a napot „fekete pénteknek” nevezzük. Az értékpapírok ára **nagyot zuhant**, és nagyon sok ember elveszítette minden vagyonát. Sok bank, tőzsde és cég becsődölt, és nem tudtak tevékenykedni. Mivel az országok közt együttműködés volt, a válság áterjedt Európára, majd szerte a világon. Harmincmillió ember maradt **munka nélkül**. Ha volt is állásuk, akkor alacsony bérekért dolgoztak. Szegénység és éhínség alakult ki, valamint a bűnözés is nőtt. A válság 1933-ig tartott.

IPAR – gépek használatával végzett gazdasági tevékenység, amely során nagyobb mennyiségben dolgoznak fel nyersanyagokat, majd gyártanak belőlük termékeket.

MULTINACIONÁLIS – olyan cég, amelynek sok országban vannak vállalatai.

TŐZSDE – olyan intézmény, ahol értékpapírokkal, például részvényekkel és kötvényekkel kereskednek.

2.3 | A FASIZMUS KEZDETE ÉS A TOTALITÁRIÁNUS RENDSZEREK LÉTREHOZÁSA

2.3.1 | SZTÁLINIZMUS

Joszip Sztálin és Vladimir Iljics Lenin

Az I. világháború alatt még forradalom is volt Oroszországban. Ez 1917-ben történt. II. Miklós cárt eltávolították, és kikiáltották az első szocialista államot a világban. A felkelés vezetője Vlagyimir Iljics Uljanov **Lenin** volt. Az államot később Szovjetunióknak nevezték el. Lenin nem sokkal ezután meghalt. Az utódlási harcból Joszif Visszarionovics **Sztálin** került ki győztesen.

TOTALITARNA DRŽAVA – vodstvo take države nasilno podredi celotno družbo in življenje ljudi svojim ciljem.

Sovjetsko zvezo je preoblikoval v **totalitarno** državo. Da bi nadzoroval celotno državo in ljudi, je uporabljal posebno krute metode. Zasebna lastnina ni bila dovoljena. Tajna policija je prisluškovala, odpirala pisma in zasliševala ljudi. Mnoge so **obsodili na smrt** ali jih izgnali v taborišča v Sibirijo. Tak nasilen način nadzora ljudi v Sovjetski zvezi imenujemo **stalinizem**.

2.3.2 | FAŠIZEM

Ali je v tvojem kraju spomenik žrtvam fašizma?
Pozanimaj se, kaj se je zgodilo.

V času med obema vojnama so ljudje v mnogih državah izgubili zaupanje v svoje demokratično izvoljene vlade. Podprli so posamezne voditelje, ki so uvedli nasilen sistem vladanja - **fašizem**.

Benito Mussolini

V Italiji je **Benito Mussolini** leta 1919 ustanovil fašistično stranko (Črne srajce). Kot duce (voditelj) se je povzpел na čelo države in jo vodil kot diktator. Mussolini je odpravil demokracijo in prepovedal vse stranke, razen svoje fašistične. Tajna policija je odstranjevala nasprotnike. Časopisi in radio so bili prisiljeni hvaliti fašizem. Nadzorovali so tudi šolstvo in rojstvo otrok. Država je družine ob rojstvu otrok denarno nagradila, visoko pa obdavčila samske ljudi.

DIKTATOR – voditelj, ki ima popolno oblast v državi.

TOTALITÁRIUS ÁLLAM – az ilyen állam vezetése erőszakkal maga alá veti az egész társadalmat, és az emberek életét a saját céljaihoz igazítja.

A Szovjetunió **totalitárius** állammá alakult át. Ahhoz, hogy az egész országot és az embereket kontrollálni tudják, különösen kegyetlen módszereket alkalmaztak. A magántulajdont nem engedélyezték. A titkos rendőrség megfigyelte és lehallgatta az embereket, a leveleiket felbontotta. Sokakat **halálra ítélték** vagy szibériai táborokba deportáltak. Ezt az erőszakos ellenőrzési módot a Szovjetunióban **sztálinizmusnak** nevezzük.

2.3.2 | FASIZMUS

Van a fasiszmus áldozatainak emlékműve a lakóhelyeden?
Tájékozódjál, mi történt ott!

A két háború közötti időszakban az emberek sok országban elvesztették a demokratikusan választott kormányokba vetett bizalmukat. Egyes olyan vezetőket támogattak, akik tekintélyuralmi rendszert vezettek be – a **fasiszmust**.

Benito Mussolini

Benito Mussolini 1919-ben alakította meg Olaszországban a fasiszta pártot (feketeingesek). Duceként (vezetőként) állt az állam élére, és diktátorként vezette azt. Mussolini felszámolta a demokráciát, és saját fasiszta pártját kivéve minden pártszervezetet betiltott. A titkosrendőrség eltávolította az ellenfeleit. Az újságoknak és a rádióknak a fasiszmust kellett éltetniük. Az oktatást és a gyermekek születését is felügyelték. Az állam a családokat a gyermekek születésekor nagy összeggel megjutalmazta, az egyedülálló emberekre pedig magas adót szabott ki.

DIKTÁTOR – olyan vezető, aki teljes jogkörrel rendelkezik az országban.

Tudi Primorska in Notranjska sta bili v fašistični Italiji. Fašisti so preganjali Slovence. Prepovedali so slovenske šole in slovenščino v uradih, šolah in cerkvah.

Podobni fašistični sistemi so bili še v drugih državah: na Poljskem, Madžarskem, Kitajskem, v Romuniji, Bolgariji, Španiji in **Jugoslaviji**, ki je nastala iz Kraljevine SHS. Leta 1929 se je v Jugoslaviji začelo obdobje **kraljeve diktature**.

V Španiji je po državljanski vojni prišel na oblast general **Franco**. Kot diktator je vladal do leta 1975. Franca sta podprli fašistična Italija in Nemčija.

2.3.3 | NACIZEM

Hitlerjeva mladina. Pogosto so že zelo mladi v roke vzeli orožje in šli v boje

Nemčija je bila v 1. svetovni vojni poražena. Zato je morala sprejeti ponižujoče pogoje. Spoznana je bila za glavnega krivca vojne, omejili so ji število vojakov, prepovedali težko oborožitev. Šibka vlada ni znala rešiti gospodarske krize, revščine in brezposelnosti. Razlike med bogatimi in revnimi so bile vse večje. Zato je vedno več privrženec dobivala Nacionalna delavska stranka. Za svojega vodjo – führerja je izbrala **Adolfa Hitlerja**.

Ko je postal predsednik, je razvil nemško obliko fašizma, ki se je imenoval **nacizem**. Za svoj simbol so si nacisti izbrali **kljukasti križ** ali svastiko. Hitlerju so pomagali gestapo in enote SS. Temeljno načelo nacizma je bilo sovraštvo do Judov (**antisemitizem**). Poveličevali so le čistokrvne Nemce, ki so jih imeli za izbrano arijsko raso (svetlolasi ljudje, bele polti, modrih oči). Zelo pomembna je bila vzgoja mladine. Jude in nasprotnike nacizma so zapirali v koncentracijska taborišča, ki so postala taborišča smrti.

GESTAPO –
nemška tajna
policija.

ENOTE SS –
nemške vojaške
varnostne enote.

A Tengermellék és Notranjska is a fasiszta Olaszország területén volt. A fasiszták üldözték a szlovéneket. Bezárták a szlovén iskolákat, és megtiltották a szlovén nyelv használatát a hivatalokban, az iskolákban és a templomokban.

Hasonló fasiszta rendszerek más országokban is léteztek: Lengyelországban, Magyarországon, Kínában, Romániában, Bulgáriában, Spanyolországban és **Jugoszláviában**, amely az SZHSZ Királyságból keletkezett. 1929-ben Jugoszláviában a **királyi diktatúra** időszaka kezdődött el.

Spanyolországban a polgárháború után **Franco** tábornok került hatalomra. Diktátorként uralkodott 1975-ig. Francot a fasiszta Olaszország és Németország támogatta.

2.3.3 | NÁCIZMUS

Hitler ifjai. Gyakran már a nagyon fiatalok is fegyvert fogtak, és csatába indultak

Németország vereséget szenvedett az I. világháborúban. Emiatt megalázó feltételeket kellett elfogadnia. A háború főbűnösének mondták ki, korlátozták a katonaság létszámát, betiltották a nehézfegyvereket. A gyenge kormánynak nem sikerült megoldania a gazdasági válságot, a szegénységet és a munkanélküliséget. A gazdagok és a szegények közötti különbségek mind nagyobbak lettek. Éppen ezért egyre több követője akadt a Nemzetiszocialista Munkáspártnak. Vezetőjüknek (Führernek) **Adolf Hitler**t választották meg.

Amikor elnök lett, kialakította a fasizmus német formáját, amit ő **nácizmusnak** nevezett el. A náci saját szimbólumuknak a **horogkeresztet**, más szóval a szvasztikát választották. Hitler a Gestapo és az SS egységei segítették. A nácizmus alapelve a zsidók elleni gyűlölet volt (**antiszemitizmus**). A tisztavérű németeket dicsőítették, akiket a kiválasztott árja fajnak tartottak (szőke emberek, fehér bőr, kék szem). Nagyon fontos volt az ifjúság nevelése. A zsidókat és a nácizmus ellenzőit koncentrációs táborokba zárták, amelyek valójában haláltáborokká váltak.

GESTAPO –
német
titkosrendőrség.

SS-SZERVEZET –
német katonai
védelmi egység.

2.4 | ŽIVLJENJE SLOVENCEV MED OBEMA VOJNAMA

Dobra polovica Slovencev je bila v tem času **kmečkega stanu**. Njihovo življenje se v novi državi ni kaj prida spremenilo. Delali so ves dan, mehanizacije ni bilo. Veliko kmetov zaradi pomanjkanja zemlje in gospodarske krize ni moglo preživljati svojih družin in odplačevati dolgov. Kmečko prebivalstvo si je zato zaslužek poiskalo v industrijskih središčih ali pa so se izselili.

Delavci so med obema vojnoma živeli v zelo slabih razmerah. Med vojno jim je delavska zakonodaja omogočila ustanovitev borze dela. Dobili so delavske zbornice, uvedli osemurni delavnik, zdravstveno in bolniško zavarovanje. Zaposlilo se je veliko žensk. Po končani obvezni osnovni šoli so delo poiskali tudi številni otroci.

Delavska družina

MEZDA – plačilo za delo, plača.

Na internetu pogledaj, kateri je bil prvi slovenski film. Kdaj so ga posneli?

Prehrana delavskih in kmečkih družin je bila preprosta. Največkrat so jedli kruh, žgance, močnik, fižol, zelje, repo. Meso so jedli samo ob nedeljah in praznikih. Zaradi slabih ekonomskih razmer, nizkih mezd in odpuščanja delavcev so pogosto stavkali.

Življenje premožnejših meščanov se je **zelo razlikovalo** od življenja preprostih ljudi. Premožni so bili predvsem uradniki, trgovci, zdravniki in tovarnarji. Hodili so na koncerte, gledališke predstave in družabne prireditve in se modno oblačili.

Takrat je bil zelo popularen šport. V tem času je bila zgrajena planiška skakalnica (1934). Telovadec **Leon Štukelj** je na olimpijskih igrah v Parizu prejel prvo zlato medaljo za Jugoslavijo.

2.4 | A SZLOVÉNEK ÉLETE A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Akkoriban nagyjából a szlovének fele **paraszti származású** volt. Semmit sem változott az életük az új országban. Egész nap dolgoztak, nem volt gépesítés. Sok gazda a földhiány és a gazdasági válság miatt nem tudta eltartani a saját családját, és visszafizetni az adósságokat. A paraszti lakosság a nagyobb ipari központokban keresett megélhetést, esetleg kivándorolt.

A munkások a két háború között nagyon rossz körülmények között éltek. A háború alatt a munkajogi szabályok lehetővé tették részükre a munkaközvetítő irodák felállítását. Szakmai kamarát kaptak, bevezették a nyolcórás munkaidőt, az egészség- és betegbiztosítást. Nagyon sok nőt is alkalmaztak. Sok gyermek is a kötelező általános iskola elvégzése után munkát keresett.

Munkáscsalád

MUNKABÉR – amit a munkáért fizetnek, fizetés.

Nézzél utána az interneten, melyik volt az első szlovén film! Mikor vették fel?

A munkás- és parasztcsaládok étrendje egyszerű volt. Legtöbbször kenyeret, zabkását, tejbegrízt, babot, káposztát és fehérrépát ettek. Húst csak vasárnap és ünnepnapokon fogyasztottak. A rossz gazdasági körülmények, az alacsony bérek és az elbocsátások miatt gyakran sztrájkoltak.

A gazdagabb polgárok létformája **nagyban különbözött** az egyszerű emberek életétől. A gazdagok főként hivatalnokok, kereskedők, orvosok és gyártulajdonosok voltak. Koncertekre, színházi előadásokra és társasági eseményekre jártak, divatosan öltözködtek.

Akkoriban nagyon népszerű volt a sport. Ebben az időben építették meg a planicai síugrósáncot is (1934). A tornász **Leon Štukelj** megszerezte Jugoszlávia első aranyérmét a párizsi olimpián.

Leon Štukelj

ALI VEŠ, da ...

so leta 1924 prvič neposredno po radiu prenašali olimpijske igre v Parizu; da so na olimpijskih igrah v Amsterdamu leta 1928 smele prvič tekmovati v atletiki tudi ženske?

V času med dvema vojnama se je veliko spremenilo tudi na kulturnem, umetniškem in gradbenem področju. Leta 1919 je bila v Ljubljani ustanovljena **prva slovenska univerza**. Zgrajen je bil **Nebotičnik** (takrat najvišja stavba na Balkanu), blagovnica Nama, hotel Slon ... Posnet je bil prvi slovenski celovečerni film **V kraljestvu Zlatoroga**. V evropskem filmu se je uveljavila slovenska igralka Ita Rina (Ida Kravanja, ki se je rodila v Divači).

Ljubljanski nebotičnik

Oton Župančič z družino

Posnetek iz filma V kraljestvu Zlatoroga

V tem času so veliko ustvarjali in objavljali pesniki in pisatelji (Oton Župančič, Srečko Kosovel, Prežihov Voranc ...), ter slikarji in glasbeniki. Leta 1918 je bila ustanovljena Narodna galerija. Prvič se je oglasil Radio Ljubljana. Začel se je razvijati tudi turizem. Tujci so se v letoviških krajih zadrževali tudi po več tednov.

Leon Štukelj

TUDOD-E, hogy...

1924-ben közvetítették először rádióon keresztül az olimpiát, mégpedig Párizsból, és azt, hogy nők először az atlétikai számokban 1928-ban, az amszterdami játékokon indulhattak?

A két háború közötti időszakban sok minden megváltozott a kultúra, a művészetek és az építőipar területén. 1919-ben Ljubljanában megalapították az **első szlovén egyetemet**. Megépült a **Felhőkarcoló** (akkor a Balkán legmagasabb épülete), a Nama áruház és a Hotel Slon... Elkészült az első **V kraljestvu Zlatoroga** című szlovén játékfilm. Egy európai filmben feltűnt Ita Rina szlovén színésznő (aki Ida Kravanja néven Divačában született).

A ljubljana felhőkarcoló

Oton Župančič a családjával

Jelenet az V kraljestvu Zlatoroga című filmből

Ebben az időben a költők és az írók (Oton Župančič, Srečko Kosovel, Prežihov Voranc...) nagyon sokat alkottak és publikáltak, szintúgy a festők és a zenészek. 1918-ban megalapították a Nemzeti Galériát. A rádió is ekkor szólalt meg először Ljubljanában. Megkezdődött a turizmus fejlesztése. A külföldiek akár több héten át is az üdülővárosokban tartózkodtak.

2.5 | SLOVENSKA MANJŠINA V AVSTRIJI, ITALIJI IN NA MADŽARSKEM

2.5.1 | SLOVENCİ V AVSTRIJI

Avstrijci so takoj po plebiscitu začeli s ponemčevanjem prebivalstva. S tem so kršili dane obljube. Nemščina je postala uradni jezik na Koroškem in Štajerskem. Slovenska imena so ponemčili. Ukinjali so slovenske šole. V vaseh so zaposlovali nemške učitelje in duhovnike. Od ubobožanih slovenskih kmetov so poceni kupovali zemljo.

Ko je po letu 1938 Hitler **priklučil Avstrijo** Nemčiji, se je položaj Slovencev še poslabšal. Razpustili so vsa slovenska društva, šole in časopise. Slovenske družine so začeli **razseljevati**, na njihovo zemljo pa naseljevati nemške družine.

ALI VEŠ, da ...

je še leta 1880 na današnjem avstrijskem Koroškem živel 100 000 Slovencev? Po 1. svetovni vojni jih je bilo le še 66 000. Leta 2001 pa jih je bilo le še 12 500.

2.5.2 | SLOVENCİ V ITALIJI

Požig slovenskega Narodnega doma v Trstu

Slovcem v **Julijski krajini** se je godilo še slabše. Italijanske oblasti so na Slovence gledale kot na **manjvreden narod**. Po prihodu Mussolinija na oblast se je pritisk na Slovence še povečal. S požigom Narodnega doma v Trstu se je začelo dolgo obdobje fašističnega nasilja nad njimi. Slovenci so ohranjali slovensko besedo in običaje na skrivaj v kulturnih društvih. Takšno ravnanje Italijanov je rodilo tudi upor. Tajna organizacija **TIGR** (Trst – Istra – Gorica – Reka) je izvajala oborožene akcije. Fašisti so slovenske upornike večkrat odkrili, jih na hitro obsodili na smrt ali zapor. Fašistično nasilje ni zlomilo delovanja Slovencev.

2.5 | A SZLOVÉN KISEBBSÉG AUSZTRIÁBAN, OLASZORSZÁGBAN ÉS MAGYARORSZÁGON

2.5.1 | A SZLOVÉNEK AUSZTRIÁBAN

Közvetlenül a népszavazás után az osztrákok megkezdték a lakosság elnémetesítését. Ezzel megsértették a korábban tett ígéreteket. Karintiában és Stájerországban a német lett a hivatalos nyelv. A szlovén neveket németesítették. A szlovén iskolákat megszüntették. A falvakban német tanítókat és papokat alkalmaztak. Olcsón megvették a szegény szlovén gazdáktól a földet.

Amikor Hitler 1938 után **Ausztriát** Németországhoz **csatolta**, a szlovének helyzete még rosszabbá vált. Minden szlovén társaságot, iskolát és újságot megszüntettek. A szlovén családokat elkezdtek **kitelepíteni**, és a földjeikre német családokat költöztettek.

TUDOD-E, hogy...

1880-ban még 100 000 szlovén élt a mai ausztriai Karintiában? Az I. világháború után 66 ezren maradtak, 2001-ben pedig már csak 12 500-an voltak?

2.5.2 | A SZLOVÉNEK OLASZORSZÁGBAN

A triezsti Narodni dom (Szlovén Nemzeti Ház) felgyújtása

Venezia Guliában (Julianska krajínában) a szlovének helyzete még rosszabb volt. Az olasz hatóságok a szlovéneket **alacsonyabb rendű** nemzetnek tekintették. Mussolini hatalomra kerülésekor a szlovénekre nehezedő nyomás megnövekedett. A triezsti Narodni dom (Szlovén Nemzeti Ház) felgyújtásával az ellenük irányuló fasiszta erőszak hosszú időszaka kezdődött el. A szlovének kulturális társaságokban titokban megőrizték a szlovén nyelvet és szokásokat. Az olaszok effajta hozzáállása lázadást eredményezett. Egy titkos szervezet: a **TIGR** (Trieszt–Isztria–Gorica–Rijeka) fegyveres hadműveleteket hajtott végre. A fasiszták a szlovén lázadókat többször is megtalálták, és gyorsan halálra vagy börtönbüntetésre ítélték őket. A fasiszta erőszak nem törte meg a szlovének tevékenységét.

2.5.3 | SLOVENCİ NA MADŽARSKEM

Tudi madžarska oblast Slovencev kot naroda ni priznala. Razglasili so jih za Vende. Ukinili so vse slovenske šole in društva. Kljub temu je slovenska govorica v Porabju še vedno živa.

ZDAJ ZNAM

Ob koncu prve svetovne vojne so razpadla **štiri cesarstva – imperiji**: ruski, nemški, avstro-ogrski in turški. Nastale so nove, tako imenovane nasledstvene države. Slovenci smo se po razpadu Avstro-Ogrske vključili v Kraljevino SHS (Srbov, Hrvatov in Slovencev). Podpisana je bila mirovna pogodba – **Versajska pogodba**.

Svet po končani 1. svetovni vojni se je zelo spremenil zaradi novih odkritij v znanosti in tehničnih novostih. Avto postane dostopen vse več ljudem, radio vstopi v domove ljudi in v vzponu je filmska industrija.

Prebivalstvu v razvitih zahodnih državah Evrope in ZDA je denar dajal občutek, da si po več letih vojnega trpljenja lahko privoščijo **brezskrbno življenje**. Proizvodnja različnih izdelkov je močno narasla. Po obdobju blaginje je nastala gospodarska kriza. Začele so se delavske stavke. Številna podjetja so propadla, 30 milijonov ljudi je ostalo brez dela.

V različnih državah (Nemčija, Italija, Rusija) so se pojavili totalitarni režimi: nacizem, fašizem, stalinizem.

V tistem času je bila več kot polovica Slovencev kmečkega stanu. Njihovo življenje se ni veliko spremenilo. Zaradi pomanjkanja zemlje so se začeli seliti v mesta, kjer so postali delavci. Njihovo življenje je bilo skromno. Boljše so živeli premožnejši meščani. Zelo popularen je postal šport. V tem času je nastal prvi slovenski film *V kraljestvu Zlatoroga*. Slovenci smo dobili prvo univerzo (v Ljubljani), ustvarjali so pesniki in pisatelji (Oton Župančič, Srečko Kosovel, Prežihov Voranc ...).

Slovenci v Avstriji, Italiji in na Madžarskem so bili pod velikim pritiskom oblasti (izvajalo se je potujčevanje, ukinjali so slovenske šole, slovenska društva ...).

2.5.3 | A SZLOVÉNOK MAGYARORSZÁGON

A magyar hatóságok sem ismerték el nemzetként a szlovéneket. Vendeknek nyilvánították őket. Minden szlovén iskolát és társaságot felszámoltak. Ennek ellenére a szlovén nyelv még mindig él a Rábavidéken.

MOST MÁR TUDOM

*Az első világháború végén **négy császárság – birodalom** omlott össze: az orosz, a német, az osztrák–magyar és a török. Új országok alakultak ki, amelyeket utódállamoknak nevezünk. Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása után a szlovének az SZHSZ Királysághoz (szerbek, horvátok és szlovének) csatlakoztak. Aláírták a békeszerződést – a **versailles-i szerződést**.*

A világ nagyon megváltozott az I. világháború után az új tudományos és technikai felfedezéseknek köszönhetően. Az autó egyre több ember számára vált elérhetővé, a rádió bekerült az emberek otthonába, a filmipar pedig felfelé ívelt.

*Az évekig tartó háborús szenvedés után Európa fejlett nyugati országaiban és az USA-ban a pénz a lakosságban azt az érzést keltette, hogy **gondtalan életet** engedhetnek meg maguknak. A különféle termékek gyártása jelentősen megnőtt. A jóléti időszak után azonban gazdasági válság alakult ki. Megkezdődtek a munkássztrájkok. Sok vállalkozás csődbe ment, 30 millió ember veszítette el az állását. Egyes országokban (Németország, Olaszország, Oroszország) totalitárius rendszerek alakultak ki: nácizmus, fasizmus, sztálinizmus.*

Akkoriban a szlovének több mint fele paraszti származású volt. Az ő életük nem sokat változott. A földterületek csökkenése miatt elköltöztek a városokba, ahol munkások lettek. Az életük szegényes volt.

*A gazdagabb városiak jobban éltek. A sport nagyon népszerűvé vált. Ekkor készült az első szlovén film az *V kraljestvu Zlatoroga* címmel. Mi, szlovének az első egyetemmel (Ljubljanában) gazdagodtunk, a költők és az írók (Oton Župančič, Srečko Kosovel, Prežihov Voranc...) alkottak.*

A hatóságok részéről az ausztriai, olaszországi és magyarországi szlovénekre nagy nyomás nehezedett (nemzeti jogaik megfosztására törekedtek, megszüntették a szlovén iskolákat és a szlovén társaságokat...).

ČASOVNA PUŠČICA

1920

USTANOVITEV
**DRUŠTVA
NARODOV**

**RAPALSKA
POGODBA**

1925

PREIMENOVANJE
V **KRALJEVINO
JUGOSLAVIJE**

1930

**GOSPODARSKA
KRIZA**

VZPON **HITLERJA** IN
NJEGOVE **STRANKE**

1935

PRIKLJUČITEV
**AVSTRIJE K
NEMČIJI**

1939

**ZAČETEK 2.
SVETOVNE VOJNE**

Leon Štukelj

IDŐSZALAG

1920

**A NEMZETEK
SZÖVETSÉGÉNEK A
MEGALAPÍTÁSA**

**RAPALLOI
SZERZŐDÉS**

1925

**AZ SZHSZ
KIRÁLYSÁG
ÁTNEVEZÉSE
JUGOSZLÁV
KIRÁLYSÁGGÁ**

1930

**GAZDASÁGI
VÁLSÁG**

**HITLER ÉS
PÁRTJÁNAK A
FELEMELKEDÉSE**

1935

**AUSZTRIA
NÉMETORSZÁGHOZ
TÖRTÉNŐ
CSATOLÁSA**

1939

**A II. VILÁGHÁBORÚ
KEZDETE**

Leon Štukelj

3. DRUGA SVETOVNA VOJNA

192

3.1 | KAKO SE JE ZAČELA DRUGA SVETOVNA VOJNA

Ogledate si lahko filme, ki opisujejo 2. svetovno vojno: Ne joči, Peter, Dolina miru, Sutjeska, Desant na Drvar. Lahko pa prebereš tudi knjigo: Dnevnik Ane Frank.

20. stoletje imenujemo tudi **stoletje vojn**. Najstrašnejša med vsemi je bila 2. svetovna vojna. Vojna je zajela skoraj ves svet. Boji so potekali v **40 državah**, vanjo pa je bilo vpletenih kar 61 držav. Tank in letalo, ki sta bila v prvi svetovni vojni novost, sta bila v drugi vojni **najučinkovitejši orožji**.

EMIGRIRATI – izseliti se v tujino, zlasti iz političnih vzrokov.

REŽIM – nasilen način vodenja države.

Svet si nove vojne ni želel in se nanjo tudi ni pripravljaj. Toda, po koncu 1. svetovne vojne so razmerja med državami določili zmagovalci. Društvo narodov in mirovna pogodba iz Pariza nista mogla zagotoviti miru. Nemčija, Italija in Japonska so stopile iz Društva narodov. Vse tri države so zagovarjale osvajalno politiko: večvrednost svojega naroda in kulture, napadalno politiko in osvajanje novih ozemelj. Zato so se začele pripravljati na vojno. Takoj, ko je Hitler podpisal s Stalinom sporazum o nenapadanju, je **1. septembra 1939** napadel Poljsko. **Začela se je 2. svetovna vojna**. Poljska vlada je že po enem tednu emigrirala v London. Nemčija in Sovjetska zveza pa sta si Poljsko razdelili. V obeh zasedenih delih so uvedli krut režim. Francija in Velika Britanija sta 3. septembra **napovedali Nemčiji vojno**.

Okupacija Poljske

3.1 | A II. VILÁGHÁBORÚ KEZDETE

Nézzetek meg néhány a második világháborút ábrázoló filmet: Ne joči, Peter; Dolina miru; Sutjeska; Desant na Drvar!
Elovlashatod az alábbi a könyvet is: Anne Frank naplója.

A 20. századot a **háborúk évszázadának** is nevezzük. Valamennyi háború közül a II. világháború volt a legfélelmetesebb. A háború szinte az egész világra kiterjedt. A harcok **40 országban** zajlottak, 61 ország vett részt benne. Az első világháborúban újdonságnak számító tank és repülőgép volt a második világháborúban a **leghatékonyabb fegyver**.

EMIGRÁNSOK –
külföldre vándorolnak,
főleg politikai okokból.

REZSIM – erőszakos módja
az ország vezetésének.

A világ nem akart újabb háborút, és nem is készült rá. Azonban az I. világháború után az országok közötti kapcsolatokat a győztesek határozták meg. A Nemzetek Szövetsége és a párizsi békeszerződés nem tudta garantálni a békét. Németország, Olaszország és Japán kilépett a Nemzetek Szövetségéből. Mindhárom ország hódító politikát hirdetett: a saját nemzete és kultúrája felsőbbrendűségét, a megszálló politikát, valamint az új területek meghódítását. Ezzel elkezdtek felkészülni a háborúra. Hitler rögtön azután, hogy Sztálinnal aláírta a megneptámadási megállapodást, **1939. szeptember 1-jén** lerohanta Lengyelországot. **Elkezdődött a II. világháború.** Már egy héttel a történetek után a lengyel kormány Londonba emigrált. Németország és Szovjetunió felosztotta Lengyelországot. Mindkét megszállt területen kegyetlen rezsimit vezettek be. Franciaország és Nagy-Britannia szeptember 3-án **hadat üzent Németországnak.**

Lengyelország elfoglalása

Hkrati sta se začeli pripravljati na spopad.

Preden so nemške enote začele napad na Francijo, so zasedle še Dansko in Norveško. Hitlerju se je Francija zdela najbolj nevarna, zato se je na napad nanjo dobro pripravil. Nemški tanki in motorizirane enote so zelo hitro prebili francosko obrambno črto in zasedli velik del notranjosti. V vojno je stopila tudi Italija. Napadla je Francijo in si prilastila del njenega ozemlja. Nemška vojska je bila uspešna tudi zaradi nove vojaške taktike, imenovane »**bliskovita vojna**«. Taktika je slonela na **presenečenju**. Napadi so se začeli z bombardiranjem iz zraka, nato pa je sledil napad tankov in motorizirane pehote. Zaradi hitrosti in moči je nemška vojska popolnoma **strla nasprotnike**.

Bliskovita vojna z vdori tankov

RADAR – naprava za določanje razdalje in smeri kakega predmeta s pomočjo oddajanja in sprejemanja odbitih radijskih valov.

BLISKOVITA VOJNA – vojna, v kateri hoče napadalec z veliko hitrostjo in močjo napada doseči zmago.

Od močnejših držav je Nemčiji stala nasproti le Velika Britanija. Hitler se je zavedal težav, zato je Britancem ponudil premirje. Ti premirja niso sprejeli. Hitler jih je hotel pokoriti s **silovitimi letalskimi napadi**. Nemško letalstvo je uničilo cela mesta in pomembne vojaške objekte. Vendar je Britancem uspelo zdržati nemški pritisk s pomočjo novega izuma – **radarja** in dešifriranja nemških vojnih sporočil.

ALI VEŠ, da ...

je na Kitajskem 2. svetovna vojna trajala 8 let?

Začela se je leta 1937, ko je Japonska vdrla na Kitajsko in jo okupirala.

Okupatorji so se do 1945 grobo znašali nad navadnimi ljudmi. V vojni na Kitajskem je umrlo od 10 do 15 milijonov ljudi.

Ezzel egy időben elkezdtek felkészülni az összecsapásokra. Mielőtt a német csapatok támadást indítottak volna Franciaország ellen, Dániát és Norvégiát is elfoglalták. Hitler számára Franciaország tűnt a legveszélyesebbnek, ezért jól előkészült a támadásra. A német harckocsik és motorizált egységek nagyon gyorsan áttörték a francia védelmi vonalat, és a belső terület nagy részét elfoglalták. Olaszország is belépett a háborúba. Megtámadta Franciaországot, majd kisajátította a területének egy részét. A német hadsereg az új hadászati taktika miatt, amit „**villámháborúnak**” nevezünk, volt sikeres. A stratégia a **meglepetésen** alapult. A támadásokat légi bombázással kezdték, majd tankok és motoros roham következett. A német hadsereg gyorsasága és ereje miatt teljesen **megsemmisítette az ellenfeleit**.

Villámháború tankbetörésekkel

RADAR – a távolság és valamilyen tárgy irányának a meghatározására rádióhullámok kibocsájtásával és felfogásával működő készülék.

VILLÁMHÁBORÚ – olyan háború, amelyben a támadó nagy sebességgel és a támadóerővel éri el a győzelmet.

A legerősebb országok közül egyedül Nagy-Britannia volt Németország ellen. Hitler tisztában volt ezekkel a nehézségekkel, ezért fegyverszünetet ajánlott a briteknek. Azonban ők ezt nem fogadták el. Hitler **heves légitámadásokkal** akarta őket leigázni. A német légierő egész városokat és fontos katonai létesítményeket pusztított el. A briteknek azonban egy új találmány – a **radar** – és a német hadüzenetek megfejtése segítségével sikerült ellenállniuk a német nyomásnak.

TUDOD-E, hogy...

a II. világháború 8 évig tartott Kínában?

1937-ben kezdődött, amikor Japán megszállta Kínát, majd elfoglalta azt.

1945-ig a megszállók kegyetlenül kitöltötték a dühüket a hétköznapi embereken. A kínai háborúban 10–15 millió ember halt meg.

3.2 | VOJNA ZAJAME VES SVET

Nemčija je zahtevala novo delitev sveta. Pridružili sta se ji tudi Italija in Japonska, zato so v Berlinu podpisali **trojni pakt**. Trojni pakt imenujemo tudi: os Berlin-Rim-Tokio. Pristopile naj bi tudi države, ki so trem podpisnicam priznale pravico do nove delitve sveta. Kmalu so ga podpisale še nekatere **druge države** (Madžarska, Romunija, Slovaška, Bolgarija).

Pristopila je tudi Jugoslavija, vendar so v državi izbruhnile demonstracije. Pristop so kasneje preklicali. Posledica preklica je bil Hitlerjev **napad na Jugoslavijo**. Napad se je začel 6. aprila 1941 z **bombardiranjem Beograda**. Jugoslovanska vojska je bila poražena v enajstih dneh. Kralj in vlada sta državo zapustila.

Demonstracije v Beogradu

Pearl Harbor

Po zasedbi Balkana je Hitler prelomil sporazum o nenapadanju s Sovjetsko zvezo. Kljub sporazumu je Sovjetsko zvezo napadel. Nemška vojska je hitro napredovala po vsej 3000 kilometrov dolgi sovjetski meji. Do **decembra 1941** so Nemci zasedli velik del ozemlja. Toda huda zima je nemške vojake razredčila in ustavila. Nemcem zato ni uspelo poraziti Sovjetske zveze. Večkrat so še poskušali z ofenzivami na Sovjetsko zvezo, vendar so bili vedno poraženi.

Japonce so opogumili nemški uspehi in napadli so **ameriško oporišče v Tihem oceanu** (Pearl Harbor). Med napadom so uničili večino ameriškega ladjevja in letalstva. Zaradi napada so **ZDA stopile v vojno**. Japonska je v nekaj mesecih zasedla še nekaj azijskih držav. Vojna je tako zajela skoraj ves svet. Bojevali so se tudi v **kolonijah v Afriki**.

3.2 | A HÁBORÚ KITERJEDÉSE A VILÁG EGÉSZÉRE

Németország a világ újrafelosztását követelte. Olaszország és Japán is csatlakozott hozzájuk, ezért Berlinben egy **hármás egyezményt** írtak alá. Ezt a háromoldalú egyezményt Berlin–Róma–Tokió paktumnak is nevezzük. Azok az országok csatlakoztak, amelyek elismerték a három aláíró jogát a világ újbóli felosztásához. Nem sokkal később több **más ország** (Magyarország, Románia, Szlovákia, Bulgária) is aláírta azt. Jugoszlávia is csatlakozott, azonban tüntetések robbantak ki az országban. A társulásukat ezért később visszavonták. A visszalépés következtében Hitler **megtámadta Jugoszláviát**. A támadás 1941. április 6-án, **Belgrád bombázásával** kezdődött. A jugoszláv hadsereget tizenegy nap alatt legyőzték. A király és a kormány elhagyta az országot.

Tüntetések Belgrádban

Pearl Harbor

A Balkán megszállása után Hitler felbontotta a Szovjetunióval kötött megneemtámadási egyezményt. A megállapodás ellenére megtámadta a Szovjetuniót. Ezt követően a német hadsereg gyorsan előrenyomult a 3 000 kilométer hosszú szovjet határ egészén. **1941 decemberéig** a németek a terület nagy részét elfoglalták. Azonban a kemény tél a német katonákat megtizedelte és megállította. A németeknek tehát nem sikerült legyőzniük a Szovjetuniót. Még több alkalommal próbálkoztak a Szovjetunió elleni offenzívával, de mindig vereséget szenvedtek.

A japánokat felbátorították a német sikerek, és megtámadták a **csendes-óceáni amerikai bázist** (Pearl Harbor). A támadás során az amerikai flotta és légiereő nagy része megsemmisült. A támadás miatt az **USA belépett a háborúba**. Japán néhány hónap alatt más ázsiai országokat is elfoglalt. A háború így szinte az egész világra kiterjedt. **Afrikában a gyarmatokon** is harcoltak.

3.3 | OKUPIRANA EVROPA

Ali si že slišal za delovna taborišča? O njih lahko veliko izveš tudi od svojih staršev in sorodnikov. Pomagaj si z internetom.

Značilnost 2. svetovne vojne je bila tudi, da so bili v njej prizadeti **tudi civilisti**. Zato tako vojno imenujemo **totalna vojna**. V vseh v vojno vpletenih državah so uvedli vojno gospodarstvo, ki je bilo namenjeno preskrbi vojakov. Veliko tovarn je pričelo izdelovati orožje. Mnoge prisilne delavce so odpeljali na delo v **delovna taborišča** v Nemčijo.

»Delo osvobaja« je bilo napisano nad vhodom v enega od delovnih taborišč

Judovska deklica Ana Frank je v svojem dnevniku opisovala življenje Judov pod nacizmom

V 2. svetovni vojni je bila pomembna propaganda. Nacistična Nemčija je že pred izbruhom vojne Nemce razglasila za večvredno raso. Načrtno so kršili **državlanske pravice Judov**. Judje so najprej množično izgubljali delo in odvzeto jim je bilo premoženje.

Nato so na začetku vojne Jude iz vseh okupiranih držav preseljevali na vzhod nemške države. **Zapirali so jih v geta**. Leta 1942 so nacisti sprejeli načrt za genocid nad Judi. Pošiljati so jih začeli v **delovna ali koncentracijska taborišča**. Jetniki so bili Judje in pripadniki drugih narodov. Taboriščniki so živeli v barakah, vladala je lakota in pogoste so bile bolezni. Mučili in poniževali so jih na najbolj krute načine. Vsak dan so jih odgnali na prisilno delo. Veliko Judov so usmrtili v plinskih celicah. Genocidu nad Judi rečemo **holokavst**. Med letoma 1933 in 1945 so Nemci ubili približno 6 milijonov Judov.

3.3 | A MEGSZÁLLT EURÓPA

Hallottál már a munkatáborokról? Sok mindent megtudhatsz azokról a szüleidtől és a rokonaidtól. Vegyed segítségül az internetet!

A II. világháborúnak is jellemzője volt, hogy a **civileket** is érintette. Éppen ezért az ilyen hadviselést **totális háborúnak** nevezzük. Valamennyi, a harcokban résztvevő országban bevezették a hadigazdaságot, amely a csapatok ellátását szolgálta. Sok gyár fegyverek előállításával kezdett foglalkozni. Rengeteg kényszermunkást németországi **munkatáborokba** vittek.

„A munka szabaddá tesz” – ez volt a felirat a munkatáborok egyikének a bejárata felett

Anne Frank zsidó kislány naplójában a zsidók náciizmus alatti életét örökítette meg

A propaganda fontos szerepet játszott a II. világháborúban. A náci Németország már a háború kitörése előtt a németeket felsőbbrendű fajnak nyilvánította. Szándékosan megsértették a **zsidók állampolgári jogait**. Eleinte a zsidók tömegesen veszítették el az állásukat, és megfosztották őket az ingatlanjaiktól.

Aztán a háború kezdetekor a zsidókat az összes megszállt országból Kelet-Németországba szállították. **Gettóba zárták őket**. 1942-ben a nácik tervet fogadtak el a zsidók kiirtásáról. Elkezdtek őket **munka- vagy koncentrációs táborokba** küldeni. A foglyok zsidók és más nemzetek tagjai voltak. A táborlakók barakkokban éltek, éhínség uralkodott, és a betegségek is gyakoriak voltak. A legkegyetlenebb módokon kínozták és alázták meg őket. Mindennap kényszermunkára terelték őket. Sok zsidót gázkamrákban végeztek ki. A zsidók népirtását **holokausztnak** nevezzük. 1933 és 1945 között a németek mintegy 6 millió zsidó embert öltek meg.

PROPAGANDA – načrtno razširjanje političnih idej z namenom, da se uresničijo.

GETO – posebna mesta, obdana z žicami in zidovi, kjer so Judje živeli v velikem pomanjkanju.

V okupiranih deželah so Nemci ustanovili okupacijsko oblast. Tako so lahko izkoriščali naravna bogastva in ljudi, ki so morali delati zanje. S tem se je krepila nemška država.

V okupiranih deželah se je razvilo **odporniško gibanje**. Najbolj razširjeno odporiško gibanje je bilo na Poljskem, v Jugoslaviji, Franciji in Grčiji. V vseh državah je del prebivalcev sodeloval z okupatorjem. Po osvoboditvi so jim sodili na sodnih procesih in večina je bila **obsojena na smrt**.

3.4 | KONEC VOJNE

Septembra 1943 je **kapitulirala Italija**. Italijanski vojaki so se vračali domov, njihova vojska je razpadla. Mussolini je z nemško pomočjo pobegnil. Do konca vojne je vodil severni del Italije, ki ga je okupirala Nemčija. Zavezništva med Nemčijo, Italijo in Japonsko je bilo konec. Nemčija in Japonska sta ostali sami.

KAPITULACIJA – vdaja.

Invazija v Normandiji

Da bi zavezniki oslabili Nemčijo, so se začeli pripravljati na **vojaško operacijo v Franciji**. Pripravili so na tisoče letal, ladij, tankov, padalskih enot in okoli **3 milijone vojakov**. Vojaška operacija se je imenovala **invazija na Normandijo** ali **dan D**. To je bila največja pomorska in kopenska vojna operacija v zgodovini. Da bi nemška moč popustila, so zavezniška letala nenehno **bombardirala nemška mesta**.

PROPAGANDA – a politikai eszmék szisztematikus terjesztése annak érdekében, hogy az emberek azokat igaznak gondolják.

GETTÓ – olyan dróttokkal és falakkal körülvett, a zsidók számára kijelölt hely, ahol súlyos nélkülözések közepette éltek.

Az elfoglalt területeken a németek megszálló hatalmat hoztak létre. Így ki tudták használni a természeti erőforrásokat és az embereket, akiknek dolgozniuk kellett nekik. Ez megerősítette a német államot.

A megszállt területeken **ellenállási mozgalom** alakult ki. Kiterjedtebb szembehelyezkedés Lengyelországban, Jugoszláviában, Franciaországban és Görögországban szerveződött. Minden országban a lakosság egy része együttműködött a megszállókkal. A felszabadulás után perbe fogták és bíróság elé állították őket, a legtöbbjüket pedig **halálra ítélték**.

3.4 | A HÁBORÚ VÉGE

1943 szeptemberében **Olaszország kapitulált**. Az olasz katonák hazatértek, a hadseregük szétesett. Mussolini német segítséggel megszökött. A háború végéig ő vezette Olaszország északi részét, amit azután Németország foglalt el. A szövetség Németország, Olaszország és Japán között megszűnt. Németország és Japán magukra maradtak.

KAPITULÁCIÓ – fegyverletétel.

A normandiai partraszállás

Németország meggyengítése érdekében a szövetségesek megkezdtek **Franciaországban a katonai műveletre** való felkészülést. Több ezer repülőt, hajókat, tankokat, ejtőernyős egységeket és körülbelül **3 millió katonát** vetettek be. A katonai műveletet **normandiai partraszállásnak** vagy **D-napnak** nevezzük. Ez volt a történelem legnagyobb tengeri és szárazföldi háborús hadművelete. A német haderő meggyengült, a szövetséges repülőgépek folyamatosan **bombázták a német városokat**.

Po osvoboditvi Francije, Belgije, Luksemburga in Nizozemske se je zavezniška vojska usmerila proti Nemčiji in glavnemu mestu Nemčije Berlinu. Z vzhoda so proti Nemčiji napredovale sovjetske enote. Angleški, ameriški in sovjetski vojaki so se 25. aprila 1945 srečali na Labi. Berlin je branilo okoli 300 000 nemških vojakov. Sovjetske enote so ga osvobodile prve dni maja 1945. Hitler in njegova žena sta zadnji dan aprila naredila samomor. Kapitulacija Nemčije je začela veljati 9. maja. Vojna v Evropi je bila **končana**.

Japonci se niso hoteli vdati. Uporabljali so **kamikaze**. Napadali so ameriške ladje in jih veliko uničili. Američani so vedeli, da bi potrebovali vsaj še leto dni, da bi uničili Japonsko. Zato so se odločili za drugačno rešitev. 6. avgusta 1945 so **odvrgli prvo atomsko bombo** nad Hirošimo in čez dva dni še nad Nagasaki. Japonska je kapitulirala in japonski cesar je objavil predajo. S tem dejanjem je **končal 2. svetovno vojno**.

Tipična gobasta eksplozija atomske bombe

KAMIKAZE – piloti samomorilci, ki so se z letali zaleteli v nasprotnika, največkrat ladje.

ALI VEŠ, da ...

je **atomska bomba** z zemljo zravnala Hirošimo? 70 000 ljudi je umrlo takoj, 30 000 v naslednjih mesecih, 200 000 ljudi pa zaradi rakavih obolenj v naslednjih letih. Svet podobne katastrofe še ni doživel.

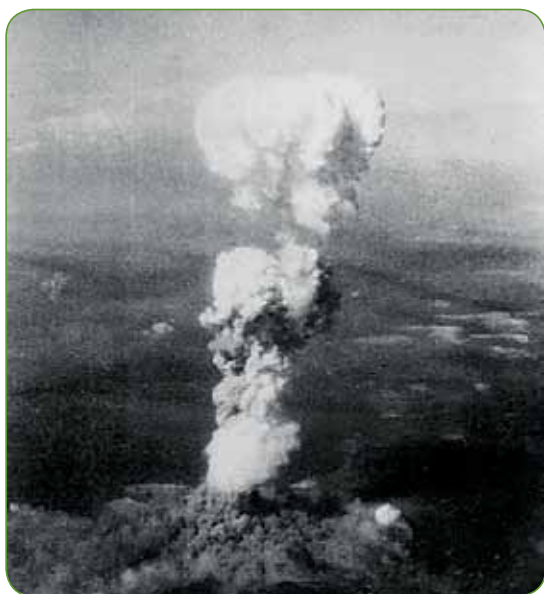
2. svetovna vojna je trajala šest let. Zahtevala je približno **60 milijonov mrtvih**, med njim od 20 do 30 milijonov civilistov. Največ ljudi je umrlo zaradi nacističnih zločinov. 20 milijonov otrok je ostalo brez staršev, zaprtih je bilo 45 milijonov ljudi. Vojna škoda je bila ocenjena v milijardah dolarjev.

Zgornje številke o žrtvah govorijo, kako strašna je vojna. Pogovorite se o tem v razredu. Za primerjavo povejmo, da v Sloveniji živi 2 milijona ljudi.

Franciaország, Belgium, Luxemburg és Hollandia felszabadítása után a szövetséges hadsereg Németország és a német főváros, Berlin felé indult. Keletről a szovjet csapatok is Németország irányába tartottak. 1945. április 25-én a brit, az amerikai és a szovjet csapatok az Elbánál találkoztak. Berlint körülbelül 300 000 német katona védte, amelyet a szovjet csapatok 1945 májusának első napjaiban felszabadítottak. Hitler és felesége április utolsó napján öngyilkosságot követett el. Németország kapitulációja május 9-én lépett érvénybe. A háború Európában **véget ért**.

A japánok nem akarták feladni. **Kamikázékat** használtak. Megtámadták az amerikai hajókat, és sokat megsemmisítettek közülük. Az amerikaiak tudták, még legalább egy évbe telik, hogy elpusztítsák Japánt. Ezért más megoldás mellett döntöttek. 1945. augusztus 6-án **ledobták az első atombombát** Hirosimára, majd két nappal később Nagaszaki felett. Japán kapitulált, a japán császár pedig bejelentette, hogy megadták magukat. Ezzel a közleményével **véget ért a II. világháború**.

Egy tipikus, gombaformájú atombomba felrobbanása

KAMIKÁZÉ – öngyilkosságot elkövető pilóták, akik repülővel az ellenségnek, leggyakrabban a hadihajóknak ütköztek.

TUDOD-E, hogy...

az **atombomba** kiegyenesítette Hirosima felszínét? 70 000 ember halt meg azonnal, 30 000 a következő hónapokban, 200 000 pedig ember rákbetegség miatt az elkövetkező években. A világ hasonló katasztrófát még nem élt át

A II. világháború hat évig tartott. Körülbelül **60 millió halottat** követelt, ebből 20–30 millió civil volt. A legtöbb ember a nácik bűneinek a következtében halt meg. 20 millió gyermek maradt szülők nélkül, 45 millió embert zártak börtönbe. A háborús károkat dollármilliárdokra becsülték.

A fenti számok az áldozatokról elmondják, milyen szörnyű a háború. Beszélgetsetek erről az osztályban! Összehasonlításként tudatosítsuk, hogy Szlovéniában 2 millió ember él!

3.5 | SLOVENCIMED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Ponovite: V katero državo smo bili Slovenci vključeni ob začetku 2. svetovne vojne?

V skoraj vsakem večjem slovenskem mestu je tudi muzej, ki prikazuje čas med 1941 – 1945 ali pa imate v bližini partizanski spomenik – obišči ga.

Po napadu na Kraljevino Jugoslavijo so slovensko ozemlje zasedle nemška, italijanska in madžarska vojska. 27. aprila 1941 so v Ljubljani ustanovili **Osvobodilno fronto** – OF. OF je začela z osvobodilnim gibanjem. Prevezela je vodenje **oboroženega odpora** na Slovenskem. Julija 1941 je bila blizu Ljubljane ustanovljena prva **partizanska četa**. Sledile so ji številne druge. Partizani so se v bitkah spopadali z okupatorjem, rušili so proge, mostove, prekinjali električne in telefonske zveze. Po takih akcijah so se umaknili v gozdove. Po delih so osvobajali Slovenijo.

Italijanska in nemška vojska sta na partizanske akcije odgovarjali z nasiljem nad civilnim prebivalstvom. Požigali sta vasi, posamezne domačije, streljali talce, preganjali in mučili svojce partizanov. Veliko civilistov so odpeljali v taborišča. Čeprav so sovražniki hoteli partizansko gibanje uničiti, je število partizanov tako v Jugoslaviji kot tudi v Sloveniji naraščalo. Njihov vrhovni vodja je bil **Josip Broz – Tito**.

Partizani

Josip Broz Tito

3.5 | A SZLOVÉNOK A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

Ismételjétek át, melyik országokban éltek a szlovénok a II. világháború kezdetekor!

Szinte minden nagyobb szlovén városban van olyan múzeum vagy partizán emlékmű, amely bemutatja az 1941–1945 közötti az időket – látogasd meg!

A Jugoszláv Királyság elleni támadás után a szlovén területeket a német, az olasz és a magyar hadsereg szállta meg. 1941. április 27-én Ljubljánában megalapították a **Felszabadítási Frontot** – az FF-et. Az FF kezdte a **felszabadító mozgalmat**. Átvette a fegyveres ellenállás vezetését Szlovéniában. 1941 júliusában Ljubljana mellett megalakult az első **partizánszázad**. Őket sok másik követte. A partizánok harcokban álltak a megszállókkal, lerombolták a vezetékeket, a hidakat, megszakították az áram- és telefon-összeköttetéseket. Az ilyen akciók után visszavonultak az erdőbe. Részben felszabadították Szlovéniát.

A partizán akciókra az olasz és a német hadsereg a polgári lakosság elleni erőszakkal válaszolt. Felgyújtották a falvakat, a tanyákat, a túszoikat lelőtték, továbbá üldözték és megkínózták a partizánok rokonait. Sok civilt táborokba hurcoltak. Annak ellenére, hogy az ellenség meg akarta semmisíteni a partizánmozgalmat, tagjaik száma úgy Jugoszláviában, mint Szlovéniában nőtt. Legfőbb vezetőjük **Josip Broz Tito** volt.

Partizánok

Josip Broz Tito

Partizansko vojsko so leta 1943 priznali tudi zavezniki. Začeli so jim pošiljati orožje, medicinski material in vojaške svetovalce. Na osvobojenih ozemljih so delovale prve šole, bolnice, sodišča. Partizani so prirejali kulturne prireditve.

Na svetovnem spletu na Wikipediji si lahko ogledaš vojno partizansko bolnico Franja: http://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenska_vojna_partizanska_bolnica_Franja

Mnenja o partizanskem boju v Sloveniji so bila različna. Nasprotniki partizanske vojske in OF so se združevali v **vaške straže**. Imenovali so se prostovoljna protikomunistična milica. Iz prostovoljne milice so pozneje nastale enote domobrancev, ki so pomagale okupatorju. Slovence naj bi branili pred komunizmom. Od Nemcev so dobivali orožje in plačilo.

Po koncu vojne so se domobranci skupaj z nemškimi enotami umaknili na Koroško. Zavezniki pa so jih vrnil v Jugoslavijo. Po zaslišanju so nekatere izpustili ali poslali na prisilno delo, večino pa **brez rednega sojenja** usmrtili (Kočevski Rog).

V prvih dneh maja 1945 so partizanske enote osvobodile Slovenijo. Cilji, ki jih je postavila OF, so bili doseženi. Partizanska vojska je osvobodila vse slovensko ozemlje.

5. maja 1945 so v osvobojeni Ajdovščini imenovali slovensko vlado, katere predsednik je bil **Boris Kidrič**.

Imenovanje prve slovenske vlade, Ajdovščina 1945

Na spletni strani <http://www.muzej-nz.si/> boš izvedel še veliko več o drugi svetovni vojni.

A partizán hadsereget 1943-ban a szövetségesek is elismerték. Elkezdtek fegyvereket, egészségügyi felszereléseket és katonai tanácsadókat küldeni nekik. A felszabadított területeken megkezdték az első iskolák, kórházak és bíróságok működtetését. A partizánok kulturális rendezvényeket szerveztek.

A világhálón, a Wikipédián megnézheted a háborús Franja Partizánkórházat: http://sl.wikipedia.org/wiki/Slovenska_vojna_partizanska_bolnica_Franja.

A szlovéniai partizánharcokról megoszlottak a vélemények. A partizán hadsereg és az FF ellenzői az ún. **falluórségekben** egyesültek. Önkéntes kommunistellenes polgárőröknek nevezték magukat. Az önkéntesekből később katonai egységek alakultak, akik segítették a megszállókat. Állítólag meg kellett védeni a szlovéneket a kommunizmustól. A németektől fegyvereket és fizetést kaptak.

A háború befejezése után a honvédség és a német csapatok Koroškóba vonultak vissza. A szövetségesek visszavitték őket Jugoszláviába. A kihallgatás után néhányukat szabadon engedtek vagy kényszermunkára küldték, legtöbbjüket azonban **rendes tárgyalás nélkül** kivégezték (Kočevski Rog). 1945 májusának első napjaiban a partizánegységek felszabadították Szlovéniát. A célokat, amelyeket az FF kitűzött, elérték. A partizánsereg valamennyi szlovén területet felszabadított. 1945. **május 5-én** a felszabadult Ajdovščinában kinevezték a szlovén kormányt, amelynek az elnöke **Boris Kidrič** lett.

Az első szlovén kormány kinevezése; Ajdovščina, 1945.

A <http://www.muzej-nz.si/> című weboldalon még sok mindent megtudhatsz a második világháborúról.

ZDAJ ZNAM

Nemčija, Italija in Japonska so podpisale **trojni pakt** (os Berlin-Rim-Tokio). Vojna se je začela 1939, ko so nemške čete vdrle na Poljsko. Nemška vojska je napadla še Kraljevino Jugoslavijo, Grčijo in Sovjetsko zvezo. Vojna je postala svetovna z japonskim napadom na Pearl Harbor. Propad Nemčije je bil zapečaten z dnevom D (invazija v Normandiji). V Evropi se je vojna uradno končala 9. maja s predajo Nemčije. Leta 1945 so Američani **odvrgli atomsko bombo** nad Hirošimo in nad Nagasakijem. Tako se je druga svetovna vojna končala 2. septembra 1945, ko se je vdala še Japonska.

V začetku vojne so Jude iz vseh okupiranih držav preseljevali v vzhodni del nemške države in jih **zapirali v geta**. Nato so jih začeli pošiljati v **koncentracijska taborišča**, kjer so zelo trdo delali. Taboriščniki so živeli v barakah, vladala je lakota in pogoste so bile bolezni. Mučili in poniževali so jih na najbolj krute načine. Vsak dan so jih odgnali na prisilno delo. Veliko so jih usmrtili v plinskih celicah. Načrtnemu ubijanju Judov rečemo **holokavst**. V koncentracijskih taboriščih je bilo tudi veliko Slovencev.

Po napadu na Kraljevino Jugoslavijo so slovensko ozemlje zasedle nemška, italijanska in madžarska vojska. 27. aprila 1941 so v Ljubljani ustanovili **Osvobodilno fronto** – OF, ki je začela z osvobodilnim gibanjem. OF je prevzela vodenje **oboroženega odpora** na Slovenskem.

2. svetovna vojna je bil najobsežnejši in najdražji oboroženi spopad v zgodovini sveta, ki je vključeval večino svetovnih držav. Odvijal se je hkrati po celem svetu. 2. svetovna vojna je zahteval približno 60 milijonov človeških življenj.

MOST MÁR TUDOM

Németország, Olaszország és Japán aláírta a **háromhatalmi** egyezményt (másként: a Berlin–Róma–Tokió paktumot). A háború 1939-ben kezdődött, amikor a német csapatok betörték Lengyelországba. A német hadsereg ezen kívül még megtámadta a Jugoszláv Királyságot, Görögországot és a Szovjetuniót. A háború a Pearl Harbor elleni japán támadással az egész világra kiterjedt. Németország összeomlását a D-nappal (a normandiai partraszállással) pecsételték meg. Európában a háború hivatalosan május 9-én ért véget, amikor Németország megadta magát. 1945-ben az amerikaiak **atombombát dobtak** Hirosimára és Nagaszakira. Így a második világháború 1945. szeptember 2-án, amikor Japán megadta magát, ért véget.

A háború kezdetén a zsidókat az összes megszállt országból Németország keleti részébe szállították, és **gettóba zárták** őket. Aztán elkezdték a deportálásukat **koncentrációs táborokba**, ahol nagyon keményen dolgoztak. A táborlakók barakkokban laktak, éhínség uralkodott, és gyakoriak voltak a betegségek. A legkegyetlenebb módokon megkínózták és megalázták őket. Mindennap kényszermunkára hajtották őket. Sokakat gázkamrákban végeztek ki. A zsidók szándékos meggyilkolását **holokausztnak** nevezzük. A koncentrációs táborokban sok szlovén ember is volt.

A Jugoszláv Királyság elleni támadás után a szlovén területeket a német, az olasz és a magyar hadsereg szállta meg. 1941. április 27-én Ljubljánában megalapították a **Felszabadítási Frontot** – az **FF-et**, amely elindította a felszabadító mozgalmat. Az FF vette át a **fegyveres ellenállás** vezetését Szlovéniában.

A II. világháború a történelem legkiterjedtebb és legkölségesebb fegyveres konfliktusa volt, amely a világ legtöbb országát érintette. Egyidőben zajlott az egész világon. A II. világháború mintegy 60 millió ember életét követelte.

ČASOVNA PUŠČICA

1940

**ZAČETEK DRUGE
SVETOVNE VOJNE**

1941

**NEMČIJA NAPADE
SOVJETSKO ZVEZO**

1942

**NAPAD NA PEARL
HARBOUR**

1943

**OSVOBAJANJE
SLOVENSKEGA
OZEMLJA**

1944

PREDAJA ITALIJE

1945

**IZKRCANJE V
NORMANDIJI**

**KONEC DRUGE
SVETOVNE VOJNE**

Okupacija Poljske

IDŐSZALAG

1940

A MÁSODIK
VILÁGHÁBORÚ
KEZDETE

1941

NÉMETORSZÁG
MEGTÁMADJA A
SZOVJETUNIÓT

TÁMADÁS **PEARL
HARBOUR** ELLEN

1942

A SZLOVÉN TERÜLET
FELSZABADULÁSA

1943

OLASZORSZÁG
KAPITULÁLÁSA

PARTRASZÁLLÁS
NORMANDIÁNÁL

1944

A MÁSODIK
VILÁGHÁBORÚ
VÉGE

1945

Lengyelország elfoglalása

4. SVET PO 2. SVETOVNI VOJNI

212

Leta 1945 je bila ustanovljena Organizacija združenih narodov – OZN. Ustanovili so jo zato, da se svetovna vojna ne bi več ponovila. Članice te organizacije so skoraj vse države sveta.

Cilji **OZN** so:

- ohranjanje mednarodnega miru in varnosti,
- razvijanje prijateljskih odnosov med narodi,
- sodelovanje in razreševanje mednarodnih problemov,
- spoštovanje in zavzemanje za človekove pravice;

Slovenija je postala članica OZN leta 1992.

Pristanek na Luni

Zahodnoevropske države in ZDA so po koncu druge svetovne vojne ustanovile vojaško zvezo NATO (organizacija severnoatlantskega sporazuma). Osnovni cilj zveze NATO je varovanje svobode in varnosti vseh članic s političnimi in vojaškimi sredstvi.

Slovenija je postala članica zveze NATO leta 2004.

Svet po 2. svetovni vojni se je razdelil na dva bloka: vzhodni in zahodni blok. V vzhodnem bloku so bile združene socialistične države; v zahodnem bloku pa so bile povezane kapitalistične države. Med obema blokoma so vladali napetosti in nasprotovanja. To obdobje imenujemo **hladna vojna**. Oba bloka sta tekmovala med seboj v oborožitvi, znanosti in širjenju svojega vpliva. Do pravega vojaškega spopada med njima ni prišlo. Hladne vojne je bilo konec leta 1989, ko je razpadel vzhodni blok.

ALI VEŠ, da ...

so **mejo** med vzhodnim in zahodnim blokom imenovali **železna zavesa**?

1945-ben megalakult az Egyesült Nemzetek Szervezete – az ENSZ. Azzal a céllal állították fel, hogy többé ne legyen világháború. Szinte valamennyi ország tagja ennek a szervezetnek.

Az **ENSZ** céljai a következők:

- a nemzetközi béke és biztonság fenntartása,
- baráti kapcsolatok kialakítása a nemzetek között,
- együttműködés és megoldás a nemzetközi problémák esetében,
- az emberi jogok tiszteletben tartása, és elkötelezettség amellett;

Szlovénia 1992-ben lett az ENSZ tagja.

Holdraszállás

A nyugat-európai országok és az USA a világháború végét követően létrehozták a NATO Katonai Szövetséget (Észak-atlanti Szerződés Szervezete). A NATO alapvető célja, hogy politikai és katonai eszközökkel minden tagja számára biztosítsa a szabadságot és a biztonságos védelmet.

Szlovénia 2004-ben lett a NATO szövetségének a tagja.

A II. világháború után a világ két blokkra oszlott: a keletre és a nyugatira. A keleti blokkban egyesültek a szocialista államok; a nyugatiban pedig a kapitalista országok kötöttek szövetséget. A két blokk közt feszültség és ellenségeskedés uralkodott. Ezt az időszakot **hidegháborúnak** nevezzük. A két blokk versenyzett egymással a fegyverkezésben, a tudományban és a befolyásuk terjesztésében. Mindez közöttük valódi katonai konfliktusig nem jutott el. A hidegháború 1989-ben ért véget, amikor a keleti blokk összeomlott.

TUDOD-E, hogy...

a keleti és nyugat blokk közt húzódó **határt vasfüggönynek** nevezték?

4.1 | SLOVENCİ PO 2. SVETOVNI VOJNI

V 2. svetovni vojni je umrlo 89 000 Slovencev. Zato so Slovenci z navdušenjem sprejeli novico o koncu vojne. Žal jih je čakala **porušena domovina**. Naselja so bila porušena in hudo poškodovana. Nekatera slovenska mesta so zavezniki bombardirali (Jesenice, Maribor). Ljudem je primanjkovalo **osnovnih potrebščin**.

Porušeni most na Ptuj

Prva naloga povojnih oblasti je bila **obnova**. Obnova je zaradi pomanjkanja denarja potekala predvsem **s prostovoljnim delom** in z mladinskimi delovnimi akcijami. Najprej so začeli obnavljati in graditi ceste in železnice. Gradili so elektrarne in obnavljali industrijske obrate, rudnike, šole in bolnišnice. Mehanizacije je bilo malo, zato sta bili najpomembnejši orodji **kramp in lopata**.

PODRŽAVITI – osebno lastnino (tovarne) spremeniti v državno lastnino.

Obnova domovine

Na prvih volitvah 11. novembra 1945 je povsod po Jugoslaviji zmagala Ljudska fronta Jugoslavije. Na vrh svoje liste je postavila Josipa Broza - Tita. Na podlagi teh volilnih izidov je bila 29. novembra 1945 razglašena **Federativna ljudska republika Jugoslavija** – FLRJ.

Oblasti so v Jugoslaviji uvedle socializem. Zamenjale so okupatorski denar in partizanske denarne bone za **dinarje**. Potem so poddržavile gospodarstvo in izvedle agrarno reformo. Agrarna reforma je omogočila mnogim kmetom, da so dobili zemljo v **trajno last**.

4.1 | A SZLOVÉNEK A II. VILÁGHÁBORÚ UTÁN

A II. világháborúban 89 000 szlovén halt meg. Ezért a szlovének lelkesen fogadták a hírt a háború befejezéséről. Sajnos egy **tönkretett szülőföld** várta őket. A településeket lerombolták, azok súlyosan megrongálódtak. Néhány szlovén várost (Jesenice, Maribor) lebombáztak a szövetségesek. Az emberek hiányt szenvedtek az **alapvető szükségletekben**.

A lerombolt híd Ptujban

A háború után az első feladat az **újjáépítés** volt. A rekonstrukció a pénzhiány miatt főként **önkéntes alapon** és a fiatalok társadalmi munkaakcióival történt. Először az utakat és a vasútvonalakat kezdték el felújítani és megépíteni. Erőműveket, ipari üzemeket, bányákat, iskolákat és kórházakat is felhúztak. Kevés volt a gépesítés, éppen ezért a **csákány** és a **lapát** voltak a legfontosabb szerszámok.

ÁLLAMOSÍTÁS – a magántulajdon (gyárak) állami tulajdonba vétele.

A haza újjáépítése

Az első választásokon, 1945. november 11-én egész Jugoszláviában a Jugoszláv Népfrent győzedelmeskedett. A lista elején Josip Broz Tito állt. Ezeknek a választási eredményeknek az alapján 1945. november 29-én kihirdették a **Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságot – JSZN-t**.

A hatóságok Jugoszláviában bevezették a szocializmust. Lecserélték a megszállók pénzét, a partizán pénzutasványokat a **dinárra**. Ezután államosították a gazdaságot, és végrehajtották az agrárreformot. Ez az agrárreform sok gazdálkodó számára lehetővé tette, hogy a földet **végleges tulajdonukba** vegyék.

AGRARNA REFORMA – odvzem zemlje in gozdov veleposestnikom.

Življenje v prvih povojnih letih je bilo težko. Stanovanja so bila skromna, hrano in druge potrebščine je bilo mogoče dobiti s posebnimi kartami – nakaznicami. Življenjske in delovne razmere so se za večino Slovencev začele izboljševati v šestdesetih letih.

Jugoslovanski denar dinar

4.2 | SLOVENCİ V DRUGI JUGOSLAVIJI

Jugoslavija je bila razdeljena na šest republik. Slovenija je postala ena izmed jugoslovanskih republik. Vendar pa so bili Slovenci nad centralizacijo države zelo **razočarani**. Slovenija je bila gospodarsko najbolj razvita republika. Zato je morala veliko prispevati k obnovi drugih krajev Jugoslavije. Tito si je namreč prizadeval, da bi bile vse republike v razvoju čim bolj izenačene. Uvedeno je bilo **samoupravljanje**. Delavci in drugi zaposleni so v podjetjih in ustanovah sami upravljali tovarne. Zasebni lastniki tovarn in podjetij niso bili zaželeni. Zato so bile slabo razvite servisne dejavnosti. Po celi državi so delovale šole, v katere so bili vključeni vsi otroci. Vsi učenci so bili vključeni v **pionirsko organizacijo**.

CENTRALIZACIJA – glavne odločitve o razvoju države se sprejmejo v glavnem mestu.

MEZŐGAZDASÁGI REFORM – a földek és az erdők elkobzása a tulajdonosaiktól.

Az élet a háború utáni első években nehéz volt. A lakások szegényesek voltak, az ételeket és egyéb szükségleteket személyi igazolvánnyal – jegyekkel lehetett beszerezni. A hatvanas években a szlovének többségének javulni kezdtek az élet- és munkakörülményei.

A jugoszláv pénz: a dinár

4.2 | A SZLOVÉNEK A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ UTÁNI JUGOSZLÁVIÁBAN

Jugoszláviát hat köztársaságra osztották. Szlovénia egyike lett a jugoszláv köztársaságoknak. A szlovének azonban nagyon **csalódottak** voltak az állam központosítása miatt. Szlovénia volt gazdasági szempontból a legfejlettebb köztársaság. Éppen ezért sokkal kellett hozzájárulnia Jugoszlávia más részeinek a helyreállításához. Tito leginkább arra törekedett, hogy mindegyik köztársaság a lehető legegyszerűbb legyen. Bevezették az **önigazgatást**. A munkások és az alkalmazottak a cégekben és az intézményekben maguk irányították a gyárakat. A magántulajdonú gyárak és cégek nem voltak kívánatosak. Éppen ezért gyengén fejlődtek a szolgáltatási tevékenységek. Az egész országban működtek iskolák, amelyekbe valamennyi gyermek járt. Minden diák részt vett az **úttörőmozgalomban**.

KÖZPONTOSÍTÁS – az állam fejlődésével kapcsolatos legjelentősebb döntések a fővárosban történnek.

Titovi pionirji

Cankarjev dom v Ljubljani

V 60. letih se je življenje v Sloveniji močno spremenilo. Dvigovati se je začel standard in razvijati turizem. Odprle so se meje in prvič po vojni je bilo mogoče kupiti devize. Tudi pozneje v 70. in 80. se je **standard izboljševal**. Žal njegov dvig ni bil povezan z uspešnim gospodarjenjem, pač pa s posojili, ki jih je Jugoslavija najemala v tujini.

Takrat sta bila zgrajena Klinični center in Cankarjev dom. Na novo so zgradili ali obnovili številne šole. Veliko denarja so s samoprispevki **zbrali ljudje sami**.

ALI VEŠ, da ...

je bilo takrat tudi zlato obdobje slovenske popevke. Takrat so nastale še danes popularne pesmi: Zemlja pleše, Orion, Poletna noč, Maček v žaklju, Mala terasa in Mini maxi ... Te popevke lahko poslušas na spletu (You Tube).

Maja 1980 je v ljubljanskem Kliničnem centru umrl Josip Broz - Tito. Njegovi nasledniki **niso bili kos razmeram**. Vrednost dinarja se je znižala. Vlada je uvedla omejitve vožnje z avtomobili in nato še uporabe električne energije. Primanjkovati je začelo nekaterih izdelkov. Manjkalo je zlasti kave, južnega sadja in pralnih praškov. Jugoslovani niso volili enega predsednika, temveč so imeli predsedstvo. Jugoslovanske republike se niso znale dogovoriti o sodelovanju in vedno več je bilo mednacionalnih in medrepubliških sporov.

A Tito-úttörők

A Cankarjev dóm Ljubljánában

Az 1960-as években az élet Szlovéniában erőteljesen megváltozott. Az életszínvonal emelkedni kezdett, fejlesztették a turizmust. Megnyíltak a határok, és a háború óta először lehetett devizát vásárolni. Később, az 1970-es és az 1980-as években az **életszínvonal** javult. Sajnos a felemelkedés nem a sikeres gazdasággal függött össze, hanem azokkal a hitelekkel, amelyeket Jugoszlávia külföldön vett fel.

Ekkor épült fel a Klinikai Központ és a Cankarjev dóm. Számos iskolát újonnan építettek vagy felújítottak. Sok pénzt az **emberek maguk gyűjtöttek** össze takarékoskodással.

TUDOD-E, hogy...

ez volt a szlovén dalok aranykora is? Az akkor szerzett dalok a mai napig is népszerűek: a Zemlja pleše, az Orion, a Poletna noč, a Maček v žaklju, a Mala terasa és a Mini maxi... Ezeket a dalokat meghallgathatod online (YouTube).

Josip Broz Tito 1980 májusában a ljubljanoi klinikai központban meghalt. Az utódai **nem voltak urai a kialakult helyzetnek**. A dinár leértékelődött. A kormány korlátozásokat vezetett be az autó-, majd az áramhasználattal kapcsolatban. Néhány termékből hiány kezdett kialakulni. Különösen a kávéból, a déli gyümölcsökből és a mosóporokból. A jugoszlávok nem egy elnököt, hanem elnökséget választottak. A jugoszláv köztársaságok nem tudtak megegyezni az együttműködésben, és egyre több lett a nemzetközi és a köztársaságok közötti konfliktus.

V 80. letih se je v Sloveniji razvila močna civilna družba. Zahtevala je, da se v Sloveniji uvede demokracija.

CIVILNA DRUŽBA – posamezniki in skupine, ki se zavzemajo za spremembe v politiki in družbi.

4.3 | OSAMOSVAJANJE SLOVENIJE IN RAZGLASITEV SAMOSTOJNOSTI

Na osamosvajanje in uvajanje demokracije v Sloveniji je vplival tudi **propad socializma** v vzhodnih državah in razpad Sovjetske zveze. V Sloveniji je bila takrat še vedno vodilna stranka Zveza komunistov. Ustanavljale pa so se nove stranke, ki so se povezale v Demokratično opozicijo Slovenije – **DEMOS**.

Aprila 1990 je DEMOS zmagal na volitvah s 55 odstotki glasov. To so bile prve demokratične in večstrankarske volitve po 2. svetovni vojni v Sloveniji. Na voliščih so volili predsednika, predsedstvo in poslance republike Slovenije. Razmere med narodi v Jugoslaviji so se močno zaostrole. Slovenski politiki so spoznali, da države ne bo mogoče rešiti s pogajanjem.

Odločili so se, da izvedejo **plebiscit o osamosvojitvi Slovenije**. 23. decembra 1990 leta se je večina Slovencev (88,2%) odločila za samostojno in neodvisno državo.

Osamosvojitvi Slovenije so v Beogradu nasprotovali. Proti so bili tudi v tujini, tako v Evropi kot v Ameriki. Kljub tem nasprotovanjem je slovenski parlament **25. junija 1991** uradno razglasil **neodvisnost Slovenije**. Slovenija je prevzela nadzor nad carinarnicami in mejnimi prehodi ter kontrolo letenja nad svojim ozemljem.

Slovenija se je osamosvojila 25. junija 1991

PLEBISCIT – ljudsko glasovanje o priključitvi državi ali odcepitvi od nje.

Az 1980-as években Szlovéniában erős civil társadalom alakult ki, amely azt követelte, hogy Szlovéniában vezessék be a demokráciát.

CIVILSZERVEZET – egyének és csoportok, amelyek a politikában és a társadalomban támogatják a változásokat.

4.3 | SZLOVÉNIA ÖNÁLLÓSODÁSA ÉS A FÜGGETLENSÉGI NYILATKOZAT

Szlovéniában az önállósodást és a demokrácia bevezetését elősegítette a keleti országokban a **szocializmus bukása**, valamint a Szovjetunió összeomlása. Szlovéniát ekkor még mindig a Kommunista Szövetséget vezető párt irányította. Azonban olyan új pártok alakultak, amelyek kapcsolódtak a szlovén demokratikus ellenzékhez – a **DEMOS**. 1990 áprilisában a DEMOS a szavazatok 55 százalékával megnyerte a választást. Ezek voltak az első demokratikus és többpárti választások Szlovéniában a második világháború után. A voksoláson megválasztották a Szlovén Köztársaság elnökét, elnökségét és az országgyűlési képviselőket. A nemzetek közötti konfliktusok Jugoszláviában élesen felerősödtek. A szlovén politikusok felismerték, hogy tárgyalásos úton nem lehet megalapítani az országot. Elhatározták, hogy **népszavazást** tartanak **Szlovénia függetlenségéről**. 1990. december 23-án a szlovének többsége (88,2%) a független és szuverén állam mellett döntött.

Belgrádban ellenezték Szlovénia függetlenné válását. Külföldön – úgy Európában, mint Amerikában – is ellene voltak. A tiltakozások ellenére a szlovén parlament **1991. június 25-én** hivatalosan kihirdette **Szlovénia függetlenségét**. Szlovénia átvette a vámhivatalok és határátkelőhelyek ellenőrzését, valamint a légiforgalom irányítását a területe felett.

Szlovénia 1991. június 25-én nyerte el a függetlenségét

(ÜGYDÖNTŐ) NÉPSZAVAZÁS – népszavazás az államhoz való csatlakozásról, vagy az attól való elszakadásról.

4.4 | SAMOSTOJNA SLOVENIJA

Slovenski parlament je **25. junija 1991** uradno razglasil **neodvisnost Slovenije**. Zgodaj zjutraj 27. junija 1991 so se začele na več krajih Slovenije vojaške akcije JLA – **Jugoslovanske ljudske armade**. Slovensko predsedstvo je ukazalo obrambo in začela se je **vojna za samostojno Slovenijo**. Trajala je deset dni. Vojaki JLA so zasedli mejne prehode. Ponekod v Sloveniji je prišlo do hujših spopadov. Letala so bombardirala brniško letališče in televizijske oddajnike. Slovenija je začela obveščati mednarodno javnost o dogodkih in pridobivati mednarodno naklonjenost. Spopadi so se nadaljevali do začetka julija.

Na spletni strani **You Tube** vpiši »Osamosvojitve Slovenije« in videl boš kar nekaj posnetkov, ki so bili narejeni med vojno za Slovenijo leta 1991.

Po sklenitvi Brionske deklaracije so se vojaki začeli vračati v vojašnice. Sredi julija so jugoslovansko predsedstvo in slovenski predstavnik v njem **Janez Drnovšek** sklenili, da se JLA v treh mesecih umakne iz Slovenije.

Vojna za Slovenijo

Slovenija si je začela prizadevati za mednarodno priznanje. Evropska skupnost in večina držav EU jo je priznala **15. januarja 1992**.

Po gospodarski krizi 1993 se je Slovenija opomogla in **okrepila gospodarsko sodelovanje z Zahodom**.

Slovenija je od leta 2004 članica Evropske unije (EU). Leta 2007 je stopila v schengensko območje. To pomeni, da na mejah s članicami EU ni več mejne kontrole.

Nacionalno valuto tolar je leta 2007 zamenjal evro. Slovenija je v prvi polovici leta 2008 uspešno predsedovala EU.

4.4 | A FÜGGETLEN SZLOVÉNIA

A szlovén parlament **1991. június 25-én** hivatalosan kikiáltotta **Szlovénia függetlenségét**. 1991. június 27-én kora reggel Szlovénia több pontján a **Jugoszláv Néphadsereg** megkezdte a JN katonai hadműveleteket. A szlovén elnökség elrendelte a védekezést, és megkezdődött a **háború a független Szlovéniáért**. Ez tíz napig tartott. A JN katonái elfoglalták a határmenti területeket. Szlovénia egyes részein komoly összecsapások voltak. Repülőgépek bombázták a brniki repülőteret és a televíziós adótornyokat. Szlovénia elkezdte tájékoztatni a nemzetközi közvéleményt az eseményekről, és elnyerte a nemzetközi szimpátiát. Az összecsapások július elejéig folytatódtak.

Írd be a „Szlovénia függetlensége” kifejezést a **YouTube**-on, és jó néhány olyan felvételt fogsz látni, amely a szlovén háború alatt, 1991-ben készült.

A Brioni-nyilatkozat után a katonák elkezdtek visszatérni a laktanyákba. Július közepén a jugoszláv vezetés és a szlovén képviselők nevében **Janez Drnovšek** azt a határozatot hozták, hogy a JN három hónap múlva kivonul Szlovéniából.

Harc Szlovéniáért

Szlovénia elkezdett arra törekedni, hogy a nemzetközi szinten elismerjék. Az Európai Közösség és az uniós országok többsége **1992. január 15-én** elismerte.

Az 1993-as gazdasági válság után Szlovénia fellendült, és **megerősítette gazdasági együttműködését** a Nyugattal.

Szlovénia 2004 óta az Európai Unió (EU) tagja. 2007-ben csatlakozott schengeni övezethez. Ez azt jelenti, hogy nincs többé határellenőrzés az EU-tagokkal érintkező határokon.

A nemzeti valutát, a tolárt 2007-ben váltotta fel az euró. Szlovénia 2008 első felében sikeresen töltötte be az elnökséget az EU-ban.

1. maja 2004 se je Slovenija pridružila EU

Slovenski tolar

4.5 | DRŽAVNI SIMBOLI

Slovenska zastava

Zastava Slovenije je belo-modro-rdeča in ima grb Slovenije. Razmerje med širino in dolžino zastave je ena proti dve. Barve zastave gredo po vrstnem redu: bela, modra, rdeča. Vsaka barva po širini zavzema tretjino prostora zastave. Grb je v levem gornjem delu zastave, tako da sega z eno polovico v belo polje, z drugo pa v modro.

Slovenski grb

Grb Slovenije ima obliko ščita. V sredini ščita je na modri podlagi lik Triglava v beli barvi. Pod njim sta dve valoviti modri črti, ki ponazarjata morje in reke. Nad njim pa so v obliki navzdol obrnjenega trikotnika razporejene tri zlate šesterokrake zvezde. Ščit je ob stranicah rdeče obrobljen. Grb se oblikuje po določenem geometrijskem in barvnem pravilu.

Za **himno** smo si Slovenci izbrali **sedmo kitico Zdravljice**, ki jo je napisal France Prešern. Melodijo zanjo je napisal skladatelj Stanko Premrl.

2004. május 1-jén Szlovénia csatlakozott az EU-hoz

A szlovén tolár

4.5 | ÁLLAMI JELKÉPEK

Szlovén zászló

Szlovénia zászlaja fehér-kék-piros és rajta van Szlovénia címere. A zászló szélessége és hossza közötti arány egy a kettőhöz. A zászló színei a következő sorrendben következnek: fehér, kék, piros. Mindegyik szín szélességben a zászlótér egyharmadát foglalja el. A címer a zászló bal felső sarkában található, így egyik felével a fehér, a másikkal a kék részbe nyúlik be.

Szlovén címer

Szlovénia címere pajzs alakú. A pajzs közepén kék alapon a Triglav hegy fehér alakja található. Az alatta elhelyezkedő két hullámvonal a tengert és a folyókat szemlélti. Felette pedig a csúcsára állított háromszögben három aranszínű hatágú csillag került. A pajzs a szélein pirossal szegélyezett. A címer alakját bizonyos geometriai és színszabályok szerint alakították ki.

A **himnuszhoz** a szlovének France Prešeren **Áldomásának** a **hetedik szakaszát** választották. A dallamot Stanko Premrl zeneszerző komponálta.

ZDAJ ZNAM

Leta 1945 je bila ustanovna konferenca Organizacije združenih narodov – OZN. Osnovni cilj zveze NATO je varovati svobodo in varnost vseh članic s političnimi in vojaškimi sredstvi.

*Po 2. svetovni vojni je bila Slovenija vključena v socialistično Jugoslavijo. Vodil jo je Josip Broz - Tito. Prva naloga oblasti po končani drugi svetovni vojni je bila **obnova domovine**. Zaradi pomanjkanja denarja je potekala predvsem **s prostovoljnim delom** in z mladinskimi delovnimi akcijami. Najprej so začeli obnavljati in graditi ceste in železnice. Gradili so elektrarne in obnavljali industrijske obrate, rudnike, šole in bolnišnice. Uvedli so samoupravljanje tovarn. Zasebna lastnina tovarn ni bila dovoljena. Toda Slovenci so bili nad Jugoslavijo razočarani. Z drugimi narodi Jugoslavije se niso mogli več sporazumeti o skupnem življenju v državi. Hoteli so se osamosvojiti in ustanoviti svojo državo.*

*Na **plebiscitu o osamosvojitvi Slovenije** (23. decembra 1990) se je večina Slovencev (88,2 %) odločila za samostojno in neodvisno državo. Slovenski parlament je **25. junija 1991** uradno razglasil **neodvisnost Slovenije**. Prišlo je do 10-dnevne vojne, ki se je za Slovenijo dobro končala. Državni simboli Republike Slovenije so zastava, grb in himna.*

Slovenija je od leta 2004 članica Evropske unije in pakta NATO. Leta 2007 je prevzela evro. Slovenija je leta 2007 stopila v schengensko območje.

MOST MÁR TUDOM

1945-ben volt az Egyesült Nemzetek Szervezete – az ENSZ – alakuló konferenciája. A NATO alapvető célja valamennyi tagállam szabadságának és biztonságának a védelmezése politikai és katonai eszközökkel.

A II. világháború után Szlovénia a szocialista Jugoszláviához tartozott, amit Josip Broz Tito vezetett. A hatóságok első feladata a második világháború után a **haza helyreállítása** volt. A pénzhiány miatt ez főként **önkéntes alapon** és a fiatalok társadalmi munkaakcióival történt. Először az utakat és vasutakat kezdték felújítani és megépíteni. Erőműveket húztak fel, valamint ipari üzemeket, bányákat, iskolákat és kórházakat újíttak fel. Bevezették a gyárak öngazgatását. A gyárak magántulajdonlása nem volt megengedett. Azonban a szlovének csalódtak Jugoszláviában. Jugoszlávia más nemzeteivel már nem tudtak megegyezni az országban való együttélésről. Függetlenedni szerettek volna, és saját államot akartak alapítani.

A **Szlovénia függetlenségéről tartott népszavazáson** (1990. december 23-án) a szlovének többsége (88,2%) a független állam mellett döntött. **1991. június 25-én** a szlovén parlament hivatalosan is kikiáltotta **Szlovénia függetlenségét**. Egy 10 napos háború következett, ami jól végződött Szlovénia számára. A Szlovén Köztársaság nemzeti szimbólumai a zászló, a címer és a himnusz.

Szlovénia 2004 óta tagja az Európai Uniónak és a NATO-nak. 2007-ben bevezette az eurót. Szlovénia 2007-ben lépett be a schengeni övezetbe.

ČASOVNA PUŠČICA

1950

POVOJNA **OBNOVA**
SLOVENIJE

1960

PRVI ČLOVEK NA
MOUNT EVERESTU

1970

SFRJ

1980

PRVI ČLOVEK
NA **LUNI**

1990

FILM **VOJNA ZVEZD**

2000

PADEC
BERLINSKEGA
ZIDU

2008

OSAMOSVOJITEV
SLOVENIJE

PRIDRUŽITEV
SLOVENIJE
EU IN NATO

Pristanek na Luni

IDŐSZALAG

1950

SZLOVÉNIA HÁBORÚ
UTÁNI ÚJJÁÉPÍTÉSE

1960

AZ ELSŐ EMBER
A MOUNT
EVERESTEN

1970

JSZFK

1980

AZ ELSŐ EMBER
A HOLDON

1990

A CSILLAGOK
HÁBORÚJA CÍMŰ
FILM

2000

A BERLINI FAL
LEDÖNTÉSE

2008

**SZLOVÉNIA
FÜGGETLENSÉGE**

SZLOVÉNIA
CSATLAKOZÁSA AZ
**EU-HOZ ÉS A
NATO-HOZ**

Holdraszállás

DRŽAVLJANSKA VZGOJA IN ETIKA

230

ÁLLAMPOLGÁRI ISMERETEK ÉS ETIKA

1. ŽIVLJENJE V SKUPNOSTI

232

Človek je družbeno bitje. To pomeni, da živi v skupnostih. Poznamo različne skupnosti: družina, generacija, soseščina, razred oziroma sloj, naselje, regija, narod, športna društva, politične organizacije itd. V skupnosti človek zadovolji svoje potrebe in uspešno opravi mnogo nalog, ki jih drugače ne bi mogel, saj mu pomagajo ostali člani skupnosti. Večina ljudi raje živi skupaj z ostalimi, saj se radi družijo med seboj. V skupnosti se lahko združujemo trajno ali začasno. Ena najpomembnejših skupnosti je družina. Kadar je skupnost zelo velika, jo imenujemo družba (na primer: slovenska družba, italijanska družba ...).

SKUPNOST – ožja ali širša človeška skupina, ki povezuje zelo različne ljudi (na primer: družina, sodelavci, narod, država).

Skupnosti so lahko:

- prvotne ali primarne (družina, vrstniki ...),
- drugotne ali sekundarne (podjetja, politične organizacije ...),
- velike ali majhne,
- ožje (družina) ali širše (narod),
- formalne (imajo določene predpise – športna ekipa, šolska skupnost, občina ...),
- neformalne (vrstniške skupine ...).

Družina je naša prva skupnost

Gasilci

PRIMARNA SKUPNOST – v njej je praviloma manjše število članov/članic, ki imajo neposredni medsebojni odnos. Odnosi so tesni in sproščeni. To so družina, vrstniška skupina ali prijatelji.

SEKUNDARNA SKUPNOST – odnosi med člani so bolj uradni, nesproščeni.

Az ember társas lény. Ez azt jelenti, hogy közösségekben él. Különböző közösségeket ismerünk: család, generáció, szomszédság, osztály vagy réteg, régió, nemzet, sportegyesületek, politikai szervezetek stb. A közösségben az ember kielégíti a saját szükségleteit, és sok olyan feladatot is sikeresen teljesít, amit egyébként mások nélkül nem tudna, mivel mindabban a közösség tagjai segítenek neki. Az emberek többsége szívesebben él másokkal, mivel szeretnek egymással vegyülni. A közösségekben állandóan vagy ideiglenesen lehet összekapcsolódni. Az egyik legfontosabb közösség a család. Ha egy közösség nagyon nagy, akkor társadalomnak hívjuk (például: a szlovén társadalom, az olasz társadalom...).

KÖZÖSSÉG – szűkebb vagy tágabb emberi csoport, amely nagyon különböző módon köti össze az embereket (például: család, munkatársak, nemzet, állam).

A közösség lehet:

- eredeti vagy elsődleges (család, társak...),
- másodlagos vagy szekunder (cégek, politikai szervezetek...),
- kicsi vagy nagy,
- szűkebb (családi) vagy tágabb (nemzeti),
- formális (bizonyos előírások szabályozzák – sportcsapat, iskolaközösség, önkormányzat...),
- nonformális (kortársi csoportok...).

A család az elsődleges közösségünk

Tűzoltók

ELSŐDLEGES KÖZÖSSÉG – általában kisebb számú tagja van, akik közvetlen kapcsolatban állnak egymással. A kapcsolatok szorosak és kötetlenek. Ezek a család, a kortársi csoport vagy a barátok.

MÁSODLAGOS KÖZÖSSÉG – a tagok közötti kapcsolatok formálisabbak, lazábbak.

Mnogi preživljajo svoj prosti čas v klubih, združenjih, društvih in zvezah. Poišči nekaj takih skupin na internetu, prepisi jih v zvezek. Določi njihov namen in kdo se lahko vanje vključi.

V nekatere skupine se vključujemo tudi neprostovoljno. To so na primer zapori. Razmisli, zakaj.

Ključnega pomena za dobro počutje vseh članov določene skupine je medsebojna komunikacija in upoštevanje pravil, ki veljajo v določeni skupini.

Ena izmed osnovnih skupin je tudi RAZRED – razredna skupnost. Razred je skupnost posameznikov. Združeni so zato, ker imajo skupni cilj.

Tudi razred je družbena skupina

Večkrat pa se ljudje združujemo v skupnosti, ki so samo začasne – na primer v bolnišnici ali na nogometni tekmi. Teh ljudi ne poznamo, vendar pa smo po sili razmer ali zaradi skupnega interesa na istem kraju.

Bolnišnica - včasih se združujemo v skupine po sili razmer

Sokan a szabadidejüket klubokban, egyesületekben, társaságokban vagy egyletekben töltik. Keressél néhány ilyen csoportot az interneten, és másold be őket a füzetbe! Határozd meg a céljaikat, és azt is, kik vehetnek részt benne!

Egyes csoportokhoz nem önszántunkból csatlakozunk. Ilyenek pl. a börtönök. Gondold át, miért!

Egy adott csoport minden tagjának a jóléte szempontjából döntő fontosságú az egymás közti kommunikáció és az adott csoportra vonatkozó szabályok betartása.

Az alapcsoportok egyike az OSZTÁLY – az osztályközösség. Az osztály magánszemélyek közössége. Azért alkotnak egységet, mert közös céljaik vannak.

Az osztály is egy társadalmi csoport

Sokszor azonban mi, emberek olyan közösségekhez is társulunk, amelyek csak ideiglenesek – pl. a kórházban vagy egy focimeccsen. Ezeket az embereket nem ismerjük, de a helyzetből vagy a közös érdekből adódóan egy helyen vagyunk.

Kórház – időnként kényszerből csatlakozunk egy közösséghez

Razmisli, katera pravila veljajo na primer za bolnišnico ali opero. Poišči še nekaj primerov začasnih skupnosti in opiši, kakšna pravila veljajo tam.

V različnih skupnostih imajo ljudje različne **vloge**. Lahko imajo tudi več vlog. Lep primer je družina, kjer si ti svojemu očetu sin ali hči, mlajši sestri si sestra ali brat, babici pa vnuk oziroma vnukinja. Tako ima na primer zdravnik v bolnišnici, kjer zdravi, vlogo zdravnika, v trgovini, kjer kupuje, pa ima vlogo kupca.

Kakšne vloge imaš ti v odnosu z drugimi? Naredi seznam vlog in ga predstavi v razredu. Primerjaj ga z ostalimi.

Gondold át, milyen szabályok vonatkoznak például egy kórházra vagy egy operaházra! Keressél néhány további példát az ideiglenes közösségekre, és írd le az ott alkalmazandó szabályokat!

Az embereknek más és más szerepük van a különböző közösségekben. Többféle **szerepünk** is lehet. Szép példa erre a család, ahol az édesapának a fia vagy a lánya, a húgodnak a nővére vagy bátyja, illetve a nagymama unokája vagy. Például az orvos abban a kórházban, ahol kezel, orvos, a boltban pedig, ahol vásárol, a vevő szerepét tölti be.

Milyen szerepet töltesz be a másokkal való kapcsolatodban? Készíts egy listát a szerepekről, és azt mutasd be az osztályban! Hasonlítsd össze azt a többiekével!

Razmisli, kakšne vloge ima, na primer, petdesetletna Marica. Živi na Dolenjskem. Je poročena, ima dve hčerki in tri vnuke. Dela v restavraciji in je članica pevskega zbora.

Razmisli, kakšne vloge ima tvoja mama ali oče.

V družbi ne more vsak delati, kar hoče. Zato je vsaka skupnost uvedla določena **pravila**. Brez pravil in dogovorov bi bilo skupno življenje ljudi nemogoče. Zamisli si, da ni prometnih znakov in predpisov. Vsak bi vozil po svoje, prihajalo bi do zmede in trčenj.

Brez pravil bi vladala zmeda

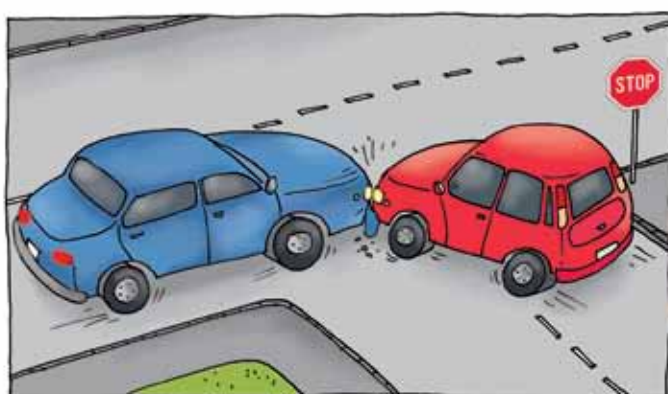
Prav tako vsaka vloga prinaša svoje **odgovornosti**. Na primer starši morajo skrbeti za svojo družino, jo varovati in vzgajati. Otroci se morajo učiti in ubogati starše. Pilot mora varno voziti potnike in pek mora zjutraj speči kruh za ljudi. Kdor ima pomembnejšo vlogo (direktor, ravnatelj, trener ...), ima večjo odgovornost in tudi **posledice** so večje, če svoje vloge ne opravljajo dobro.

Gondold át, milyen szerepei vannak például az ötvenéves Maricának! Dolenjskón él. Házass, két lánya és három unokája van. Egy étteremben dolgozik, és tagja egy kórusnak.

Gondold át, milyen szerepei vannak édesanyádnak vagy az édesapádnak!

A társadalomban nem mindenki teheti azt, amit akar. Ezért minden közösség bevezetett bizonyos **szabályokat**. Szabályok és megállapodások nélkül lehetetlen lenne az emberek közös élete. Képzeld el, ha nem lennének közlekedési táblák és előírások! Mindenki a saját kedve szerint vezetne, így zűrzavar és karambolok alakulnának ki.

Szabályok nélkül zűrzavar alakulna ki

Ezenkívül minden szerephez **felelősség** járul. Például a szülőknek gondoskodniuk kell a családról, hogy megvédjék és óvják azt. A gyermekeknek tanulniuk kell, és engedelmeskedniük kell a szüleiknek. A pilótának biztonságosan kell elszállítania az utasokat, a péknek pedig reggel kenyeret kell sütnie az embereknek. Akinek fontosabb pozíciója van (igazgató, intézményvezető, edző...), annak nagyobb a felelőssége, és jelentősebbek a **következményei** annak, ha nem látják el jól a szerepüket.

Napiši tri dolžnosti učenca. Razmisli, kako vpliva na tvojo okolico, če ti ne opravljaš odgovorno svoje dolžnosti. Kakšne so posledice?

Izberi si sliko spodaj in opiši, kakšne bi bile posledice, če oseba na sliki ne bi opravila svojih dolžnosti.

Policist

Smetar

Kirurg

Pilot

Pomebno je, da ljudje na različnih področjih med seboj dobro sodelujejo. Za dobro in usklajeno delovanje določene skupine je poleg pravil pomemben tudi **pogovor**. Če se pogovarjamo, se bolje med seboj **razumemo** in **sodelujemo**.

Svoje informacije moramo povedati jasno in razumljivo, saj v nasprotnem primeru lahko pride do **konfliktov ali sporov**. Seveda pa je zelo pomembno, da tudi sami **poslušamo druge** in jih poskušamo razumeti.

Írjad le három tanulói kötelességedet! Gondold át, hogyan hat a környezetedre, ha nem végzed el felelősségteljesen a kötelességeidet! Mik lennének a következmények?

Válassz a lenti képek közül, és írd le, mik lennének a következmények, ha az egyik személy a képen nem tenné meg a kötelességeit!

Rendőr

Kukás

Sebész

Pilóta

Fontos, hogy az emberek jól működjenek együtt a különböző területeken. A szabályok mellett a **megbeszélés** is fontos egy csoport jó és összehangolt működéséhez. Ha beszélgetünk, jobban **megértjük** egymást, és jól **együttműködünk**. Az információinkat világosan és érthetően kell elmondanunk, ellenkező esetben **konfliktusok** vagy **viták** adódhatnak. Természetesen nagyon fontos, hogy **meghallgassunk másokat**, és próbáljuk megérteni őket.

»Ime mi je Primož. Star sem 13 let in hodim v 6. razred. Že peto leto treniram nogomet. Ker sem se ga naveličal, si želim poskusiti kaj drugega. Oče je zelo proti in hoče, da s treningi nadaljujem. Kaj naj naredim?«

Odigrajte prizor in se pogovorite o njem. Razmislite o Primoževem konfliktu z očetom. Kako ga je mogoče rešiti?

Vrednost medsebojnega sodelovanja in usklajenosti pride do izraza v primeru naravnih nesreč. Takrat je pomembno, da vsi priskočijo na pomoč – od posameznikov, krajevne skupnosti, občine do države. Ob večjih katastrofah pa priskočijo na pomoč tudi druge države. To imenujemo **solidarnost**.

Ob nesrečah si pomagamo

SOLIDARNOST – pripravljenost nekoga, da drugemu priskoči na pomoč.

Na internetu ali v časopisu poišči primer naravne nesreče v Sloveniji. Preberi ga in ugotovi, kdo je žrtvam pomagal in na kakšen način.

Državljan Republike Slovenije smo že večkrat pokazali, da znamo pomagati v nesrečah. Vendar si ne pomagamo samo ob nesrečah, temveč se podpiramo tudi ob drugih priložnostih, kot so tekmovanja. Spodbujamo športnike in druge tekmovalce, ki s svojimi uspehi širijo ime Slovenije po svetu.

REPUBLIKA – ena od oblik vladavine. Državljanji sami odločajo o tem, kdo bo imel v državi oblast. Sami izvolijo svojega voditelja – predsednika.

DRŽAVLJAN – pripadnik določene države.

„A nevem Primož. 13 éves vagyok, 6. osztályba járok. Ötödik éve járok futballedzésekre. Mivel elegendő lett belőle, ki akarok próbálni valami mást. Apám nagyon ellenzi, és azt akarja, folytassam az edzéseket. Mit kellene csinálom?”

Játsszátok el a jelenetet, és beszéljétek róla! Gondoljátok át Primožnak a konfliktusát az apjával! Hogyan lehet azt megoldani?

Természeti katasztrófák esetén a kölcsönös együttműködés és a koordináció fontossága kerül előtérbe. Olyankor lényeges, hogy mindenhol érkezen segítség – az egyénektől, a helyiektől, a közösségektől, az önkormányzatoktól és az államtól. Nagyobb katasztrófák esetén más országok is segítenek. Ezt hívjuk **szolidaritásnak**.

A katasztrófánál segítenek

SZOLIDARITÁS – készenlét arra, hogy valaki másoknak segítséget nyújtson.

Keressél példát egy szlovéniai természeti katasztrófáról az interneten vagy egy újságban! Olvasd el és tudjad meg, ki és milyen módon segítette az áldozatokat!

Mi, a Szlovén Köztársaság polgárai többször is megmutattuk, hogy tudunk segíteni a szerencsétlenségek esetében. Azonban nem csak balesetkor karoljuk fel egymást, hanem egyéb alkalmakkor is, például a versenyeken is támogatást nyújtunk. Bátorítjuk azokat a sportolókat és más versenyzőket, akik sikereikkel világszerte terjesztik Szlovénia jóhírét.

KÖZTÁRSASÁG – az államformák egyike. Az állampolgárok maguk döntenek arról, ki fog hatalommal rendelkezni az országban. Maguk választják meg a vezetőjüket – az elnököt.

POLGÁR – egy adott ország tagja.

Primož Kozmus je poskrbel za slovenski vrhunec na olimpijskih igrah v Pekingu

ALI VEŠ, da ...

v tednu solidarnosti, ki poteka vsako leto od 1. do 7. novembra, na vseh poslovnih enotah Pošte prodajajo doplačilne znamke, na vseh železniških in avtobusnih postajah pa doplačilne vozovnice? Nakup doplačilnih znamk in vozovnic je obvezen. Zbran denar namenijo pomoči ljudem ob naravnih in drugih večjih nesrečah ter takojšnji pomoči posameznikom in družinam.

1.1 | DRŽAVA, DRŽAVLJANSTVO, DEMOKRACIJA

Pri zgodovini si se učil o demokratičnih in tudi nedemokratičnih družbenih ureditvah. Obnovi svoje znanje in naredi primerjavo s slovensko državno ureditvijo. Predstavi svoje ugotovitve s plakatom.

Država je večje ozemlje, na katerem prebiva ljudstvo, ki ga vodi in usmerja neka oblast. Državo vodi organizirana skupina ljudi, ki jo imenujemo državna oblast. To so predsednik države, vlada in njeni ministri, državni zbor ali parlament, sodišča ... V demokratični državi ljudstvo izbere svojo oblast in ta oblast za svoje delo odgovarja ljudstvu.

DRUŽBENA UREDITEV – sprejeta pravila, ki nam povedo, kako naj si ljudje organiziramo skupno življenje, kdo sprejema pomembne odločitve in na kakšen način se izvajajo, kako rešujemo medsebojne spore in podobno.

DRŽAVNA OBLAST – organizirana skupina ljudi, ki vodi državo. To je moč, da vodimo državo in določamo pravila.

Primož Kozmus megszerezte az első helyet az olimpiai játékokon Pekingben

TUDOD-E, hogy...

a november 1-től 7-ig tartó szolidaritási héten felárral árusítják valamennyi postahivatalban a bélyegeket, a vasúton és a buszpályaudvarokon pedig a jegyeket? Kötelező felárral megvásárolni a bélyegeket és a jegyeket. A befolyt pénzt természeti és egyéb jelentős katasztrófák esetében az emberek megsegítésére fordítják, illetve azonnali támogatást nyújtanak az egyéneknek és a családoknak.

1.1 | AZ ORSZÁG, AZ ÁLLAMPOLGÁRSÁG ÉS A DEMOKRÁCIA

Történelem tantárgynál már tanultál a demokratikus, és ugyanígy a nem demokratikus társadalmi berendezkedésekről. Frissítsd fel a tudásodat, és végezd el az összehasonlítást a szlovén államrendszerrel! Mutasd be az eredményeidet plakáton!

Az **ország** egy nagyobb terület, amelyben az emberek élnek, és azt a hatóság vezeti és irányítja. Az országot emberek szervezett csoport irányítja, amelyet állami kormányzatnak nevezünk. Ennek tagja az államelnök, a kormány és a miniszterei, az Országgyűlés vagy más szóval a Parlament, továbbá a bíróságok... A demokratikus államban a nép választja meg a hatalmat, a kormány pedig felelősséggel tartozik a munkájával az embereknek.

TÁRSADALMI REND – elfogadott szabályok, amelyek előírják, hogyan kell az embereknek a közös életet szervezniük, ki hozza a fontos döntéseket, és azok miként valósulnak meg, valamint azt is, hogyan oldjuk meg az egymás közti kölcsönös vitákat és az egyéb dolgokat.

ÁLLAMI HATÓSÁG – az országot irányító emberek szervezett csoportja. Pontosabban az ország irányításának és a szabályok felállításának a hatalma.

DEMOKRATIČNA DRŽAVA – država z več strankami in parlamentom, ki varuje pravice vseh državljanov.

DEMOKRACIJA – družbena ureditev, ki omogoča, da vsi njeni predstavniki sodelujejo pri odločanju o pomembnih vprašanjih. Oblast ima ljudstvo.

LJUDSTVO – veliko število ljudi, ki živijo v isti državi in so na različne načine med seboj povezani.

V državi živijo državljani in tudi ostali prebivalci, ki niso državljani. Državljeni so člani družbe določene države. Državljanstvo dobimo z rojstvom v določeni državi, po starših oziroma zanj zaprosimo državne organe. Na primer, če sta starša Italijana, dobi otrok italijansko državljanstvo, če pa je na primer otrok najden v Grčiji, dobi grško državljanstvo.

V 8. razredu ste se pri slovenskem jeziku učili, kako opisati državo. Na podoben način opiši državo Slovenijo.

DRŽAVNI ORGANI – posamezniki ali skupine ljudi, ki izvajajo državno oblast. To so predsednik države, vlada in njeni ministri, parlament, upravni organi, sodišča.

Z državljanstvom pridobimo poseben položaj v določeni državi. Zato moramo spoštovati njena pravila. Prav tako pa ima država določene pravice in dolžnosti do državljanov.

Vsako državo prepoznamo po njenih **državnih simbolih**:

- zastavi,
- grbu
- in himni.

Opiši slovensko zastavo in grb. Razloži, kaj predstavlja slovenski grb. Pomagaj si z razlago in slikami o državnih simbolih v zgodovinskem delu učbenika. Razišči, kakšen grb ima tvoja občina in kaj grb predstavlja.

DEMOKRATIKUS ÁLLAM – több párttal és parlamenttel rendelkező ország, amely védelmezi valamennyi állampolgár jogait.

DEMOKRÁCIA – társadalmi rend, amely lehetővé teszi, hogy mindenki képviselője útján részt vegyen a fontos kérdések eldöntésében. A hatalom a népé.

NÉP – nagyszámú ember, akik ugyanabban az országban élnek, és különböző módokon állnak kapcsolatban egymással.

Az országban állampolgárok és olyan lakosok is élnek, akiknek nincsen állampolgársága. A polgárok tagjai egy adott ország közösségének. Az állampolgárságot egy adott országban születéssel, szüleink után kapjuk meg, vagy kérvényezhetjük azt az állami szerveknél. Például, ha a szülők olaszok, akkor a gyermek olasz állampolgárságot kap, amennyiben a gyermek Görögországban jön világra, akkor görög állampolgárságot szerez.

Szlovén nyelvnél 8. osztályban már tanultatok arról, hogyan lehet leírni egy országot. Hasonló módon jellemezzétek a szlovén államot!

ÁLLAMI HATÓSÁGOK – egyének vagy csoportok közössége, akik az államot irányító testületet alkotják. Az ország köztársasági elnöke, a kormány és miniszterei, a parlament, a közigazgatási szervek és a bíróságok.

Az állampolgárság különleges jogokat biztosít számunkra az adott országban. A szabályokat viszont tiszteletben kell tartanunk. Éppen így az államnak is vannak bizonyos jogai és kötelezettségei az állampolgárok felé.

Minden országot a **nemzeti jelképei** alapján ismerünk fel:

- zászlók,
- címerek
- és himnuszok.

Jellemezd a szlovén zászlót és címert! Magyarázd el, mit ábrázol a szlovén címer! Vegyed segítségül a tankönyv történelmi részéből az államszimbólumokról szóló magyarázatot és képeket! Vizsgáld meg, milyen címere van a településednek, és mit ábrázol az!

Predstavljaljaj si, da si zmagal na olimpijskih igrah. Katero pesem ti vrtijo? Kdo jo je napisal? Napiši njeno besedilo v zvezek. Pri slovenščini boš izvedel, da je to likovna pesem. Bodi radoveden, zakaj.

Slovenija je svobodna in demokratična država od leta 1991. Država ureja skupne zadeve državljanov in sprejema zakone, ki veljajo na vsem državnem ozemlju. Skrbi za razvoj gospodarstva, šolstva, zdravstva, znanosti in kulture, varuje jezik in ozemlje.

V njej državljanji na **volitvah** izbirajo svoje predstavnike (90 poslancev) in predsednika države. Poslanci so organizirani v posebno politično telo – **državni zbor ali parlament**, kjer sprejemajo zakone, ki določajo pravice in obveznosti državljanov.

VOLITVE – izražanje svoje odločitve o kandidatu. Polnoletni državljanji (volivci) izvolijo svoje predstavnike. Volitve so tajne.

DRŽAVNI ZBOR – sestavljajo predstavniki slovenskega ljudstva. Sprejema zakone. Rečemo mu tudi parlament.

Vhod v slovenski parlament

Képzeld el, hogy megnyerted az olimpiát! Melyik dalt játsszák el neked? Ki írta azt? Írd le a szövegét a füzetbe! Szlovén órán majd megtanulod, hogy ez egy műdal. Derítsd ki, miért!

Szlovénia 1991 óta szabad és demokratikus ország. Az állam szabályozza az állampolgárok közös ügyeit, és az ország egész területén érvényes törvényeket hoz. Gondoskodik a gazdaság, az oktatás, az egészségügy, a tudomány és a kultúra fejlesztéséről, védi a nyelvet és a területi egységet.

Az állampolgárok a képviselőiket (90 küldöttet) és az elnököt a **választásokon** szavazzák meg. A képviselők külön politikai testületbe szerveződnek – ez az **Országgyűlés vagy Parlament**, ahol olyan törvényeket fogadnak el, amelyek rögzítik az állampolgárok jogait és kötelezettségeit.

VÁLASZTÁSOK – a jelölttel kapcsolatos döntés kifejezése. A felnőtt állampolgárok (választók) megválasztják a képviselőiket. A választás titkos.

ORSZÁGGYŰLÉS – a szlovén nép képviselőiből áll fel. Törvényeket hoz. Parlamentnek is nevezzük.

A szlovén parlament bejárata

Notranjost slovenskega parlamenta

Na televiziji je pogosto omenjan predsednik vlade. Kdo je sedanji predsednik vlade RS? Katere ministre poznaš? Za katero področje so odgovorni? Če bo naloga pretežka, jih poišči na internetu.

Vlada Republike Slovenije je najvišji organ oblasti. Vlada odloča o skupnih zadevah. Pri tem mora spoštovati zakone in predpise in jih izvrševati. Usmerja in usklajuje delovanje države. Vlado sestavljajo predsednik vlade in ministri.

Zagotovo veš, kdo je sedanji predsednik države. Poizvedi, katere so njegove naloge. Njegovo sliko prilepi v zvezek in ga predstavi z miselnim vzorcem.

Predsednik Republike Slovenije predstavlja našo državo. Je poveljnik obrambnih sil, razglašča zakone, odloča o pomilostitvah, imenuje nekatere državne funkcionarje ... Izvoljen je za pet let.

Sodišča rešujejo spore med državljani in ukrepajo proti tistim, ki kršijo zakone. S sodišči so povezani odvetniki, notarji in policisti.

Republika Slovenija ima enoten sodni sistem. Sestavljajo ga splošna in specializirana sodišča za posamezna področja. Najvišje sodišče v državi je **Vrhovno sodišče Republike Slovenije**.

Milan Kučan, prvi predsednik RS

Poizvedi, na kakšen način so povezani s sodišči policisti. V razredu se pogovorite o tem. Povabite na obisk policista.

A szlovén parlament belülről

A tévében gyakran emlegetik a miniszterelnököt. Ki az SZK jelenlegi miniszterelnöke? Melyik minisztereket ismered? Melyik területért felelősek? Ha túl nehéz feladat, akkor keresd meg őket az interneten!

A Szlovén Köztársaság **kormánya** a legfelsőbb hatalmi szerv. A közös ügyekben a kormány dönt. Ennek során meg kell felelnie a törvényeknek, és be kell tartania az előírásokat. Irányítja és koordinálja az ország működését. A kormány a miniszterelnökből és a miniszterekből áll.

Biztosan tudod, ki az ország jelenlegi köztársasági elnöke. Találd ki, mik a feladatai! Ragaszd be a képét a füzetbe, és mutasd be őt gondolatábrával!

A Szlovén Köztársaság **elnöke** képviseli hazánkat. Ő a honvédség parancsnoka, kihirdeti a törvényeket, dönt a kegyelmi kérvényekről, és kinevez bizonyos kormánytisztviselőket... Őt évre választják meg.

A **bíróságok** rendezik az állampolgárok közötti vitákat, és intézkednek azok ellen, akik megszegik a törvényeket. A bírósággal az ügyvédek, a közjegyzők és a rendőrök is kapcsolatban vannak.

A Szlovén Köztársaság egységes igazságszolgáltatási rendszerrel rendelkezik. Felállították az általános és az egyes területekre szakosodott bíróságokat. Az ország legmagasabb szintű bírósága a **Szlovén Köztársaság Legfelsőbb Bírósága**.

Milan Kučan, az SZK első köztársasági elnöke

Derítsd ki, hogyan kapcsolódik a rendőrség a bíróságokhoz! Beszéljetelek erről az osztályban! Hívjatok meg egy rendőrt!

Za zaščito pred nepravilnim delovanjem države proti državljanom pa skrbi **varuh človekovih pravic**.

Naloga varuha človekovih pravic je preiskovanje nezakonitega ali nepravilnega dela državnih organov (vlaga ustavne pritožbe državljanov, pregleduje razmere v zaporih ...). Po poizvedbah in preiskavi izdela poročila o svojih ugotovitvah. Z njimi obvešča javnost in državni zbor.

Poišči Konvencijo o človekovih pravicah in preberi, katere so osnovne človekove pravice.

Vsak narod govori svoj **materni jezik**, ima svoje običaje in navade. V Sloveniji je materni in uradni jezik **slovenščina**. Poleg Slovencev pa v Sloveniji živijo tudi drugi narodi – Italijani, Madžari, Romi ... Tudi oni imajo pravico do svojega jezika. Zaradi lažjega sporazumevanja in sodelovanja z drugimi narodi je pomembno tudi učenje tujih jezikov. Za uspešno in mirno življenje med narodi je pomembna **strpnost** in **razumevanje drugačnosti**.

MESTNA OBČINA KOPER
COMUNE CITTA' DI CAPODISTRIA

Dvojezični napis

Igrajte se igro, Kako se počutim, če ...

- sem drugačne vere kot večina sošolcev,
- sem druge narodnosti,
- slabo slišim,
- jecljam.

Spomni se snovi za 7. razred pri družboslovju, ko ste govorili o slovenskih narodnostnih manjšinah v sosednjih državah, o zdomcih in izseljencih.

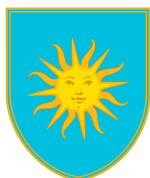
Az **emberi jogok biztosa (ombudsman)** garantálja az állampolgárok védelmét az ország jogszerűtlen működése esetén.

Az ombudsman feladata a törvénytelen vagy nem megfelelő munkavégzés kivizsgálása az állami szervek esetében (beterjeszti az állampolgárok alkotmányjogi panaszait, áttekinti a börtönök helyzetét...). A megkeresések és a vizsgálatok után a megállapításairól jelentéseket készít. Azokról tájékoztatja a közvéleményt és az Országgyűlést.

Keress meg és olvasd el az Emberi Jogok Egyezményét, amely összefoglalja az alapvető emberi jogokat!

Minden nemzet a maga **anyanyelvét** beszéli, megvannak a maga szokásai és hagyományai. Szlovéniában az anyanyelv és a hivatalos nyelv a **szlovén**. A szlovéneken kívül más nemzetek – olaszok, magyarok, romák... – is élnek Szlovéniában. Nekik is joguk van a saját nyelvükhöz. A más nemzetekkel való kommunikáció és az együttműködés megkönnyítése végett is fontos az idegen nyelvek tanulása. A nemzetek közötti sikeres és békés élethez fontos a **tolerancia** és a **különbözőségek megértése**.

MESTNA OBČINA KOPER
COMUNE CITTA' DI CAPODISTRIA

Kétnyelvű felirat

Játsszatok egy jelenetet! Hogyan érezném magam, ha...

- más vallásom lenne, mint a legtöbb osztálytársamnak,
- más nemzetiségű lennék,
- nem hallanék jól,
- dadognék?

Elevenítsd fel a Társadalomismeret tantárgy 7. osztályos anyagából azt, amikor a szomszédos országokban élő szlovén nemzeti kisebbségekről, a bevándorolt munkásokról és a kivándorlókról beszélgettetek!

ZDAJ ZNAM

Človek je družbeno bitje, kar pomeni, da živi v skupinah – **skupnostih** (družina, generacija, sosesčina, razred oziroma sloj, naselje, regija, narod, športna društva, politične organizacije ...).

To mu omogoča, da zadovolji svoje potrebe in uspešno opravi mnogo nalog, ki jih drugače ne bi mogel, saj ima pomoč ostalih članov skupnosti. Skupnosti so lahko **primarne** (družina, vrstniki) ali **sekundarne** (društva, podjetja ...), ožja ali širša, formalne ali neformalne.

Ključnega pomena za dobro počutje vseh članov določene skupine je **medsebojna komunikacija in upoštevanje pravil**, ki veljajo znotraj določene skupnosti.

Znotraj vsake skupnosti opravlja vsak član svojo **vlogo**.

Za dobro in usklajeno delovanje določene skupnosti je poleg pravil pomemben tudi **pogovor**. S tem dosežemo boljše medsebojno **razumevanje in sodelovanje** članov v skupini.

Slovenci živimo v svoji **državi** – Sloveniji. Vsak narod govori svoj **materni jezik**, ima svoje običaje in navade. V Sloveniji je materni in uradni jezik slovenščina. Poleg Slovencev v Sloveniji živijo tudi drugi narodi, ki imajo tudi pravico do svojega jezika.

Slovenija je **svobodna in demokratična** država od leta 1991. Država ureja skupne zadeve državljanov in sprejema zakone, ki veljajo na vsem državnem ozemlju. Skrbi za razvoj gospodarstva, šolstva, zdravstva, znanosti in kulture, varuje jezik in ozemlje.

V njej državljanji na **volitvah** izbirajo svoje predstavnike (90 poslancev) in predsednika države. Poslanci so organizirani v posebno politično telo – **državni zbor**, kjer sprejemajo zakone, ki določajo pravice in obveznosti državljanov.

Vlada Republike Slovenije je najvišji organ oblasti. Na čelu države je **predsednik**.

Sodišča rešujejo spore med državljanji in ukrepajo proti tistim, ki kršijo zakone. Za zaščito pred nepravilnim delovanjem države proti državljanom pa skrbi **varuh človekovih pravic**.

MOST MÁR TUDOM

Az ember társas lény, ami azt jelenti, hogy csoportokban – **közösségekben** él (család, generáció, szomszédság, osztály, népesség, régió, nemzet, sportegyesületek, politikai szervezetek...).

Ez lehetővé teszi számára, hogy kielégítse az igényeit, és sikeresen elvégezzen olyan feladatokat, amelyeket egyébként nem tudott volna megcsinálni a közösség többi tagjának a segítségével nélkül.

A közösségek lehetnek **elsődlegesek** (család, társak) vagy **másodlagosak** (egyesületek, cégek...), szűkebbek vagy tágabbak, formálisak vagy nonformálisak. Kulcsfontosságú egy adott csoport minden tagjának a jóléte szempontjából az **egymás közti kommunikáció**, és azoknak a **szabályoknak a betartása**, amelyek a közösségen belül érvényesek.

Az egyes közösségeken belül minden tag betölti a saját **szerepét**.

Egy adott közösség jó és harmonikus működéséhez a szabályokon túl a **beszélgetés** is fontos. Ez lehetővé teszi számunkra az egymás közti jobb **megértést** és az **együttműködést** a csoport tagjai közt.

Mi, szlovének a saját **országunkban** – Szlovéniában – élünk. Minden nemzet az anyanyelvét beszéli, megvannak a maga szokásai és hagyományai. Szlovéniában az **anyanyelv** és a hivatalos nyelv a szlovén. A szlovéneken kívül más nemzetek is élnek Szlovéniában, akiknek úgyszintén joguk van a saját nyelvükhöz.

Szlovénia 1991 óta **szabad** és **demokratikus** ország. Egy ország szabályozza az állampolgárok közös ügyeit, és olyan törvényeket alkot, amelyek mindenkire érvényesek az ország területén. Gondoskodik a gazdaság, az oktatás, az egészségügy, a tudomány és a kultúra fejlesztéséről, védi a nyelvet és a területi egységet.

A polgárok a **választásokon** szavazzák meg képviselőiket (90 küldöttet) és a köztársasági elnököt. A képviselők egy speciális politikai testületbe szerveződnek – ez az **Országgyűlés**, ahol olyan törvényeket hoznak, amelyek előírják az állampolgárok jogait és kötelezettségeit.

A **kormány** a Szlovén Köztársaság legmagasabb hatósága. Az állam élén a **köztársasági elnök** áll.

A **bíróságok** rendezik az állampolgárok közötti vitákat, és fellépnek azokkal szemben, akik megsértik a törvényeket. Az **ombudsman** az állam törvényes működésére fordít figyelmet, valamint gondoskodik az állampolgárok jogainak a biztosításáról.

2. DRUŽINA

256

Od doma prinesi fotografijo svoje družine in pripoveduj o njej.

Človeštvo se ohranja in nadaljuje z rojevanjem otrok – potomcev, ki se rodijo moškemu in ženski. S tem moški in ženska postaneta starša. Za svoje otroke skrbita in jih negujeta, dokler se ne osamosvojijo. Taki skupnosti pravimo **DRUŽINA**. Ker pa vsi pari ne morejo imeti svojih lastnih otrok, lahko otroke posvojijo.

DRUŽINA je skupina posameznikov, povezanih s krvnimi vezmi oziroma posvojitvami. Je osnovna celica družbe.

Ali veš, kaj je **družinsko drevo**? S pomočjo interneta pridobi ustrezne informacije.

Oblikuj družinsko drevo za svojo družino in ga predstavi sošolcem.

Vse družine pa niso enake. Najbolj pogosta in običajna je družina, v kateri so oče, mati in otroci. Imenujemo jo **JEDRNA DRUŽINA**.

Če z otroci živi le eden izmed staršev, je to **enostarševska** družina.

Imamo pa tudi družine, kjer poleg staršev in otrok živijo v istem gospodinjstvu še drugi sorodniki – babice, dedki, stare tete in strici ter ostali sorodniki. Tej družini rečemo **razširjena** družina.

Jedna družina

Enostarševska družina

Hozzál magaddal otthonról egy fotót a családotról, és mesélj róluk!

Az emberiség a gyermekek születésével, a férfiktól és nőktől született utódoktól marad fenn és él tovább. Ezzel a férfi és a nő szülőkké válnak. Gondoskodnak a saját gyermekeikről, és addig nevelik őket, amíg azok önállóvá nem válnak. Az ilyen közösségeket **CSALÁDnak** nevezzük. Mivel nem minden pár képes arra, hogy saját gyermekük legyen, ők örökbe fogadhatnak gyermekeket.

A CSALÁD olyan személyek csoportja, akiket vérségi kötelék vagy az örökbefogadás köt össze. Ez a társadalom alapsejtje.

Tudod-e, mi az a **családfa**? Szerezd be az internet segítségével a megfelelő információkat!

Tervezd meg a családod családfáját, és mutasd be azt az osztálytársaidnak!

Azonban nem mindegyik család egyforma. A leggyakoribb és legáltalánosabb az a család, amelyben az apa, az anya és a gyermekek élnek. Ezt **ALAPCSALÁDNAK** nevezzük.

Ha csak az egyik szülő él a gyermekekkel, az az **egyszülős** család.

Léteznek azonban olyan családok is, ahol a háztartásban a szülőkön és a gyermekeken kívül más rokonok is élnek – nagymamák, nagyapák, nagynénik és nagybácsik, illetve más rokonok. Ezt **tágabb** családnak nevezzük.

Alapcsalád

Egyszülős család

Razširjena družina

Premisli, kaj je pomembno za družino.

Kakšni odnosi naj bi vladali v njej? Kakšno družino bi si želel ti ustvariti?

Kako pa družina nastane? Iz otroka najprej zraste mladostnik, ki odraste v odraslega človeka. In ker smo ljudje čuteča bitja, si človek želi ljubiti in biti ljubljen. Poišče si partnerja, ki mu ustreza, in sčasoma se iz te potrebe rodi želja, da bi imela otroke. Tako se moški in ženska poročita oziroma skleneta **zakonsko zvezo** pred predstavnikom države – matičarjem. Ko se jima rodijo otroci, nastane družina. Vendar pa ni nujno, da se par poroči. Lahko živi skupaj in ima otroke tudi brez poroke. Vendar ima iste obveznosti in pravice, kot jih imajo poročeni pari. Taki zvezi rečemo **zunajzakonska skupnost**. Tudi to je družina.

Poišči v prospektih različne slike in iz njih sestavi podobo svoje bodoče družine. Zraven dopiši lastnosti, za katere bi želel, da jih ima tvoja družina.

Včasih pa zakonci ne ostanejo skupaj in se zaradi različnih razlogov ločijo oziroma razvežejo. Temi postopku pravimo **ločitev**.

»... Moji starši so se ločili in oče se je odselil v svoje stanovanje. Mama velikokrat joka in tudi jaz velikokrat jokam brez razloga. Sprašujem se, ali sem jaz kriv za to. Zelo pogrešam očeta. Z njim sva skupaj hodila na hokejske tekme in lovila ribe. Pravzaprav sploh ne vem, zakaj sta se ločila ...«.

Preberi zgornje besedilo. Kako na otroka vpliva razveza staršev? Predstavljalj si, da so se ločili tvoji starši. Kako bi se počutil? Na kakšen način se bi tvoje življenje spremenilo? Napiši spis na to temo.

Tágabb család

Gondold át,
mi a fontos
a családnak!

Milyen
kapcsolatoknak kell
uralkodniuk benne?
Milyen családot
szeretnél alapítani?

Hogyan jön létre egy család? A gyermekből először serdülő válik, aki felcseperedve felnőtt ember lesz. Mivel mi, emberek érző lények vagyunk, szeretni akarunk, és igényünk van arra, hogy szeressenek bennünket. Az ember keresi a hozzáillő partnert, és végül ebből a szándékból születik meg az a vágy, hogy gyermeket vállaljon. Így a férfi és a nő összeházasodik, az állam képviselője – az anyakönyvvezető előtt **törvényes házasságot** köt. Amikor megszületnek a gyermekeik, családdá válnak. Azonban nem szükséges, hogy egy pár összeházasodjon. Házasság nélkül is lehet együtt élni és gyermekeket vállalni. Nekik azonban ugyanolyan kötelezettségeik és jogaik vannak, mint a házaspároknak. Az ilyen együttélési formát **élettársi kapcsolatnak** nevezzük. Ez is egy család.

Keressél különböző fotókat a prospektusokban, és alkossad meg belőlük a jövőbeli családod képét! Ezután írd le azokat a jellemzőket, amelyekkel szeretnéd, hogy a családod rendelkezzen!

Időnként előfordul, hogy a házastársak különböző okok miatt nem maradnak együtt vagy különválnak. Ezt a folyamatot **válásnak** nevezzük.

„...A szüleim elváltak, és apám saját lakásba költözött. Anya sokat sír, és én is gyakran pityergem mindenféle ok nélkül. Azt kérdezem magamtól, vajon én vagyok-e a hibás mindezért. Nagyon hiányzik az apám. Közösen jártunk vele jégkorongmeccsre és horgászni. Tulajdonképpen nem is tudom, miért szakítottak...”

Olvasd el a fenti szöveget! Hogyan érinti a gyermeket a szülők válása? Képzeld el, hogy a szüleid elváltak! Hogyan éreznéd magad? Milyen módon változna meg az életed? Írjál fogalmazást a témáról!

Po razvezi ali smrti enega od partnerjev si lahko drugi poišče novega partnerja. Ta lahko pripelje s sabo svoje otroke ali pa se jima rodijo novi. Tako se stara družina preuredi v novo vrsto družine, ki jo imenujemo **preurejena** ali **reorganizirana družina**.

Oglej si odlomke iz filmov *Sreča na vrvici* in *Moje pesmi, moje sanje*. Ugotovi, kakšne vrste družini sta prikazani in kakšni odnosi so vladali v njih. Zakaj?

Skozi čas so se družine spreminjale. Prve družine so živele v plemenskih skupnostih, kjer je več družin živelo skupaj, z njimi pa ostali sorodniki. Skupaj so hodili na lov, obdelovali zemljo in praznovali. Pomagali so vsi člani, od otrok do starih ljudi. Bili so zelo povezani med seboj, saj posameznik ne bi preživel v težkih življenjskih pogojih. Otrok je bilo veliko, vendar pa jih je tudi zaradi pomanjkanja hrane in bolezni veliko umrlo. Take družine danes še vedno obstajajo v revnih državah.

Reorganizirana družina

Revna družina

Družina na počitnicah

Danes imajo starši v bogatejših državah vedno manj otrok. Običajno sta oba starša zaposlena, otrokom pa ni potrebno več pomagati pri prehranjevanju družine, saj starši dovolj zaslužijo za lagodno življenje.

Válás vagy az egyik házastárs halála után a másik fél új partnert találhat, aki magával hozhatja a gyermekeit, vagy nekik közös gyermekeik születnek. Ekkor a régi család egy új típusú családba rendeződik át, amelyet **újjáalakult vagy mozaik**családnak nevezünk.

Nézzél meg részleteket a Boldogság egy húron és a Dalaim, álmaim című filmekből! Derítsd ki, milyen típusú családokat mutatnak be, és milyen kapcsolatok dominálnak azokban! Miért?

Az idők során a családok megváltoztak. Az első családok törzsi közösségekben éltek, ahol több család élt együtt, és más rokonok is tartoztak hozzájuk. Együtt jártak vadászni, művelték a földet, és közösen ünnepeltek. Valamennyi családtag, a gyermekektől az idősekig segített ebben. Nagyon erős kapcsolatok alakultak ki közöttük, mivel az egyén nem tudott volna a nehéz életkörülmények között egyedül túlélni. Nagyon sok gyermek azonban az élelmiszerhiány és a betegségek miatt meghalt. Ilyen családok manapság is léteznek a szegény országokban.

Újjáalakult család

Szegény család

A család nyaral

Napjainkban a gazdagabb országokban élő szülőknek egyre kevesebb gyermekük születik. Általában mindkét szülő alkalmazásban áll, a gyerekeknek pedig már nem szükséges hozzájárulniuk a család fenntartásához, mivel a szülők eleget keresnek a kényelmes élet biztosításához.

Primerjaj življenje premožne družine in življenje revne družine. S sošolci se razdelite v dve skupini. Ena naj poišče na primer podatke o tem, kako živi revna afriška družina, druga pa, kako živi bogata ameriška družina. Napišite na plakat svoje ugotovitve in jih primerjajte.

Vendar pa tudi posamezna družina ne ostaja vse življenje enaka. Doletijo jo različne spremembe. Otroci odraščajo, se šolajo in na koncu odidejo ter si osnujejo svoje družine, starši pa se postarajo.

Tako gre vsaka **družina** skozi **različna obdobja**:

1. OBDOBJE

Partnerja že živita skupaj, vendar še nimata otrok.

2. OBDOBJE

Rodijo se otroci, ki gredo skozi predšolsko in šolsko dobo.

3. OBDOBJE

Družina se začne zmanjševati zaradi postopnega odhoda že odraslih otrok.

4. OBDOBJE

Partnerja ostaneta spet sama, ker so si otroci ustvarili svoje lastne družine.

Hasonlítsd össze egy gazdag család életét egy szegényével! Oszoljatok az osztálytársakkal két csoportra! Az egyik gyűjtsön adatokat arról, hogyan él egy szegény afrikai család, a másik pedig arról, miként egy gazdag amerikai család! Jegyezzétek fel a megállapításaitokat egy plakátra, és hasonlítsátok össze azokat!

Azonban egyetlen család sem marad változatlan a fennállása során. Különböző változások hatnak rá. A gyermekek felnőnek, iskolába járnak, végül pedig elhagyják a családjukat, sajátot alapítanak, a szülők pedig egyre idősebbek lesznek.

Így minden **család** különböző időszakokon **megy keresztül**:

1. IDŐSZAK

A partnerek már együtt élnek, de még nincs gyermekük.

2. IDŐSZAK

Gyermekek születnek, aki óvodába és iskolába mennek.

3. IDŐSZAK

A felnőtt gyermekek fokozatos távozása miatti zsugorodik a család.

4. IDŐSZAK

A partnerek ismét maguk maradnak, mert a gyermekek saját családot alapítottak.

Družina ima mnoge **naloge**. Prva in najpomembnejša je ta, da starša skrbita za otroke, jih varujeta pred nevarnostmi in jim zagotavljata hrano, oblačila in bivališče. Svojim otrokom zadovoljujeta potrebo po varnosti, pripadnosti, ljubezni in jim zagotavljata zdrav telesni in duševni razvoj. Da lahko vse to nudita svojim otrokom, morata biti starša zreli, zdravi, odgovorni in ljubeči odrasli osebi, ki sta sposobni svoje otroke vzgajati in preživljati.

Nosečnica

Anja je rodila otroka, ko je bila stara 16 let. Premisli, kakšne posledice prinese to njeno dejanje, in jih napiši. Pogovorite se o tem.

Pri naravoslovju ste se učili o preprečevanju nosečnosti. Kaj bi svetoval Ani, da do te situacije ne bi prišlo?

Med družinskimi člani se razvijejo **različni odnosi**. Oče in mati imata drugačen odnos med sabo, kot pa ga imata do svojih otrok. Tudi odnosi med otroki samimi so drugačni kot do staršev.

Premisli, kakšni odnosi vladajo v tvoji družini. Si zadovoljen z njimi ali pa bi jih rad spremenil? Pripoveduj, kako? Izberi sošolca in z njim zaigraj dogodek v družini, ki bi ga rad spremenil. Nato skupaj s sošolci najдите rešitev in jo še enkrat zaigrajte.

Predlagane vsebine:

- pripoveduješ o preživetem dnevu, a te oče ne posluša,
- želiš si preurediti sobo na svoj način, vendar se starša ne strinjata,
- zmeraj, ko se prepiraš z mamo, te udari ...

A **családnak** számos **feladata** van. Az első és legfontosabb, hogy a szülők gondoskodjanak a gyermekekről, megóvják őket a veszélyektől, élelemmel, ruházattal és lakhatással lássák el őket. Elégítsék ki gyermekeiknek a biztonság, az összetartozás és a szeretet iránti igényét, valamint gondoskodjanak az egészséges testi-lelki fejlődésükről. Ahhoz, hogy a szülők mindezt képesek legyenek megteremteni a gyermeküknek, érettnek, egészségesnek, felelősségteljesnek és szeretetre képes felnőttnek kell lenniük, akik alkalmasak a gyermekeik felnevelésére és eltartására.

Állapotos nő

Anja korán, amikor 16 éves volt gyermeket szült. Gondold át, milyen következményekkel járt ez a cselekedet, és írd le ezeket! Beszélgetsetek erről!

Természettudománynál már tanultatok a megelőzésről. Mit tanácsolnál Anjának, hogy ne kerüljön ebbe a helyzetbe?

A családtagok között **különböző kapcsolatok** alakulnak ki. Az apa és az anya egymás közti viszonya más, mint amilyen a gyermekeikkel. A gyermekek közötti kapcsolatok is különbözőek a szüleikétől.

Gondold át, milyenek a családbodban uralkodó kapcsolatok! Elégedett vagy-e velük, vagy meg szeretnéd-e változtatni azokat? Mondjad el, hogyan! Válassz ki az egyik osztálytársadat, és játsszál el vele egy olyan családi eseményt, amelyet szeretnél megváltoztatni! Ezután találjátok meg az osztálytársaidal közösen a megoldást, és játsszátok el azt újra!

Javasolt témák:

- az eltelt napról mesélsz, édesapád azonban nem figyel rád,
- szeretnéd a szobát a magad tervei szerint felújítani, de a szülők nem egyeznek bele,
- valahányszor veszekedsz az anyukáddal, ő megüt téged...

Med družinskimi člani je treba gojiti spoštovanje, ljubezen in zaupanje. Vse težave naj bi reševali na miren način in s pogovorom. Spremembam, ki pridejo v družino, se je treba prilagoditi. Kakšne odnose imajo v družini, je zelo pomembno še posebej za otroke, saj se lahko zgodi, da bodo pozneje v svoji družini ustvarjali enake.

KAKO BI DOPOLNIL NASLEDNJI SEZNAM?

OČE:

- te brani pred pajki,
- se ravsa s tabo,
- se jezi nate, ko ne delaš nalog,
- te brani pred sestro,
- ...

MAMA:

- te objame, ko si žalosten,
- te kliče h kosilu,
- ve, kdaj si ga polomil,
- posreduje med vama z očetom,
- ...

SESTRA:

- ti sitnari,
- ti predstavi svojo prijateljico,
- skupaj gledata filme,
- se skrivata,
- ...

V družini imajo vsi **družinski člani svojo vlogo**. Oče in mati služita denar, opravljata različna dela, ki so potrebna, in ščitita svojo družino, otroci pa po svojih močeh pomagajo, ubogajo starše in se učijo.

En teden pozorno opazuj delitev dela v vaši družini. Zapiši si, kakšno delo opravlja oče, mati in kakšno otroci.

Razmisli, kako bi delo bolj enakomerno razdelil med družinske člane.

Prisilno delo otrok

ALI VEŠ, da ...

morajo v mnogih revnih državah otroci pod prisilo delati po 12 ur ali več na dan? Zato so zelo slabo plačani, vendar s tem denarjem velikokrat preživljajo svoje družine.

A családtagok között a tiszteletet, a szeretetet és a bizalmat kell táplálni. Minden problémát békés úton és beszélgetéssel kell megoldani. Azokhoz a változásokhoz, amelyek érintik a családot, igazodni kell. Nagyon fontos, milyen viszonyok uralkodnak a családban, különösen a gyermekek esetében, mivel megtörténhet, hogy a későbbiekben ők is ugyanazt a mintát követik a családjukban.

HOGYAN PÓTOLNÁD KI AZ ALÁBBI LISTÁT?

APA:

- megvéd a pókoktól,
- veszekszik veled,
- megharagszik rád, amikor nem csinálod meg a feladatodat,
- megvéd a nővéredtől,
- ...

ANYA:

- átölel, ha szomorú vagy,
- ebédhez hív,
- tudja, amikor elrontottál valamit,
- közvetít közted és apa közt,
- ...

LÁNYTESTVÉR:

- bosszant,
- bemutatja neked a barátnőjét,
- közösen néztek egy filmet,
- bújócskáztok,
- ...

A családban **minden családtagnak** megvan a **saját szerepe**. Az apa és az anya pénzt keresnek, elvégzik a különféle szükséges munkákat, védelmezik a családjukat, a gyermekek pedig a legjobb tudásuk szerint segítenek és engedelmeskednek a szüleiknek, valamint tanulnak.

Egy hétig gondosan figyeld meg a munkamegosztást a családban! Írd le, milyen munkát végez az apa, az anya, és melyeket a gyermekek!

Gondold át, hogyan lehetne elosztani egyenletesebben a munkát a családtagok között!

Gyermekényszermunka

TUDOD-E, hogy...

sok szegény országban a gyermekeket arra kényszerítik, hogy napi 12 órát vagy annál többet dolgozzanak? Nagyon rosszul fizetik meg őket, és ezt a pénzt általában a családjuk megélhetésére fordítják.

O delitvi dela v družinah se pogovorite pri pouku. Lahko navedeš tudi svoje predloge. O njih se pogovori doma s starši.

Včasih je veljalo, da je delo razdeljeno na moško in žensko. Moški naj bi prinašal v družino dohodek in bil gospodar, ženska pa naj bi bila doma, skrbela za otroke in gospodinjstvo. Taka miselnost je prisotna v mnogih družinah še danes.

Tako ženska prevzame poleg svoje službe še vse delo doma. Zato ji zmanjka časa za sprostitev in zabavo, kar pa je krivično do nje.

V družini naj bi veljala enakopravnost. To pomeni, da vsi sodelujejo pri odločitvah. Vendar pa so starši starejši, zrelejši, preživljajo družino in opravijo večino dela v družini. Zato starša odločata o večini zadev in otroci jim morajo zaupati in jih ubogati. Otroci naj bi opravljali naloge, ki jih zmorejo. Zahteva staršev, da otrok odnese smeti ali pomije posodo, še ni izkoriščanje.

Včasih pa se zgodi, da odrasli kršijo **pravice otrok**. Otrokove pravice so zapisane v *Deklaraciji in konvenciji o otrokovih pravicah*. Kršitve otrokovih pravic se kaznujejo.

Glavne pravice otrok so:

- da imajo vsi otroci, ne glede na spol, raso, starost, jezik, vero ali drugo prepričanje pravico odraščati na zdrav, normalen način, svobodno in dostojanstveno,
- da ima vsak otrok ime in državljanstvo,
- da živi v zdravih okoliščinah, ima kakovostno hrano, prebivališče, zdravstveno nego in zaščito,
- da živi v ljubezni in razumevanju,
- da se igra in brezplačno šola,
- da ima pravico do zasebnosti,
- da se ga varuje pred okrutnostjo in izkoriščanjem ...

Na internetu poiščite Deklaracijo in konvencijo o otrokovih pravicah. Preberite jo. Pogovorite se o njej. Prepišite jo na plakat in jo obesite na vidno mesto v razredu.

Beszélgessetek az osztályban a családok munkamegosztásáról!
Javaslatokat is tehettek. Beszélgessetek erről otthon a szülőkkel!

Régebben az volt a szokás, hogy felosztották a munkát a férfiak és a nők között. A férfi biztosította a családi jövedelmet, és ő volt az úr, az asszonynak pedig otthon kellett lennie, és gondoskodnia kellett a gyermekekről és a háztartásról. Ez a gondolkodásmód számos családban ma is jelen van.

Így a nő a munkája mellett minden otthoni feladatot elvégez. Ezért hiányzik neki a pihenésre és szórakozásra szánt idő, ami igazságtalan vele szemben.

A családban az egyenlőség elvének kell érvényesülnie. Ez azt jelenti, hogy mindenki részt vesz a döntésekben. A szülők azonban idősebbek, érettebbek, eltartják a családot, és a munka nagy részét ők végzik el a családban. Ezért a szülők döntenek a legtöbb dologról, a gyermekeknek pedig bízniuk kell bennük, és engedelmeskedniük kell nekik. A gyermekeknek kötelességük elvégezni azokat a feladatokat, amelyekre képesek. Ha a szülőknek az a kérése, hogy a gyermek vigye ki a szemetet vagy mosogasson el, az még nem kizsákmányolás.

Néha azonban előfordul, hogy a felnőttek megsértik a **gyermekek jogait**. A gyermekek jogait a Gyermekek Jogairól Szóló Nyilatkozat és Egyezmény írja le. A gyermekek jogainak a megsértését büntetik.

A gyermekek fő jogai a következők:

- minden gyermeknek nemre, fajra, korra, nyelvre, vallásra vagy egyéb meggyőződésre való tekintet nélkül joga van egészségesen, normális módon, szabadon és méltósággal felnőni,
- joga van ahhoz, hogy neve és nemzetisége legyen,
- egészséges körülmények között élni, minőségi élelemhez és lakhatáshoz jutni, egészségügyi ellátásban és védelemben részesülni,
- szeretetben és megértésben élni,
- játszani és ingyenes oktatáshoz jutni,
- joga van a magánélethez,
- joga van ahhoz, hogy megvédjék őt a kegyetlenségtől és a kizsákmányolástól...

Keressd meg az interneten a Gyermekek Jogairól Szóló Nyilatkozat és Egyezmény szövegét! Olvasd el azt!
Beszélgessetek róla! Másold ki egy poszterre, és akaszd fel azt egy jól látható helyre az osztályteremben!

Preberi spodnje besedilo in razmisli, ali oče ravna prav. Če ne, povejte, katero pravico krši.

Razmisli še o tem, katere DOLŽNOSTI poleg pravic imate otroci.

»...Imam velik problem. Pišem dnevnik in zadnjič sem očeta zasačila, kako je brskal po mojih stvareh in ga bral. Ko sem mu rekla, da so to moje zasebne stvari, je rekel, da ima to pravico. Ali je res?«

Kjer živi več ljudi, je normalno, da prihaja do **problemov** in **konfliktov**, saj smo različni med seboj. Vendar pa se je potrebno naučiti, kako probleme reševati **mirno in civilizirano**. Pri tem so nam v pomoč različne knjige, starejši, strokovnjaki in šola.

Zaigrajte naslednje prizore, se o njih pogovorite in najдите rešitve (knjige, internet, mladinske revije ...):

- jezen si, ker ti brat ne posodi novega MP3,
- mama se jezi, ker ne odneseš smeti,
- imaš mlajšo sestro, ki ti jemlje šolske potrebščine,
- sošolka je povedala vsem tvojo skrivnost, da si zaljubljena ...

Na papir napišite še svoje težave, ki jih imate. List dajte v vrečko in naključno izbirajte. Preberite jo in skupaj poiščite rešitev.

Olvasd el az alábbi szöveget, és gondold át, az apa helyesen cselekszik-e. Ha nem, mondjátok el, melyik jogot sérti meg!
Gondold át, hogy a gyermekeknek a jogokon kívül mik a **KÖTELESSÉGEI!**

„Van egy nagy problémám... Naplót írok, és legutóbb azon kaptam az apámat, hogy böngészi a cuccaimat, és olvassa azt. Amikor azt mondtam neki, hogy ezek az én személyes dolgom, azt állította, hogy neki joga van ehhez. Igaz ez?”

Ahol több ember él, ott normális, hogy **problémák** és **konfliktusok** merülnek fel, mivel különbözőek vagyunk egymástól. Szükséges azonban megtanulni a problémák **békés** és **civilizált** megoldását. Ebben különféle könyvek, az idősebbek, a szakértők és az iskola lehetnek a segítségünkre.

Játsszátok el a következő jeleneteket, beszélgetsetek azokról, és keressetek megoldásokat! (könyvek, internet, ifjúsági magazinok...):

- haragszol, mert a testvéred nem adja kölcsön az új MP3-lejátszóját,
- anya mérges, mert nem viszed ki a szemetet,
- van egy húgod, aki elveszi tőled a tanszereidet,
- az osztálytársad mindenkinek elmondta a titkod, hogy szerelmes vagy...

Írjátok le egy papírra a problémáitokat! Tegyétek a lapokat egy zacskóba, és véletlenszerűen válasszatok közülük! Olvassátok el, és találjátok meg együtt a megoldást!

Kamaszkori szorongás

2.1 | NASILJE V DRUŽINI

V nekaterih družinah pa soglasij ne rešujejo mirno, temveč z **nasiljem**. Najbolj pogosto trpijo ženske in otroci. Do težav pride zaradi razlik v značaju staršev, ker imata vsak svoje interese ali pa zaradi bolezni.

Velik povzročitelj nasilja v družini je alkohol. Tudi brezposelnost enega od staršev lahko povzroči hude težave.

Hud problem je **spolno nasilje** starejših nad otroki. Tudi **odtujenost** med družinskimi člani je zelo pogosta. Preprosto se družinski člani med seboj ne družijo, si ne zaupajo in se ne pogovarjajo dovolj. V številnih primerih se take družine na zunaj kažejo kot srečne in normalne, za zidovi hiše pa se dogajajo hude stvari.

Težave se razkrijejo šele, ko eden izmed družinskih članov ne zdrži več stiske in poišče pomoč. Pove ali učiteljici, prijatelju, sosedu, kliče na telefon za pogovor v stiski ali kako drugače pokaže svojo stisko (vedenjske in čustvene težave v šoli, jemanje droge ...).

In šele potem lahko primerno postopamo ter težavo rešimo. **Nujno je, da otrok o nasilju spregovori odrasli osebi, ki ji zaupa.** Nasilje je potrebno prijaviti odgovornim službam.

ALI VEŠ, da ...

veliko **spolnih zlorab** pri otrocih sploh ne odkrijejo, ker zlorabljeni otroci zaradi občutkov sramu in krivde nočejo govoriti o tem?

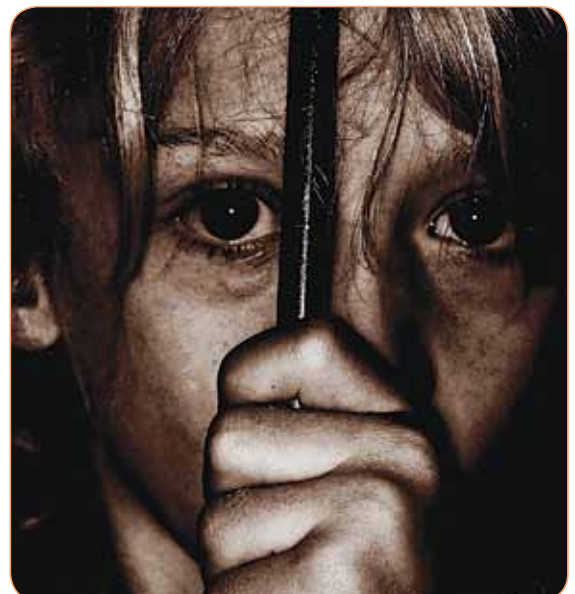
Če imaš sošolca, ki je žalosten, in slutiš, da ima probleme, se skušaj pogovoriti z njim. Skupaj poiščita pomoč!

Premisli, katere pravice kratijo otroku, ki ga spolno zlorablja.

Na medmrežju poiščite naslove in telefonske številke organizacij, ki pomagajo otrokom v stiski. Prepišite jih v zvezek.

Največje žrtve nasilja so otroci

2.1 | A CSALÁDON BELÜLI ERŐSZAK

Egyes családokban azonban a konfliktusokat nem békés úton, hanem **erőszakkal** oldják meg. Leggyakrabban a nők és a gyermekek szenvednek ettől. A problémák a szülők jellembeli különbségeiből fakadnak, esetleg azért, mert mások az érdekeik, vagy egy betegség miatt. A családon belüli erőszak egyik fő okozója az alkohol. Az egyik szülő munkanélkülisége is súlyos nehézségeket okozhat.

Komoly probléma az idősek és gyermekek elleni **szexuális erőszak**. A családtagok közötti **elidegenedés** is nagyon gyakori. A családtagok egyszerűen nem tartják a kapcsolatot egymással, nem bíznak egymásban, és nem beszélgetnek eleget. Számos esetben kívülről nézve úgy látszik, hogy a családok boldogok és normálisak, miközben pedig a négy fal közt súlyos dolgok történnek.

A problémák akkor derülnek ki, amikor az egyik családtag már nem bírja a nyomást, és segítségért folyamodik. Ha bajban vagy, mondd el, vagy hívd fel telefonon a tanárod, a barátodat vagy a szomszédodat, esetleg más módon jelezd a szorongásaidat (iskolai magatartási és érzelmi problémák, droghaszálat...)! Csak így tudunk megfelelően cselekedni, illetve megoldani a problémát. **Nagyon fontos, hogy a gyermek az erőszakról beszámoljon egy olyan felnőttnek, akiben megbízik.** Az erőszakot jelenteni kell a felelős szolgálatoknak!

TUDOD-E, hogy...

sok gyermekek ellen elkövetett **szexuális erőszak** nem derül ki, mert a bántalmazott gyermekek a szégyenérzet és a bűntudat miatt nem hajlandók beszélni arról?

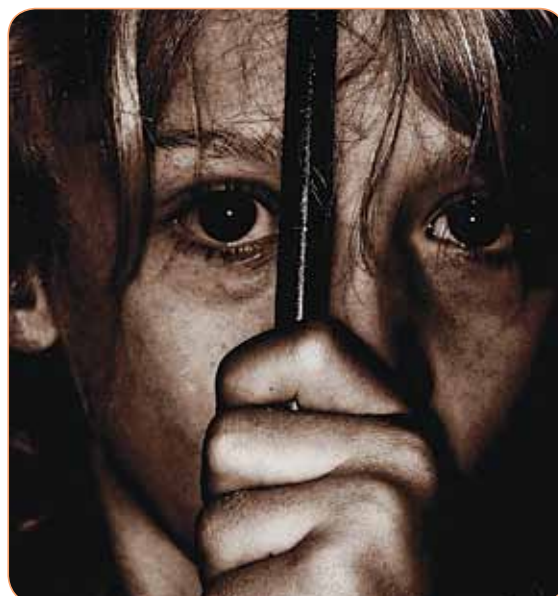
Ha van olyan osztálytársad, aki szomorú, és arra gyanakszol, hogy problémái vannak, próbáld meg beszélni vele! Segítsetek együtt!

Gondold át, milyen jogai sérülnek annak a gyermeknek, akit szexuálisan bántalmaznak!

Keressétek meg az interneten azoknak a szervezeteknek a címeit és telefonszámait, amelyek segítenek a gyermekeknek a szorult helyzetben! Másoljátok be azokat a füzetbe!

Az erőszak legnagyobb áldozatai a gyermekek

Kljub temu, da ima družina pravico do zasebnosti, je del skupnosti, v kateri živi. Ne more preživeti sama. Ljudje potrebujemo ostale ljudi za druženje in pomoč. Predstavljajte si, kako bi bilo, če ne bi imeli blizu zdravnika, trgovine, elektrarne, pošte ... Zato si družina pomaga z različnimi ustanovami, podjetji, lokali, servisi in organizacijami.

Obiščite vrtec, zdravstveni dom, pošto ali katero izmed ustanov po svoji izbiri. Ugotovite, kakšno pomoč nudijo v teh ustanovah. Napiši spis, npr. »Če ne bi bilo bolnišnic ...«

Naštej, s katerimi organizacijami in podjetji si družina pomaga pri varstvu otrok, hranjenju, zdravljenju in zabavi. Nariši miselni vzorec z zgornjimi področji in jih dopolni. Preriši ga v zvezek.

Annak ellenére, hogy a családnak joga van a magánélethez, része annak a közösségnek, amelyben él. Magában nem tud elboldogulni. Az embereknek szükségünk van mások társaságára és segítségére.

Képzeld el, milyen lenne, ha nem lenne a közeledben orvos, bolt, erőmű, posta...! Ilyen módon a családot különféle intézmények, cégek, szórakozóhelyek, szolgáltatók és szervezetek segítik.

Látogassál el egy óvodába, egészségügyi központba, postára vagy valamelyik általad kiválasztott intézménybe! Találjátok ki, milyen segítséget nyújtanak ezekben az intézményekben. Írj egy fogalmazást, pl.: „Ha nem lennének kórházak...”

Sorold fel, mely szervezetek és cégek segítik a családot a gyermekfelügyeletnél, az étkeztetésnél, az egészségügyi ellátásnál és a kikapcsolódásnál!

Készítsél egy gondolatábrát a fenti területekről, és egészítsd ki azt! Rajzold át a füzetbe!

ZDAJ ZNAM

Družina je osnovna celica družbe. Najbolj pogosta in običajna je družina, v kateri so oče, mati in otroci. Imenujemo jo **JEDRNA DRUŽINA**. Če z otroki živi le eden izmed staršev, je to **enostarševska** družina. Imamo pa tudi razširjene družine, kjer poleg staršev in otrok živijo v istem gospodinjstvu še drugi sorodniki – babice, dedki, stare tete in strici ter ostali sorodniki. Poznamo pa še **preurejeno** ali **reorganizirano družino**, do katere lahko pride po razvezi ali smrti partnerjev.

Moški in ženska lahko skleneta **zakonsko zvezo**. Vendar pa ni nujno, da se par poroči, lahko živi tudi v **zunajzakonski skupnosti**. Ko se jima rodijo otroci, nastane družina. Starši morajo biti zrele, zdrave, odgovorne in ljubeče odrasle osebe, ki so sposobni svoje otroke vzgajati in preživljati. Zagotavljali naj bi jim varnost, pripadnost, ljubezen ter pogoje za zdrav telesni in duševni razvoj.

Posamezna družina ne ostaja vse življenje enaka. Doletijo jo različne spremembe. Otroci odraščajo, se šolajo in na koncu odidejo ter si osnujejo svoje družine, starši pa se postarajo.

V družini naj bi veljala enakopravnost – da vsi enako odločajo in pripomorejo po svojih zmožnostih k blaginji v družini.

Včasih pa se zgodi, da odrasli kršijo **pravice otrok**. Otrokove pravice so zapisane v Deklaraciji in konvenciji o otrokovih pravicah. Njihove kršitve je potrebno kaznovati.

V nekaterih družinah pa nesoglasij ne rešujejo mirno, temveč z **nasiljem**. Najbolj pogosto trpijo ženske in otroci. Velik povzročitelj nasilja v družini je alkohol. Hud problem je spolno nasilje starejših nad otroki.

Nujno je, da otrok o nasilju spregovori odrasli osebi, ki ji zaupa.

Nasilje je potrebno prijaviti odgovornim službam.

MOST MÁR TUDOM

A család a társadalom alapsejtje. A leggyakoribb és legszokványosabb az a család, amelyben az apa, az anya és a gyermekek élnek. Ezt **ALAPCSALÁDNAK** nevezzük. Ha a gyermek csak az egyik szülővel él, az az **egyszülős** család. Léteznek azonban olyan kiterjedtebb családok is, ahol a szülőkön és a gyermekeken kívül ugyanabban a háztartásban még más rokonok is élnek – nagymamák, nagyapák, nagynénik és nagybácsik, illetve más rokonok. Ismerünk azonban **mozaik- vagy újjáalakult családokat**, amelyek válás vagy az egyik házastárs halála után alakulnak ki.

Egy férfi és egy nő **törvényes házasságot** köthet. Azonban nem szükséges, hogy egy pár összeházasodjon, **élettársi kapcsolatban** is élhetnek. Amikor a gyermekek megszületnek, létrejön a család. A szülőknek éretteknek, egészségeseknek és felelősségteljesnek kell lenniük, továbbá olyan szerető felnőtteknek, akik képesek felnevelni és eltartani a gyermekeiket. Biztonságot kell nyújtaniuk számukra, és meg kell teremteniük az összetartozást, a szeretetet, valamint az egészséges testi és szellemi fejlődéshez szükséges feltételeket.

Azonban egyetlen család sem marad ugyanaz a fennállása során. Különböző változtatások hatnak arra. A gyermekek felnőnek, iskolába járnak, végül pedig elhagyják a családjukat és sajátot alapítanak, a szülők pedig egyre idősebbek lesznek.

A családban az egyenlőség elvének kell érvényesülnie – mindenki egyformán döntsön és járuljon hozzá a saját lehetőségei szerint a család jólétéhez.

Néha azonban előfordul, hogy a felnőttek megsértik a **gyermekek jogait**. A gyermekek jogait a Gyermekek Jogairól Szóló Nyilatkozat és Egyezmény foglalja magában. A jogsértések büntetőjogi felelősséget vonnak maguk után.

Egyes családokban azonban a nézeteltéréseket nem békés úton, hanem **erőszakkal** oldják meg. Leggyakrabban a nők és a gyermekek szenvednek. A családon belüli erőszak fő okozója az alkohol. Komoly probléma az idős és a gyermekek elleni szexuális erőszak.

Fontos, hogy a gyermek beszéljen az erőszakról egy olyan felnőttnek, akiben megbízik. Az erőszakot jelenteni kell a felelős szolgálatoknak!

3. VZORNIKI IN AVTORITETE

280

Povej, komu bi bil rad podoben. Zakaj?

Ljudje se razlikujemo med seboj po videzu, starosti, spolu, izobrazbi, veri, interesih ... Vendar pa so nam nekateri ljudje bolj všeč kakor drugi. Takim osebam, ki so nam zelo všeč, pravimo **vzorniki**. O njih premišljujemo in jim skušamo biti podobni. To so lahko glasbeniki, filmski igralci, športniki, politiki, televizijski napovedovalci, lahko pa je tvoj vzornik tudi tvoj stric, sosed, učitelj ali vrstnik.

Filmska igralca Brad Pitt in Angelina Jolie

Nekdanji predsednik dr. Janez Drnovšek

Slovenska veslača Iztok Čop in Luka Špik

»Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Obdarjeni so z razumom in vestjo in bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje.«

(1. člen Splošne deklaracije človekovih pravic)

Naštej, katere lastnosti mora imeti tvoj prijatelj. Ali je lahko vsak tvoj prijatelj? Utemelji. Razmisli, ali je lahko tvoj prijatelj tudi tvoj vzornik?

3. PÉLDAKÉPEK ÉS TEKINTÉLYEK

Mondd el, kihez szeretnél hasonlítani! Miért?

Az emberek különböznek egymástól korban, nemben, végzettségben, vallásban és érdeklődésükben.... Egyes embereket azonban jobban szeretünk, mint másokat. Az olyan embereket, akiket nagyon kedvelünk, **példaképnek** nevezünk. Gondolkodunk róluk, és igyekszünk hozzájuk hasonlóak lenni. Zenészek, filmszínészek, sportolók, politikusok, televíziós műsorvezetők lehetnek, de példaképed lehet a nagybátyád, a szomszédod, a tanárod vagy egy társad is.

Brad Pitt és Angelina Jolie filmszínészek

Dr. Janez Drnovšek korábbi köztársasági elnök

Iztok Čop és Luka Špik szlovén evezősök

„Minden emberi lény szabadnak születik, valamint egyenlő méltósága és joga van. Az emberek, ésszel és lelkiismerettel bírván, egymással szemben testvéri szellemben kell, hogy viseltessenek.”

(Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 1. cikkely)

Sorold fel, milyen tulajdonságokkal kell rendelkeznie a barátodnak! Mindenki a barátod lehet? Indokold meg! Gondold át, lehet-e a barátod egyben a példaképed is!

Vsak ima pravico do svobodne izbire lastne podobe, življenjskega sloga, vzornikov ali prijateljev. To je zapisano tudi v Splošni deklaraciji človekovih pravic.

Vzornik nam predstavlja določene vrednote – lepoto, bogastvo, moč, modrost, pogum ... Vsak si izbere vzornike s takimi lastnostmi, ki so po njegovem mnenju vredni posnemanja in občudovanja. Zato na stene lepimo slike ali plakate svojih vzornikov, njihove pesmi in misli. Tako nastajajo različne vrstniške skupine, kjer se družijo mladi, ki imajo podobne vzornike.

Od doma prinesi slike, glasbene CD-je ali film, na katerem je tvoj vzornik. Predstavi svojega vzornika sošolcem, kakor si se naučil že pri slovenskem jeziku v 8. razredu pri opisu znanih oseb. Lahko ga predstaviš tudi s plakatom. Razmisli in povej, zakaj si izbral prav tega vzornika.

Slab vzornik

Slab vzornik

Od naših vzornikov se lahko veliko naučimo. Mnogo slavnih oseb veliko prispeva za dobrodelne namene in pomaga drugim, ki so pomoči potrebni. Prav tako lahko tudi mi pomagamo drugim. Na primer: nesti stari sosedni smeti v zabojnik ali razložiti sošolcu učno snov, ki jo ne razume, pomagati slepemu čez cesto, lahko pa se vključimo v gasilsko društvo ali v organizacijo Rdečega križa ...

Razmisli, kako si pomagamo med sabo in na katere načine bi si še lahko. Kako se počutiš, ko pomagaš drugim? Da ti bo lažje, naredi kartončke, na katerih so napisane oblike pomoči drugim. Vsak dan izpolni eno nalogo.

Mindenkinek joga van szabadon megválasztani a saját egyéniségét, életmódját, példaképeit vagy barátait. Miként azt az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában is rögzítették.

A példakép bizonyos értékeket képvisel – szépséget, gazdagságot, hatalmat, bölcsességet vagy bátorságot... Mindenki olyan tulajdonságokkal rendelkező példaképeket választ, aki véleménye szerint utánzásra és csodálatra érdemes.

Ezért ragasztjuk ki a példaképeink fotóit vagy plakátjait, dalaikat és gondolataikat a falakra. Így alakulnak ki a különböző kortársi csoportok, ahol olyan fiatalok gyülekeznek, akiknek hasonló példaképeik vannak.

Hozzál magaddal olyan képeket, zenei CD-ket vagy filmeket otthonról, amelyeken a példaképed szerepel! Mutasd be a példaképedet az osztálytársaidnak úgy, ahogyan már megtanultad 8. osztályban szlovén nyelvnél a híres emberek leírásakor! Plakát segítségével is bemutatod őt. Gondold át és mondd el, miért ezt a példaképet választottad!

Negatív példakép

Negatív példakép

A példaképeinktől sokat tanulhatunk. Számos híres ember sok jótékonyági tevékenységet végez, és segít más rászorulókon. Éppen így mi magunk is tudunk segíteni másokon. Például: vigyed le az idős szomszéd szemetét a kukába; vagy magyarázd el a tananyagot egy olyan osztálytársadnak, aki azt nem érti; segítsél egy vak embernek az utca túloldalára való átjutásban! Ezen felül csatlakozni tudunk a tűzoltósághoz vagy a Vöröskereszt elnevezésű szervezethez...

Gondold át, hogyan segíthetjük egymást, és milyen más módon lehetne még!
Mit érzel, amikor másokon segítesz?
Hogy könnyebb dolgod legyen, készíts kártyákat, amelyekre felírod a segítségnyújtás egyes formáit! Mindennap teljesítsél egy feladatot!

Z medsebojno pomočjo nam bo vsem lažje

Tudi starejši so veseli obiska mladih

Oglej si zgornji fotografiji. Ali so ti osebe na njih všeč? Zakaj?

A kölcsönös segítségnyújtással mindannyiunknak könnyebb lesz

Az idősek is szívesen látják a fiatalokat

Nézd meg a fenti fotókat! Tetszenek neked ezek az emberek? Miért?

ZDAJ ZNAM

Ljudje se razlikujemo med seboj po videzu, starosti, spolu, izobrazbi, veri, interesih ... Nekateri ljudje so nam bolj všeč kakor drugi. Takim osebam, ki so nam zelo všeč, pravimo **vzorniki**. Vzornik nam predstavlja določene vrednote (lepoto, bogastvo, moč, modrost, znanje, pogum ...), ki jih občudujemo in si jih želimo pridobiti.

O vzornikih premišljujemo in jim poskušamo biti podobni. Vzorniki so lahko glasbeniki, filmski igralci, športniki, politiki, televizijski napovedovalci ali pa sorodniki, sosedje, učitelji in vrstniki. Med mladimi nastajajo različne vrstniške skupine, ki imajo podobne vzornike.

Od naših vzornikov se lahko veliko naučimo. Mnogo slavnih oseb veliko prispeva za dobrodelne namene in pomaga drugim, ki so pomoči potrebni. Prav tako lahko tudi mi pomagamo drugim.

Od vzornikov pa lahko dobimo tudi slaba sporočila. To so **negativni vzorniki**.

Vsak ima **pravico do svobodne izbire** lastne podobe, življenjskega sloga, vzornikov ali prijateljev, kar je zapisano tudi v Splošni deklaraciji človekovih pravic.

MOST MÁR TUDOM

*Az emberek külsejükben, korukban, nemükben, képzettségükben, vallásukban, érdeklődésükben különböznek egymástól. Egyes embereket jobban szeretünk, mint másokat. Az olyan személyeket, akiket nagyon kedvelünk, **példaképeknek** nevezzük. Az általuk képviselt értékek hatnak ránk (szépség, gazdagság, hatalom, bölcsesség, tudás, bátorság...), csodálatot váltanak ki belőlünk, és meg szeretnénk szerezni azokat.*

A példaképekről gondolkodunk, és igyekszünk hozzájuk hasonlóak lenni. A példaképek lehetnek zenészek, filmszínészek, sportolók, politikusok, televíziós műsorvezetők, ugyanígy a rokonok, a szomszédok, a tanárok vagy a társak. A fiatalok körében különböző kortársi csoportok alakulnak ki, akiknek hasonlóak a példaképeik.

Sokat tanulhatunk a példaképeinktől. Számos híres ember sok jótékonyági tevékenységet végez, és segít más rászorulókon. Mi is tudunk segíteni másokon.

*A példaképektől káros üzeneteket is kaphatunk. Ők a **negatív példaképek**.*

Mindenkinek joga van szabadon megválasztani a saját egyéniségét, életmódját, példaképeit vagy barátait, miként ez az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában is szerepel.

4. MEDIJI

288

Danes se skoraj na vsakem koraku srečujemo z mediji. To je razvidno tudi iz Petrovega vsakdanjika:

Ob pol sedmih se je vključila radio budilka. Peter je takoj prepoznal glas Saše Lendero. V kuhinji je naletel na očeta, ki je bral Delo, zraven pa je po radiu poslušal prvi program. Ko so se začela poročila, je oče nehal brati. Po poročilih so predvajali še oglase. Na poti v šolo se je Peter ustavil pri kiosku s časopisi in revijami, vendar si je samo ogledal naslovne strani. Na avtobusu bi mu zaradi gneče skoraj padel na tla MP3. V šoli se je malo dolgočasil, zanimiv pa se mu je zdel dokumentarni film o reki Soči. Vsekakor je bil bolj zanimiv kakor brskanje po internetu v računalnici. Ko je potem sedel doma ob glasbenem stolpu, sta si z Majo pošiljala SMS-sporočila o tem, da bi šla v kino gledat film, o katerem je Peter bral v reviji. Ko mu je sestra povedala, da bo na televiziji nova nadaljevanka, si je premislil. Prebral je elektronsko pošto in sedel pred televizor.

MEDIJI – so sredstva, ki nam posredujejo pisana ali govorna sporočila. Omogočajo prenašanje govornih sporočil, glasbe in slik, ali pa nam pripravljajo, zbirajo, oddajajo in ustvarjajo informacije.

Ma szinte mindenhol találkozunk a médiával. Ez kitűnik Peter mindennapi életéből is:

Fél hétkor megszólalt az ébresztőóra. Peter azonnal felismerte Saša Lendero hangját. A konyhában belefutott az apjába, aki a Delo című napilapot olvasta, mellette pedig a rádióban az egyes csatornát hallgatta. Amikor a hírek elkezdődtek, az apa abbahagyta az olvasást. A hírek után reklámokat sugároztak. Peter iskolába menet megállt az újságos pavilonnál, de csak a címlapokat nézte meg. Az autóbuzson a nagy tömeg miatt majdnem a földre ejtette az MP3-lejátszóját. Egy kicsit unatkozott az iskolában, de érdekesnek találta a Soča folyóról szóló dokumentumfilmet. Ez minden bizonnyal érdekfeszítőbb volt, mint a számítógépen vagy interneten való böngészés.

Amikor otthon a Hifi torony mellett ült, Majával SMS-eket küldtek egymásnak arról, hogy elmennének megnézni a moziba azt a filmet, amiről Peter olvasott egy magazinban. Azt mondta a nővére neki, hogy egy új sorozat lesz a televízióban, így meggondolta magát. Elolvasta az elektronikus levelezését, majd leült a tévé elé.

MÉDIA – azok az eszközök, amelyek írásos vagy szóbeli üzeneteket közvetítenek nekünk. Lehetővé teszik számunkra a hangüzenetek, a zene és a képek továbbítását, valamint az információk előkészítését, gyűjtését, eljuttatását és előállítását.

Opiši, s katerimi mediji si obdan ti. Povej, kateri medij bi najlažje pogrešal in katerega najtežje.

Živimo v okolju, polnem sporočil. Tudi če se nič ne pogovarjamo, dobivamo doma, v šoli, na ulici, v službi veliko informacij in sporočil. Dobivamo jih po televiziji, radiu, časopisih, računalniku ... Skoraj vse pa izvemo tudi, če uporabljamo internet. Po internetu lahko sprejemamo in pošiljamo elektronsko pošto ali pišemo in beremo vedno bolj priljubljene bloge.

BLOG ALI SPLETNIK je spletni dnevnik. Rečemo mu tudi e-dnevnik; to je spletna stran, ki prikazuje besedila, slike in druge elemente, ki jih njihovi avtorji sproti dodajajo. Značilnost spletnikov je enostavna uporaba, kar omogoča, da jih ustvarjajo tudi uporabniki brez velikega računalniškega znanja.

Pri uporabi interneta moramo biti zelo pazljivi, da ne uporabljamo niti posredujemo svojih osebnih podatkov, ker jih lahko kdo zlorabi.

Preveri, ali kateri od tvojih prijateljev, priljubljenih glasbenikov, politikov ali športnikov piše blog. Poišči ga na internetu in ga preglej. Pripoveduj, kaj vse najdeš v njem. Poišči primer zlorabe, ki se je nekomu zgodil pri uporabi interneta.

Dolga stoletja so ljudje prav s pogovorom (in celo s pripovedovanjem ljudskih pesmi in zgodb) širili novice.

Da bi se informacije širile v nespremenjeni obliki in da bi si jih lažje zapomnili, so jih ljudje začeli zapisovati najprej na glinaste plošče, na papirus, pergament in nato na papir. Seveda pa so takšne informacije lahko uporabljali le pismeni ljudje. Javno obveščanje pa se je začelo v 16. stoletju z Gutenbergovim tiskarskim strojem.

Tisku je sledil izum radia, telefona, telegrafa, kinematografa, televizije, satelita ... Zdaj si brez teh izumov preprosto ne znamo predstavljati življenja. Pomembne novice, razna aktualna sporočila ali informacije pridejo v javnost vedno bolj hitro, za to poskrbijo mediji.

Ismertesd, milyen médiák vesznek körül! Mondd el, melyik médiát lenne a legegyszerűbb, és melyiket a legnehezebb elhagyni!

Üzenetekkel teli környezetben élünk. Ha nem is beszélgetünk semmiről, otthon, az iskolában, az utcán, a munkahelyen sok információval és üzenettel találkozunk. A televízióból, a rádióból, az újságokból és a számítógép segítségével jutunk ezekhez... Szinte mindent megtalálunk akkor is, ha az internetet használjuk. A világhálón fogadhatunk és küldhetünk e-maileket, vagy írhatjuk és elolvashatjuk az egyre népszerűbb blogokat.

A **BLOG VAGY WEBOLDAL** egy internetes napló. E-naplónak is nevezzük; ez egy olyan szöveget, képeket és egyéb elemeket megjelenítő oldal, amelyeket a szerzői folyamatosan adnak hozzá. A blogok jellemzője az egyszerű alkalmazás, amely lehetővé teszi, hogy a felhasználók még jelentősebb számítógépes ismeretek nélkül is létrehozzák azt.

Internetezéskor nagyon ügyelnünk kell arra, hogy ne használjuk, és ugyanígy ne adjuk meg a személyes adatainkat, mert valaki visszaélhet velük.

Nézd meg, hogy valaki a barátaid, a kedvenc zenészeid, a politikusok vagy a sportolók közül ír-e blogot! Keresd meg azt az interneten, és nézzél utána! Mondd el, mi mindent találsz ott!
Keressél egy példát olyan visszaélésre, amely valakivel internethasználat közben történt!

Évszázadokon keresztül az emberek szóban (teljes egészében népdalokkal és történetekkel) terjesztették az információkat.

Az információk változatlan formában történő terjesztése és a könnyebb megjegyezhetőség érdekében az emberek először agyagtáblákra kezdtek írni, aztán papiruszra, pergamenre, majd később papírra. Természetesen az ilyenfajta információkat csak az írástudó emberek tudták felhasználni. A nyilvános információátadás a 16. században, Gutenberg nyomdájával kezdődött.

A nyomtatást követte a rádió, a telefon, a távíró, a mozi, a televízió és a műhold feltalálása... Manapság egyszerűen nem tudjuk elképzelni az életet e találmányok nélkül. A fontos hírek, az egyéb aktuális üzenetek vagy információk a médiának köszönhetően egyre gyorsabban kerülnek napvilágra.

Stari telefon

Televizija iz leta 1952

Telegraf

Eden prvih kinoprojektorjev

Premisli, s katerim medijem pridejo informacije najhitreje do nas.

Mediji so sestavni del našega življenja. Vplivajo na naše življenje in ga usmerjajo. Omogočajo nam, da smo s sliko, besedo in zvokom hitro in aktualno obveščeni o vsem, kar se dogaja po svetu.

Sposobnost branja in pisanja v današnjem času ne zadostuje več. S pojavom elektronskih medijev imajo ljudje možnost, da se bolj učinkovito in hitreje povezujejo ter si izmenjujejo informacije.

Régi telefon

Televíziókészülék 1952-ből

Távíró

Az egyik első mozivetítőgép

Gondolkozz azon, melyik média segítségével jutnak el hozzánk a leggyorsabban az információk!

A média életünk szerves része. Befolyásolja és irányítja az életünket. Lehetővé teszi számunkra, hogy mindenről, ami a világban történik, képek, szavak és hangok segítségével gyorsan naprakészek legyünk.

Manapság már nem elegendő az olvasás és írás képessége. Az elektronikus média megjelenésével az embereknek lehetőségük van arra, hogy hatékonyabban, gyorsabban kapcsolódjanak egymáshoz, és így cseréljenek információkat.

Pri naravoslovju se boste letos učili o vrstah zasvojenosti. Ena izmed njih je zasvojenost z mediji. Več o tej temi preberi v učbeniku Naravoslovje 9.

Elektronski množični mediji (televizija, internet, video, radio) in tudi **tiskani množični mediji** (časopis, revije, knjige, plakati) vplivajo na naše razmišljanje in ravnanje. Zato moramo vsi razvijati nove veščine, da bi postali tudi mi sporočevalci in ustvarjalci medijskih vsebin.

Mediji nam skušajo predstaviti, kaj je prav in kaj narobe, kaj je slabo in nekoristno. Tako lahko tisti, ki informacijo ponuja in želi, da jo sprejme čim večje število ljudi, medije tudi zlorabi. Zato je pomembno, da se o resničnosti informacij določenega medija pozanimamo in prepričamo še pri drugih virih.

Predvsem v času pred volitvami želi vsaka stranka ali kandidat predstaviti svoje načrte in prepričati volivce, da bodo na volitvah izbrali ravno njih. Kaj meniš, jim to uspeva? Kaj menijo o tem tvoji starši? Povprašaj jih.

Pri šolskem časopisu zbirajo prispevke o zanimivih dogodkih. Zgodba, ki bo najboljša, bo nagrajena. Napiši svojo zgodbo in se poteguj za glavno nagrado.

Postavi se v vlogo radijskega novinarja. Spremljaš razburljivo nogometno tekmo. Naredi kratek intervju z glavnim strelcem po koncu tekme. Prepričaj se, da si pripravil vprašanja.

Mediji nam ne posredujejo samo novic, raznih znanj in mnenj, poskrbijo tudi za **zabavo** in **razvedrilo**. Za medije pa so pomembni tudi **oglas** ali reklame, ki jim prinašajo velike dobičke.

Velikokrat kupimo izdelke zaradi zanimivega in privlačnega oglasa, čeprav kasneje ugotovimo, da jih sploh ne potrebujemo. Potem se čutimo prevarane, predvsem kadar za nakup porabimo veliko denarja in z izdelkom nismo zadovoljni. Zato je pomembno pred nakupom dobro premisliti.

Természettudománynál ebben az évben megismeritek a függőségek típusait. Az egyik ezek közül a médiafüggőség. Erről a témáról bővebben olvashatsz a Természettudomány 9 című tankönyvben.

Az **elektronikus tömegtájékoztatás** (televízió, internet, videó, rádió), valamint a **nyomtatott formájú tömegkommunikációs eszközök** (újságok, folyóiratok, könyvek, plakátok) is befolyásolják a gondolkodásunkat és az egyéniségünket. Éppen ezért mindannyiunknak új készségeket kell fejlesztenünk ahhoz, hogy mi magunk is kommunikátorok és a média tartalmainak az alkotói legyünk.

A média megpróbálja megmutatni nekünk, mi a helyes és a helytelen, mi a rossz és a haszontalan. Előfordulhat olyan média, amely információt szolgáltatva azt akarja elérni, hogy minél több ember fogadja el a káros tartalmakat. Ezért fontos, hogy tájékozódjunk egy adott médium információinak a valóságtartalmáról, és más forrásokból is informálódjunk.

Főleg a választások előtti időszakban minden párt vagy jelölt be szeretné mutatni a terveit, és meg akarják győzni a választókat, hogy a voksoláson rájuk szavazzanak. Mit gondolsz, ezt megtehetik? Hogyan vélekednek erről a szüleid? Kérdezd meg őket!

Az iskolaújságban cikkeket gyűjtenek érdekes eseményekről. Az legjobb történetet díjazni fogják. Írd meg a történeted, és versenyezzél a fődíjért!

Képzeld magad egy rádiós újságíró szerepében! Egy izgalmas labdarúgó-mérkőzést közvetítesz. Készíts egy rövid interjút a gólkirályal a meccs után! Alkossál először kérdéseket!

A média nemcsak hírekkel, különféle ismeretekkel és véleményekkel lát el bennünket, hanem gondoskodik a **kikapcsolódásról** és a **szórakozásról** is. A média számára azonban a **hirdetések** vagy reklámok is fontosak, amiből nagy haszonra tesznek szert.

Számos alkalommal vásárolunk termékeket az érdekes és vonzó hirdetés miatt, noha később belátjuk, nincs is szükségünk azokra. Ilyenkor becsapva érezzük magunkat, főleg amikor sok pénzt költünk a vásárlásra, és nem vagyunk elégedettek a termékkel. Ezért fontos vásárlás előtt jól át kell gondolni mindent.

V reviji in časopisu si oglej in preberi nekaj oglasov.

Pomisli:

- koliko ti o izdelku pove posamezen oglas,
- ali ste že kdaj zaradi oglasa kupili izdelek,
- ali vas je kdaj izdelek, ki ste ga kupili zaradi oglasa, razočaral; zakaj,
- naštej nekaj oglasov, ob katerih si izvedel tudi kaj zanimivega.

Mediji nam pričarajo svet v našo neposredno bližino. Omogočajo nam, da pozabimo na sedanost, da pozabimo, kdo smo.

Oseba z ekrana nas ne priganja k učenju in ne krega, ker morda pred ekranom jemo ali sedimo z umazanimi čevlji, ker nismo napisali domače naloge ali pospravili svoje sobe.

Se rad oblačiš po modi? Povej, kje dobiš ideje, kaj je moderno in kaj ne. Se morda zgleduješ po slavni glasbenikih in glasbenicah?

Novinarji imajo veliko informacij. Odločajo, kaj bomo brali v časopisih in kako nam bodo informacijo predstavili: ali nas bodo samo informirali; ali nas bodo obveščali o dogodkih in ljudeh tako, da bodo spoštovali pravico do zasebnosti; ali pa jim bo šlo samo za čim večji zaslužek.

Nekateri strokovnjaki menijo, da mediji zelo vplivajo na ljudi. Če gledamo veliko filmov, prispevkov z nasilnimi vsebinami, to zagotovo ne vpliva dobro na nas.

V učbeniku pri slovenščini v 8. razredu si se naučil, kako brati in uporabljati TV-spored.

Oglej si najnovejši TV-spored in izberi tri primerne in tri neprimerne vsebine zate. Svojo izbiro utemelji.

Za novinarsko poročanje je pomembno, da je točno, resnično in da spoštuje pravico do zasebnosti.

Pripoveduj, katere oddaje rad gledaš. Katere oddaje so v pogovorih s sošolci zdaj najpopularnejše.

Nézzél meg és olvassál el néhány reklámot egy magazinban vagy egy újságban!

Gondold át:

- mennyit árul el egy reklám a termékről!
- vásároltatok-e már meg terméket a hirdetés miatt!
- csalódtatok-e már egy reklám miatt vásárolt termékben! Miért?
- Soroljál fel néhány olyan hirdetést, amelyeknél valami érdekeset is elsajátítottál!

A média egy világot varázsol a közvetlen közelünkbe. Lehetővé teszi számunkra, hogy elfelejtsük a jelent, és megfeledkezzünk arról, kik vagyunk. A képernyőn látható személy nem kényszerít bennünket tanulásra, és nem veszekszik, amiért a képernyő előtt eszünk vagy piszkos cipőben ülünk ott, nem írtunk házi feladatot, és nem tettünk rendet a szobáinkban.

Szeretsz divatosan öltözködni? Mondd el, honnan merítesz ötleteket ahhoz, mi az, ami felkapott, és mi az, ami nem! Lehetséges, hogy a híres zenészek inspirálnak?

Az újságírók rengeteg információval rendelkeznek. Ők döntenek el, mit olvasunk az újságokban, és azt is, hogyan tárlják az információkat: csak informálnak-e bennünket, vagy azt, hogy a magánélethez való jogot tiszteletben tartva tájékoztatnak-e minket az eseményekről és a személyekről; esetleg csak arra törekszenek, hogy minél több pénzt keressenek. Egyes szakemberek úgy vélik, a média nagy hatással van az emberekre. Ha sok erőszakos tartalmú filmet nézünk, az nem igazán érint jól minket.

A Szlovén nyelv című tankönyvből a 8. osztályban megtanultad, hogyan kell olvasni és használni a tévéműsort.

Nézzed meg a legfrissebb tévéműsort, és válasszál ki három számodra megfelelő és három nem megfelelő tartalmat! Indokold meg a választásodat!

Az újságírói tudósításoknál fontos, hogy azok pontosak és valóságosak legyenek, valamint tartsák tiszteletben az igazságosságot és a magánélethez való jogot.

Mondd el, melyik műsorokat nézed szívesen! Továbbá azt, melyik most legnépszerűbb műsorokról beszélgettek az osztálytársakkal!

ZDAJ ZNAM

Živimo v okolju, polnem sporočil. Tudi če se nič ne pogovarjamo, dobivamo doma, v šoli, na ulici, v službi veliko informacij. Dobivamo jih po televiziji, radiu, časopisih, internetu ...

Dolga stoletja so ljudje le s pogovorom širili novice. Da bi si jih laže zapomnili, so jih ljudje začeli zapisovati. Javno obveščanje pa se je začelo z Gutenbergovim tiskarskim strojem. Tisku je sledil izum radia, telefona, telegrafa, kinematografa, televizije, satelita ... Zdaj si brez teh izumov preprosto ne znamo predstavljati življenja.

Pomembne novice, razna aktualna sporočila ali informacije pridejo in morajo priti v javnost kar se da hitro in za to poskrbijo mediji. Mediji so sestavni del našega življenja. Vplivajo na naše življenje in ga usmerjajo. Omogočajo nam, da smo hitro in aktualno obveščeni s sliko, besedo in zvokom o vsem, kar se dogaja po svetu. Zato je pomembno, da znamo medije tudi uporabljati in pravilno vrednotiti njihova sporočila.

Elektronski množični mediji (televizija, računalniške igre, internet, video, radio) in tudi tiskani množični mediji (časopis, revije, knjige, plakati) vplivajo na naše razmišljanje in ravnanje.

*Ne posredujejo nam samo novic, raznih znanj in mnenj, poskrbijo tudi za **zabavo** in **razvedrilo**. Medijem pa so pomembni tudi **oglas**i, ki jim prinašajo velike dobičke.*

Mediji pa lahko tudi škodujejo in širijo napačno mnenje, ali pa s svojimi vsebinami spodbujajo k neprimernemu vedenju.

MOST MÁR TUDOM

Üzenetekkel teli környezetben élünk. Ha nem is beszélgetünk semmiről, otthon, az iskolában, az utcán, a munkahelyen sok információval és üzenettel találkozunk. A televízióból, a rádióból, az újságokból és az internet segítségével jutunk hozzá ezekhez...

Évszázadokon keresztül az emberek csak beszélgetés útján terjesztették az információkat. Hogy könnyebben emlékezzenek, elkezdték leírni azokat. A nyilvános információátadás azonban Gutenberg nyomdájával kezdődött el. A könyvnyomtatást követte a rádió, a telefon, a távíró, a mozi, a televízió és a műhold feltalálása... Manapság nehezen tudnánk elképzelni az életünket ezek a találmányok nélkül.

Fontos hírek, különféle aktuális üzenetek vagy információk áramlanak, és minél előbb nyilvánosságra kell hozni őket, amiről a média gondoskodik is. A média az életünk szerves része. Befolyásolja az életünket, és irányítja is azt. Lehetővé teszi számunkra, hogy kép, szó és hang segítségével mindenről, ami a világban történik, gyorsan és naprakészen tájékozódjunk. Ezért fontos, hogy tudjuk használni a médiát, és megfelelően értékeljük az üzeneteit.

Az **elektronikus tömegkommunikációs eszközök** (televízió, számítógépes játékok, internet, videó, rádió), valamint a nyomtatott tömegtájékoztatás (újság, folyóirat, könyv, plakát) befolyásolják a gondolkodásunkat és cselekedeteinket.

Nemcsak hírekkel, különféle ismeretekkel és véleményekkel látnak el bennünket, hanem gondoskodnak a **kikapcsolódásról** és a **szórakozásról** is. A médiának fontosak a **hirdetések**, amelyekből nagy haszonra tesznek szert.

A média azonban árthat is, tévhitet terjeszthet, vagy a tartalmaival nem megfelelő viselkedésre ösztönözhet.

5. GENERACIJE IN KULTURE

300

Oglej si sošolce v svojem razredu. Vsi ste približno enako stari, zanimajo vas podobne stvari, podobno se obnašate in opravljate podobne naloge v družbi (na primer, vsi hodite v šolo). To je tvoja **generacija**. Ko govoriš o sebi in vrstnikih, običajno rečeš **MI**. To velja tudi za druge otroke, ki ne hodijo s tabo v isti razred, so pa približno enako stari.

Mlajša generacija

Srednja generacija

Starejša generacija

Po navadi generacije razdelimo na **mlajšo**, **srednjo** in **starejšo**. Mlajša generacija so otroci in mladostniki. Ti se še učijo. Srednja generacija so starši in njihovi vrstniki, ki hodijo v službe. Starejša generacija pa so upokojenci, kot npr. tvoji stari starši. Vsaka izmed generacij ima svoje **naloge**. Meje med njimi niso strogo določene. Večkrat med generacijami nastanejo spori.

V slovarju tujk poišči pojem »generacija« in v zvezek prepisi pomen. Poišči fotografije različnih generacij in jih nalepi v zvezek, zraven pa dopiši naloge, ki jih opravlja vsaka generacija. Naredi plakat »Življenje od rojstva do smrti« in opiši vloge posameznih generacij.

Generacije pa lahko poleg starosti določimo tudi glede na to, kdaj je živel in katere zgodovinske dogodke je doživela (zgodovinski vidik). Tako poznamo predvojno generacijo, generacijo po osamosvojitvi Slovenije, šolske generacije ... Vsaka generacija je drugačna in zaradi različnih izkušenj različno razmišlja. Ljudje iste generacije so hodili v iste vrste šol, občudovali iste športnike, igralce in pevce, poslušali podobno glasbo in nosili iste vrste oblačila. Doživeli pa so tudi iste zgodovinske dogodke in družbene spremembe. Vse to jih je oblikovalo in je vplivalo na njihovo vedenje ter vrednote. Vendar pa nisi vedno pripadnik iste generacije. Z odraščanjem se tvoje naloge spremenijo in s tem tudi pravice ter dolžnosti.

5. GENERÁCIÓK ÉS KULTÚRÁK

Vessél egy pillantást az osztálytársaidra! Körülbelül egyidősek vagytok, hasonló dolgok iránt érdeklődtök, hasonlóan viselkedtek, és ugyanolyan feladatokat végeztek el a társadalomban (például mindannyian iskolába jártok). Ez a te **generációd**. Amikor magadról és társaidról beszélsz, akkor általában **MI-t** mondasz. Ez érvényes más gyermekekre is, akik nem járnak veled egy osztályba, de nagyjából egyidősek veled.

A fiatal nemzedék

A középső nemzedék

Az idősebb nemzedék

A generációkat általában **fiatal**, **középső** és **idősebb** nemzedékekre osztjuk. A fiatal generációba a gyermekek és a serdülők tartoznak. Még tanulnak. A középső generációt a szülők és ő kortársaik jelentik, akik munkába járnak. Az idősebb generáció pedig a nyugdíjasok, mint pl. a nagyszüleid. Minden generációnak megvannak a saját **feladatai**. A köztük lévő határvonalak nincsenek szigorúan meghatározva. Többször alakulnak ki konfliktusok a generációk közt.

Keress meg a generáció kifejezést az Idegen szavak szótárában, és írd le a jelentését a füzetbe! Keressél fotókat a különböző generációkról, és ragaszd be azokat a füzetbe, majd írd melléjük az egyes generációk által végzett feladatokat!

Készítsél plakátot „Az élet a születéstől a halálig” címmel, majd írd le az egyes generációk szerepeit!

A generációkat az életkoron kívül az is meghatározhatja, mikor éltek, és milyen történelmi eseményeket tapasztaltak meg együtt (történelmi aspektus). Ilyen módon tudunk a háború előtti generációról, a Szlovénia függetlenné válása utáni generációról és az iskolai nemzedékekről...

Minden generáció más, és tagjai a különböző tapasztalatok miatt másként gondolkodnak. Az egy generációba tartozó emberek ugyanabba a típusú iskolába jártak, ugyanazokat a sportolókat, színészeket és énekeseket csodálták, hasonló zenét hallgattak, és ugyanolyan stílusú ruhát viseltek. Ugyanazokat a történelmi eseményeket és társadalmi változásokat élték át. Mindez alakította őket, és befolyásolta a viselkedésüket és az értékrendjüket. Az ember azonban nem marad örökre ugyanannak a generációnak a tagja. A felnőtté válással megváltoznak a feladatai, és ezáltal a jogai és a kötelességei is.

Pri slovenskem jeziku si se v preteklih letih naučil opisati osebe, dogodke ... Vprašaj svoje starše, v kateri generaciji sta živela in kaj je njih zanimalo, ko so bili mladi. Ugotovi, kakšne razlike so med njima in tabo. Če imate kakšne fotografije, si jih skupaj ogledajte.

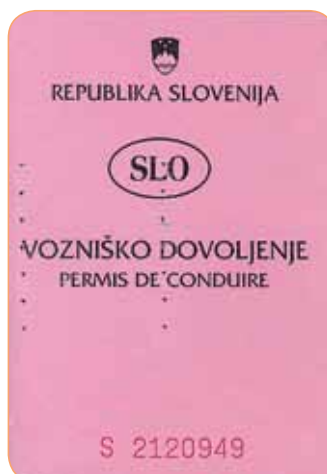
Razmisli, katere obrede si že doživel. Kaj se je spremenilo, ali kaj so po njih ljudje od tebe pričakovali?

Običajno prehode iz ene v drugo generacijo zaznamujejo različni **obredi** (rojstvo, krst, prvi šolski dan, birma, matura, vozniški izpit, zaposlitev, poroka ...).

Na primer starost 18 let zaznamuje prehod v odraslo dobo. Takrat si moraš pridobiti državljanske dokumente (potni list, osebna izkaznica ...) in se ravnati po zakonih. Pridobiš si določene pravice, a tudi dolžnosti. (npr. lahko sam potuješ po tujini, če zagrešiš kaznivo dejanje, ti sodijo).

Poroka

Vozniški izpit

Oglej si levo sliko in ugotovi, za katero slovesnost gre. Pripoveduj, kaj drugi ljudje pričakujejo od oseb na sliki.

Osebni dokumenti

Ob polnoletnosti si pridobiš pravice in dolžnosti

Szlovén nyelvénél az évek során megtanultad leírni az embereket, az eseményeket... Kérdezd meg a szüleidet, melyik generációban éltek, és mi iránt érdeklődtek fiatalokorukban! Találd ki, mi a különbség köztük és közted! Ha van néhány fotód, nézzétek meg együtt őket!

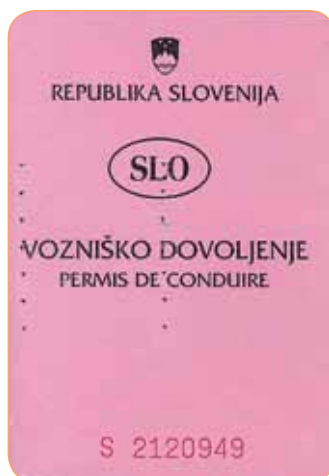
Gondold át, milyen rítusokat tapasztál már meg! Mi változott meg eközben, illetve ezek során mit vártak el tőled az emberek?

Az egyik nemzedékből a másikba való átmenetet általában különböző **rituálék** (születés, keresztelés, első iskolai nap, bérnálás, érettségi, járművezetői vizsga, munkavállalás, házasság...) jelzik.

Például a 18. életév a felnőttkorba való átmenetet jelzi. Ilyenkor személyi okmányokat (útlevél, személyi igazolvány...) kapsz, amik megfelelnek a jogszabályoknak. Bizonyos jogokat, de kötelességeket is szerzel (pl. önállóan utazhatsz külföldre, azonban ha bűncselekményt követsz el, akkor elítélnek).

Házasság

Jogosítvány

Nézd meg a bal oldali képet, és találd ki, milyen szertartás történik! Meséld el, mit várnak el mások a képen látható személyektől!

Személyi igazolvány

Amikor eléred a nagykorúságot, jogokat és kötelességeket szerzel.

Ugotovi, kateri obred ti omogoči vstop v določeno generacijo. Poveži pravilne odgovore in jih prepisi v zvezek.

zaposlitev valeta	mlajša generacija
vozniški izpit	
3. rojstni dan	srednja generacija
prvi šolski dan	
poroka	starejša generacija
upokojitev	
rojstvo drugega otroka	

S prehodom v srednjo generacijo človek odraste. Takrat pridobi samostojnost in svobodo odločanja, vendar pa mora postati tudi **odgovoren**. Zaposli se, poišče svoje stanovanje in partnerja in si osnuje svojo družino.

Spomni se poglavja o družini, ko smo govorili o razširjeni družini. V taki družini živijo skupaj vse tri generacije – mlajša, srednja in starejša. Kot veš, ima vsaka generacija svoje vrednote in prepričanja, pa tudi težave, tako da med njimi prihaja tudi do sporov ali **konfliktov**. To je normalno. Pomembno pa je, da konflikte rešujemo **nenasilno**.

Oglejte si film Poletje v školjki 1. Določite odlomek, kjer se pojavi konflikt med generacijami. Razmislite, zakaj. Kako ga rešijo? Kako ti rešuješ konflikte z drugimi generacijami? Pripoveduj o tem.

Vsaka generacija **bogati** drugo generacijo s svojimi izkušnjami. Zato je pomembno, da so med seboj **povezane**. S tem si krepimo in razvijamo tudi zaupanje in sočutje do soljudi. Povezujemo se lahko v krogu svoje družine ali pa s sosedi, znanci, vaščani ... Skupaj lahko preživljamo prosti čas, prosimo za pomoč in nasvete starejše ali pa sami nudimo starejšim ali mlajšim pomoč.

Povezovanje med generacijami je zelo pomembno

Találd ki, melyik aktus teszi lehetővé a belépést egy adott generációba! Kösd össze a megfelelő válaszokat, és írd le azokat a füzetbe!

alkalmazás	fiatal generáció
bankett	
jogosítvány	
3. születésnap	középgeneráció
első nap az iskolában	
házasság	
nyugdíjazás	idősebb generáció
egy második gyermek születése	

A középgenerációba való átmenettel az ember felnőtt. Ekkor az ember elnyeri a függetlenséget és a döntési szabadságot, azonban **felelősséget** is kell vállalnia. Alkalmazzák, megszerzi a saját lakását, partnert talál és családot alapít.

Emlékezzél vissza a családról szóló fejezetekre, amikor a tágabb családról beszéltünk! Az ilyen tágabb családban mindhárom generáció – a fiatal, a középső és az idősebb – együtt él. Mint tudod, minden generációnak megvannak a saját értékei, elképzelései és problémái, így **konfliktusok** is keletkezhetnek közöttük. Ez normális. Fontos azonban, hogy a konfliktusokat **erőszakmentesen** oldjuk meg.

Nézzétek meg a Poletje v školjki 1. című filmet! Határozzátok meg azt a részletet, ahol a generációk közötti konfliktusok előfordulnak! Gondoljátok át, miért! Hogyan oldják meg azt? Hogyan oldod meg te a konfliktusokat a többi generációval? Meséljél róla!

Minden generáció **gazdagítja** a másik nemzedéket a saját tapasztalataival. Ezért fontos, hogy egymással **összetartsanak**. Ezzel erősítjük magunkat, valamint fejlesztjük a bizalmat és az együttérzést embertársaink iránt. Csatlakozunk a saját családukhöz vagy a szomszédokhoz, az ismerősökhöz, a falusiakhoz... Együtt tölthetjük a szabadidőt, segítséget és tanácsot kérhetünk az idősebbektől, vagy felajánlhatjuk a segítségünket az időseknek vagy a fiataloknak.

A generációk közötti kapcsolat nagyon fontos

ZDAJ ZNAM

Generacije razdelimo na **mlajšo, srednjo** in **starejšo**. Mlajša generacija so otroci in mladostniki. Srednja generacija so starši in njihovi vrstniki, ki hodijo v službe. Starejša generacija pa so upokojenci, kot npr. tvoji stari starši. Vsaka izmed generacij ima svoje **naloge**. Meje med njimi niso strogo določene. Večkrat med generacijami nastanejo spori. To je normalno. Pomembno pa je, da spore rešujemo **nenasilno**.

Vsaka generacija je drugačna in ima zaradi različnih izkušenj različno miselnost.

Običajno prehode iz ene v drugo generacijo zaznamujejo različni **obredi** (rojstvo, krst, prvi šolski dan, birma, matura, vojniški izpit, zaposlitev, poroka ...). S prehodom v srednjo generacijo, z odraslostjo, pridobimo samostojnost in svobodo odločanja, vendar pa moramo postati tudi **odgovorni**.

Vsaka generacija **bogati** drugo generacijo s svojimi izkušnjami. Zato je pomembno, da so med seboj **povezane**. S tem si krepimo in razvijamo tudi zaupanje in sočutje do soljudi.

MOST MÁR TUDOM

A generációkat **fiatal, középső és idősebb** nemzedékekre osztjuk fel. A fiatal generációt a gyermekek és a serdülők jelentik. A középgenerációba a szülők és a kortársaik tartoznak, akik munkába járnak. Az idősebb generáció tagja pedig a nyugdíjasok, mint pl. a te nagyszüleid. Minden generációnak megvan a maga **feladata**. A köztük lévő határok nem túl szigorúak. A nemzedékek között gyakran keletkeznek konfliktusok. Ez normális. Fontos azonban, hogy a vitákat **erőszakmentesen** oldjuk meg.

Minden generáció más, és az eltérő tapasztalatok miatt más mentalitással rendelkezik.

Általában az egyik generációból a másikba való átmenetet különböző **rituálék** jellemzik (születés, keresztelés, első tanítási nap, bérnyújtás, érettségi, járművezetői vizsga, munkavállalás, házasság...). A középgenerációba való átmenettel, a felnőtté válással függetlenek leszünk, és döntési szabadságunk lesz, azonban **felelősségteljessé** is kell válnunk.

Minden generáció a saját tapasztalatával **gazdagítja** a következő nemzedéket. Ezért fontos, hogy egymással **összetartsanak**. Ezzel erősödünk, valamint fejlődik az embertársak iránti bizalmunk és az együttérzésünk is.

6. POKLIC IN DELO

308

Potrebuješ tri listke. Na vsak listek zapiši en poklic. Vse listke poberite oziroma zberite v košaro. Nato vsak izmed vas potegne tri listke iz košare. Za vsak poklic nato napiši, kaj ti je pri tem poklicu všeč in kaj ne, zakaj bi ga opravljal in zakaj ne.

Najbrž je vsak izmed vas izbral drug poklic. Vendar pa imajo vsi poklici, naj bodo še tako različni, nekaj skupnega. Za **poklic** so se vsi morali posebej **izobraziti** in **izučiti**. Določen poklic lahko torej opravljajo ljudje, ki so za to **usposobljeni**. Pravica do dela je temeljna človekova pravica.

Pravila izobraževanja (trajanje, vsebine, večine ...) po navadi predpiše država. Podobno je predpisana tudi izobrazba za delovna mesta.

Vsak poklic zahteva določena znanja, spretnosti in ravnanja. Tako vsak ne more biti glasbenik ali slikar. Poklici, kot na primer vojak, gasilec, policist, pilot ... zahtevajo veliko znanja o tem, kako med opravljanjem poklica poskrbeti za lastno varnost.

Včasih so poklice delili na tipično **ženske** (npr. prodajalka, učiteljica, snažilka ...) in tipično **moške** (npr. avtomehanik, šofer, politik ...). Danes pa vemo, da so moški in ženske enakopravni ter opravljajo poklice, ki so jih sposobni opravljati.

Šofer avtobusa

Čistilec

Poklici se lahko ločijo glede na dolžino šolanja. Zdravnik ali veterinar lahko postane nekdo, ki je po srednji šoli opravil še šest let fakultete in dve leti specializacije. Za frizerja in avtomehanika zadošča že uspešno opravljena triletna srednja šola in praksa.

Pozanimaj se, za katere poklice se je možno izobraziti v tvojem kraju ali v njegovi bližini.

6. FOGLALKOZÁS ÉS MUNKA

Három cédulára lesz szükséged. Írjál mindegyik cédulára egy szakmát! Szedjétek össze valamennyi cédulát, vagy rakjátok őket egy kosárba! Mindenki húzzon aztán három cédulát a kosárból. Írd le mindegyik szakmához, mi tetszik benne, és azt, mi nem, továbbá miért űznéd azt, és miért nem!

Valószínűleg mindegyikötök más szakmát választott. Mindazonáltal minden szakmában az eltérések ellenére is vannak hasonlóságok. Egy **szakma** elsajátításához mindenkinek speciális **oktatásban** és **képzésben** kell részesülnie. Egy szakmát azok a személyek gyakorolhatnak, akik megfelelő **képesítéssel rendelkeznek**. A munkához való jog alapvető emberi jog. Az oktatás szabályait (időtartam, tartalom, készségek...) általában az állam írja elő. Hasonlóképpen a munkakörhöz kapcsolódó képzettség is meghatározásra kerül. Minden szakma bizonyos ismereteket, készségeket és magatartást igényel. Így nem lehet mindenki zenész vagy festő. Az olyan szakmákhoz, mint a katona, tűzoltó, rendőr, pilóta... sok olyan ismeret szükséges, amely arról szól, hogyan kell munka közben ügyelni a saját biztonságukra.

Időnként előfordult, hogy bizonyos szakmákat jellemzően **nőiesnek** (pl. eladó, tanár, takarító) vagy tipikusan **férfiasnak** (pl. autószerelő, sofőr, politikus) tartottak. Ma már azonban tudjuk, hogy a férfiak és a nők egyenrangúak, és azt a szakmát űzik, amelyre képesek.

Buszvezető

Takarító

A foglalkozások az iskolai végzettség időtartama szerint megkülönböztethetők. Az lehet orvos vagy állatorvos, aki a középiskola után egy hatéves egyetemet, majd egy kétéves specializációt végez el. A fodrásznak és az autószerelőnek elég egy három évnyi középiskolai végzettség és gyakorlat.

Derítsd ki, milyen szakmákat lehet elsajátítani a környéken és a közelben!

Kateri poklic zanima tebe? Katero delo bi najraje opravljal/a? Kam boš moral/a v šolo? Koliko časa boš še moral/a hoditi v šolo, da boš dosegel/la zaželeni poklic?

Frizer

Veterinar

Nekatere poklice poznamo že zelo dolgo. Zanje pravimo, da so **tradicionalni** (kmet, kamnosek, državni uradnik ...). **Moderni poklici** pa so tisti, ki jih še pred nekaj desetletji ni bilo (računalniški programer, inštruktor v fitnessu ...).

Kmet

Inštruktor v fitnessu

Milyen szakma érdekel téged? Milyen munkát szeretnél végezni? Hová mész majd tovább iskolába? Meddig kell még iskolába járnod, hogy megszerezd a vágyott szakmát?

Fodrász

Állatorvos

Néhány szakmát már nagyon régóta ismerünk. Azt mondhatjuk, hogy vannak **hagyományos szakmák** (gazda, kőfaragó, köztisztviselő...). A **modern szakmák** azok, amelyek korábban, néhány évtizede még nem léteztek (számítógép-programozó, fitneszoktató).

Parasztember

Fitneszoktató

Delavci se lahko vključijo tudi v **sindikate**, ki se v njihovem imenu z delodajalci pogajajo o plačah, zdravstvenem in pokojninskem zavarovanju, o reševanju nesporazumov, podpori za brezposelne. Želje delavcev in delodajalcev se pogosto razlikujejo.

S sošolcem zaigrajta naslednji prizor. Postavi se v vlogo predstavnika sindikata, ki se pride k direktorju dogovarjati za višje plače zaposlenih. Nato vlogi zamenjata. Opiši, kako si se počutil kot predstavnik sindikata? Kako pa kot direktor?

Največji nesporazumi med delavci in delodajalci nastanejo zaradi plač ali delovnih razmer. Če se zaposleni nikakor ne morejo dogovoriti z delodajalcem, imajo pravico, da **stavkajo**.

Naštej še nekaj poklicev, ki opravljajo storitve. Narediš lahko preglednico, tako da na eni strani vpišeš poklic, na drugi strani pa storitve, ki jih ta oseba opravlja.

S plačilom za opravljanje poklica služimo denar ali dobrine za preživljanje (hrana, oblačila, zdravila ...). Med dobrine ne štejemo le izdelkov. Ko zdravnik pregleda bolnika in mu svetuje zdravljenje, je to za bolnika dobrina. Prav tako, če nam mehanik popravi avto, je njegovo delo dobrina za lastnika avta. Zdravnikovo in mehanikovo delo sta posebni vrsti dobrin – pravimo jima **storitev**. Danes se mnogo ljudi preživlja tako, da za druge ljudi opravljajo storitve.

Zdravnik pregleduje bolnika, avtomehanik popravlja avto

A munkavállalók olyan **szakszervezetekhez** is csatlakozhatnak, amelyek a nevükben tárgyalnak a munkáltatókkal a fizetésekről, az egészség- és nyugdíjbiztosításról, a konfliktusok megoldásáról és a munkanélküliek támogatásáról. A munkavállalók és a munkaadók elvárásai gyakran különböznek egymástól.

Játszd el egy osztálytársaddal a következő jelenetet! Képzeld magad egy szakszervezeti képviselő szerepébe, amely az igazgatóhoz fordul, hogy a munkavállalói magasabb fizetéséről tárgyaljon! Ezután cseréljétek meg a szerepeket! Számolj be róla, hogyan érezted magadat szakszervezeti képviselőként? Utána arról, hogyan igazgatóként!

A legnagyobb nézeteltérések a munkavállalók és a munkaadók között a bérekkel, valamint a munkaidőkerettel kapcsolatosak. Amennyiben a munkavállaló semmilyen módon nem tud megállapodni a munkáltatóval, akkor jogában áll **sztrájkolni**.

Soroljál fel még néhány szolgáltatást nyújtó szakmát! Készíthetsz egy táblázatot: az egyik oldalon adjad meg az adott szakmát, a másikon pedig a foglalkozást űző személy által nyújtott szolgáltatásokat!

A szakmánk művelésével pénzt vagy javakat kapunk a megélhetéshez (élelmiszer, ruhák, gyógyszerek...). A javak nem csupán árucikkek lehetnek. Amikor az orvos megvizsgálja a beteget, és azt tanácsolja neki, hogy kezeljék, az szolgáltatás a betegnek. Éppen így, amikor egy szerelő megjavítja az autónkat, a munkája szolgáltatás az autótulajdonosnak. Az orvosi és a szerelési munkák speciális árufajták – ezeket **szolgáltatásoknak** nevezzük. Ma sokan abból élnek meg, hogy más embereknek szolgáltatásokat nyújtanak.

Az orvos megvizsgálja a beteget, az autószerelő megjavítja az autót

Nihče sam ne izdelava vseh izdelkov, ki jih potrebuje za življenje, niti ne opravi vseh potrebnih storitev. Dobrine med seboj **izmenjujemo**. Če izdelke in storitve prodajamo, postanejo za kupce **blago**, ki ga lahko kupijo z **denarjem**. Ko prodajalci s prodajo svojega blaga dobijo denar, kupijo dobrine, ki jih potrebujejo za svoje življenje, a jih sami ne izdelujejo ali pridelujejo.

Cvetličarka v službi prodaja rože, pozneje nakupuje hrano

Ni nujno, da ob menjavi – prodaji ali nakupu – uporabljamo pravi papirnati denar in kovance. Vse pogosteje uporabljamo druga **plačilna sredstva**, kot sta ček ali kreditna kartica. Ljudje imajo denar v bankah na svojih **bančnih računih**. Ko kupijo kak izdelek, izročijo prodajalcu ček ali plačilno kartico. Tako naročijo banki, naj z njihovega računa prenese na račun prodajalca znesek na računu.

PLAČILNO SREDSTVO – denar ali dokument (ček ali kreditna kartica), s katero je mogoče v trgovini plačati ali v banki in na bankomatu dvigniti denar.

Pogosto ni dovolj zaposlitev za vse, ki bi se želeli zaposliti. Mnogi mladi po končanem šolanju zato težko najdejo zaposlitev. Še bolj velja to za mlade, ki ne končajo nobene šole.

V dnevnem časopisu ali na internetu poišči nekaj oglasov za prosta delovna mesta. Ugotovi, kakšna znanja in izobrazbo zahtevajo.

Senki nem állítja elő maga az élethez szükséges összes terméket, és ugyanígy nem végez el minden nélkülözhetetlen szolgáltatást. Árukat **cserélünk** egymás közt. Ha a termékeket és a szolgáltatásokat eladjuk, akkor azok az ügyfelek számára **árukká** válnak, amelyeket **pénzért** tudnak megvásárolni. Az eladók értékesítik a fennmaradáshoz szükséges javakat, az árucikkek forgalmazása után pedig pénzt kapnak, maguk azonban nem gyártják vagy termelik meg azokat.

Egy virágáros a munkahelyén virágot árul, később élelmiszert vásárol

Adásvételnél – eladásnál vagy vásárlásnál – nem szükséges valódi papírpénzt és érmét használni. Egyre gyakrabban használunk más **fizetőeszközöket**, például csekket vagy hitelkártyát. Az emberek pénze a bankokban a **bankszámlájukon** van. Amikor megvásárolnak egy terméket, odaadják a csekket vagy a bankkártyát az eladónak. Ezzel arra utasítják a bankot, hogy a számlájukról egy összeget utaljon át az eladó számlájára.

FIZETŐESZKÖZÖK – pénz vagy dokumentum (csekk vagy hitelkártya), amellyel az üzletben fizetni, valamint a bankban és a bankautomatából pénzt lehet felvenni.

Sokszor nincs elég munkahely mindenki számára, aki szeretne elhelyezkedni. Sok fiatal az iskolai végzettség megszerzése után nehezen talál munkát. Ez még inkább igaz azokra a fiatalokra, akik egyetlen iskolát sem fejeztek be.

Keressél néhány ingyenes munkahirdetést a napilapban vagy az interneten! Tudjad meg, milyen tudásra és végzettségre van szükség!

Včasih pa se zgodi, da tudi nekateri zaposleni izgubijo zaposlitev in postanejo **brezposelni**, ker njihovo podjetje pri prodaji izdelkov ali storitev ni bilo uspešno. V dobi računalnikov pa veliko delavcev izgubi službo, ker njihovo delo prevzamejo stroji. Ljudje izgubljajo zaposlitev tudi zato, ker celotne panoge postanejo zastarele, propadajo in ustvarjajo izgubo (na primer rudarstvo, železarstvo, tekstilna industrija ...).

PANOGA – dejavnost, ki ima nekatere skupne lastnosti (obdeluje enake surovine, izdeluje podobne izdelke).

V Sloveniji je včasih delovalo kar nekaj premogovnikov. Sedaj je večina že zaprtih. S pomočjo interneta ugotovi, kateri premogovniki so še odprti.

Vsi brezposelni so v težkem položaju, saj mnogim primanjkuje denarja, da bi preživljali sebe in svoje družine. Brezposelnim pomaga vlada naše države. Pomaga tudi podjetjem, ki so pripravljene zaposliti nove delavce.

Brezposelnim dajejo veliko pomoč tudi **Zavodi za zaposlovanje**:

- obveščajo jih o prostih delovnih mestih,
- učijo jih, kako iskati zaposlitev,
- dajejo jim denarno pomoč za preživljanje,
- omogočajo jim brezplačno izobraževanje za nov poklic,
- dajejo denar delodajalcem, da bi jih zaposlili ...

Obišči spletno stran Zavoda za zaposlovanje. Napiši, kaj vse najdeš na tej spletni strani.

Néha azonban előfordul, hogy egyes alkalmazottak elveszítik állásukat, és **munkanélkülivé** válnak, mert a vállalkozásuk nem volt elég sikeres a termékek vagy szolgáltatások értékesítésében. A számítógépek korában sok dolgozót azért bocsátanak el, mert munkájukat a gépek veszik át. Az emberek állása amiatt is megszűnhet, mert egész iparágak elavulnak, csődbe mennek és veszteséget termelnek (pl. bányászat, vas- és acélipar, textilipar...).

IPAR – olyan tevékenység, amiben van néhány közös jellemző (ugyanazokat az alapanyagokat használják, hasonló termékeket gyártanak).

Egykor Szlovéniában jónéhányan dolgoztak szénbányákban. Mára ezeknek a többsége már bezárt. Derítsd fel az internet segítségével, melyik szénbányák vannak még mindig nyitva!

Minden munkanélküli nehéz helyzetben van, mivel sokuknak nincs pénzük a saját és családjuk megélhetéséhez. Hazánk kormánya segíti a munkanélkülieket. A cégeknek is támogatást nyújt, ha hajlandók új munkavállalókat felvenni.

A **Munkaügyi Szolgálat** is nagy segítséget nyújt a munkanélkülieknek:

- tájékoztatja őket a szabad munkahelyekről,
- megtanítja nekik, hogyan keressenek állást,
- pénzügyi támogatást nyújt a megélhetéshez,
- ingyenes oktatás biztosít számukra egy új szakma elsajátításához,
- pénzt ad a munkaadóknak, hogy alkalmazzák őket...

Látogasd meg a Munkaügyi Szolgálat honlapját! Írd le, mit találtál ezen a weboldalon!

ZDAJ ZNAM

Vsak ima pravico do dela. Za **poklic**, ki ga želi opravljati, se mora **izobraziti** ali **izučiti**. Pravila izobraževanja (trajanje, vsebine, veščine ...) po navadi predpiše država. Podobno je tudi izobrazba predpisana za nekatera delovna mesta. Vsak poklic zahteva določena znanja, spretnosti in ravnanja.

Včasih so poklice delili na tipično **ženske** (npr. prodajalka, učiteljica, snažilka ...) in tipično **moške** (npr. avtomehanic, šofer, politik ...). Danes pa vemo, da so moški in ženske enakopravni ter opravljajo poklice, ki so jih sposobni opravljati. Izobraževanje za posamezne poklice poteka različno dolgo.

Poznamo **tradicionalne poklice** (kmet, kamnosek, državni uradnik ...) in **moderne poklice** (računalniški programer, inštruktor v fitnesu ...).

Delavci se lahko vključijo tudi v **sindikate**, ki se v njihovem imenu z delodajalci pogajajo o plačah, zdravstvenem in pokojninskem zavarovanju, o reševanju nesporazumov, podpori za brezposelne. Želje delavcev in delodajalcev se pogosto razlikujejo.

Če se zaposleni nikakor ne morejo dogovoriti z delodajalcem, imajo pravico, da **stavkajo**.

S plačilom za opravljanje poklica služimo denar ali dobrine za preživljanje. Med dobrine ne štejemo le **izdelkov** (hrana, oblačila, zdravila ...), ampak tudi **storitve** (obisk frizerja, popravilo avta ...).

Nihče sam ne izdelava vseh izdelkov, ki jih potrebuje za življenje, niti ne opravi vseh potrebnih storitev. Dobrine med seboj **izmenjujemo**. Če izdelke in storitve prodajamo, postanejo za kupce **blago**, ki ga lahko kupijo z **denarjem** ali **drugimi plačilnimi sredstvi**.

Včasih pa se zgodi, da tudi nekateri zaposleni izgubijo zaposlitev in postanejo **brezposelni**, ker njihovo podjetje pri prodaji izdelkov ali storitev ni bilo uspešno.

Vsi brezposelni so v težkem položaju, saj mnogim primanjkuje sredstev, da bi preživljali sebe in svoje družine. Brezposelnim pomaga vlada naše države (Zavodi za zaposlovanje ...). Pomaga tudi podjetjem, ki so pripravljena zaposliti nove delavce.

MOST MÁR TUDOM

Mindenkinek joga van a munkához. Ahhoz a **szakmához**, amit valaki űzni szeretne, **tanulnia** vagy **képeznie** kell magát. Az oktatás szabályait (időtartam, tartalom, készségek...) általában az állam írja elő. Hasonlóképpen egyes állásokhoz meghatározzák a képzettséget. Minden szakma bizonyos ismereteket, készségeket és magatartást igényel. Néhány szakmát jellemzően **nőiesnek** (pl. eladó, tanár, takarító...) vagy tipikusan **férfiasnak** (pl. autószerelő, sofőr, politikus) soroltak be. Manapság mindazonáltal tudjuk, hogy a férfiak és a nők egyenrangúak, és azt a szakmát űzik, amelynek a teljesítésére képesek. Az egyes szakmák képzése eltérő ideig tart.

Ismerünk **hagyományos** (gazda, kőfaragó, köztisztviselő) és **modern szakmákat** (számítógép-programozó, fitneszoktató).

A dolgozók csatlakozhatnak a **szakszervezetekhez**, amelyek a bérekről, az egészségügyi és nyugdíjbiztosításról, a konfliktusok megoldásáról, a munkanélküliek támogatásáról tárgyalnak. A munkavállalók és a munkaadók elvárásai gyakran különböznek egymástól.

Ha a munkavállalók semmilyen módon nem tudnak megegyezni a munkáltatóval, akkor megilleti őket a jog, hogy **sztrájkoljanak**.

A szakmánk művelésével pénzt vagy javakat keresünk a megélhetéshez. A javak közé nemcsak a **termékek** (élelmiszer, ruházat, gyógyszerek...), hanem a **szolgáltatások** is (fodrász, autójavítás) tartoznak.

Senki nem állítja elő maga az élethez szükséges összes terméket, és ugyanúgy nem végez el minden szükséges szolgáltatást. Árukat **cserélünk** egymás közt. Ha a termékeket és a szolgáltatásokat eladjuk, akkor azok **árukká** válnak az ügyfelek számára, amelyeket **pénzért vagy más fizetőeszköz** segítségével meg tudnak vásárolni.

Néha azonban megtörténik, hogy egyes alkalmazottak elvesztik állásukat, és **munkanélkülivé** válnak, mert a cégük a termékek vagy szolgáltatások értékesítésekor nem volt sikeres.

Valamennyi munkanélküli nehéz helyzetben van, mivel sokuknak nincsen forrása ahhoz, hogy eltartsák magukat és a családjukat. A munkanélkülieket országunkban a kormány segíti (Foglalkoztatási Irodák...). Olyan cégeknek is segítenek, akik készek arra, hogy új munkavállalókat alkalmazzanak.

7. DRUŽBA PRIHODNOSTI

320

Na televiziji, internetu ali časopisu si oglej ali preberi prispevek ali članek o okolju. Pripoveduj, o čem govori prispevek. Kaj nam sporoča?

Človeštvo je že dolgo časa prebivalec našega planeta. Večino svoje zgodovine svojega okolja ni preveč spreminjalo. Pred davnimi časi ljudi še ni bilo veliko, niti niso bili dovolj razviti, da bi ga lahko spremenili. Nabirali in lovili so hrano ter postavljali in gradili svoja bivališča iz naravnih materialov. Kasneje so se začeli ukvarjati s poljedelstvom in živinorejo, zato so morali požigati in sekati gozdove.

Včasih je človek bolj živel v sožitju z naravo

Odpadki grozijo, da bodo zasuli planet

Največje spremembe v okolju so se pojavile z nastankom **industrije**. Človek je zadnjih dvesto let bolj spremenil in uničil svoje okolje, kakor v vsej človeški zgodovini doslej. Ljudje so se zelo namnožili in so potrebovali vedno več hrane, bivališč in predmetov za osebno rabo. Hkrati pa so nastajali tudi ogromni kupi odpadkov, ki vedno bolj obremenjujejo planet.

Živimo v obdobju, ko se dogajajo mnoge spremembe na različnih področjih:

- tehnološkem,
- ekonomskem,
- družbenem;

TEHNOLOŠKO PODROČJE – področje tehnike in tehnologije.
EKONOMSKO PODROČJE – področje gospodarstva.
DRUŽBENO PODROČJE – področje ljudi in odnosov med njimi.

Nézzél meg vagy olvassál el egy cikket a környezetvédelemről a tévében, az interneten vagy az újságban! Mondjad el, miről szól a cikk! Mit üzen nekünk?

Az emberiség már régóta a bolygónk lakója. Története nagy részében nem alakította át túlságosan a saját környezetét. Régen az emberek nem voltak sokan, és nem is voltak elég fejlettek ahhoz, hogy megváltoztassák azt. Élelmiszert gyűjtögettek és vadásztak, természetes anyagokból készítették és építették meg a lakhelyüket. Később mezőgazdasággal és állattenyésztéssel foglalkoztak, amihez az erdőket fel kellett égetniük, és ki kellett vágniuk a fákat.

Egykor az ember jobban harmóniában élt a természettel

Fenyegető, hogy a hulladék elárasztja a bolygót

A legnagyobb környezeti változások az **ipar** megjelenésével következtek be. Az ember az utolsó kétszáz évben jobban megváltoztatta és tönkretette a környezetét, mint az emberiség történetében addig. Az emberek nagyon megsokasodtak, és egyre több élelmiszerre, lakóhelyre és személyes használati tárgyra volt szükségük. Ennek következtében hatalmas hulladékhalomok is keletkeztek, amelyek egyre jobban terhelik a bolygónkat.

Olyan időket élünk, amikor különböző területeken számos változás megy végbe:

- technológiai,
- gazdasági,
- szociális.

TECHNOLÓGIAI TERÜLET – a technika és a technológia területe.

GAZDASÁGI TERÜLET – a gazdaság területe.

SZOCIÁLIS TERÜLET – az emberek és a köztük lévő kapcsolatok területe.

Te spremembe imajo pozitivne in negativne posledice za življenje. Tudi vsak izmed nas prispeva k spreminjanju svojega okolja in je hkrati tudi zanj odgovoren.

Z miselnim vzorcem predstavi nekaj primerov pozitivnih in negativnih sprememb na tehnološkem, ekonomskem in družbenem področju.

Včasih je bilo pranje perila naporno opravilo

Danes je preprosto opravilo

Vprašaj stare starše, kako so oni živeli, ko so bili mladi ali otroci. Na kakšen način se jim je življenje spremenilo? Lahko jih posnameš in predvajaš posnetek v razredu. Pogovorite se o njem. Če imaš fotografije, jih prinesi v šolo in naredite skupno razredno razstavo »Življenje nekoč in danes«.

Škofja Loka v Valvasorjevih časih (leta 1689)

Škofja Loka danes

Ezek az átalakulások pozitív és negatív következményekkel járnak az életre nézve. Mindannyian hozzájárulunk a környezet megváltoztatásához, és egyben felelősek is vagyunk azért.

Mutassál be néhány gondolattal pozitív és negatív példákat a technológia, a gazdaság és a társadalom változásaira!

Egykor a ruhák mosása fárasztó művelet volt

Ma ez könnyű művelet

Kérdezd meg a nagyszülőket, hogyan éltek fiatal- vagy gyermekkorukban! Továbbá azt is, hogyan változott meg az életük! Rögzítheted ezt, és lejátszhatod a felvételt az órán. Beszélgessetek erről! Ha vannak fényképeid, hozd be az iskolába, és csináljatok egy közös osztálykiállítást az „Élet egykor és most” címmel!

Škofja Loka Valvasor idejében (1689-ben)

Škofja Loka napjainkban

Oglej si fotografiji Škofje Loke na prejšnji strani in ju primerjaj. Naštej razlike, ki jih opaziš.

Poišči še fotografijo svojega kraja nekoč in jo primerjaj z današnjim videzom.

Največji problemi sodobnega časa so povezani s pomanjkanjem virov energije in odpadki. Zelo se je povečala proizvodnja avtomobilov, raznih gospodinjskih in ostalih izdelkov. Za njihovo izdelavo pa potrebujemo energijo in surovine. Na žalost industrija za seboj pušča ogromno embalaže, ki se kopiči in onesnažuje ozračje, vodo in tla.

Posledica tega so:

- kisli dež,
- topla greda,
- pomanjkanje pitne vode,
- nerodovitna zemlja,
- izginjajoče živali in rastline,
- topljenje ledenikov,
- širjenje bolezni,
- viharji in poplave,
- suše in požari,
- zgodnejša pomlad,
- dvig morske gladine ...

Vse to ogroža in ruši naravno ravnovesje in vsa živa bitja.

Posledice tornada v ZDA

ALI VEŠ, da ...

vsak dan grozi izumrtje 150 rastlinam in živalim?

Ledenik Upsala v Argentini leta 1928 in leta 2004

S pomočjo interneta poišči nekaj živali, ki so izumrle zaradi posledic onesnaževanja okolja.

Tekintsd meg a fotókat Škofja Lokáról az előző oldalon, és hasonlítsd össze őket! Készítsél listát az észlelt különbségekről!
Keressél egy korábbi fotót a lakhelyedről, és hasonlítsd össze a mai látképpel!

A modern idők legnagyobb problémája az energiaforrások hiányával és a pazarlással kapcsolatos. Nagyon jelentősen megnőtt az autók, a különféle háztartási cikkek és más termékek gyártása. Elkészítésükhöz energiára és nyersanyagokra van szükségünk, és ez hatalmas mennyiségű csomagolóanyagot hagy maga után, amely felhalmozódik, és ezzel szennyezi a légkört, a vizet és a talajt.

Ennek a következményei:

- a savas eső,
- az üvegházhatás,
- az ivóvíz hiánya,
- a terméketlen föld,
- a veszélyeztetett állatok és növények,
- az olvadó gleccserek,
- a betegség terjedése,
- a viharok és árvizek,
- az aszályok és tüzek,
- a korábban érkező tavasz,
- a tengerszint emelkedése...

Mindez veszélyezteti, továbbá tönkreteszi a természetes egyensúlyt és valamennyi élőlényt.

A tornádó következményei az Egyesült Államokban

TUDOD-E, hogy...

naponta 150 növény- és állatfajt fenyeget a kihalás veszélye?

Az Upppsala gleccser Argentínában 1928-ban és 2004-ben

Találj az internet segítségével néhány olyan állatot, amely a környezetszennyezés következtében kihalt!

Pri naravoslovju se učite tudi o skrbi za zdravje – zdravo okolje. Obnovi svoje znanje.

Poleg uničevanja okolja pa se uničujemo tudi sami – z medsebojnimi spopadi, drogami, alkoholizmom, uživanjem nezdrave hrane ... Ljudje so zmeraj bolj odtujeni drug od drugega in osamljeni. Želijo imeti zmeraj več materialnih stvari, kar pa vodi v pretirano nakupovanje in lahko tudi v zadolženost.

Prenajedanje vodi v debelost in bolezni

Drogiranje

Velik problem je tudi prenaseljenost. Na zemlji živi že sedem milijard ljudi in ta številka strmo narašča iz leto v leto. Vse to povečuje problem odpadkov in porabo naravnih virov.

Žal je bogastvo med ljudmi neenakomerno porazdeljeno. Tako neke ljudi stradajo, druge pa hrano mečejo stran.

Že dolgo časa so v svetu prisotni ljudje in gibanja, ki človeštvu kažejo in ga opozarjajo na posledice njegovega neodgovornega ravnanja z naravo (Greenpeace ...).

Veliko ljudi že uporablja naravi bolj prijazne energetske vire, prideluje hrano na naraven način, zmanjšuje onesnaževanje vode, zemlje in zraka.

Preberi članek na naslednji strani in ga komentiraj. Na internetu poišči nadaljevanje zgodbe.

Povej, kako je urejeno zbiranje odpadkov v tvojem kraju.
Kaj lahko storiš sam?

Természettudománynál tanultatok az egészségről – az egészséges környezetről. Frissítsd fel a tudásodat!

A környezet tönkretétele mellett önmagunkat is pusztítjuk – egymás közötti konfliktusokkal, drogokkal, alkoholizmussal, egészségtelen ételek fogyasztásával... Az emberek egyre inkább elidegenednek egymástól, és magányosak. Egyre több anyagi javat akarnak, ami eltúlzott vásárlásokhoz és eladósodáshoz is vezethet.

A túlevés elhízáshoz és betegségekhez vezet

Drogozás

Nagy probléma a túlnépesedés is. A Földön már hétmilliárd ember él, és ez a szám évről évre meredeken növekszik. Mindez növeli a hulladékok kezelésének és a természetes erőforrások felhasználásának a problémáját.

Sajnos a javak egyenlőtlenül oszlanak el az emberek között. Ezért valahol az emberek éheznek, máshol pedig ételt dobnak ki.

Már régóta jelen vannak a világban olyan emberek és mozgalmak, amelyek megmutatják és figyelmeztetik az emberiséget a természettel való felelőtlen bánásmód következményeire (Greenpeace...).

Sok ember már most is környezetbarátabb energiaforrásokat használ, természetes körülmények közt állítja elő az élelmiszert, csökkenti a víz-, a talaj- és a levegőszennyezést.

Olvasd el a következő oldalon a cikket, és kommentáld azt! Keresd meg az interneten a történet folytatását!

Mondjad el, hogyan történik a hulladékgyűjtés a te településeden!
Mit tehetsz te magad?

Neapelj - mesto smeti

(Neapelj, 22. 05. 2007, 17,45 | Reuters / D.L.)

Prebivalcem Neaplja grozijo epidemije. Na ulicah so tone smeti, odlagališča so polna, mafija pa ovira iskanje rešitve.

Neapelj z okolico se dobesedno utaplja v smeteh. Smetnjaki so polni, na tone vreč z različnimi odpadki leži po ulicah, smetarji pa jih ne odstranjujejo, saj so stara odlagališča polna, novih pa ni. »To je sramota za mesto. Smradu se ne da več prenašati. Če bo šlo tako naprej, bomo vsi umrli,« se je jezila prebivalka mesta Capua v bližini Neaplja.

Na neapeljskih ulicah je bilo odvrženih kar 3000 ton odpadkov, preden so se odgovorne službe zganile in vsaj majhen del smeti odpeljale na smetišče. A najhuje šele prihaja – zadnje odlagališče je že do vrha polno, v nekaj dneh ga bodo zaprli, lokacije za novo še nimajo.

Kriza, ki se vleče že kar nekaj časa, je zdaj dosegla vrhunec. Rešitve ni videti. Slabo vodenje mesta, pod mizo sklenjene politične kupčije in vmešavanje lokalne mafije camorra so vzrok, da je stanje takšno, kakšno je.

Okoljevarstveniki trdijo, da mafija služi z nelegalnimi zažigalnicami nevarnih odpadkov, letno naj bi se jim na račune nateklo kar 22 milijard evrov. Gradnjo novih, legalnih odlagališč, zavirajo.

Domačini se bojijo izbruha epidemij, zato zažigajo kupe smeti. Na opozorila, da ob tem nastajajo strupeni plini, se ne zmenijo. »Zadnjič sem videla deklico, ki je šla tu mimo. Zaradi neznosnega smradu je začela bruhati,« je stanje, ki že meji na katastrofo, opisovala neka prebivalka Neaplja.

Rešitev iščejo že vse od leta 1994, ko je vlada zaradi kopičenja odpadkov na več območjih juga države razglasila izredne razmere.

(vir: <http://24ur.com/novice/svet/neapelj-mesto-smeti.html>)

Nápoly – a szemét városa

(Nápoly, 2007. 05. 17., 17.45 | Reuters / D.L.)

Nápoly lakosságát járványok fenyegetik. Rengeteg szemét van az utcákon, a szemétkerakóhelyek megtelnek, a maffia pedig akadályozza, hogy megoldást találjanak.

Nápoly és környéke szó szerint belefúlad a szemébe. A szemetesek megteltek, sok tonna különféle hulladékokkal teli zacskó hever az utcákon, a szemétszállítók azonban nem távolítják el őket, mivel a régi hulladéklerakók tele vannak, de nincsenek újak. „Ez szégyen a városnak. A bűzt már nem lehet elviselni. Ha ez így megy tovább, mindannyian meghalunk” – dühöngött a Nápoly melletti Capua város egyik lakója.

Nápoly utcáin jó 3000 tonna hulladékot dobtak el, mielőtt a felelős szervek megmozdulnak volna, és a szemétnek legalább egy kis részét elszállították volna a szemételepre. A legrosszabb pedig még hátra van – az utolsó szemétkerakó már zsúfolásig megtelt, néhány napon belül bezárják, és még nincs meg az új hely.

Az egy ideje húzódó válság mostanra tetőzött. A megoldás nem látszik. A fennálló állapotnak a gyenge városi vezetés, az asztal alatti politikai alkuk megkötése és a helyi maffia, a Camorra beavatkozása az oka.

A környezetvédők azt állítják, a maffia profitál a veszélyes hulladékok illegális elégetéséből, amiből évi 22 milliárd euró is befolyik a számlájukra. Az új legális hulladéklerakók építését gátolják.

A helyiek járványok kitörésétől tartanak, ezért a szeméthalmokat elégetik. A mérgező gázok termeléséről szóló figyelmeztetésekkel nem törődnek. „Utoljára egy lányt láttam, aki a közelbe jött. Az elviselhetetlen bűz miatt hányni kezdett. A helyzet a katasztrófa szélén áll” – írta egy nápolyi lakos.

1994 óta keresik a megoldást, amikor a hulladék felhalmozódása miatt a kormány rendkívüli állapotot hirdetett ki délen.

(forrás: <http://24ur.com/novice/svet/neapelj-mesto-smeti.html>)

ALI VEŠ, da ...

je **Greenpeace** mednarodna okoljevarstvena organizacija? Cilji organizacije so predvsem preprečevanje uporabe jedrskega orožja in kitolova. Organizacija ima svoje pisarne v 40 državah po celem svetu, tudi v Sloveniji.

Greenpeace je zaradi svojega delovanja pogosto nezaželen

Da lahko človeštvo napreduje in se karkoli spremeni v naši družbi, so potrebni pogovori in dogovori. Pogovor je ena najmočnejših in najbolj prepričljivih oblik sporazumevanja. Nekateri povedo svoje mnenje na način, ki ne dopušča ugovarjanja, drugi svojemu sogovorniku ne pustijo do besede, nekateri pa se pogovoru najraje izognejo in v sebi zadržijo svoje misli in čustva.

Ljudje pa se sporazumevamo kdaj tudi brez besed, saj je lahko naše obnašanje večkrat bolj zgovorno od besed.

Se ti je že kdaj zgodilo, da si želel nekaj povedati, pa ti sogovornik ni pustil do besede? Si mogoče tudi sam tak, da preveč govoriš in drugim ne pustiš do besede?

Predlagaj, kako bi lahko razrešila vajin problem.

Pomembno je, da smo razumljivi pri posredovanju informacij in mnenja in da preverimo, ali nas je sogovornik razumel. Za pogovor moramo izbrati pravi trenutek in prave besede.

Zagotovo se ne pogovarjamo enako s prijatelji, starši ali pa z učitelji.

Kako poteka pogovor, je odvisno tudi od tega, koliko sogovorniku zaupamo.

Igro »tihan telefon« zagotovo poznaš. Preizkusite jo v razredu. Če zadnji sošolec na glas pove drugačno besedo, kot jo je povedal prvi, skušajte odkriti, kje je prišlo do napake.

Zelo zapleten je lahko pogovor in obnašanje že med pripadniki iste kulture. Med pripadniki različnih kultur pa je lahko pogovor še bolj zapleten.

TUDOD-E, hogy...

a **Greenpeace** egy nemzetközi környezetvédelmi szervezet? A szervezet célja elsősorban az atomenergia és a fegyverek felhasználásának, valamint a bálnavadászatnak a megakadályozása. A szervezetnek szerte a világon 40 országban vannak irodái, köztük Szlovéniában is.

A Greenpeace a tevékenysége miatt gyakran nemkívánatos

Ahhoz, hogy az emberiség fejlődjön, és bármi is megváltozzon a társadalmunkban, beszélgetésekre és megállapodásokra van szükség. A beszélgetés a kommunikáció egyik legerősebb és legmeggyőzőbb formája. Egyesek úgy fejezik ki véleményüket, hogy nem tűrnek ellentmondást, mások csak mondják a magukét, és nem hagyják szóhoz jutni a beszélgetőpartnert, néhányan pedig inkább kerülik a beszélgetést, így megtartják a gondolataikat és az érzelmeiket maguknak.

Az emberek azonban néha szavak nélkül is kommunikálnak, mert a viselkedésünk sokszor beszédesebb lehet a szavaiknál.

Előfordult már veled, hogy mondani akartál valamit, de a beszélgetőpartnered nem engedett szóhoz jutni? Esetleg te magad is túl sokat beszélsz, és nem engedsz másokat szóhoz jutni? Tegyéél javaslatot, hogyan tudnád megoldani a problémátokat!

Fontos, hogy érthetőek legyünk az információ átadásakor és a véleménynyilvánításban, és ellenőrizzük, hogy megértett-e minket a beszélgetőpartner. A beszélgetéshez ki kell választanunk a megfelelő pillanatot és szavakat.

Természetesen nem ugyanúgy beszélünk a barátokkal, a szülőkkel vagy a tanárokkal. A beszélgetés menete attól is függ, mennyire bízunk meg a beszélgetőpartnerünkben.

Biztosan ismered a „néma telefon” játékot. Próbáld ki az órán! Ha az utolsó osztálytársunk más szót mond, mint az első, próbáljátok megtudni, hol történt a hiba!

Az azonos kultúrából származók közötti beszélgetés és viselkedés nagyon bonyolult lehet. A különböző kultúrákból származók közti beszélgetés még komplikáltabb tud lenni.

Preberi spodnje zanimivosti in jih primerjaj s slovenskimi navadami. Navedi primere, kaj je v Sloveniji znak neprimerne vedenja.

ALI VEŠ, da ...

če si v Uzbekistanu v javnosti kdo obriše nos, je to skrajno nekulturno in vredno zgražanja ljudi;

je v muslimanskem delu Indije vredno zgražanja, če bomo prijeli hrano z levo roko. Leva roka je namreč tista, s katero si na stranišču brišemo zadnjico, medtem ko je desna tista, s katero se hranimo;

je v Burmi in na Kitajskem povsem sprejemljivo, če za mizo, potem ko se naješ, rigneš. Tako poveš, da je bila hrana dobra;

medtem ko v naši kulturi med pogovorom navadno gledamo sogovorniku v oči, je v Egiptu to dovoljeno le moškim;

je dvignjen kazalec npr. v Angliji znak neprimerne vedenja, v srednji Evropi pomeni »imam idejo«, pri Romih pa je znak prisege.

S pogovorom je mogoče marsikaj rešiti

Olvasd el a következő érdekességeket, és hasonlítsd össze őket a szlovén szokásokkal! Mondjál példákat, hogy Szlovéniában mi a kulturálatlan viselkedés jele!

TUDOD-E, hogy...

Üzbegisztánban ha valaki nyilvánosan törli az orrát, az rendkívül kulturálatlan, és azzal kiváltja az emberek felháborodását?

India muszlim részén undorító, ha bal kezünkkel vesszük el az ételt? A bal kéz az, amivel a vécén töröljük ki a fenekünket, a jobbal pedig étkezünk;

Burmában és Kínában teljesen elfogadott, ha étkezés után, az asztalnál ülve böfögsz? Ezzel azt fejezd ki, hogy az étel jó volt;

Egyiptomban általában csak a férfiak számára megengedett, hogy a másik szemébe nézzenek beszélgetés közben, miközben a mi kultúránkban mindenkinek?

Angliában a mutatóujj felemelése a nem megfelelő viselkedés jele, Közép-

Európában viszont azt jelenti, hogy „van egy ötletem”, a rómaiaknál pedig az eskütétel szimbóluma?

Beszélgetéssel sok mindent meg lehet oldani

Velikokrat pa pride v naših pogovorih tudi do nesporazumov – konfliktov. Do tega prihaja zaradi različnih interesov, želja ali zaradi nedogovorjenih pravil.

Če jih znamo razrešiti, se lahko iz tega marsikaj naučimo. Silijo nas, da neustrezne stvari spremenimo in da se tako razvijamo. Zaradi njih lahko nastajajo nove ideje in dogovori.

Tako se ljudje podobnih razmišljanj in idej združujejo v različne skupine, ki lahko naredijo veliko dobrega zase in za družbo (na primer: Društvo proti mučenju živali, Zveza potrošnikov, Društvo bolnikov z rakom, Lokalna akcijska skupina za preprečevanje zasvojenosti – LAS ...).

Klovni, preoblečeni v zdravnike, hodijo po otroških oddelkih in pomagajo bolnikom

Za nemoteno igro so potrebna že vnaprej dogovorjena pravila igre

Razmislite, kako bi lahko izboljšali delo na šoli in v okolici šole.

Da v življenju ne bi prihajalo do konfliktov, so postavljena določena **pravila** (npr. nogometna pravila, pravila v prometu, hišni red ...). Določena pravila veljajo tudi v šoli. Z njimi naj bi se strinjali vsi in jih tudi upoštevali, da bi delo na šoli potekalo čim bolj nemoteno.

Razmislite, katera pravila veljajo v vašem razredu. Pogovorite se, če bi jih lahko izboljšali. Pravila naj bodo taka, da se z njimi vsi strinjajo. Dogovorjena pravila napišite na plakat in jih obesite na vidno mesto. Pogovorite se tudi, kaj storiti v primeru kršenja teh pravil.

Sokszor azonban a beszélgetéseinkben félreértések – konfliktusok keletkeznek. Ezek a különböző érdekek, vágyak vagy a rendezetlen szabályok miatt jönnek létre.

Amennyiben tudjuk, hogyan oldjuk meg őket, akkor sokat tanulhatunk belőle. Amikor bizonyos dolgokra rákényszerítenek bennünket, akkor változunk, és ezáltal fejlődünk. Ennek következtében új ötletek és megállapodások jöhetnek létre.

Így a hasonló gondolatokkal és elképzelésekkel rendelkező emberek különböző csoportokba állnak össze, amelyekkel képesek maguknak és a társadalom számára sokféle hasznos dolgot tenni (például: Társaság az Állatkínzás Ellen, Fogyasztói Egyesület, Rákbetegek Egyesülete, Helyi Akciócsoport a Függség Megelőzésére...).

Orvosnak öltözött bohócok járnak a gyermekosztályokat, és segítenek a betegeknek

A zavartalan játékhoz előre meg kell egyezni a szabályokat illetően

Gondoljátok át, hogyan lehetne javítani a munkát iskolában és az iskola környékén!

Az életben előforduló konfliktusok elkerülése érdekében meghatározott szabályokat állítanak fel (pl. futballszabályok, közlekedési szabályok, házirend...). Bizonyos **szabályok** az iskolában is érvényesek. Azzal mindenkinek egyet kell értenie és figyelembe vennie, hogy az iskolában a munkának a lehető legnagyobb mértékben zavartalanul kell folynia.

Gondoljátok át, milyen szabályok vonatkoznak az osztályotokra! Beszéljétek meg, hogyan lehetne azokon javítani! A szabályoknak olyanoknak kell lenniük, hogy mindenki egyetértsen azokkal. Írd fel egy plakátra a megbeszélte szabályokat, és ragaszd ki azt egy jól látható helyre! Beszéljétek meg azt is, mi a teendő e szabályok megsértése esetén!

ZDAJ ZNAM

Največje spremembe v okolju so se pojavile z nastankom **industrije**. Človek je zadnjih dvesto let bolj spremenil in uničil svoje okolje kot v vsej človeški zgodovini doslej. Ljudje so se zelo namnožili in so potrebovali **vedno več hrane, bivališč in predmetov za osebno rabo**. Hkrati so nastali tudi ogromni **kupi odpadkov**, ki vedno bolj obremenjujejo naš planet.

Živimo v obdobju mnogih sprememb na različnih področjih: tehnološkem, ekonomskem in družbenem.

Te spremembe imajo **pozitivne in negativne posledice** za življenje. Tudi vsak izmed nas prispeva k spreminjanju svojega okolja in je hkrati tudi zanj odgovoren.

Največji problemi sodobnega časa so povezani s **pomanjkanjem virov energije** in odpadki. Posledica onesnaževanja našega planeta tega so: kisli dež, topla greda, pomanjkanje pitne vode, nerodovitna zemlja, izginjajoče živali in rastline, topljenje ledenikov, širjenje bolezni ...

Vse to ogroža in **ruši naravno ravnovesje** in vsa živa bitja.

Poleg uničevanja okolja pa se uničujemo tudi sami – z medsebojnimi spopadi, drogami, alkoholizmom, uživanjem nezdrave hrane ... Velik problem je tudi **prenaseljenost** ljudi.

V svetu so prisotni ljudje in gibanja, ki človeštvu kažejo in ga opozarjajo na posledice neodgovornega ravnanja s naravo (Greenpeace ...). Veliko ljudi že uporablja naravi **bolj prijazne energetske vire**, prideluje hrano na naraven način, zmanjšujejo onesnaževanje vode, zemlje in zraka.

Da lahko človeštvo napreduje in se karkoli spremeni v naši družbi, so potrebni **pogovori** in **dogovori**. Pogovor je ena najmočnejših in najbolj prepričljivih oblik sporazumevanja.

Pomembno je, da smo v **posredovanju informacij in mnenj razumljivi** in da preverimo, če nas je sogovornik razumel. Za pogovor moramo izbrati pravi trenutek in prave besede.

Velikokrat pa pride v naših pogovorih tudi do **nesporazumov**. Do tega prihaja zaradi različnih interesov, želja ali zaradi nedogovorjenih pravil. Da pa v življenju ne bi prihajalo do nesporazumov, so postavljena določena **pravila** (npr. nogometna pravila, pravila v prometu, hišni red ...).

MOST MÁR TUDOM

A legnagyobb környezeti változások az **ipar** megjelenésével következtek be. Az ember az elmúlt kétszáz évben többet változtatott és pusztított a környezetén, mint az emberiség történetében addig. Az emberek nagyon megsokasodtak, és **egyre több élelmiszerre, lakóhelyre és személyes használati tárgyra** volt szükségük. Ennek következtében hatalmas **hulladékhalmok** is keletkeztek, amelyek egyre jobban terhelik a bolygónkat.

A különböző – technológiai, gazdasági és társadalmi – területeken a sokféle változás időszakát éljük.

Ezek a változások **pozitív és negatív következményekkel** járnak az élet egészére nézve. Mindannyian hozzájárulunk a környezetünk megváltoztatásához, és egyben felelősek is vagyunk azért.

A modern idők legnagyobb problémája a **természeti erőforrások hiányával és a hulladékkal** kapcsolatos. Bolygónk szennyezésének a következményei a következők: savas eső, üvegházhatás, ivóvízhiány, terméketlen talaj, veszélyeztetett állatok és növények, olvadó gleccserek, terjedő betegségek... Mindez veszélyezteti, továbbá **tönkreteszi a természetes egyensúlyt** és minden élőlényt.

A környezet tönkretétele mellett önmagunkat is pusztítjuk – az egymással folytatott konfliktusokkal, a drogokkal, az alkoholizmussal, az egészségtelen ételek fogyasztásával... A **túlzsúfoltság** is komoly probléma.

Vannak olyan emberek és mozgalmak a világon, amelyek megmutatják és emlékeztetik az emberiséget a természettel való felelőtlen bánásmód következményeire (Greenpeace...). Sok ember már **környezetbarátabb energiaforrásokat** használ, természetes úton állítja elő az élelmet, csökkenti a víz-, a talaj- és a levegőszennyezést.

Ahhoz, hogy az emberiség fejlődjön, és bármit megváltoztasson a társadalmunkban, **tárgyalások** és **megállapodások** szükségesek. A beszélgetés az egyik legerősebb és leginkább meggyőző kommunikációs forma.

Fontos, hogy az **információk átadásakor és a véleménynyilvánítás során** érthetőek legyünk, és ellenőrizzük, hogy a beszélgetőpartner megértett-e bennünket. A beszélgetéshez a megfelelő pillanatot és szavakat kell megválasztanunk. Beszélgetéseinkben azonban gyakran előfordulnak **félreértések**. Ezek a különböző érdekek, vágyak vagy a rendezetlen szabályok miatt jönnek létre. Az életben előforduló félreértések elkerülése érdekében azonban bizonyos **szabályokat** állítanak fel (pl. futballszabályok, közlekedési szabályok, házirend...).

8. IZBIRNE VSEBINE

340

Poleg obveznih vsebin se lahko glede na to, kaj vas zanima, odločate tudi med naslednjimi izbirnimi vsebinami:

- Odnosi med spoloma
- Oblike odvisnosti, zasvojenosti
- Izobraževanje/zaposlitev
- Medosebni odnosi v šoli
- Nasilje (med vrstniki)
- Prosti čas
- Oblike družabnosti (bonton)
- Marginalne (obstranske) skupine
- Odnos do težko bolnih in oviranih v razvoju (duševno in telesno zdravje)
- Vere in verovanja, krščanstvo
- Slovenija v združeni Evropi

V pomoč pri obravnavi navedenih vsebin so vam lahko prikazi na naslednjih straneh, ki jih prerišete v zvezek ali na plakat in jih ustrezno dopolnite (besedilo, slike). Pri dopolnjevanju si lahko pomagata z različnimi viri (knjižnica, internet, obiski raznih ustanov). Plakate predstavite na šolskem hodniku.

Lahko pa v razredu glasujete za teme, ki so vam najbolj zanimive, in posamezne vsebine izvedete kot naravoslovni dan ali projekt in temu namenite več časa.

ODNOSI MED SPOLOMA

DISKRIMINACIJA –
zapostavljanje.

A kötelező témák mellett az érdeklődésedetől függően a következő témakörök közül választhatsz:

- A nemek közötti kapcsolatok
- A függőség formái, a függőség
- Az oktatás/foglalkoztatás
- Az interperszonális kapcsolatok az iskolában
- Erőszak (a társak között)
- Szabadidő
- A társasági élet szabályai (etikett)
- Marginális (kívül eső) csoportok
- A súlyos betegekhez és fogyatékosokhoz való viszonyulás (a lelki és testi egészség)
- Vallások, hitélet, kereszténység
- Szlovénia az Egyesült Európában

A fent említett témák tárgyalásához segítségetekre lehetnek a következő oldalakon szereplő áttekintések, amelyeket rajzoljatok le a füzetbe vagy egy poszterre, és megfelelően egészítsétek ki szövegekkel, képekkel! A kiegészítéshez különböző forrásokat (könyvtár, internet, egyes intézmények látogatása) vehettek segítségül. Mutassátok be a plakátokat az iskola folyosóján!

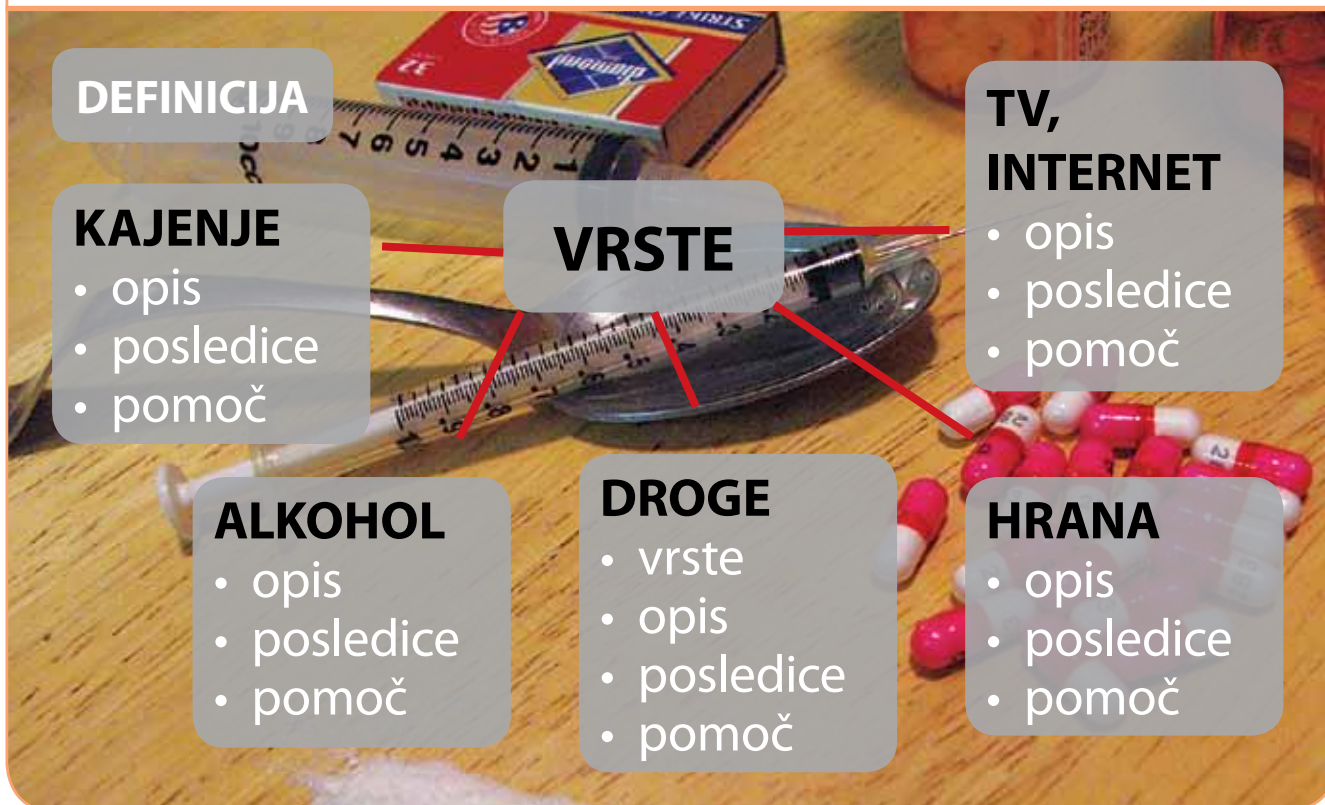
Az órán megszavazhatjátok a számotokra legérdekesebb témákat, amelyeket arra több időt szánva, a tudományos napon vagy projektként valósíthattok meg.

A NEMEK KÖZTI KAPCSOLATOK

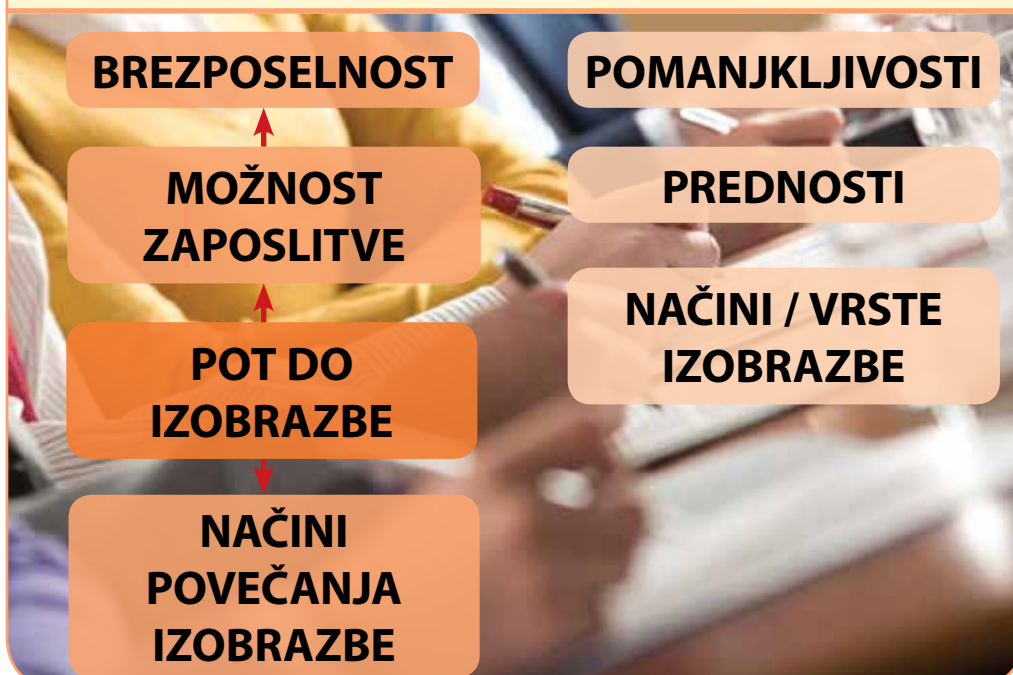

DISZKRIMINÁCIÓ –
hátrányos
megkülönböztetés.

OBLIKE ODVISNOSTI, ZASVOJENOSTI

IZOBRAŽEVANJE, ZAPOSLOVANJE

A FÜGGŐSÉG ÉS A FÜGGŐSÉG FORMÁI

KÉPZÉS, ALKALMAZÁS

MEDSEBOJNI ODNOSI V ŠOLI

NASILJE MED VRSTNIKI

SZEMÉLYKÖZI KAPCSOLATOK AZ ISKOLÁBAN

ERŐSZAK A TÁRSAS KAPCSOLATOKBAN

PROSTI ČAS

NEORGANIZIRAN

ORGANIZIRAN

+ PREDNOSTI

+ PREDNOSTI

- SLABOSTI

- SLABOSTI

DEJAVNOSTI

KAJ JE TO?

BONTON – OBLIKE DRUŽABNOSTI

SZABADIDŐ

SZERVEZETLEN

SZERVEZETT

+ ELŐNYÖK

+ ELŐNYÖK

- HÁTRÁNYOK

- HÁTRÁNYOK

TEVÉKENYSÉGEK

MI AZ?

ILLEMSZABÁLYOK – A TÁRSASÁGI ÉLET SZABÁLYAI

VISELKEDÉS A
VOLÁNNÁL

TERÜLETEK

VISELKEDÉS
NYILVÁNOS HELYEKEN

ÉTKEZÉSNÉL

VISELKEDÉS A
TERMÉSZETBEN

BESZÉLGETÉSBEN

ÜZLETI
MEGBESZÉLÉSEKEN

VISELKEDÉS A
VILÁGHÁLÓN

ILLEMSZAVAK

MARGINALNE (OBSTRANSKE SKUPINE)

ODNOSI DO TEŽKO BOLNIH IN OVIRANIH V RAZVOJU

MARGINÁLIS (KÍVÜL ESŐ CSOPORTOK)

A SÚLYOS BETEGEKHEZ ÉS A FOGYATÉKOSOKHOZ VALÓ VISZONYULÁS

VERE, VEROVANJA, KRŠČANSTVO

RELIGIJA – vera, verovanje

USTAVA – temeljni zakon države

SLOVENIJA V ZDRUŽENI EVROPI

VALLÁSOK, HITÉLET, KERESZTÉNYSÉG

A VALLÁSOK TÍPUSAI

AZ ALKOTMÁNY
ÉS A VALLÁS

A KERESZTÉNYSÉG
HATÁSA A
TÁRSADALMUNKRA

A VALLÁSOK TÍPUSAI

A KERESZTÉNY
SZOKÁSOK
SZLOVÉNIÁBAN

VALLÁS – hit, hitélet

ALKOTMÁNY – az állam alaptörvénye

SZLOVÉNIA AZ EGYESÜLT EURÓPÁBAN

SZLOVÉNIA
HELYZETE AZ
EGYESÜLT
EURÓPÁBAN

A KAPCSOLATOK
TÍPUSAI

OK AZ EU
LÉTREHOZÁSA

AZ EU ELŐNYEI

AZ EU JELKÉPEI

Zavod
Republike
Slovenije
za šolstvo

A Szlovén
Köztársaság
Oktatási
Intézete

Družboslovje 9

Társadalomismeret 9

